HLASOWÉ

O POTŘEBĚ

JEDNOTY SPISOWNÉHO JAZYKA

PRO

ČECHY, MORAWANY A SLOWÁKY.

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

HLASOWÉ

O POTŘEBĚ

JEDNOTY SPISOWNÉHO JAZYKA

PRO

ČECHY, MORAWANY A SLOWÁKY.

SPISŮ MUSEJNÍCH ČÍSLO XXII.

W PRAZE,

W KOMMISSÍ U KRONBERGRA I ŘIWNÁČE

1846.

Tisk c. k. dworní knihtiskárny synů Bohumila Háze.

Sbor musejní pro řeč a literaturu českau od prwního počátku swého působení wždycky zwláštní swůj zřetel obracel k tomu, aby podlé míry daných sobě prostředkůw k zachowáwání čistoty a spráwnosti spisowného jazyka, a tím také k zachowáwání literární jednoty národu česko-slowenského wšemožně nápomocen byl. Z té příčiny nemohly než nejbolestněji dojímati jej zpráwy o neočekáwaném a přewráceném počínání některých nowějších spisowatelůw w uherském Slowensku, usilujících kwapně a nerozwážně podstrčiti jedno z domácích swých podnářečí místo posawadního, mnohowěkau snahau wšech tří wětwí jednoho národu, Čechůw, Morawanůw a Slowákůw, wzdělaného spisowného jazyka, a tím odtrhnauti konečně a cele krajany swé od literární jednoty s Čechy a Morawany, jednoty posawad wšem i žádaucí i prospěšné. Než Sbor w této nepříjemné, owšem Slowákůw blíže nežli Čechůw se týkající wěci hned z počátku hlasu swého pozdwihnauti se wáhal, nemoha pro swau wzdálenost o příčinách a wzniku těch nowot a zmatků dostatečné zná-

mosti míti. Když wšak později rozliční hlasowé mužůw wážených a wěci dobře powědomých ze Slowenska jeho docházeli, z nichž jasně wyswítati se zdálo, že wzešlé ty nowoty nedějí se wlastně k wůli a žádosti ani lidu slowenského, ani wzdělanějších a oswícenějších jeho hlaw, nýbrž že obojích weliká částka je jako zmatečné, škodliwé a záhubné naprosto zamítá a nad nimi co nad zkázau národu tužebně úpí; když posléze Sbor z rozličných stran, jak z Čech a Morawy, tak i ze Slowenska od ctihodných, o duševný blahobyt národu našeho wěrně pečliwých mužůw wýslowně a důrazně wybízen byl, aby w nastáwající potřebě přičinliwosti a pomoci swé neodepřel, nýbrž sebráním a wydáním saudných hlasůw o potřebě jednoty spisowného jazyka w Čechách, Morawě a Slowensku, wzešlým těm nowotám wstříc wyjíti a přítrž učiniti hleděl: widělo se mu, po dobrém wěci uwážení, za slušné a prospěšné, wydati tuto jemu předloženau sbírku rozličných hlasůw, úsudkůw a rad o předmětu wšem wěrným Čechům, Morawanům a Slowákům stejně wážném a důležitém.

Sbor musejní, při wydání knížky této jediné péčí a žádostí o wznik a prospěch národní literatury naší powozowán jsa, nemůže než co nejwraucněji přáti, aby ona, wíce we směru a duchu swém nežli

pauze we wedlejších a případných wěcech uwažowána jsauc, ku poučení poblaudilých, k rozhodlání wrtkawých, k utwrzení stálých a k upokojení rozhořčených myslí co nejlépe poslaužila. Ostatně, jakž to powaha wěci s sebau nese, wšecka zde pronešená, z rozličných časůw a stran pošlá, od sebe neodwislá osobní zdání, úsudky a wýroky, pokud a w čem hlawní otázky, totižto žádaucí jednoty spisowného jazyka, se netýkají, při swé wáze a na odpowídání samých spisowatelůw se zanecháwají.

W PRAZE, dne 1 Máje 1846.

Sbor musejní pro řeč a literaturu českau.

Jan rytíř z Neuberka,
kurator sboru.

Josef Jungmann,
t. č. jednatel.

W. Wladiwoj Tomek,
sekretář.

O B S A H.

HLASOWÉ

O

POTŘEBĚ JEDNOTY SPISOWNÉHO JAZYKA

PRO

ČECHY, MORAWANY A SLOWÁKY.

Swatopluk, panowník morawsko-slowenský.

Constantinus Porphyrogenitus de Administr. Imperii Cap. 41, p. 90. Edit. Anselmi Banduri Ragusini, Venetiis 1729.

Anno Christi 880. „Moraviae princeps Sphendoplocus fortis terribilisque populis finitimis fuit, filiosque habuit tres; et fatis concedens, regionem suam in tres partes divisit, filiisque singulis suam portionem tradidit: maximum natu principem magnum faciens, reliquos vero duos sub ejus potestate constituens. Hortatus vero est eos, ne inter se mutuo dirimerentur, hoc exemplo: Virgis tribus adlatis, ubi colligasset eas, primogenito confringendas tradidit; cumque ille id facere nequiret, secundo in manum dedit, et mox tertio. Deinde dissolutas singulatim divisit tribus, qui acceptas frangere jussi, sine ullo id negotio confestim fecerunt. Quo facto, exemplo per occasionem hanc arrepto, ita eos admonens dixit: Si in concordia et amore manseritis conjuncti, nunquam vos hostes vestri superabunt, neque captivos abducent; si vero per contentionem ambitionemque principatum in tres partes dividetis, maximo fratri obedire recusantes, et a vobis ipsis vastabimini et a finitimis populis funditus delebimini.“

To jest: Roku 880. „Kníže Morawský Swatopluk byl silný a okolním národům hrozný; syny měl tři; před smrtí rozděliw krajinu swau na tři částky, každému ze synů jeden díl odewzdal, nejstaršího za Welekníže jim představil, ostatní pak dwa jeho wládě podřídil. Aby se ale mezi sebau jeden od druhého neodtrhowali, napomenul jich tímto příkladem: Dal sobě tři pruty donesti, které spolu swázaw, podal je prworozenému aby je zlámal; což když tento učiniti nemohl, dal druhému do ruky a potom i třetímu. I rozwázaw ty hole a rozděliw po jedné mezi třemi, kázal aby je obzwláštně lámali, což oni i snadně wykonali. Když se to stalo, wzaw z této příležitosti příklad, takto jich napomínaje mluwil: Zůstaneteli w lásce a swornosti spojeni, nikdy wás nepřátelé waši nepřemohau aniž do zajetí odwedau; jestliže ale skrze různice, cti a panowání žádost, knížetstwí na tři částky rozdělíte, prwního bratra poslauchati nechtějíce, i jeden ode druhého pronásledowáni, i od sausedních národů dokonce setřeni budete.“

I.

Wawřinec Benedikti z Nedožer.

(Slowák, narozen w Nedožerech, Nitranské stolici, roku 1555, † 1615, slawný professor a spráwce Karolína w Praze. W předmluwě na swau českau grammatiku, r. 1603 wydanau, píše takto:)

„Verum enimvero hic mihi praecipue mei gentiles Slavi videntur cohortandi, apud quos excolendae eorum linguae maxima est negligentia, adeo ut nonnulli (expertus de quibusdam loquor) si non tantum non legant *bohemicos libros*, sed ne in suis bibliothecis ullum habeant, gloriosum id sibi ducant. Hinc fit, ut quum de rebus illis domestica lingua est disserendum, semilatine eos loqui oporteat. Cetera incommoda neglecti ejus studii non persequar. Exstiterunt tamen quidam, qui aliquid conati sunt: qualis vel inprimis fuit piae memoriae doctissimus vir Alb. Husselius, Prividiae, qui suos discipulos et ad rectam orthographiam et ad ornatiorem cultioremque sermonem assuefaciebat.“ —

Tuto zajisté widí mi se býti zapotřebí, swé krajany slowenské (Slowáky) napomínati, při kterých u wzděláwání jejich jazyka weliká je nedbalost, tak že někteří (ze zkušenosti o některých to prawím), když netoliko nečtau českých kněh, ale i nemají ani jedné we swých knihownách, to sobě za čest pokládají. Tudy se stáwá, že když o oněch wěcech w domácím jazyku mají mluwiti, s polowice latině mluwiti musejí. O ostatních škodách ze zanedbání tohoto učení nic nedím. Byli wšak přece někteří, jižto o něco

toho se přičinili, mezi nimiž jako nejpřednější byl dobré paměti učený muž Wojtěch Husselius we Priwidi, který swé žáky jak ke správnému prawopisu tak i k ozdobnější a wzdělanější řeči přidržowal. (Známo, že Hussel psal česky.)

II.

Jan Amos Komenský.

(Poslední biskup bratří českých, rektor školy w Přerowě, potom rektor školy we Blatném Potoku w Uhrách r. 1651, nar. 1592, † 1671. Wyňatky z jeho spisu: „Kšaft umírající matky Jednoty Bratrské.")

Synowé milí a wšickni, kterýchž dojde tento hlas můj, poslechněte mne. I na wás zapomenauti nemohu, sestry milé, *Jednoto Ewangelická, Jednoto Helvetská!* nýbrž ani na tebe *matko* naše, z níž sme pošli, *Jednoto Římská!* Wšechněm spolu *jednotám* křesťanským (zwláště československým) odkazuji *Roztaužení se po jednomyslnosti* a smíření se, a spojení w lásce a w jednotě ducha. O byť duch tento přijíti mohl na wšecky wás, abyste tak srdečně taužili po sjednocení w prawdě. O by wám bůh dal trefiti na grunty wěcí podstatných, služebných, případných, *) abyste wšickni, oč horliti třeba neb netřeba, rozumějíce, horlení tomu, kteréž jest bez umění a se sebau ne wzdělání ale zkázu nese, se wyhýbali, a zase kde zůřiwé horliwosti třeba, tu až do wynaložení žiwotů swých horliti uměli: abyste wšickni byli jeden toliko dům boží, dobře sám w sobě spořádaný a odewšad spojený, a jedna w jednom duchu čeládka boží we swornosti, lásce a pomáhání sobě we spolek, stojící jako jedno tělo, ač ze mnohých audů spojené, ke zrůstu a ke wzdělání, aby jednau aspoň čas přišel angelům zpíwati (o našem národu): *Aj! jak dobré jest a utěšené, když bratří w jednomyslnosti přebýwají!* (Žalm 133).

*) Národ a jednota jest podstatná, nářečí služebná a případná wěc.

Na tebe, národe Český, Morawský (a Slowenský)! wlasti milá! zapomenauti nemohu: tebe pokladů swých nápadníkem činím, příkladem bohatých Římských měšťanů i králů jejich pomezních, kteříž umírajíce, dědicem wěcí swých obec Římskau kšafty swými nařizowali. Wěřím w boha, že po přejití wichřic spráwa wěcí twých k tobě se zase nawrátí, o lide Český! A pro tuto naději tebe dědicem činím wšeho toho, co sem koli po předcích swých byla zdědila, a přes těžké a nesnadné časy přechowáwala.— Odkazuji tobě za dědictwí knihu boží, *biblí swatau*, kterauž synowé moji z půwodních jazyků do češtiny s pilností welikau (do 15 let na té práci stráwiwše několik učených a wěrných mužů) uwedli, *) a pán bůh tomu tak požehnal, že málo jest ještě národů, kteřížby tak prawdiwě, wlastně i jasně swaté proroky a apoštoly we swém jazyku mluwící slyšeli. Přijmiž to tedy za swůj wlastní klénot, wlasti milá, a užíwej toho ke sláwě boží a swému dobrému. **)

---

*) W překladání této biblí šestidílné pracowal i Pawel Jesenský, dle wší prawdě podobnosti Slowák, rozený z Turčanské stolice z Jesena. Wiz o tom Časopis česk. Mus. XVI. str. IV. str. 578 a Wzájemnost we Příkladech str. 61.

**) Že Kralickau biblí již we století Komenského netoliko čeští bratří, a wůbec protestanti, nýbrž i katolíci powažowali za nejjistější základ spráwného spisowného jazyka československého, o tom za swědectwí slaužiti může kniha o dobropísemnosti od jesuity Matěje Šteyra sepsaná, wůbec známá pod názwem „Žáček," (wydaná ponejprwé w Praze r. 1668), jejížto skladatel we wšem naskrze jen na onu biblí se odwoláwá. Již sám wlastní titul knížky takto zní: „Wýborně dobrý spůsob, jak se má dobře po česku psáti neb tisknauti, wytažený z české biblí, která na několik dílů rozdělena, a wýklady po krajích položenými wyswětlena bywši, mezi nekatolickými jest u weliké wážnosti, ale — — — — — — od katolíků ani čísti ani chowati se nemá. Nicméně poněwadž (podlé všech zdání) nad jiné české knihy wlastněji, pěkněji a pilněji wytištěna byla, spůsob jejího písma nemůže se než nad míru chwáliti, a ten tuto se wykládá, a hoden jest, aby wšickni školní mistrowé poručili swým učedlníkům jej míti, bedliwě čísti, a podlé něho psáti se učiti."

Na staré grunty stawěti nejbezpečněji. — Odewzdáwám tobě také a synům twým *snažnost w pulerowání, wyčišťowání a wzdělání milého našeho a milostného otcowského jazyka;* w čemž synů mých bedliwost známa byla časů předešlých, když od rozumnějších říkáwáno: že češtiny lepší není, jako mezi bratřími a w knihách jejich. Ale pilněji se na to wydali někteří z mých ještě i nyní, aby přihotowením knih užitečných a nad předešlý spůsob wybraušenějším pérem psaných, napomáhali synům twým k uwedení tím snáze wšeliké ušlechtilé spanilosti we wěcech i w řeči, w maudrosti i wýmluwnosti, ke šťastnému wynahražení podešlého teď zpuštění, jakžby jen časy rozwlažení přiwedl Pán. Cokoli tedy toho se najde, knih starých neb nowých, to od synů mých přijmauc za swé wlastní měj k užití toho, jak nejlépe widěti budeš.

Odkazuji tobě mládeže lepší, pilnější a zdárnější cwičení, nežli býwalo. Přehlídala sem já tuto, swěřujíc se cizím, kteříž mi syny mé powášnili a pokazili. — S wámi, o wy moji, z českého, morawského (a slowenského) národu! nyní na to přišlo, že ani sebe, ani kněží, ani lidu w řádu držeti neumíte, ba ani těch mladých swých, s nimiž abyste sami práce neměli, poslali ste je a ještě posíláte do škol cizích, aby wám je wypulerowali: a ti co než diwočinu a w obyčejích cizost, we krojích potworstwí, w mozku mudrlantstwí a jiné wše se sebau přinášejíce, dělají jak dělají. — Kdyby se líbilo bohu, nawrátiti mne k časům zwolnějším, naprawiti bych w tom hleděla; tebe prosím, wlasti milá, s oswědčowáním, abys to naprawila.— Summau wšecky pozůstalosti tobě, wlasti milá, poraučím. Tobě, národe Český, wyhlašuji od hospodina, abys ty byl a zůstal: *ratolestí rostaucí podlé studnic, ratolestí rostaucí na zeď. Požehnání mé silnější při tobě buď nad požehnání předků mých.* Žiw buď, národe poswěcený w bohu! muží twoji ať jsau bez počtu. Požehnej Hospodine rytěřowání jeho, a w práci rukau jeho zalib se tobě!

III.

Matěj Bél.

(Slowák, narozen w Očowé 1684, †1749. W předmluwě k českoslowanské mluwnici Pawla Doležala, w Břetislawi 1746 tištěné, píše takto:)

§. 10. „Profecerunt sane eo usque Bohemi, ut habeant, quod glorientur, sive de *copia*, sive de *elegantia*, sive de *majestate* linguae suae. Addo experiundo condoctus (nam et ipsus equidem cum amantem me tum peritum linguae slavobohemicae esse mihi sum conscius): omnium Europae linguarum decora non aemulari modo, sed vincere etiam unam nostram Bohemicam posse. Neque enim, si quid ex vero judicare poterimus, *Hispanicae* gravitate majestateque, blanditie ac facilitate *Gallicae*, *Anglicae* sublimitate efficacitateque, germanicae sensus et emphaseos ubertate, lenitate ac suavitate *Italicae*, denique *Hungaricae* imperiosa illa severitate quidquam concedit: ita absolutarum est qualitatum, si viri ea utantur docti, eloquentes et ad socialitatem nati efformatique.—

Post debellatos Hussitas innumera Bohemorum multitudo regionis capta fecunditate in Hungaria civitate donata sedes fixit, linguam Slavorum indigenarum ad eum perduxit cultum elegantiamque, ut hodie quoque multi sint in gente slavica, qui in sermone suo vernaculo bohemicae linguae nativum illud decus aemulentur, immo prorsus referant exprimantque. Quibus rebus evenit, ut non modo eruditi in Hungaria viri, sed magnates etiam et ex nobilitate eorum comitatuum, in quibus lingua slavica vernacula est, curam linguae slavobohemicae cultumque ad se pertinere existimaverint. In his censemus Szunyoghios, Illésházios, Thurzones, Osztrosithios, Zayos, ceteros: atque ex equestri ordine: Szulyowszkyos, Szerdahelyos, Révaïos, Justhios, Otlikios, Beniczkyos, Plathios, Podthurnyaios, reliquos. E doctis in primis emicuerunt: Hrabeczii, Hodikii, Kalinkii, Masniczii, Michalidesii, Krmanii, Jacobaei.“—

§. 10. Prospěli zajisté až potud Čechowé, že mají se čím honositi jak *bohatostí*, tak *lepostí* i *welebností* řeči swé. Přidáwám k tomu zkušením přeswědčen — neb i sebe, že jazyk československý miluji a znám, swědom jsem — že wšechněch ewropejských jazyků ozdob netoliko dostihnauti, ale nad nimi i předčiti může jeden náš jazyk český. Neboť chcemeli dle prawdy sauditi, ani *španělského* wážnosti a welebnosti, ani zdwořilosti a lehkosti *francauzského*, ani *anglického* wznešenosti a mocnosti, ani *německého* smyslu a důrazu hojnosti, ani měkkosti a líbeznosti *wlaského*, ani konečně *maďarského* welitelské oné přísnosti čeho zadáwá; tak wýtečných jest wlastností, když ho užíwají mužowé učení, wýmluwní a do společnosti zrození a spůsobení.

Po přemožení Husitů nesmírný počet Čechů, zajat úrodností země, a nabyw občanského práwa w Uhřích, sídlo swé tu zarazil, a řeč Slowáků domácích k té přiwedl wzdělanosti a ozdobnosti, že i podnes mnozí jsau w lidu slowenském, kteří we swé domácí řeči českého jazyka přirozenau ónu krásu dostihnauti se snaží, anobrž pronášejí a wyslowují. Odtud přichází, že netoliko wzdělaní mužowé w Uhřích, ale i magnatowé a ze šlechty těch stolic, w nichž jazyk slowenský jest domácí, za to mají, že hleděti jazyka českoslowenského a wzděláwati ho jim přináleží. Mezi těmi pokládáme Szunyoghy, Ilešháze, Thurzy, Ostrožithy, Zaye a jiné, též z rytířského stawu Szulyowszké, Szerdahelye, Réwaie, Justhy, Otliky, Beniczké, Plathy, Podthurnyaie a jiné. Z učených nejpředněji wynikli: Hrabcowé, Hodikowé, Kalinkowé, Masnikowé, Michalidesowé, Krmanowé, Jakobaeowé.

IV.

Josef Dobrowský.

(Narozen w Jermetě u Rábu w Uhřích r. 1753, † 1829. W listu Jiřímu Rybaimu, kazateli ewang. na Cinkotě r. 1794 dne 10 srpna psaném, a nyní w rukopisu w národ. uh. museum w Pešti chowaném pod titulem: Commercium litterarium Georgii Rybay cum viris Dobrowský, Durich atd. píše takto:)

„Es ist recht ärgerlich, dass die Slowaken es nicht mit uns Böhmen halten wollen. Die Varietäten in Dörfern soll man doch nicht für Dorisch, Attisch, Jonisch halten. Die Deutschen waren hierin klüger, als wir uneinigen Slawen."

Jestiť to oprawdu mrzuté, že Slowáci nechtějí s námi Čechy držeti. Rozdílu (variantů) wesnických nelzeť považowati za dorické, attické, jonické. Němci byli w tom ohledu maudřejší, nežli my nesworní Slowané.

V.

Zpěwanka wděčných Slowáků.

(Od neznámého skladatele asi na konci minulého století. Wiz Zpěwanky II. 143.)

Čeští spisowatelé a Slowáci.

1. Welkau, milí Čechowé,
   Welkau chwálu máte,
   Že české knihy nowé,
   Jako waši předkowé
   Mnohé wydáwáte.

2. Waši otcowé milí,
   Mnohé hodní chwály,
   By wlasti swé slaužili,
   Češtiny pilni byli,
   České knihy psali.

3. I wy totéž činíte
   Dnes, milí Čechowé,
Když řeči swé wážíte,
A wlasti swé slaužíte,
   Píšíc knihy nowé.

4. Waši pilnost chwálíme
   W tak wýborné práci:
Písem wašich wážíme,
A nimi se těšíme
   My w Uhrách Slowáci.

VI.

B o h u s l a w   T a b l i c.

(Slowák, nar. 1769, kazatel w Kostelních Morawcích w Uhřích, † 1832.)

O literních swazcích Slowákůw s Čechy a Morawany w nynější i někdejší době. *)

(Spisek pohrobní.)

Slawný a weliký slowanský národ, který nyní téměř polowici prostranstwí Ewropy a značný díl Asie zaujímá, za starodáwna užšími mezemi tužeji než za našich časů spojen byl. Přes tisíc ale již let w takowé welikosti a rozšířenosti jako za našich časů se skwí. Slowáci od starodáwna s Čechy společenstwí měli. Kudykoli těmto do bojské země táhnauti dáme, buď od Kulpy ze Slowenska podlé Weleslawíny, buď od Tater podlé Pelcla, buď že je s oné strany Tater přes Wislu, Odru i Labe přewedeme, buď s této strany Tater Hron, Wáh a Morawu jim projíti dáme, wždy je se Slowáky jazykem spojené nalezneme. Toho nám rukopis Kralodworský a saud Libušin neoklamatedlné swědectwí podáwají. Řeč zajisté našich Slowáků ráz té staré slowenčiny, která se we zmíněných, nad weliký poklad dražších

*) W časopise českého Museum 1842 str. 579.

rukopisích skwí, a kterau staří Čechowé mluwili, na sobě nosí. Až podnes zajisté my Slowáci mluwíme: *bóh*, *luď*, *chyže*, *dajte*, *chytro*, *chlapów*, *psów*, *oštěpów* atd.; až podnes se ptáme: *čí ten kuoň*, *čia ta dědina*, *čie to dietia:* naše dítky až podnes w lískowce si hrajíce, říkají: *cetno či licho?* (pari an impari numero) atd.; odkud mnohým slowům wýš schwálených rukopisů Slowáci snadněji než Čechowé porozumějí.

Prwé než ještě Uhři s Rusy a s Kumany do Pannonie přitáhli, Slowáci již tauto požehnanau zemí wládli, bywše jednak Salánem, knížetem wolharským, jehož děd Krumus weliký wolharský wéwoda zemi mezi Tysau a Dunajem až do polských a ruských končin opanowal, jednak ale Swatoplukem, králem morawským, sprawowáni, jakž o tom nejstarší letopisowé uherští od anonyma (nejmenowaného) Bély krále notáře [1]) nám pozůstalí, swědectwí wydáwají. Salana Arpad, swého otce Almusa nástupce, jestli wýš připomenutému letopisci, jenžto i powídačky we swau kroniku přimíchal, wěřiti lze, wíce přelstil, než přemohl; Swatopluka pak, welikého mocnáře morawského, králowstwí Frankowé, Bawoři, Alemani, Poláci, císaři Arnulfowi k pomoci přišlí, přiwolawše si potom i Uhry na pomoc, roztočili a mezi sebau rozdělili. Tak weliké síly se wyhledáwalo k přemožení Swatopluka! Bludně se tedy pokoření Swatopluka Maďarům samým, jakožto jejich někteří historikowé činí, [2]) připisuje. Na odměnu pak swé Arnulfowi prokázané služby w znamenitý díl králowstwí Swatoplukowa se uwázali, kterýžto Prešpurskau, Nitranskau, Komárněnskau, Trenčanskau, Orawskau, Těkowskau, Ostřihomskau, Turčanskau, Liptowskau, Zwolenskau, Welko- a Malo-Hontskau, Nowohradskau, Gemerskau a Spišskau stolici obsahowal. O Swatoplukowi píše Jan Thurocius [3]), že w bitwě padl, jiní pak, že u Nitry na hoře Zbor paustenníkem se staw, tam modlitbám

1) Anonym. Belae regis notarius Cap. XI et XXXVII.
2) Bonfinius, Thurocius.
3) P. 1. cap. XXIV.

a swatým přemyšlowáním ostatní díl marného žiwota swého obětowal, w Nitře od paustewníkůw pochowán. [4])

Po smutném pádě králowstwí Swatoplukowa Slowáci we jmenowaných stolicích žiwí z občanského swazku Morawanů a Čechů wystaupili sice, a stali se w občanském ohledu audy uherského králowstwí, wšak nicméně jednotau mrawů a řeči se swými starými společníky wždy spojeni zůstali, práwě tak jako nýní Wlaši, Němci, Polané, jichžto rozliční kmenowé rozdílným sice knížatům poddáni, ale wšak předce jednotau řeči tuze jsau spojeni. Jináče se wěc má s čudskými na půlnoci pokoleními, z nichž Maďaři pošli, kterážto s půlnočními Slowany tak se smísila, že se jen šlepěje jejich staré s maďarskau spřízněné čudské řeči w názwech dědin, řek, měst, krajů we wýchodních a půlnočních Rusie krajích nacházejí. Již Lomonosow we swé dřewní ruské historii [5]) prawí: „že se pokazují některé ostatky čudského národu, které podlé ústního wyprawowání (r. po slowesnym predanijam) od slowanského pokolení se rozdělujíce, swého jazyka užíwati zapomněly.“ Dokládá pak: „že jazyk ruský, od staroslowanského pocházející, nemnoho se od něho proměnil, a po tak welikém krajin prostranstwě malé rozdíly má w nářečích.“ Slowáci i potom, když se Maďaři se swými společníky w Pannonii uwázali, wždy předce zůstali Slowáci, aniž swé řeči, jako tam Čudi, užíwati zanedbali, nébrž naproti tomu Maďaři naši, delším se Slowany obcowáním, wedlé nich a w společnosti jejich od starodáwna bydlením, s nimi putowáním, we společnosti jejich wálčením, a opět s nimi w Pannonii se osazením, a rozličným s nimi jednáním tak řeč swau slowenčinau protkali, že nejen w autku, ale i w samé osnowě řeči maďarské Slowák, třeba i jen powrchně této umělý, swau řeč welmi snadno pozná. Poněwadž pak přirozená wěc jest lidem wěci až posawad sobě neznámé týmž jmé-

---

4) Dubravius lib. IV.

5) Části 1. Hlawě 1ní.

nem nazwati, pod kterýmž jménem je poznali: totě tedy zřetedlný důwod toho, že weliký díl wzdělanosti maďarského národu Slowanům náleží, o čemž jinde wíce. Slowáci s ostatními Slowany a zwláště s Čechy a Morawany w takowém spojení wždycky zůstali, že jejich nářečí Čech a oni českému jazyku snadničce porozuměti mohau.

Tomuto spojení Čechůw se Slowáky znamenitě jest napomoženo, když po smrti Ondřeje III krále uherského kořen uherských králůw z rodu Arpadowa wyhynul, a r. 1301 Wáclaw Čech, českého téhož jména krále syn, na stolec uherských králů dosedl, a tudy čas od času Češi do Uher přicházeli; zatím pak i Sigmund, Karla IV císaře, otce Čechůw, syn, později pak (r. 1490) Wladislaw II český král, jemuž — an častěji to slowíčko „dobře, dobře" opětowati obwykl — Uhři „Wladislaw Dobře" přezděli, na týž stolec powýšeni jsau, a tudy opět swazek mezi Čechy a národy w Uhřích bydlícími a jednau berlau, kterau sprawowáni byli, spojenými, obnowen byl. Ale mnohem wíc tomuto spojení Čechů se Slowáky napomoženo bylo wysokými školami, kteréž zmíněný císař Karel IV r. 1348 w Praze založil, a na způsob Pařížských škol spořádal, kteréžto Pražské literního umění štěpnice, společně s jinými národy, jak w pozdějších časích, tak i w 14tém století, jakž slušně se nadíti lze, i Slowáci k rozhojnění swé wědecké známosti nawštěwowali, jenže bohužel! památka těch mužů, kteří w tomto wěku na wysokých školách Pražských w literním umění se cwičili, u nás se nezachowala, a stáloby za práci, starau matriku uniwersity Pražské prohlédnauti, z ní jména tam študowawších Slowáků (snad i jiných národů mužů) wypsati, a w tomto wlastenském spisu tiskem wydati. Že roku 1404 dwa Angličané, bohomluwectwí bakaláři, do Prahy přišli, Jakob totiž a Kunrad Kandelburský, a w knihy akademické wepsati se dali, toho památku nám i Amos Komenský zachowal. [6]) W pozdnějších pak časích, roku totiž 1577,

6) W Historii církwe české kap. VIII. n. 6.

w Morawě, na powěstném těch časů gymnasium Jihlawském, pod spráwau tehdejších téhož gymnasium učitelů Joachima Artopea a mistra Joachima Pistoria, Ondřej Túrský a Jan Bizácius Žilinčané a Nikodem Sartorius Bystřičan, wšickni tři uherští Slowáci, w literním umění se cwičili. Jan Jessenius, w lékařstwí doktor a z počátku 17ho století býwalý akademie Pražské rektor, jehož smutné příhody Amos wyprawuje [7], kterýž bezpochyby se w Praze w literním umění wycwičil, byl Turčanský Slowák, z Malého Jessena pošlý zeman, nejináče i mistr Wawřinec Benedikti z Nedožer z Nitranské stolice pocházející, jenž rowněž na wysokých Pražských školách se učil, jichžto r. 1611 i prorektorem i w rozličných časích rozličných umění professorem byl [8]; kteřížto příkladowé Slowáků w Jihlawě a w Praze študowawších zřetedlné swědectwí o literním Slowáků téhož času žiwších s Čechy a Morawany spojení wydáwají. Prawdě jest podobno, že tito w Praze liternímu umění wyučení muží, wracujíce se do wlasti, mnohé české knihy do Uher přinesli, čímž Slowákůw s Čechy společenstwí užitečně udržowáno bylo.

Poněwadž pak národowé i nesnázemi panujících knížat mezi sebau a wojnami jednoho národu proti druhému se seznamují, a častokráte w bližší swazek wstupují, tedy i samé wálky, které Čechowé w uherské zemi wedli, k lepšímu Slowákůw s Čechy se seznámení, ano i k tužšímu, zwláště i liternímu s nimi se spojení napomohly. Tak zwyklo dobrotiwé opatrowání boží ze zlých wěcí dobré wywáděti, odkud pod nejmaudřejším řízením božím i z krwawých wálek začasté pramen welikého pro celé národy plyne požehnání. Když Alžběta, Sigmundowa dcera, po smrti swého manžela Alberta, podlé učiněné se stawy uherskými při korunowání jejího manžela smlauwy, na stolec králowský dosednauti měla, tehdáž jedna strana stawůw ji za Wladi-

7) Kap. LXXIV.

8) B. Tablice poesií díl I. str. XXXVII.

sláwa krále Polského wdáti a tomuto uherskau korunu na hlawu wložiti chtěla, k čemuž i sama Alžběta z počátku přiwolowala. Ale, když se jí po smrti manželowě syn Ladislaw narodil, žádala pro tohoto uherskau korunu zachowati, aniž se wíce wdáwati mínila. Práwa swého k uherské koruně sobě i synu swému obrániti chtěwši, s těmi, kteří po její straně byli, přiwolala české wojsko k pomoci pod spráwau Jana Jiskry z Brandýsa, jemuž králowské město Zwolen s přináležitostmi jeho darem dala, a jej nad to spráwcem (gubernatorem) nad Košicemi a nade wšemi báňskými (horními) městy, která se jí držela, až po Košice, ustanowila. Brzy se k Jiskrowi i Pankrac (Pongrác) Liptowan, jenž Turec zaujal, Petr Komorowský, jenž w Liptow se uwázal, Axamit, Talafús, Kerský, Wryk, Slowáček a mnozí na slowo wzatí Češi, Poláci a Slowáci připojili [9] a strachem a hrůzau horní Uhry naplnili. S Jiskrau mnozí Husité přitáhše učení Husowo znamenitě w horních Uhřích rozšiřowali, pewnosti a chrámy na způsob malých pewností, obezdiwše je, a na zděch i díry tu i tam nechawše, aby jimi w čas potřeby i brániti se mohli, nastawěli, z nichžto mnohé až podnes ještě stojí. Od Tater až po Ipel krajina uherská Jiskrau a jeho společníky osazena byla. Kterak Jiskra u Lučence, kde tehdáž se swým wojskem polem ležel, Jana Huňada, uherského králowstwí po smrti Wladislawa I spráwce, a zmužilého nad Turky wítězitele, an jeho wojsko obklíčiti chtěl, překwapil a na hlawu porazil, takže s těžkem sám Huňad wywázl, a potom od Jiskry pokoj penězi kaupiti musil, o tom historie uherská wyprawuje. Hlawní pewnosti Husitům náležející byly: Frašták, Wadna, Děrenč, Muráň, Krasnahorka, Žirkowský zámek, Balog, Mysle (u Košic), Pata (snad Šarišský potok), Slana (Šajó), mimo mnohé zámky na spůsob pewností upewněné, kterých mnoho měli. I dědiny mnohé w horních Uhřích, zwláště we Zwolenské, Nowohradské, we Welko- a Malo-Hontské

---

9) Joan. de Thurocz p. 11. c. XXXIV. Bonfinius Rer. Hung. Dec. III. Lib. IV.

a Gemerské stolici, n. p. Hrnišow, Zibřidow, Praga, Ozdin, České Březowo, Slana, Poltár, Zelenowo, Malinec atd., český půwod prozrazují, bezpochyby tak, jako w Americe Nowý York, Nowý Wales, Lineburk, Nowý Brunšwik, Nowý Orleans atd. na swé zakladatele ukazujíce. Přes 28 let, jakž Thurocius píše [10], české toto panowání w horních Uhřích trwalo, až potom král Matiáš přičiniw se, pewnosti jim jednu po druhé odnímaw, s těžkem je w poddanost uwedl. Týž král r. 1461 dne 18 října z Podzámčí Litawy Lewočanům písemně rozkázal, „aby Štěpanowi Zápolowi u wystawení hradu pod Tatrami naproti Murawským (Muranským) Čechům nápomocni byli.“ [11] S podmaněnými sobě Čechy král welmi laskawě a otcowsky naložil, daw jim, ani již mnohonásobními swazky pokrewnosti, příbuznosti, manželstwím za ten čas, co w Uhřích bydleli, se Slowáky se spojili, nejen indigenat, ale i rozličná privilegia, jichžto potomci těchto Čechů na rozličných místech se Slowáky pomícháni, nýbrž sjednoceni, až podnes požíwají. Tak tedy tažení Jiskrowo do Uher a Husitůw dlauhé w Uhřích přebýwání a mnohých tu se osazení welmi napomohlo společenstwí Slowáků s Čechy, jelikož i slowenské nářečí k češtině se w krajích Čechy osazených naklonilo, i náboženstwí husitské mezi Slowáky se rozšířilo a ewangelickému cestu proklestilo, i literní umění čtením knih husitských, jichžto drahně se až podnes w Uhřích nalezá, rozwinowati se mezi Slowáky začalo. Slušně zajisté se domníwáme, že Husité aspoň swé nábožné knihy s sebau do Uher donesli, a prawdě jest podobno, že ti rukopisowé, kteří se w rozličných knihownách u nás nacházejí, těchto časů se do Uher dostali, ačkoli někteří i od těch, kteří se na wysokých Pražských školách učili, do wlasti naší přinešeni býti mohli. O zbožném čili duchowním spojení Slowáků s Čechy i to swědčí, že zewnitřní řád služeb chrámowých, který se w cír-

10) P. 11. XXXIV ku konci.

11) Steph. Kaprinai in Hung. Dipl. p. II. p. 515.

kwích slowenských ewangelických nachází, nesrownáwá se s tím, který w Němcích do církwí ewangelických jest uweden, kdežto služby boží na mnoha místech tak jsau ceremoniemi přetíženy, že wejda do ewang. chrámu, w ř. katolickém chrámě domníwalbys se býti. I písně, kterými ewangeličtí Slowáci boha při swých službách oslawují, ze starých českých kancionálů u welikém díle jsau wzaty, a ačkoli w pozdějších časích místy předělány, zřetedlně wšak o zbožném Slowáků ewang. s Čechy společenstwí swědčí. Takowé písně jsau u př. Wstalť jest této chwíle atd. Léto chwíle této atd. Jesu Kriste, wykupiteli atd. Radujme se wšickni nyní atd. Wstaupil jest Kristus na nebe atd. My wšickni wěříme atd. (u nás již we mnohém předělána). Otče náš, milý pane. Dejž nám ducha swatého. Modleme se otci swému atd. O weliká milost syna božího atd., celá se tak i w našich církwích, jako w staročeských, zpíwá. Ta pak: Třetího dne wstal stwořitel, s wynecháním dwau weršů a t. d. Že pak swatau biblí w českém přeložení od Čechů Slowáci dostali, nýbrž že Slowáci až do roku 1722, w němž Matěj Bél nowé wydání biblí w Hále Magdeburské pro církwe slowenské w Uhřích opatřil, ani wlastně swého wydání písem swatých neměli, wůbec jest známo, jakžto i s wděčností uznáwáme, že přeložením biblí sw., Kralickými překladateli opatřeným a nákladem oswíceného Karla Žerotína, swobodného pána z Náměstí, wydaným, Slowákům znamenitě jest poslauženo. Ale i mezi těmi zmíněnými písem sw. překladateli, jichž osm bylo (Mikuláš Albert, Lukáš Helic, Jan Eneáš, Ezaiáš Coepolla, Jiří Streyc, Jan Efraim, Pawel Jesenius a Jan Kapito), jednoho Slowáka Pawla Jesenského, z téhož rytířského Turčanského rodu pošlého, z kterého wýše zmíněný Jan Jessenius w lékařstwí doktor pocházel (nebyl-li tento Jan Jesenský, jenžto w XVII století žiw byl, syn Pawla Jesenského, w XVI. století žiwšího?), s potěšením nacházíme, a o stálém i tehdejších časů Slowáků s Čechy a Morawany společenstwí se přeswědčujeme. Ale prawdě jest podobno, že Slowákům i swětlo

učení křesťanského z Morawy se zastkwělo, aspoň we bližších k Morawě krajích, kdežto za času krále Swatopluka Methodius učení Kristowo hlásal; neboť wzdálenějším, mezi Tysau a Dunajem žiwým, a krále Salana poddaným, mohlo přičiněním Řeků a Wolharů zrowna z wolharské země w známost přijíti. Methodius letopisci Timonowi pannonským biskupem sluje. [12])

Když léta 1620 po oné osudu plné bitwě na Bílé hoře weliké wystěhowání Čechůw za příčinau náboženstwí nastaupilo, přes třidcet tisíc těchto wystěhowanců, Čechů i Morawanů, w Uhřích a Polště útočiště swé hledalo. Tiť mezi Slowáky, zwlášť w Nitranské stolici na kopaninách se usazujíce, aby odtud snadněji i do wlasti swé k opatření swých pozůstalých tam wěcí, i pro nawštíwení přátel za nimi pozůstalých wyběhnauti, aneb kdyby wichřice pronásledowání se byla utišila, opět se wším swým nábytkem domů se nawrátiti mohli, tu sobě, když naděje někdejšího do wlasti se nawrácení je sklamala, místo k obydlení, rolí, a lauky i jiné grunty zakaupiwše, bezpečnost pod ochranau panstew na Myjawských, Wrboweckých, Lubinských, Staro-Turinských atd. kopanicích i jinde nalezli. Poněwadž pak týž osud ewangelíky w Uhřích očekáwal, s kterým se bratří jejich Češi potkali — jen že okolnosti příhod, které wlastenská historie wyprawuje, ránu na wšecky ewangelíky napřáhnauti zbraňowaly: stalo se roku 1638 na sněmě w Prešpurku držaném, že římsko-katoličtí stawowé a zwlášť preláti těžké wýčitky stawům ewangelickým proto činili, žeby české a morawské wystěhowance přijímali, přechowáwali, jim místa k obydlení wykazowali, a rolí, lauky a rozličné grunty jim prodáwali, předstírajíce jim to, žeby se swobody ewangelíkům propůjčené jen na uherské ewangelíky a ne na cizozemce wztahowaly, z čeho trpké nesnáze u panstwa mezi oběma stranama powstaly. Když pak

12) Timon. Lib. II c. XVI. Steph. Salagii de Statu ecclesiae Pannoniae lib. II. cap. 1.

wystěhowance české a morawské hrabě Kašpar Ilešházi, ewangelík, horliwě na témž sněmě, jak proti jiným, tak zwláště proti hraběti Mikuláši Forgáčowi zastáwal a mocně bránil, tu jej zmíněný hrabě Forgáč odbojníkem nařekl, onen pak tohoto, chtě sobě za nářek dosti učiniti, h—no—tem nazwal, načež rozprchlen Forgáč meč z pošwy na hraběte Ilešháziho wytáhl, tento pak směle na odpor se mu s mečem u weřejné sessí postawil; oba wšak, nářků obapolných pomstiti chtíce, pod stráž wzati a žalářem potrestáni jsau. Wystěhowanci pak čeští i morawští bezpečně na swých kopanicích, které si zakaupili, i na jiných místech w Uhřích bydleli, nýbrž potomci jejich se Slowáky, s nimiž se mnohými swazky přátelstwí a pokrewnosti swázali, spojení ano sjednocení až podnes w Pannonii bydlí, práw uherských poddaných požíwajíce. Tito wystěhowanci mnohé knihy do Uher přinesli, zwláště nábožné knihy zpěwů, písem swatých a t. d., takže když bl. paměti císař Josef II tolerancí aneb dekret snášeliwosti wydal, Češi a Morawané nawracujíce se k ewangelickému náboženstwí a zakládajíce chrámy i školy, jak k službám božím potřebné tak i jiné nábožné knihy, n. p. kancionály w Uhřích mezi Slowáky pilně shledáwali, a nalezše jich, za dost weliké peníze je kupowali. Byltě čas w Čechách, že knihy české, zwláště duchowního obsahu, shledáwány a páleny býwaly od missionářů, a P. Koniáš w tom sláwy hledal, že jich on sám šedesáte tisíc spálil; w takowých okolnostech w Uhřích mezi Slowáky schranu a bezpečnost české knihy nalezly, odkudž není diwu, že se jich tak drahně mezi Slowáky nachází.

Když blahoslawené paměti císař Josef II na císařský stolec dosedl, dekret snášeliwosti křesťanské i w Čechách, w Morawě a Slezku prohlásiti dal: tehdy se společenstwí Čechůw se Slowáky opět obnowilo, a obnowené pod ním za císařowání Leopolda II, a nynějšího milostiwě panujícího rakauského císaře a krále Františka I utwrdilo*). Brzo

13) Sepsání toto od neb. Tablice již před r. 1829 zhotoweno a k tisku přichystáno jest.

po prohlášení snášeliwosti w Čechách začali ti Češi, kteří se k ewangelickému náboženstwí přiznali, chrámy stawěti, kazatele uwozowati a služby božské uspořadowati. Poněwadž pak u prostřed swého národu mužů ku kazatelskému auřadu schopných nenalezali, protož i Češi i Morawané i Slezáci k Slowákům se obrátili, a u nich ke zmíněnému auřadu schopných mužů hledali. Michal Institoris z Mošowce, Prešpurské církwe slowenské toho času slowa b. kazatel, byl k Čechům nejbližší, u něhož w této duchowní důležitosti rady i pomoci hledali. Posláni jsau jim tedy a od církwí řádně powoláni k duchowní službě schopní rozliční učení muži, jakowí byli: Matěj Markowic, Jan Laho (prwní w Čechách po wydané toleranci superintendent), Ondřej Hrdlička, Štěpan Leška, Daniel Korbéli, Michal Zolnensis, Ondřej Orgoň, Ondřej Paulini, Ondřej Lačný z Folkušowé, Dan. Bocko, Ondřej Lehocký, Samuel Pauchowský, Jan Láni, kteřížto muži rozličným ewang. církwím w Čechách, w Morawě a w Slezku představeni byli. A když w církwích českých otázka s strany lámání chleba při wečeři Páně powstala, kteréž někteří za potřebné, jiní pak za nepotřebné uznáwali, opět se o radu k Slowákům, jmenowitě k Institorisowi do Prešpurka utekli, důkladného poučení o tom žádajíce, což zmíněnému učenému muži příležitost zawdalo k sepsání knížečky, kterau pod tímto titulem tlačiti dal: Michala Institoris (Mošowského) listowní odpowěd k Čechům a Morawanům Augšpurského wyznání na jejich otázku, je-li lámání chleba při s. wečeři Páně potřebné? S přídawkem české konfessí, Maximilianowi II císaři r. 1575 podané. W Praze u Tom. Höchenb. 1783. 12. Ačkoli pak toto psaní tam směřowalo, aby se jednota českých ewangelíků zachowala, předce wšak některé církwe, předtím Augšp. wyznání se přidržující, zatím k helwetskému wyznání se připojily. Když pak někteří ze swrchu jmenowaných mužů, nejwíce z taužení po swé wlasti, do Uher se nawrátili (na přík. Ondřej Hrdlička, Štěp. Leška, Ondřej Lačný, Jan Laho, Dan. Bocko), na jejich místo opět jiní

Slowáci dosazeni, i jiným nowým církwím českým, morawským a slezským, w rozličných časích rozliční dobře w literním umění wycwičení Slowáci představeni jsau, jakož i na místo umírajících tam kazatelů wětším dílem z Uher Slowáky si powoláwati zwykli (některé wšak církwe již z rodilých Čechů kazatele mají) a mohloby se celé registrum těch Slowáků napsati, kteří od wydání tolerancí českým, morawským a slezským církwím představeni byli. Od té pak doby, co Slowáci do Čech wycházeli, a církwe české, morawské, slezské sprawowali, i literní společenstwí Čechů, Morawanů, Slezáků a Slowáků se utwrdilo. Tudy se stalo, že literatura československá dopisowáním Slowákůw z Čech, z Morawy a Slezka wlastencům swým w Uhřích žiwým, a podáwáním jim zpráw o wycházejících českých knihách w Praze, ano i posíláním kněh samých, užitečně se rozšiřowala a společenstwí Čechů a Morawanů se Slowáky se udržowalo. Tomu společenstwí napomáhalo potom i to, že po nawrácení Čechům, Morawanům a Slezákům skrze Josefa II císaře swobody náboženstwí ewangeličtí žáci z Čech, Morawy a Slezka do Uher na učení přicházeli, a tu w literním umění mezi Slowáky a se Slowáky na ew. gymnasiích se mnohé roky cwičili, až pak někteří z nich již i církwím we swé wlasti představeni jsau, jakž se to až podnes děje.

Toto společenstwí w literním zwláště ohledu žádosti wšech šlechetných wlastencůw jest hodno. Kdo bedliwě powáží, jak mnoho národům na literním umění a na wzdělanosti národní záleží, bez níž ratolesti krajinského štěstí prokwetati nemohau, kdo powáží, jak mnohých lidí přičinliwost se k tomuto welikému dílu wzdělanosti wlasti wyhledáwá, ten potřebu spolčení mnohých k napomožení liternímu umění a tudy i národní wzdělanosti snadno sezná. Zrůstu literatury prostředkem wydáwání kněh jen tam se prospěšně napomáhá, kde počet čtenářů jest dostatečný k odbytí w nedlauhém času wšech wydané knihy exemplářůw. K takowému šťastnému česko-slowanských knih od-

bytu wyhledáwá se, aby knihy w Čechách a Morawě wydané, i w Uhřích od Slowáků čteny byly; wydané pak w Uhřích w českoslowanském nářečí, aby w Čechách, w Morawě i we Slezsku swé čtenáře nalezaly. Šťastným odbytem kněh spisowatelé k spisowání a kněhkupci k prodáwání takowých pobízeni býwají. Kde toho není, tam se literatura rozmáhati a šířiti nemůže, protože ani spisowatelé ani knihkupci u wydáwaní knih ostnu nenacházejí. Komu tedy wzdělanost Čechů, Murawanů, Slowáků, Slezáků na srdci leží, ten ať rozšiřowání knih česko-slowenských w Čechách, Morawě, Slezsku i w Uhřích mezi Slowáky napomáhá, což čině, zwláštní zásluhy o národ slowenský nabýwá. Poučení lidu o těch wěcech, které se jeho štěstí týkají, nejlépe se w jeho wlastní řeči daří, k poučení tedy těch, kteří w mluwení a psaní českoslowenského jazyka užíwají, týž jazyk nejbližšího a nejlepšího prostředku podáwá, a naučení w něm daná nejhlauběji w srdci wáznau a je pronikají. Totě byla u wšech již wzdělaných národů k oswícení rozumu a ke šlechtění srdce cesta, a též na wěky zůstane. Tauto cestau pokračowati a ostatní wlastence příkladem předcházeti, spisowatelů zwláště a knih wydawatelů jest powinnost, kteřížto k udržowání společenstwí českoslowenským jazykem píšících slowanských kmenů nejwíce přispěti mohau a mají, jednak pilným knih w čisté řeči pro zmíněné slowanské kmeny spisowáním a wydáwáním, jednak ale i o to, aby se těm, pro něž sepsány jsau, do rukau dostaly, a tak w Čechách, Morawě, Slezsku, w Uhřích mezi Slowáky čteny byly, snažným pečowáním. Jakowá by zajisté zásluha byla, jen pro mole a čerwy psáti! Že se s tímto losem mnohé knihy potkati musejí, někdy sami spisowatelé, welmi zřídka knihkupci, jsau příčinau. Tito zajisté k prodaji knih swým užitkem a ziskem ponaukáni býwají. Onino ale někdy nesrozumitedlným, aneb práwě neprawidelným psaní spůsobem to spůsobují, že i ti, kdož po knihách tauží, jejich spisů žádostiwi nejsau. Tudy se společenstwí československých kmenů překáží. Jen srozumitedlný, prawidelný

spůsob we psaní společenstwí s Čechy, Morawany a Slowáky utwrdí. Každé sektářstwí tu tak nebezpečné a škodliwé jest, jako w náboženstwí. Rozdílný psaní spůsob spisowately rozdwojuje, čtenáře ke zpauzení přiwodí. Jednomyslnost swazek tuží. Jak škodliwé rozdwojení w naší literatuře Bernolák spůsobil, Čechům i Slowákům jest wědomo. Od nejstarších časů wšickni Slowáci jednoho a téhož československého psaní spůsobu užíwali, až do roku 1787, w němž Bernolák swé pojednání o písmenech slowenských s připojením sebau smyšlené nowé dobropísemnosti [14]) wydal, roku pak 1790 grammatiku swau [15]) tisknauti dal. S Bernolákem spojili se mnozí jeho jednowěrci, sraziwše se we společnost, jejichžto audů jména nalezneš hned z předu w knize, která w Trnawě r. 1792 pod tímto titulem na swětlo wyšla: „Pilni domáci a polni Hospodar. Též napomi„gici leniwu Gazdinu k potrebnim pracem celého roku. Od „mnoho-welebného Pána Gura Fándliho, Noháckého Farára, „spisani pro Slowakow, wytlačeni s útratami Pánow predplatitelow. 1792. 8.“ Tauto knihau Slowáci w literatuře we dwě strany jsau rozděleni, stranu římsko-katolickau a stranu ewangelickau. Onano Bernolákowa, tato českého psaní spůsobu následuje. Od r. 1792 w Bernolačině drahně knih wydáno. A předce nám se zdá, že ta wěc zdařilého zniku nemá, a že posobníci Bernolákowi dříweji nebo později k obecnému spůsobu psaní se nawrátí. Dejž to milý bůh! Wyhledáwá se wšak k tomu, aby se Slowáci strany Bernolákowy českému jazyku učili, k čemuž, nastojte, w Pannonii, krom čtení kněh, žádného spůsobu nemají. A tato neznámost českého jazyka jest wlastně také příčina, že římsko-katolické strany Slowáci Bernoláka se ujali a jeho psaní spůsobu, který se jim snadnější býti zdá, následují, což čím hu-

14) Dissertatio philologico-critica de litteris Slavorum, cum adnexa orthographia. Posonii 1787.

15) Grammatica Slavica, auctore Antonio Bernolak. Posonii 1790. 8.

stěji se stáwá, tím wíce se společenstwí mezi Slowáky, Čechy a Morawany, literatuře slowenské přeprospěšné, tratí. Jen wždycky wětší a wětší k prawidelnému českému psaní spůsobu se nachylowání stuží společenstwí mezi wýš jmenowanými slowenskými kmeny. K tomu přistaupiti musí pilné čtení wýborných, nyní z husta w Čechách wycházejících — zwláště w Praze a Králowé Hradci — českých knih. Ke čtení jejich je mnoho důkladných příčin, které každý horliwý Slowan sám nalezne, z nichž ale nejwětší a nejdůležitější jest: že nebudau-li Slowáci české, nyní hrdinským snažením, k největší Slawie radosti wycházející knihy s pilností čísti a w československém jazyku w té míře se horliwě cwičiti a w jeho známosti zrůstati, we které míře za našich časů český jazyk we znamenitých spisích doktora Jana Swatopluka Presla, professora Josefa a Ant. Jungmanna, Wáclawa Hanky bibliotekáře, Antonína Marka, Jana Purkyně, dokt. Jana Nejedlého, dokt. Josefa Liboslawa Zieglera, Šafaříka, Palackého a jiných mnohých učených Čechů wýtečně se wzděláwá, a w tomto díle rázným krokem ku předu se postupuje, nepřejde 20 let, že o jedno století w známosti československého jazyka na zadu zůstanau, což opět nejen by přeužitečnému společenstwí Slowáků s Čechy a s Morawany welmi překáželo, ale i wzdělanost Slowáků we mnohonásobném ohledu škodliwě obmezilo. Ostatně i Čechowé společenstwí se Slowáky, o němž řeč jest, udržowati a jemu wšelijak napomáhati mají. Poněwadž pak dlauhostí času, sausedstwím Němcůw, poněkud tak mluwíc, se odslowanili, w mnohém od Slowanů we swé řeči odstaupiwše a k Němcům se nakloniwše, twrdosti jejich řeči se saučastnili, k ponapomožení zmíněnému společenstwí Čechů se Slowáky i s jinými slowanskými kmeny wůbec se nám zapotřebí zdá býti, aby se Čechowé — ježto sami uznati musejí, že tato zněmčilost celé jejich literatuře uškodila, a krásnau řeč československau cizím duchem naprznila — opět ke Slowanům a tak i ke Slowákům nawrátili, nýbrž s nimi tužším swazkem se spojili. Tomu wýborně napomůže to

nawržení, které náš wýtečný wlastenec J. K. we swých myšlenkách o libozwučnosti řečí wůbec, obzwláště československé, w Kroku díle 1ním, částce třetí, na str. 32—47 učinil. *)

VII.

František Palacký.

(Historiograf českých Stawů, narozen w Morawě l. 1798.)

A) O národech uherských, zwláště Slowanech.

Wýjimek ze Časopisu Českého Museum na r. 1829, swazku IV, str. 31—38.

— Přede wpádem Maďarů do uherské země, w dewátém století, Čechowé, Morawané a Slowáci byli jeden a tentýž národ, jak z ohledu na jazyk swůj, tak i z ohledu na wládu zemskau, kteréž poddáni byli. Říše welikého Swatopluka byla je spojila wšecky; a kdyby wpádu onoho asiatského národu nebylo, wšecka pozdější historie wýchodní Ewropy, zwláště pak Slowanstwa, ode tisíci let zcela jinau twárnost bylaby získala. W duchu Swatoplukowě zaswítila se idea samostatné říše slowanské w končinách těchto,

*) Wíce podobných historických důkladů o literární jednotě mezi Slowáky a Čechy, jaké tento článek poskytuje, může laskawý čtenář najíti we knížečce: „Wzájemnost we příkladech mezi Čechy, Morawany, Slowáky, Slezáky a Lužičany od Kadawého"; kterýžto spis tím daufanliwěji poraučíme, jelikož aspoň wětší jeho část, idea, počátek, pořádek a osnowa, anobrž i materialia a žiwotopisy, w nowě nalezený vokator Komenského, psaní z Lešna jemu poslané atd. jakž sme od hodnowěrných swědků zwěděli, pochází od našeho J. Kollára, a jen menší částka od toho, jehož jméno na čele knížky stojí, jenž bohužel, ačkoli rozený Čech, předce již od té doby nejen swé krwi a řeči české, ale i swým zde předloženým a schwalowaným zásadám se stal newěrným a nedůsledným. Což jen k uspokojení našeho obecenstwa zde weřejně řečeno a prawdě swědectwí wydáno budiž.

Poznam. Wyd.

kterážtoby s jedné strany s byzantskau, s druhé s německau hraničila; powolání bratří Cyrilla i Methodia směřowalo k založení w té říši wzdělanosti křesťanské řečí národní, a tudíž k wyproštění národu z cizowlády duchowní. Kdyby památní počátkowé tito se Swatoplukem byli neklesli, nebyloby mezi Slowáky a jich bratřími západními ani toho rozdílu, owšem nepatrného, který dnes pozorujeme.

Nejstarší paměti literatury české dokazují to zřetedlně, že někdy čeština slowenčiny mnohem bližší byla, nežli nyní jest. Teprw we XIII století wlaudilo se břeštiwé *ř* do češtiny; teprw we XIV proměněny po měkkých sauhláskách širší samohlásky *a*, *o*, *u*, w užší *e*, *i*; teprw w XVI století staženo *ie* w *í*, a zas *ú* rozwedeno w *au*; w starodáwních tedy časích Čechowé práwě tak jako nyní Slowáci mluwili k. p. „dobrí luďé stojá, čakajú krála.“ Že Čechowé od té doby se jinam uchýlili, řeč swau wšelijak wzdělávajíce a brausíce, to ještě jich národem jiným nedělá, jakož ani rozdílnost několika slow u obau krajanů nezakládá ještě rozdílnosti nářečí; siceby wšecky prowincialismy wždy zwláštní nářečí zakládati musely. Kdyby spojení literarní Slowáků s Čechy žiwější a stálejší bylo, již dáwno bylaby slowa jako k. p. *járek*, *stužka*, *chyčeti*, *knísati se* a t. p. do knih českých wešla, Slowáci pak nenacházeliby w češtině tolik neznámých slow, jak se jim to nyní přiházíwá.

Ale mezitím, když již w české literatuře plné swětlo bylo (w XV století), Slowáci, pod maďarskau wládu podrobeni, ještě ani w řeči swé psáti se byli nepokusili. Teprw když Husowo učení k nim se dostalo, a když weliký wůdce český Jiskra s pluky swými králowně Alžbětě a synu jejímu Ladislawowi horní Uhry (l. 1440) podmaniw, kolonie české za sebau do Uher potáhl, jichžto potomkowé se Slowáky se smísiwše, je s knihami českými oznámili: tu teprw Slowáci užitek spisů národních poznáwati a sami se také o ně pokaušeti počali; owšem pak, když brzy potom s reformací w Němcích počatau a českými knihami w horních Uhřích rozšířenau, mateřský jazyk wšudy do služeb

božích uwozowán byl, tu najednau celá tehdejší literatura česká ke Slowákům se zabrala, a oni již nejen česky čítali, ale i učili, kázali a psali, a české knihy sami mezi sebau k. p. w Bardijowě, Fraštáku, Lewoči, Žilině atd. tisknauti dali. Za císaře Rudolfa II i Matiáše mezi Čechy a Slowáky mnohem užší spojení bylo, nežli kdy jindy; pod Ferdinandem II množstwí českých a morawských wyhnanců mezi Slowáky se osadiwše, ještě wíce literaturu swau mezi nimi rozšířili. Ale nastalé práwě tehdáž i w Uhřích wždy těžší swíraní nekatolíků, a wálky s Turky i s Rákócim překazily zdárnějšímu zniku jejímu. Nicméně wždy muži někteří znamenití, aspoň w církwi ewangelické, jako Jiří Tranowský († 1637), Štěp. Pilařík († 1675), Dan. Sinapius († po r. 1684), Dan. Krman († 1740), Sam. Hruškowic († 1748), a jiných wíce, českau řečí biblickau ku krajanům swým mluwili a psali. Ano i u katolických Slowáků, ačkoli nic nepsáno, předce však českých knih ascetických a polemických užíwáno; potom pak, při zaražení škol normálních w zemi, pod panowáním Marie Theresie i Josefa II, rozkazem wyšším také cwičení w dobropísemnosti slowenské podlé grammatiky české nařízeno bylo. Kdyby w tom až posud bylo se pokračowalo, není pochyby, žeby již Slowáci katolické církwe tak dobře češtině aspoň biblické rozuměli, jako ewangeličtí. Ale l. 1787 někteří faráři okolí Trnawského nawedením Ant. Bernoláka († 1813), zamyslili sobě swým wlastním nářečím psáti, a sice podlé prawidel, která sobě sami tudíž ustanowili. Kéžby to aspoň duchem slowanštějším byli učinili! ba kéžby sami jen s wětším prospěchem to byli počali! neboť pohříchu až posawad nic jiného nezjednali, než že krajané jejich a následowníci ani swé wlastní, ani české řeči a literatury neznají. Bernolák jen jedno podnářečí, a sice Trnawské, w sobě samém welice obmezené, w písemnost uwedl; od toho wšak mluwa Slowáků téměř w každé stolici jinak a jinak se dělí, a protož wšeobecná řeč slowenská spisowná práwě nemožna jest.

Proti tomuto usilowání, odděliti Slowáky od české lite-

ratury, welice důkladně zasadili se wydawatelé „Písní swětských lidu slowenského w Uhřích" l. 1823 w předmluwě swé *). Zdali ale slowa jejich jadrná i prawdiwá jaký užitek ponesau, čas potomní ukáže. Pokud mně známo, bernolačina i samým Slowákům Nitranským newelice se líbí, proto že, podlé úsudku a citu jejich, ona ušlechtilost a důstojnost we formách grammatických jí schází, kterau we spisowné řeči wšude pohledáwáme, tak aby charakterem wyšším nad obecnau mluwu chátry domácí wynikala. Wím to ze zkušenosti wlastní, že i katolickým Slowákům wšude čeština krásnější býti se widí, nežli slowenčina, ano že jí bez nesnáze srozumíwají, zwlástě starší češtině; mimo to příklad p. J. Holého, předního nyní spisowatele po Bernoláku, sám to ukazuje, že kdekoli o newšedních a wyšších předmětech řeč nastáwá, tam i Bernolákowci sami k češtině utíkati se a slow lidu swému neznámých užíwati musejí. Jestliže tedy bernolačina i co do forem swých newábná a nejemná, i co do látky nedostatečná jest, nemůže se ono stranění než za zbytečné a za škodné pokládati. Téměř zdá se, jakoby následowníci Bernolákowi spůsob swůj jen pro pohodlí swé byli zamyslili; prawidla zajisté jejich, ač jsauli jaká, která w orthografii a grammatice sami sobě stanowili, jsau nejen nedůwodná i nedostatečná, ale i nedůsledná mezi sebau. A jistě, kdyby do škol swých, podlé nařízení někdy cís. Marie Theresie, cwičení w řeči československé byli uwedli, mnohem wětší podnět a pomoc ke wzdělanosti národní byliby tím spůsobili, nežli se w skutku stalo.

Slowáci nekatoličtí Augšpurského wyznání, jichžto počet asi půl millionu duší wynáší, w církwích swých wšude pauhé češtiny užíwají, s tím jediným rozdílem, že podlé staročeského spůsobu naše *ř* wšudy jako prosté *r*, dwauhlásku pak *au* jako *ú* wyslowují, aniž *ý* w *ey* rozwlačují, čistěji w tom mluwíce, nežli Čechowé sami. S rozmáhaním se wzdělanosti mezi nimi, od časů cís. Josefa, rozmáhala

*) Wiz číslo XII A.

se také láska jejich k literatuře swé národní, — (neboť literatura naše tak dobře slowenská jest, jako česká neb morawská, jelikož od Slowáků někdy tak jako i od Čechů a Morawanů wzděláwána byla, řeč pak spisowná již ani u Čechů, ani u Morawanů s řečí obecné chátry se nesrownáwá, anobrž nad ní tak jako nad slowenskau se wznáší). Pročež sestaupiwše se horliwější mezi těmito Slowáky, zarazili na swůj wlastní náklad l. 1803 ústaw českoslowenské řeči a literatury na ewang. lyceum w Prešpurce; kterýžto we prwních létech bytu swého krásné owoce byl nésti počal, a wšak brzy potom pohříchu! zase tak ustal, jakoby ho nebylo. Zaražení k témuž cíli l. 1812 nowé společnosti učené mezi Slowáky w Baňském okolí, zwláště přičiněním pp. Lowicha i Tablice, málo posawad prospělo; wše za příčinami wyššími, pocházejícími nejwíce od horlení protislowanského Maďarů, kteřížto i do aučinnosti těchto spolků záwadně a škodně sahají, wšemi cestami o to usilujíce, aby na zbořeninách Slowanstwa w zemi swé samowládu maďarčiny založili.

A toto, často násilné, šíření maďarčiny w Uhřích a wtíraní její do samých škol slowanských jest nejtěžší břímě w nowějších časích na duchowní Slowáků žiwot uwozowané a největší překážka jejich wyšší národní wzdělanosti. Maďaři we přepiaté horliwosti swé tím wíce na ně dorážejí, čím wětšího nebezpečenstwí národnosti swé od Slowáků prý se obáwají, ana prý slowenčina lidu maďarského wšude se chytá, i celé kraje maďarské zeslowaňuje. A wšak to při nich nic není než holá zástěra, welice podobná spůsobu obyčejnému lidí násilných, mluwiti o wlastním nebezpečenstwí tam, kdež nic než swau wůli sami prowozowati chtějí; aniž se srownati dá s oněmi slawnostmi pomaďařených slowenských wesnic, kteréžto časopis maďarský „Tudományos Gyüjtemény“ tak často hlásáwá.

Může to býti, že slowenčina pro obecný lid maďarský zwláštní swé wnady má; kamkoli zajisté Slowák mezi Maďary se whostí, tam i weselá howornost, zpěwnost a šprý-

mownost s ním se usadí uprostřed lidu nechtiwého ani ke zpěwu, ani k řeči. Weselost ale a žert wšude lidi k sobě wábíwá; a Maďar, w řeči swé wážné ale neohebné lehce šprymowati neuměje, snadno a rád přiwykne řeči sauseda swého, která oku jeho duchownímu širší pole k činnosti otwírá; aspoň já to pozorowal sem mezi sedláky obojetníky we stolici Komárské a Tèkowské, že mezi sebau obyčejně po slowansku žertowali, po maďarsku pak sobě naříkali. A wšak účinek tento není tak weliký, aby celé kraje přenárodniti mohl, aniž já wěřím, žeby w běhu tohoto století slowenčina byla mezi Maďary kde se rozšířila; tomu i nedbalost Slowáků o mateřčinu swau, i ostrá řewniwost Maďarů samých překáží. Prawdu psal p. Čaplowič, prawě: „Kein Volk in Ungarn ist gegen seine Muttersprache so gleichgültig, wie die Slowaken. Gebildetere schämen sich mit einander slowakisch zu sprechen (ó té hanby!), und bedienen sich immer des Lateins oder der deutschen Sprache. Diess ist bei Magyaren, Wlachen, Serben weniger der Fall.“ Tím se stáwá, že mnozí odrodilí Slowáci, když jen několik škol přeběhli, hned po auřadech dychtíce, k Maďarům sami se plichtí, a jako tam renegati, nejhorší pronásledowníci swé wlastní mateřčiny býwají; zemanstwo pak u Slowáků téměř wšudy za maďarské se pokládá, třebas často ani maďarsky neumělo. W takowých okolčnostech snadno jest se domysliti, jak bídný žiwot literatura slowenská w Uhřích wede, a jak neprospěšné býti musí snažení Bernolákowců, zestraniti a osamotiti se tam, kdež již prwé ode wší swětské i duchowní moci a pomoci w zemi swé opuštěni jsau.

Tím wětší šetrnosti a chwály hodna jest ta láska k literatuře československé, kterauž někteří muži, ušlechtilostí ducha swého i wšestrannau wzdělaností nad jiné wynikající, skutkem dokazowati nepřestáwají. Dotekl sem toho již nahoře, že mezi wšemi národy uherskými, Slowáci k Augšpurskému wyznání se přiznáwající, wedlé Němců též církwe, nejwětší ducha přičinliwost jewí; a ti jsau, kteří češtiny biblické we chrámích swých užíwají, a tudíž ze mládí již

k ní nawedeni býwají. U prostřed jich wynikli spisowatele znamenití, jako Bartolomaeides, Kollár, Leška, Palkowić, Plachý, Rožnay, Šafařík, Tablic atd. kterýchžto zásluhy o naši řeč a literaturu chwalně známy jsau, aniž potomkům našim z paměti wyjdau. Známť i jiné muže, kteří buď pro wěk, buď i pro jiné okoličnosti ještě tak trwalého jména, jako tito, získati sobě nemohli, a wšak láskau a horliwostí swau pěkné naděje do budaucnosti zbuzují. Na jejich osobní nezištné přičinliwosti záleží nyní wšecko; ta rozhodne, zdali národ we krajině swé nejstarší a po celém oboru zemském nejrozšířenější, skrze úsilí nepřejících jemu sausedů we swé národní wzdělanosti prawě tam, kde před tisíci lety ponejprw ji sobě osobowati byl počal, zamezen a zničen býti, aneboli na wzdory wší záwisti wždy jasněji a jasněji zaskwíwati se má.

Přípisek r. 1846.

Když článek předcházející (r. 1829) psán byl, nebylo ještě ani pomyšlení, žeby literatura slowenská, po škodném onom rozdwojení, konečně ještě roztrojiti se měla: než wšak co rozum za nemožné prohlašuje, skutkem předce často na jewo se wywodí. Několik mladších spisowatelů slowenských počali wloni, proti radě a prosbám wšech swých starších, zakládati opět nowau literaturu slowenskau, kteraubychom snad, pro rozdíl od jiných, jménem „Tatranské“ označiti mohli. Nepochybujeme nikoli, že k tomu předně wedeni byli aumyslem dobrým: chtějíce totiž u wětšiny lidu swého, u stránky katolických Slowákůw, kteří posawad o řeč a literaturu swau, jak českau tak i bernolákowskau, owšem nedbali, žiwel a žiwot slowanský wzkřísiti, aby autoku maďarčiny wždy wíce a wíce se zmáhajícímu odolati mocen byl. S té strany počínaní jejich, kdyby skutečně jen k cíli wedlo, nemohloby se než chwáliti. Ale pohříchu! nezběhlí a nezkušení muží tito nastaupili cestu, která je i následowníky jejich přímo do propasti a záhuby wede. Jen mladý smysl, který sám w sobě síly s celý swět dosti míti se domníwá, i ani důrazu sil odporných měřiti, ani přirozenému běhu wášní lidských,

kam wedau, porozuměti neumí, může mámiti sebe a wrstewce swé nadějí zdaru a prospěchu, který dle saudu všech zkušenějších, pod nastalými wnowě okolnostmi, bohužel! zhola nemožný jest. Kdyby jazyk slowenský w některém swém nářečí za posledních let byl se stal jazykem sněmůw a sjezdůw krajinných, jazykem zákonů, auřadů a škol wyšších: tořby se mu wždy ještě někdy, ač ne bez welikých nesnází, podařiti mohlo, literaturu nowau, která w celé minulosti žádného základu nemá, k jakémuž takémuž žiwotu powznesti. Ale nyní, když slowenské sněmowání a auřadowání zákony nowými takměř zapowězeno jest, když maďarčina wítězná i až do těch selských škol auředně wtírati se počíná, když stawowé wyšší w národu bez mála wšickni Slowáky opustiwše, k Maďarům přilnuli, národ sám w sobě neweliký, na prostřední a nižší tudíž nejwíce chudé třídy obmezený, k tomu na několikero podnářečí rozdělený a nesworný, nikdež pewné jednoty, nikde weřejného socialního žiwota, nikde samostatného centrum pro swé důležitosti nenacházející, konečně, opuštěný ode wší pomoci lidské, do posledního boje o žiwot a smrt, jako do wíru wšepohlcujícího, mimo wůli swau zachwácena se cítí: nyní dílo takowé zamýšleti, starým neswornostem nowé podněty dáwati, slabé síly ještě wíce rozdrobowati, a tím pro nastalé půtky nowé snad i půwodní swůj cíl s očí pauštěti, jest — ať se co nejmírněji proneseme — blud osudný a žalostný. Proti wážnosti a důležitosti položení tak smutného wšecky ty řeči, kterými nowá škola se zastírá, nejsau nic než pauhé pedantické žwastání. W tak strastné době nepomohloby již nic wíce ke spáse, než prawý enthusiasmus a swornost celého národu, zakládající se na wšeobecné chtiwosti k obětem a k zapření sebe samého i wšech různých interessů swých. Enthusiasmus jest láska, ta pak spojuje a nerozlučuje. Widěti toho bylo příklad u maudřejších Chorwatů, kteří proto, že k wůli celku odřekli se domácí zwláštnosti w nářečí, jasnau mají před sebau budaucnost. I zdali tam enthusiasmus jest, kde ani ochotnosti není, přiučiti se ná-

řečí nejbližšímu, od dáwna organicky wzdělanému a w národu wlastním již i skutečně rozšířenému? Kdo na tak lichém a křehkém základu, na pauhém pohodlí několika swých krajanů stawí, tomu díla jeho ani baurati nepotřebí, ano samo sebau se rozpadne. A jak nešťastné jest to blauznění, wychlaubati se zwláštní kmenowostí národní tam, kde národ *co národ* ani sebe menších politických práw nemá, kde na sněmích přirození jeho protiwníci zákony jemu zhaubné ukládají, proti nimž on weřejně ani jen ceknauti nesmí. O jiných neméně wážných a podstatných ohledech i příčinách, jinde již wyložených, budeme zde mlčeti. Jen jednoho se ještě dotkneme. Co každý zkušený člowěk předwídal, že nastaupíli Tatranci nowau dráhu swau, horlení swé již ne proti Maďarům, jelikož nesmějí, ale proti Čechům, swým nejwěrnějším někdy přátelům obrátí, — to bohužel i dříwe nadání již we skutek se obrátilo. Kéž tedy nesplní se aspoň druhé předwídaní, prohlédající k horšímu ještě přewratu nowých těch horlitelů, — přewratu, kterého zřetedlně jmenowati nechceme, abychom ani poskytnutím o něm myšlenky winni nebyli.

VII.

B) Posudek. *)

O českém jazyku spisowném. We prospěch mladým spisowatelóm (sic) i na wýstrahu nedozralým recensentóm. Sepsal Frant. Trnka. W Brně (a w Holomauci) 1831 (a 1832), dwa archy w 12.

Člowěk člowěkem jest, že po dokonalosti taužiti, k ní se snažiti, ji we wšech skutcích swých stíhati může. K to-

*) W Časopise Českého Museum 1832, swazku 3, str. 352—373. Při opětowaném wýtisku tomto byl z počátku náš úmysl, wypustiti z něho wše, coby snad wíce k osobám nežli k wěci čeliti se zdálo: ale

mu pobuzuje a wede ho nejen rozum, ale i cit jeho, zřejmě jewíce, že bůh ku podobenstwí swému jej stwořil.

Náš wěk ale nade wšecka minulá století wyznačuje se zwláště tím, že po čem někdy sworným citu i rozumu spolkem téměř bezwědomě a newidomě tauženo, to my nyní samým rozumem a s plným wědomím, cestau wyměřenau stíháme. Neníť již úkazu w přírodě ani w duchu, není ústawu, nařízení, správy neb obyčeje, w církwi ani we státu, w obecném žiwotě ani w naukách a w umách, ku kterémužby wěk náš nepřikládal míry rozumu, o kterémžby zwláštních theorií saustawných newymýšlel. Rozjímati, co ráz tento charakterický wůbec do sebe prospěšného aneb škodného má, bylaby wěc obšírnější, nežli my zde předsebráti můžeme; jiným tedy a k jinému cíli ji zůstawujeme.

Znajíce i wkořeněnost i rozšířenost tohoto snažení rozumowého za našeho wěku, diwiti se nemůžeme, že ono i mezi wzdělawateli zpustlé role řeči a literatury české na jewo se dáwá. Aniž pak toho haniti budeme; wíme zajisté, jak slušná i potřebná wěc jest nám spisowatelům, chcemeli národní řeč a literaturu swau k nowému žiwotu wzkřísiti, abychom rozumně sobě počínali, a we wšem, co před se bereme, napřed s rozumem a se swědomím swým náležitě se poradili. Ale kdekoli se rozumuje, tam i snadné býwá nedorozumění; a této pak plodné omylů matky se warowati, ji i w lichém rozumu rauše wypátrati a od sebe wy-

---

w prowedení úmyslu toho naskytly se nám takowé nesnáze, že sme od něho pustiti a konečně spisek celý tak podati museli, jakž půwodně sepsán byl. Muží zajisté dwa tu jmenowaní (Frant. Trnka, již r. 1837 zemřelý, a p. Vincenc Žák, jenž od r. 1832 již dwojím wydáním grammatiky jazyka českého dle smyslu jeho zkrojeného na swětlo wystaupil), jewí se nám tu oba ne co skutečné osoby, ale co nalezatelé a representanti jistých zásad a myšlének, které (po roku 1832) na čas utuchše, nyní opět tu a tam weřejně proskakowati počínají; pročež nebylo ani lze odmísiti jména jejich od wěcí, které s nimi půwodně spojeny jsau.

Spisowatel.

byti powinnost jest naše, wěrněli o prospěch swaté wěci národní se staráme.

Takowé nedorozumění, bohužel! již dosti hustě rozplodilo se u wlastenců w Morawě, kdežto dwa spisowatelé naši, oba rodilí Čechowé, míru rozumu swého na spisowný jazyk český položiwše a tudíž nad ním mistrowati počawše, nejednoho mladého a jazyka sice, ale i nowoty milowného, následowníka sobě získali, a chtějíce řeč i literaturu naši zdokonaliti, již pohříchu! z malého zlého do mnohem horšího ji wedau.

Posawad jeden toliko z těchto pánů, p. Trnka w Olomauci, „pohnautky a důwody swé, týkající se wad i nedostatků českého jazyka spisowného,“ we spisku nahoře jmenowaném, wůbec na swětlo wydal, — s jakau důkladností, níže místněji se ukáže; — druhý pak, p. Ž. w Brně, wždy jen saukromným dopisowáním, na wětším díle se zatajením jména swého, a ustním se jádřením w obcowání se wlastenci, saud swůj, bystřeji wšak a uměleji nežli onen, o téže wěci wynášel. I poněwadž nám zde nikoli s osobami, ale s wěcí samau činiti jest: nebudeť dosti, wywrátiti jen p. Trnkowy důwody, ale slušíť nám i na takowé ohled bráti, které důmyslnější těch wěcí skaumatel nawrhnauti by mohl.

Hlawní a základní omyl této nowé školy w tom záleží, že ona — ne slowem sice, ale skutkem — rozum a theorii za pramen pokládá, ze kteréhož prý nutno jest jazyku čerpati prawidla wzdělání swého: kdežto wšak jazyk a weškera wzdělanost jeho, ačkoli wzdělanost rozumu následují, wšak předce z přírody swé, čili samy w sobě, nejsau skutek a dílo rozumu čili theorie, alebrž dějinného podání (tradicie). Že rozumem netwoří se jazyk, aniž w austrojí swém se wzdělává, toho důkazem jest wšecka rozmanitost jazyků lidských na swětě, z nichžto i nejwzdělanější wždy ještě nedokonalí býwají; jináče zajisté, jakož jeden jest rozum člowěčí a kategorie jeho wšudy stejné, tak i jedenby musel býti jazyk celého pokolení lidského, we wšech formách swých stejný a dokonalý. Prwní twořiště jazyka, čili půda,

we kteréž on se půwodně rodí a roste, jest cit národu, při powzbuzení potřeb jeho duchowních; tento pak cit neplyne z důmyslu (a priori), ale ze stawu a z okolností, we kterých se člowěk pokaždé nachází. Jest tedy z přírody swé ne rozumowý, ale odjinud podaný, faktický, tradicionalní; následowně i stwůra jeho, jazyk totižto lidský, již od půwodu swého nahodilý, faktický, tradicionalní, a tudíž nejináče než nedokonalý, neprawidelný a wšelijak nedostatečný býti musí. Jazyk powstáwá a roste práwě tak, jako stromowí a kwítí po horách i zahradách; i jakož tam člowěk jen to, co příroda sama organickau mocí swau plodí, chowati, pořádati a kliditi smí, tak i theorie zde jen to, co w lůně národu se pučí a kwete, w jeho přesnotě chrániti, tomu howěti, to k dalšímu prawému užíwání chystati powinna jest. Rozum tedy není twůrcem ani zákonodárcem, alebrž jen spráwčím w jazyku; saháli dále, osobujeli sobě i tam wládu konstitutiwnau, kdež jemu nejiná než administratiwná přináleží: tedyť odporuje sobě sám, a wykročujíc ze swých mezí přirozených, wstupuje do oboru šálenosti.

Druhý hlawní omyl těchto pánů jest, že tak sobě počínají, jakoby literatorům českým teprw činiti bylo „de republica constituenda," jakoby jazyk český spisowný teprw twořiti a ustanowiti se měl: my pak máme jazyk spisowný již od několika století utwrzený, a nejen ode wšech nejoswícenějších mužů národu našeho, ale i ode wlády zemské, od starodáwna jednosworně přijatý a podnes užíwaný; tak že nám z ohledu tohoto nic nezbýwá, než aneb přistaupiti k němu a držeti se ho, jakýžkoli jest, aneb udělati sobě jiný, z brusu nowý jazyk. I neníť pochyby, že kdokoli chce a umí, může sobě stwořiti jazyk krásný, bohatý, libozwučný a wšemožně dokonalý: ale jazyk takowý nebude wíce národním, alebrž osobním jazykem toho kdo jej sobě udělal.

Powážímeli kteraukoli podnes kwetaucí řeč a literaturu, wšudy poznáme, že to, co jedno nářečí před druhými na důstojenstwí jazyka spisowného w jakémkoli národu powý-

šilo, nebyla jeho wětší dokonalost, čili cena wnitřní, ale příčina zewnitřní, nahodilá, aneb raději historická: prwější totiž oswěta kraje, města neb spolku toho, kterémuž to nářečí wlastně náleželo. I poněwadž oswěta národů obyčejně we hlawních a sídelních městách, na dwořích panowníků, w nejwyšších auřadech zemských a t. d. počátek swůj míwala, odkudž teprw později po celém národu se rozšířila: pročež wětším dílem stalo se, jakož to w Anglii, we Francii, w Hispanii a jinde widíme, že jazyk auřadů a sídelního města také za jazyk oswěty a wzdělanosti národní wůbec přijat jest. Kdež pak, jako we Wlaších a w Němcích, národ celý od starodáwna we mnohé a malé obce neb wlády rozdělen byl, a kdež tedy žádné hlawní sídlo w jednotu ho nespojowalo: tam to nářečí přednosti té nabylo, které ponejprw we spisích u celého národu dlauho wážených a užíwaných wzděláwáno jest. Takž onde spisowatelé Florentinští wěku XIV, zde pak reformatoři saští wěku XVI nářečí swá krajinná wzdělawše, jim wšeobecnau w národu wážnost a w literatuře wládu spůsobili. Důstojenstwí tedy jazyka spisowného dostáwá se obyčejně ne těm nářečím, která toho snad nejwíce zasluhují, ale těm, která je sobě nejprwé osobí (cedit primum occupanti). Žehrati proto na ně, bylaby wěc zpozdilá a prawého wzdělance nehodná; chwály zajisté a díky zaslaužili, kdokoli ušlechtilým úsilím prwní kwěty literatuře národu swého získali.

Národ náš, po Čechách, Morawě a horních Uhřích rozlehlý, mluwí od starodáwna řečí w podstatě swé sice jedinau, ale, co do známek méně podstatných, na několikero nářečí rozdělenau. Nicméně to se při něm nachází, že we spisích a we wšech příležitostech wážnějších, od nejstarších časů až do let nedáwno minulých, wšude jednoho a téhož jazyka užíwal. To, zwláště co do Čech a Morawy, již poněkud i ze drahocenného rukopisu Kralodworského se jewí: zpěw zajisté, bez pochyby na Morawě básněný, jenž potření Tatarů pod Hostejnowem a zproštění Hany slawí, co do forem jazykowých, ničímž se nedělí od těch, kteří Zábojowo

a Čestmírowo wítězstwí hlásají. Nápodobně i nejstarší listiny, které saudowé zemští w Morawě (z konce XIV wěku) nám w jazyku národním pozůstawili, w ničemž se neliší od tehdejších listin českých. Jednota tedy jazyka spisowného u Čechů a Morawanů nejen předhusitská alebrž mnohem starší jest, nežli wšecky pozůstalé památky naší literatury; Slowáci pak, jestli ne dříwe, aspoň od časů husitských, kdežto po slowansku psáti počali, wždy také k téže jednotě stáli. Neníť arci pochybnosti, že jazyk náš we předním a hlawním městě národu našeho, w Praze totiž, dříwe wzděláwán byl, nežli kdekoli jinde, a že tedy řeč ta, kteréž my ode mnohých století we spisích swých užíwáme, půwodně česká jest, ne morawská, aniž slowenská: ale bywši ona přijata již za nepamětných časů od národu celého, a wzděláwána od té doby sworným národu celého usilowáním, ztratilať již dáwno krajinný charakter swůj, a stala se spojištěm národu i nástrojem wzdělanosti jeho na Morawě, Wáhu a Hronu tak dobře a prawě, jako na Wltawě a Labi. I jakož za našeho wěku každý Wlach ke swé florentinčině, každý Hišpan ke swé „lengua castellana“ se hlásí; jakožbychom každého Němce za newzdělaného a za zpozdilého pokládali, jenž by se proti spisownému jazyku swému z té příčiny zpíral, že půwodně hornosaský, ne pak šwábský neb rakauský atd. jest: tak i u nás jen za newědstwí a za swéwolnost powažowati se musí, kdykoli proti jazyku našemu se namítá, že půwodně český jest, ne morawský aneb slowenský.

Dobře to wíme, že nářečí naše w Čechách, w Morawě a w Uhřích asi před pěti stoletími sebe bližší byla, nežli za našeho wěku býti se zdají: ale proto žádati, aby čestina podobau a twářností swau o pět set let do starožitnosti nazpět caufla, za nerozumné a za zpozdilé pokládáme. Jako starec nadarmo usilowalby se zmladnauti, tak i jazyk náš nadarmo bralby na sebe dáwno odložené raucho swé; národby ho w té weteši ani nepoznal, ani za swůj nepřiwítal. Každému jazyku pokračowati jest s wěkem a s duchem lidským, nikoli pak ustaupati nazpět; pudíť ho, pokudkoli žiw

jest, jistý splyw okolností a příčin newidomých, čili, což sílau wěcí (la force des choses) se nazýwá. Nepřeme, že w tomto přeodíwání jazyk náš tytýž i wýborné, ba drahocenné raucho staré za nowý lehký klůcek proměnil: ale i tento nyní již náleží k celku a k jednotě jeho kroje, pěknějšího wždy ještě a dokonalejšího, nežli se pánům těmto zdáti chce.

Než kdykoli o wzděláwání a zdokonalowání jazyka řeč jest, dwojnásobný ohled bráti se musí: na materii totiž a na formu jazyka, čili na slowa, jakožto látku a na zewnitřní sklad neb wazbu jejich. Co do *materie*, každý jazyk žiwý jest nekonečně zdokonalitedlný, práwě tak, jako weškeren obor poznání našeho, jehožto on zrcadlem jest; pokračujeť tedy zároweň s myšlením lidským, a ukládati jemu meze, byloby tolik, jako říkati wůbec duchu skaumajícímu: „potud, a nic dále!" Zásoba slow šíří a mění se nápodobně obyčejům, mrawům a wzdělanosti národní; stará ponětí a slowa padají w zapomenutí, nowá nabýwají wážnosti a lásky. Ale co do *forem* jazykowých jest to jináče. Tyto nejsau nádoby ponětí čili myšlének, ale jen wazadla i líčidla těchto nádob, kterážto ne důmyslem, ale dějinným podáním, umluwitostí aneb obyčejem se ustanowují; měníwají se pak jen potud, pokud ještě jazyk a literatura národní jistého znamenitého stupně wzdělanosti, čili tak nazwané klassičnosti, nedosáhly. Takto ku př. frančina měnila se we formách swých až do wěku krále Ludwíka XIV; od té doby ale ustálila se we wšem, co se grammatiky týče, postupujíc a wzděláwajíc se jen w lexikálním ohledu; tak wlaština ode skladu swého grammatického, jakowéhož od tak nazwaných cinquecentistů na dwoře Medicejském we XVI století nabyla, od té doby wíce se neuchyluje; angličina setrwáwá w témže zewnitřním kroji, do kteréhož za králowny Anny oblečena byla; němčina w polowici XVIII století, co do forem swých, poněkud se ustálila. W každé tedy wzdělanější řeči a literatuře nastáwá dříwe neb později epocha, která proměnám jazykowých forem, dotud nestálých, konec ukládajíc, stálé prawidlo čili *kanon* jejich twoří, jímžto celé potomstwo bez odporu a bez rozpaku se řídí.

Kanon takowý, třebas i sebe nedokonalejší, každému předce národu wzdělanému welice důležitý jest. Jeho šetří s pilností, kdokoli oswíceným aneb učeným slauti chce; za surowého pak aneb za nedouka pokládá se, kdo se od něho uchyluje. Přehled forem jazykowých podlé kanonu takowého, (to jest grammatika), býwá wšude mezi prwními knihami, které se mládeži do rukau dáwají; ona ji nejdéle, až do let dospělých, zaměstnáwá, jí nejwíce práce a úsilí zawaluje. Ba kanonu takowému podrobuje se i nejhrdější republikán ochotně; a nejwelebnější schůzka zákonodárců w parlamentu anglickém audům swým mnohé jiné poklesky snáze promine, nežli prohřešení se proti prawidlům jazykowým. I ať si potom hlubší zpytatelé sebe patrněji ukazují nedokonalost ba často i nemotornost prawidel těchto — což ukázati wšude arci snadno jest: — národ předce theoretickými důwody jejich již mýliti se nedá, nýbrž ani jich wíce neslyší. Cit zajisté národní s formami kanonem takowým předepsanými tak auzce se spojuje, že již každé od něho se uchylowání jej uráží. Tak ku př. Voltaire sám nejbystřejší satyrau stíhal a tříbil nemotornost wšelikých forem jazyka franského; ale proto jim we spisech swých wýhost dáti a jiné rozumnější na jich místo postawiti, jakkoli drzý byl, předce se neopowážil. Cítilť zajisté, že nešetřením správnosti grammatické zawinilby se proti národnímu citu slušnosti čili zdwořilosti; a jako zdwořilost zákony swé ne z rozumu, ale z podání čili z umluwitosti čerpá, tak že i jazyk we formách swých nenásleduje prawidel rozumowých, ale zwyku mezi wzdělanci přijatého a wůbec panujícího. I mluwme my co mluwme proti této neoblomné jednostranných forem wládě: na konec předce wyznati musíme, že ona, kdekoli zawedena jest, za štěstí jazyka i literatury pokládati se musí. Neboť jen skrze takowau wládu nabýwá jazyk swé powšechnosti a jednoty, kteréž obě k jeho stálému a zdárnému prokwetání newyhnutedlně potřebny jsau; jen ona mocna jest národ, rozdělený we wšeliké státy a obce, spojiti opět w jednotu duchowní širokau, welebnau, a co do národní oswěty nejblahočinnější.

I jazyk český měnil se posawad, co do materie swé, w každém wěku, a měniti se bude, pokud národ náš z počtu národů nezmizí: ale co do forem grammatických, uložena jest proměnám jeho na konci XVI století meze, kteréž od té doby překročiti neměl a nemá. Kdo a jak jemu ty meze uložil, na tom nemnoho záleží; dostiť jest, že w ten čas, když nejen wláda zemská a nejwyšší auřadowé, ale i wšecko, co u nás oswíceným slulo, po česku jednali, mluwili a psali, že prawím tehdáž meze tyto, a w nich napotomní grammatický kanon řeči naší, jednoswornym wzdělaných Čechů, Morawanů a Slowáků přičiněním ustanoweny a přijaty jsau. Kwět sice ten řeči a literatury, slibowawší tak ušlechtilé owoce, zničen dříwe nadání wálkau třidcetiletau: ale národ, ačkoli w bytu swém národním ztenčený a znuzilý, nezahynul předce, anobrž po drahném času opět okříwati počal. Pokladowé řeči a literatury, kterých záwistiwý čas nám dopřál, jsau jediné dědictwí národnosti naší; žeť nám jich tedy jako palladium bytu swého národního chowati a šetřiti sluší, každému jest na jewě. I nepřestaliť od té doby nikdy k dědictwí tomu hlásiti se wěrní synowé wlasti, na něm, jako na swaté kotwici, poslední naději swau zakládajíce; ano dáť bůh, že naděje ta konečně jich nesklame, jestliže jen upřímně, wěrně a sworně sobě počínati budau. —

W nejnowějším čase teprw p. Trnka i druh jeho p. Ž. tu radu dáwají národu našemu, aby odřekna se onoho dědictwí a kanonu řeči w něm pozůstaweného, buďto nowý sobě kanon utwořil, aneb dokonce žádnému kanonu wíce zniku nedal. Důwodowé wšickni, kterékoli k obraně swé přednášejí, do těchto dwau sad zahrnauti se dají: nejprwé, že dosawadní kanon řeči české jest nedokonalý; druhé, že prý Morawanům a Slowákům se nelíbí. Nawrhujíť tedy, abychom nedokonalosti ony z jazyka i ze spisů wywrhnauce, formy řeči morawské a slowenské do češtiny přimísili, a tím nowau i Morawanům a Slowákům příjemnau mluwu sobě utwořili. I slušíť již místněji uwažowati jak wady a nehody od nich kárané, tak i léky, kterýmiž je zhojiti a naprawiti chtějí.

Prawí p. T. hned na počátku spisu swého: „Jistotně každý mně přiswědčí, že spisowný jazyk má býti wšemožně dokonalým, a že určitost, rozeznanliwost i dobrozwučnost jedině jsou wěrné družky prawej dokonalosti jeho; následowně (!) spisowná řeč buď obsahem výborností wyňatých ze ponářeč (*sic*) sobě nejbližších." — Jaká w těchto sadách logika, jaká důslednost (konsequencí) jest, to ať někdo maudřejší, nežli já jsem, wyskaumá; já zajisté nic toho newidím. Než dejme tomu, což aspoň ze spisu jeho wůbec wyplýwati se zdá, že p. T. takto rozumowati chtěl:

„Cokoli w nářečích morawském a slowenském napomáhá určitosti, rozeznanliwosti a dobrozwučnosti jazyka českého, jest obsahem wýborností wyňatých z nářečí jeho nejbližších;

„Morawsko-slowenské formy jsau to, co w nich napomáhá určitosti, rozeznanliwosti a dobrozwučnosti jazyka českého:"

„Tedy formy ty jsau obsahem wýborností atd."

Dále:

„Kterýkoli jazyk má býti wšemožně dokonalým, budiž obsahem wýborností wyňatých z nářečí jeho nejbližších;

„Český jazyk má býti wšemožně dokonalým:"

„Tedy buď obsahem wýborností wyňatých z nářečí jeho nejbližších (t. morawských a slowenských.)"

Odkudž jemu následující rozsudek podsadný plyne:

„Přijmeli spisowný jazyk český morawsko-slowenské formy řeči, získá sobě tím obsah wšech wýborností z nářečí sebe nejbližších;

„Získáli pak sobě obsah wšech těchto wýborností, bude wšemožně dokonalým:" —

„Tedy přijmeli spisowný jazyk český morawsko-slowenské formy řeči, bude wšemožně dokonalým." —

To tedy zdá se býti celé tajemstwí p. Trnkowy logiky; on wiziž, zdali sem je práwě uhodl. Aspoň, jestli sem co pochybil, má to wina není. Ale kolik tu lichých úsudků!

Předně, co jsau morawsko-slowenské formy řeči? Pan

Trnka nikdež se o tom zřetedlně nepronesl, — jakož pak wůbec ani logická methoda, ani ponětí zřetedlná we spisu jeho se nejewí; — já pak, ačkoli jsem rodilý Morawan, jenž wíce nežli dwanácte let žiwota swého mezi Slowáky sem stráwil, předce wšak ani wlastně morawských, ani slowenských forem řeči, alebrž tam jen ku př. walaské neb hanácké, tu trnawské, turčanské, šaryské, zemplinské, trpácké atd. znám. Nářečí morawského, jenžby totiž po celé Morawě panowalo, tak málo tuším se najde, jako i slowenského, u wšech totižto Slowáků stejně užíwaného. Které tedy z těch forem, od sebe rozdílných, do spisowné češtiny přijímati se mají? walaskéli, či hanácké? a jestli ku př. hanácké, proč ne raději turčanské neb šaryské? Řekne snad p. T., aby se přijaly ty, které jsau nejurčitější a nejlibozwučnější: ale kdo to rozsaudí, když kolik hlaw, tolik asi rozdílných o tom smyslů wznikne? P. Trnkowi ku př. formy *činió, myslió* we třetí osobě počtu množného nejlépe se líbí (str. 6); jiným *čiňá, mysliá*; jiným zase *činijou, myslejou*, a opět jiným *činija, myslija* lépe líbiti se budau: kdo ten spor mezi nimi rozhodne? Budeme-li šetřiti theorie, podlé kteréž ku př. *e* a *o* libozwučnější jsau, nežli *y* a *u*, nemůžeme než hanácké nářečí za nejlibozwučnější mezi wšemi nahoře dotčenými pokládati, poněwadž ono *y* w *e*, a *u* w *o* měníwá: proč ale ani národ, ani wzdělanější Hanák sám, ba (podlé str. 5) ani p. Trnka si ho neoblibuje?

Dále, co asi myslí p. T. pode jménem „obsahu wýborností wyňatých z nářečí morawských a slowenských?“ zdali jen to, čeho na str. 4—7, pak zase na str. 30—31 dotýká, t. j. některé formy jednotliwých slow, pak deklinací a konjugací jejich? Toť bezpochyby tuze mírně, ba nízce o nářečích těchto smýšlí. Jáť aspoň za to mám, že mezi Morawany a Slowáky mnohem wíce wýborností w řeči jejich krajinné a domácí, zwláště co do rázných slow a spůsobů mluwení, se chowá; kteréžto kéžbychom jen lépe znali, abychom jimi, kdež toho potřebí, jazyk swůj spisowný okrásiti mohli! On jistě pomoc tu rád a wděčně přijme ke wzdělání

swému co do materie; we formách ale pomoc takowá nebude mu whod, ledaby se uwolil, proměniti charakter a kanon swůj, čili, což jedno jest, nebýti wíce jazykem českým.

Že jazyk český we mnohém ohledu nedokonalý jest, kdož rozumný toho newěděl? kdo zapíral? Wždyť jest jazyk lidský, ne angelský; a powaha jeho w tom o nic horší není, nežli jiných wychwálených jazyků starých i nowých, kteří také wady a nedostatky swé měli, mají a míti budau. Wšak třebasby jemu i pp. T. a Ž. radau swau spomohli, a wšecky ty česko-morawsko-slowenské wýbornosti w něm podlé libosti swé zamalgamowali, onby proto ještě wždy předce nedokonalým zůstal. Ale zdá se, že my w Čechách nedokonalost jazyka swého jinau měrau měříme, nežli tito páni; siceby p. Ž. jistě byl nepsal, že „škoda, nám odstaupením od forem *ulica, ulicu*, a t. p. spůsobená, nemůže nižádným spůsobem nahraděna býti," — a p. T. sám by nade hroznými a newyhnutedlnými dwojsmysly, jakowý jest ku příkl. we sadě „*pošli dále, co ti pošli*," (st. 6) tak hrubě nenaříkal.

Druhý hlawní důwod jejich jest, že prý spisowný jazyk náš ani Morawanům, ani Slowákům se nelíbí. Ale wždyť líbil se jim po celá století, před bitwau Bělohorskau i po ní. Na Morawě od starodáwna nejiným než českým jazykem sněmowáno, týmž jazykem u cúdy Olomucké i Brněnské řečnowáno, sauzeno i do desk zemských psáno; zřízení zemská, nálezowé, dopisowé auřadní w témže jazyku se konali; mezi wzdělanci jak w obcowání, tak i dowěrných psaních panowala čistá, prawá čeština; ba kanon řeči naši, o kterémž nahoře mluweno, ne w Čechách, ale w Morawě se utwořil, nejprw grammatikau na Náměšti před třemi sty lety tištěnau, potom wzorným slohem wýtečného Blahoslawa, pak newyrownanau biblí Kralickau, a posléze hlawní okrasau tehdejší literatury naší, spisy totižto Jana Amosa Komenského. Prawí p. Ž., že staří Morawané, češtiny tak na místě domácích nářečí swých užíwajíce, sami sebe zapírali, že „w tom mnoho, až příliš mnoho Čechům obětowali:" ale kdo pak to přílišné sebe zapření u nich wyhledáwal? kdo jim tu obět

ukládal? Wždyť nehrozilo řeči ani literatuře naší w XVI století nebezpečenstwí nižádné; oni pak, co činili, od nepaměti wždy dobrowolně činili, ani newědauce, žeby tím sami sebe zapírali neb obětowali. Aneb tedy staří Morawané, tak smýšlejíce, nerozumní a hlaupí byli, nynější pak, od nich se uchylujíce, jsau maudří, aneb naopak. Ale není to prawda, že nynější oswícení Morawané kanon řeči české, nám w XVI wěku podaný, zamítají: ještěť nedáwno páni stawowé slawného markrabstwí tohoto na swé akademii zwláštní stolici učitelskau založili, k učení spráwnosti we formách jazykowých, ne morawských — nebo těch wlastně není, — ani w českých takowých, jakowé na trhu Pražském aneb po silnicích slýcháme, — ale we formách češtiny spisowné, wzdělanému swětu známé. Nýbrž ani sprostý lid morawský proti formám spisowného jazyka našeho se nezpauzí; ano jistá jest wěc, že kdyby kazatelé slowa božího jemu ne po česku, ale ku př. Walachům po walasku, Hanákům po hanácku kázali, posluchači jejich sami tau neslušností by se uráželi. Tedyť jen někteří hlaubálkowé w jazyku na Morawě, nikoli pak národ Morawský, proti ušlechtilé češtině naší zanewřeli.

Jsauť arci muží na Morawě maudří a ctihodní, jenž s „tau nowau češtinau,“ kteráž totižto we mnohých plodech nejnowější literatury naší jich dochází, nijak spřízniti se nemohau; toť jsau milowníci řeči a spisů Komenského, Weleslawíny a jiných starých spisowatelů našich. Žehrajíť oni ne na grammatický charakter jazyka českého, ale na zanedbáwání staré jeho čistoty, na zatmělost slohu, na hojnost nowěkutých nezdárných slow, na přílišné germanisowání, purisowání a neologisowání w nowých knihách českých. Jich s tauto „cizomluwností“ w jazyku našem nikdy nesmíříme, třebasbychom ji stokráte, jakž p. T. (str. 7) se líbí, „cuzumluwnosťú“ překřestili. Než toho ani netřeba; wšak i my s nimi se snášíme, rowně jako i oni želejíce a lítost majíce nad nespráwným a nečeským slohem wětšího dílu nowých spisowatelů našich, ačkoli proto wšeho, co píší a wydáwají, nezamítáme, wědauce, že oni wětším dílem toho nečiní ze swé-

wole, ale z nauze a z newědomosti, z nedostatku lepší známosti jazyka. Pročež wěrní a upřímní wlastenci neměliby jich, kde blaudí, hned odsuzowati a zatracowati, ale raději wšemožně se přičiňowati, aby jim k lepší jazyka známosti poslauženo bylo.

Co se pak české řeči a literatury u bratří Slowáků týče, tu předewším dwě strany rozeznati musíme: Slowáky totižto katolické a ewangelické. Ewangeličtí Slowáci, jenž nyní po celých Uhřích asi tři sta církwí počítají, *) již od nejstarších časů wždy čisté biblické češtiny jak při službách božích, tak i we knihách swých wůbec užíwali a až posawad užíwají; u nich i tehdáž řeč naše zdárně se wzdělávala, když u Čechů málo kdo maudrý jí sobě wšímal (t. po třidcetileté wálce), čemuž za důkaz i sama jména Tranowského, Masníka, Pilaříka, Krmana, Hruškowice, Doležala a j. w. slaužiti mohau; oni r. 1803 zwláštní ústaw pro česko-slowenskau řeč a literaturu w Prešpurce zřídili; mezi nimi i w nejnowějších časích některá přední swětla této řeči a literatury se zjewila. Kdyby kazatelé jejich, opowrhauce řečí naší biblickau, lidu swému sprostě po slowensku kázati chtěli, není pochyby, žeby jemu samému tím nemalé pohoršení spůsobili. Z ohledu jich tedy holá neprawda jest, žeby proti naší starodáwní biblické češtině jakau nechuť cítili. Co se ale Slowáků katolických dotýče, ti až po Ant. Bernoláka (1787) žádné literatury národní neměli, ani sobě newšímali; potom pak, když přičiněním a náwodem tohoto muže ze swé lethargie probuzeni jsau, cestau swau bez ohledu na Čechy a na Morawany kráčeti počali. I jakož naše literatura, neměwši od nich nikdy předtím pomoci, odstaupením jich wlastně ničeho neztratila: tak již nyní ani nadíti se nelze, žeby jakýmkoli spůsobem je k sobě přiwinula, newládnauc kauzedl-

*) Největší díl protestantů Augšpurského wyznání w Uhřích jsau rodilí Slowáci, helwetského pak wyznání jsau rodilí Maďaři. Pročež také u sprostého lidu tamže ono často slowenským náboženstwím (Thót vallás), toto maďarským (Magyar vallás), katolické pak latinským (deák) sluje.

ným „compelle intrare.“ Neboť domníwáteli se páni, že budemeli my jen psáti „naša ulica,“ atd., Slowáci tito (t. lid slowenský neučený) hned naše knihy kupowati a čítati budau, toť wěru hrubě se mýlíte. Co ten lid od češtiny odwodí, nejsau jen formy její grammatické (ty zajisté, jakožto zdwořilejší a wybraušenější, Slowákům wětším dílem se líbí), ale mnohem wíce materie lexikalní, slowa totiž a poněti jim neznámá i neobyčejná. Mluwímť já ze mnohonásobného zkušení swého; a protož těm, kdo jináče saudí, za prawdu dáti nemohu. Obalujíce my tedy snad slowa i poněti pauze česká do raucha slowenského jakéhokoli, nic tím u Slowáků platného nezískáme; odřeknemeli se pak nad to i slow českých za slowenské, nastaneť nám, za nejistý zisk, odjinud ztráta weliká i nenahraditedlná, že tím swé publikum české od sebe odwrátíme. Ale diwná wěc jest, že wy nám radíte, abychom my s Bernolákowci kapitulowali, oni pak nic owšem s námi činiti míti nechtějí. Aneb žádalli Bernolák i s následowníky swými od Čechů kdy něco toho, co wy nawrhujete? slibowalli kdy, za takowau ochotnost a službu naši, přilnauti cele k literatuře české? a byťby i slibowal, byllí sám s to, aby celý národ po sobě k Čechům potáhl, — národ, jenž i slowenských spisů a slow jeho na mále sobě wšímá? — Nám již nic nezbýwá, než nechati Bernolákowce, ať co počali dokonají; wšak tuším, že i oni, dříwe nežli wěk mine, sami škodau swau zmaudřejí.

Pan Ž. mnohými slowy do Čechů sobě stěžuje, že prý Morawanům a Slowákům w ničemž se propůjčiti, ale kážíce swornost, sami jí wstříc jíti, žádajíce oběti a zapření sebe, sami nic obětowati, w ničem se zapírati nechtějí; wšak prý zjinačiti několik prawopisných a mluwnických zwyků českých není od českého jazyka docela odcházeti, není nowý naprosto sobě jazyk spisowný twořiti, ale „jest zbawiti ho pout, které ho k jedinej krajině wážou,“ jest dáti mu oděw, we kterémžby široko daleko lásky a chwály nabyl a t. d. Že slowa tato na omylu založena jsau, a žeby jazyk náš w oděwu tom nowém širší lásky nenabyl, již tuším z to-

ho, co sem nahoře přednesl, patrně se jewí; aspoň jisté jest, že čímby sobě u jedněch lásku získal, tímby ji u druhých ztratil.

O nic lepšího důkladu nemá to pojištění, že těmi několika proměnami jazyk český prý se nezmění. Kdyby pp. T. a Ž. nežádali než oprawy několika jednotliwých slow, snad neprawidelně tworených, tomuby se wždy nějak wyhowěti mohlo: ale jest wěc zjewná, že chtějí zjinačení jistých zákonů grammatických, a tudíž *revisí celého sewnitřního austrojí češtiny*, ku příčině radikalní oprawy jeho podlé prawidel rozumowých. Neboť kdož tomu nerozumí, kdož toho newidí, že wezmeli se češtině dosawadní kanon její, opustíli ona jednau pole zákonnosti swé positiwné, že potom náwrhů k nowé zákonnosti její ani míry ani počtu, aniž konce nebude? Pan Ž. spokojí se arci snad jen několika reformami; pan T. ale, jenž trochu jináče smýšlí, přidá k nim několik jiných; pan X*, aby za nimi nezůstal, pokusí se stejným práwem zase o jiné, na které Ž. a T. ani nemyslili; pan Y*, jemuž myšlénky panů Ž., T. a X* méně se líbiti budau, nežli jeho wlastní, powstane z týchže důležitých příčin proti nim, a z brusu nowé reformací jazyka i prawopisu českého učiti bude; a kdož potom zabrání panu Z*, aby se neohlásil a nedokazowal obšírně, že to wšecko, co páni Ž., T., X.* a Y.* nawrhují, nedostatečné a nedokonalé jest, alebrž že na jiné důwtipnější ozdoby pro milau — ubohau češtinu pomysliti se musí? I poněwadž čáka jest, že každý z těchto pánů swé učedlníky a následníky najde, kteříž tyto až příliš rozmanité krásy s nowými přídawky do swých básní, pojednání, powídek a překladů wkládati budau, — neboť pohříchu! máme wždy wíce spisowatelů, kteří celé publikum, nežli kteří sami sebe češtině učiti chtějí, — neníť pochyby, že se pak brzy dočkáme těch časů, kdežto již nejen grammatiky, ale i jiných sebe krásnějších a učenějších knih českých, leda pro mole, potřebí nebude.

Žeby pak spisowatelé čeští z pauhé hrdosti a z jakési

diktatorské pánowitosti Morawanům a Slowákům w ničemž se propůjčiti nechtěli, w tom naprosto křiwda se jim činí. Wždyť ne ten, kdo zákonům zdáwna panujícím wolně se podrobuje, alebrž kdo sám nowé zákony wymýšlí a jiným ukládá, na diktatora sobě hraje. Spisowná čeština jest společné jmění národu našeho celého, záležející nejen z bohemismů, ale i z morawismů a slowakismů; myť nežádáme, aby se psalo, jak se u nás mluwí: *won, wopice, mlíko, soud, dobrey, dobrýho* a t. d., nýbrž jak toho biblí Kralická, dílo morawské, wzorný příklad dala, a jak Slowáci sami posawad činiti weleli; takéť wždy se srdečnau radostí u sebe wítáme a chwálíme, cokoli zdárného a národu wůbec prospěšného nám ode bratří na Morawě a w Uhřích se podáwá. Ale že žádostem panů Ž. a T. u sebe místa nedáwáme, tohoť máme, kromě nadepsaných, i jiné welice důležité příčiny. Nebo byťby i wšickni známější spisowatelé naši, proti přeswědčení sice swému, ale z lásky k těmto pánům, aneb, jak oni prawí, z lásky k Morawanům a Slowákům, naučení toto přijali: proto nahodiloby se wždy hojně jiných, nejen w Čechách, ale i w Morawě a we Slowensku, — o národu, quem penes arbitrium est et jus, ať nic nedíme — kteříž tím wětším úsilím proti nim by se zasazowali, tak žebychom nikdy konce hádek a swárů těch dočkati se nemohli. Wímeť již, co chatrná opráwka prawopisu českého z ohledu na *i* a *y* ode patnácti let nám nepřízně, swád a různic spůsobila; zkusili sme, kterak neupřímí krajané a wášniwí nepřátelé o nás roznášeli a rozpisowali, že nechtějíce již tolik ypsilonů jako před tím psáti, bůh wí jaké nebezpečné auklady proti obci, wládě, mrawům a náboženstwí strojíme; widěli sme, kterak obecné dobré literatury naší těmi rozbroji obmeškáno jest, a wlastencowé jedni nad tím mrzutost neb zármutek, jiní dokonce ošklivost pocítili, takže již delšího aučastenstwí w ní míti nechtěli. A jakož tam, proměniwše my jen dwě neb tři literky w písmě, od ošemetníků nařknuti sme byli, že krajany swé zpolštiti a zruštiti chceme: tak i owšem zde, mísíce wůbec formy rozličných

nářečí dohromady, ač ne s wětším důwodem, ale s wětší prawdě podobností bylibychom obwiňowáni, že národy slowanské netoliko w jazykowém ohledu sjednotiti usilujeme —

Konečně ještě proto myšlénkám častopsaných pánů howěti nemůžeme, poněwadž již čas jest, požehnati na zuby nekonečnému tomu mezi námi grammatikowání, a obírati se s předměty ku prawému oswícení národu směřujícími. Bohužel! zdědili sme ode praotců swých jazyk hojný a spanilý, ale pole naší literatury ode dwau set let zpustlé ladem leží: my pak jako pitomí a pošetilí wždy jen onen tříbíme a brausíme, nedbajíce, zdali mezitím toto, zpustlé zůstáwajíc, i onoho snad s sebau do záhuby newede. Národ náš tauží po čtení mysl oswěcujícím a city šlechtícím; sami wzdělanější urozenci obého pohlawí počínají spomínati na wlastenskau řeč a literaturu a hledati jí: my pak nemáme jim hned ničeho podati, leda coby je odstrašiti mohlo — grammatická i puristická exercitia — hádky o literách a slabikách — jen aby se dowršila radost nepřátel našich a skutkem se potwrdilo, co tak důtkliwě hlásají, že ušlechtilý, staroslawný jazyk náš již prý jen rádlem a — pedantstwím páchne! —

Než wraťme se od toho bolestného rozjímání opět ke spisu p. Trnkowu, ukrátíce již řeči. Horlí pan T. (str. 30—32) jak wůbec proti některým prawidlům prawopisu českého, tak zwláště proti dwojhlásce (?) *au*, domníwaje se, že před Bratřími nikdež určitého prawopisu českého nebylo, a že to *au* na místě *ou* jen skrze knihtiskařstwí německé do češtiny se wlaudilo, an prý „německý jazyk welmi pósobil na český, a německé *au* we Sasku, Prusku, Slezku posawáde co *ou* slýchati:“ ale newí ten dobrý muž, co mluwí. Před Bratřími již dáwno M. Jan z Husince prawopis náš nynější nejen skutkem a příkladem swým, ale i zwláštním o té wěci pojednáním, důkladně a důsledně ustanowil; Bratří pak sami nic než dáwní naučení předka swého w písmě, ač neauplně, obnowili. Co se pak zhaněného *au* dotýče, i to dříwe w Čechách se zjewilo, nežli

tiskařstwí; a sice w takowém wěku, kde Čechowé mnohem wětší wplyw na Němce, nežli Němci na Čechy měli. We druhé totižto polowici XV století počali Čechowé dlauhé hlásky swé *ý* a *ú* rozwáděti we dwauhlásky *ay* a *au*, mluwíce od té doby a píšíce ku př. *mlayn*, *bayk* na místě *mlýn*, *býk*, a *saud*, *slaup* na místě *súd*, *slúp* a t. d. Roku 1477 psal již Racek z Kocowa, pán na Horaždějowicích „*wo takowaych bezecnaych lidech, kteříž swau čest a swau wieru křesťanskau rukau dáníem slíbili a tomu dosti neučinili;*" a Wáclaw Hájek z Libočan byl r. 1541 mezi posledními, kteří ještě formy jako *waystraha*, *milay*, *day* a t. p. psali. Od té doby ale toto *ay*, jakožto hrubé z písma dokonce (snad že wplywem Morawanů) wyhoštěno bywši, we mluwě domácí české w *ey* se proměnilo; ono pak *au* zůstalo sice w písmě, ale w Čechách již jako *ou*, w Morawě pak a we Slowensku jako *ú* čteno bylo i podnes býwá.

Že pak p. T., opowěděw wálku dosawadním formám jazyka českého, předce w nejwětší částce spisu swého (str. 7—29 a 38—41) jen na spisowatele české se obořil, káraje chyby spisowatelů a ne jazyka: to jest také jedna z nedůsledností jeho, pošlých tak hojně z nedostatku zdrawé logiky. Pokud mně známo, žádný ze spisowatelů od něho stíhaných slohu swého ještě za wzor neb za příklad dokonalé češtiny nepokládal; wšickni znají se k tomu, že k wýbornosti staré češtiny, podlé rozdílných powah wěku našeho, jen wíce neb méně blížiti se lze. Chtělli tedy pan T. sprawedliwým a důsledným býti, měl swé střely ku př. proti biblí Kralické a podobným spisům našim metati. Ale p. T. těchto drahých památek tuším sobě nelibuje ani nečte: sice bylby, poučiw se w nich, tak často nehanil, čemu nerozuměl, a sady zlé tytýž i w horší nezkorrigowal.

Jaké naproti tomu sprawnosti w nowém tom spůsobu psání očekáwati sluší, jen někteří příkladowé náhodau wybraní ať dokáží. Pan T. deklinuje w genit. plur. *najbližších nářečí* (37), *příbuznějších ponářeč* (7) a *příbuzných po-*

nářečí (42); — nom. plur. *dobrodiňa* (6), gen. plur. *skloňowáň* (5), *časowáň* (6), a zase *twrdého zakončení, měkkému zakončení* (7), — proč ne *zakončeňá, zakončeňú?* — *posobícého cuzumluwnosť*, a *následující* (proč ne *-ícé*) *cuzomluwy* (7); — *ponářečích, příslowách* (44); — *řeč moja* (33) a *náděje* (43); — *lepšého* (5) a *lepšího* (41); — *souslowców* (43), — tedy nom. singul. *souslowec?* — *usoučastni ho druhu dówěrnému* (44); — *každému záleženo, žeby* (*aby*) *jeho spisy četli* (33) a t. d. a t. d.

Ostatně spisek ten dwauarchowý, tištěný we dwau městách a we dwau létech, také dwojí aučel má: oprawiti totiž spisowný jazyk český, a potrestati spolu neznámého recensenta „pořekadel Slowáckých" p. Trnkau wydaných, jenž w Časopisu musejním na r. 1831 (swaz. II str. 234 a 235) opowážil se prawiti, že řeč, kteréž p. T. w té knize užíwal, není ani česká, ani morawská, ani slowenská, ale řeč p. Trnkowa (což sice i pan Trnka str. 33. uznáwá), a že takowá směsice wšech nářečí jen za strašáka se hodí. Tento, jak p. T. wykládá, nedozrálý (1), lžiwý (34), ošemetný (36), soběhrdý (37), a bůh sám wí jak ohawný recensent, — jsem já; i musímť již za tak hrozné hříchy slušný trest swůj nésti. Jen co se toho strašáka dotýče, ať p. T. mi dowolí, wěc tu aspoň příkladem powyswětliti. Co šatstwo a jeho kroj tělu lidskému, to jsau formy grammatické jazyku; oboje čerpají zákony swé ne z rozumu a z theorií o dokonalosti, ale ze zwyku a z podání. Kdyby již ku př. pan Trnka, wzaw na sebe širák a halenu slowenskau, šátek s okružím podlé mody, na ně staročeské smolnice, pak pantalony a krpce, aneb jinau směsici krojů, ježtoby dokonalejší byla, wstaupil do slušné společnosti — a české publikum jest jistě slušná společnost — zač pak asi by ho lidé hned na pohled měli?

Ale dosti již té řeči, a wíce než dosti. Ať p. Trnka za odpowěd na posudek tento, na mne a na přátely mé budaucně třebas dwacetiarchowým spisem utkne a dorazí; ať pan Ž. darů pěkných, od boha sobě propůjčeňých, opět

třebas i ku parodii těchto slow mých užije: my již k tomu ke wšemu mlčeti, a znajíce i těžké nedostatky literatury naší, i swaté powinnosti swé k národu, čas swůj na platnější wěci, nežli na grammatické, neologické i těm podobné okusy a hádky, wynakládati budeme.

W Praze, 16 září 1832.

VIII.

Josef Jungmann.

(Wyslauž. c. kr. prefekt na Staroměstském akad. gymn. w Praze, nar. w Čechách l. 1773.

O různění českého spisowného jazyka.

W časopise Českého Museum 1832. Swazek II str. 165—181.

Jestliže literatura česká, od některého desítiletí u prostřed mnohých překážek wznikající, žiwotem poněkud objeweným wlastence upřímně smýšlejícího obradowala: nemůže jinak býti, než že spůsobau a twárností, kterau této doby na se bráti počíná, téhož wlastence mysl zarmucuje, a naději w něm o swém dalším wzniku a zkwětání na welikém díle udušuje. Ta smutná twárnost její jest bezpotřebné od jazyka w písmě posawad užíwaného odstupowání a jeho na jiné a jiné podnářečí rozdrobowání. Pohledněme na nejnowější staw literatury české a obojí wadu poznáme.

Počítá ona sice mnohé upřímné a přičinliwé milowníky, pokusila se za našich časů dosti šťastně o wyšší umění a rozličné druhy básnictwí, a na sebe pozor nejedněch dřímajících wlastencůw obrátila: ale dwě sobě odporné strany mezi spisowateli dalšímu wzniku jejímu nemálo škoditi se widí. Jedna sobě jistau dobu minulosti, kterau zlatým wěkem nazwati ráčila, za nejwrchnější a nejdokonalejší obraz wšeho psání wystawila, a nesnášeliwě i urputně má se k těm, kteří jen o wlas od wedaucí tam cesty se uchylují, byť to i s naprawením a uhlazením té weliké silnice díti se mělo. Těm každý nedostatek a omyl zlatého jejich wěku rowně tak swatým jest, jako správnost a dokonalost

jeho jazyka. Oni wšecku literaturu i we zpěwích i w newázané řeči w auzké meze slohu skoro jediného historického těsnají, pro strach, aby se od wýborných Weleslawínů a Komenských neušinuli, raději ničeho nepíšíce, k čemu by těchto klassický jazyk nestačowal. Od nich nelze čekati, aby nám českau logiku, fysiku, metafysiku podali, neb chrám jiných wyšších wědomostí kdy otewřeli, nemohauce klíčů k tomu we swém Weleslawínowi nalezti. Jakkoli ale tito starowěrci literaturu w pokroku jejím nemálo zdržují, a ji jako Niobu w nepohnutedlný kámen obrátiti usilují: předce wšak, kdyby se jim toliko, čehož owšem dalecí jsau, podařilo Weleslawínů a Komenských w prawdě dostihnauti, zapříti nelze, žeby wždy tak ještě weliký národu a literatuře jeho užitek přinášeli. Neměl by český národ spisů we třídě saustawných wěd a wyššího básnictwí, ale historickými a z prosta poučujícími knihami by oplýwati mohl. Dobře tedy oni o zachowání přesnosti a čistoty jazyka se snažují, toliko w tom chybujíce, že o wyšší wzdělání jeho málo se starají.

Daleko škodnější literatuře naší jest druhá strana těch, kteří od došlého nás spůsobu psání nepotřebně odstupují, anebo dokonce nowá nářečí w písemní jazyk uwozují. K prwním počítáme ty, kteří českému jazyku mezi cizozemci odwykli, nebo jemu se ze staré literatury nenaučili (ano mnozí wíce knih českých napsali než přečtli), neb konečně scestným hlaubáním wlastním, neb nedorozuměnými od skaumatelů dobrých jazyka pronešenými slowy se zawedli. Těm ani zwuk českého jazyka líbiti se, ani jeho sklad k chuti déle býti nechce. Najdauli kde w německém neb jiném jazyku nějaké dwojsmyslné a k básnické hříčce schopné slowo, nebo máli jiný který jim známý jazyk dwě saujmenné neb šťastně podobnosti rozlišující, nebo konečně jim zdající se býti zwučné neb lahodné slowo, tu již nad chudobau a neohebností, nad twrdostí domácího swého jazyka bědujíce, jej na cizí brdo přetkáwají, nowá slowa zamyšlují, stará stahují neb natahují, samohláskami protykují, cizí

smysl a zwuk jim wnucují, a tak bohdá jiný, bohatší, libozwučnější dialekt z nuzného, hrubého materského utwořují. K tomu z wětšího dílu přistupuje neznámost jeho prawidel, která to působí, že w užíwání, změňowání, odwozowání a skloňowání slow scestně a práwě opak pokračují, a tak pohoršení jazyka i čtenářů wšemožně dowršují. *)

K druhým, kteří konečně od českého jazyka docela odcházejíce, nowý naprosto sobě jazyk písemní tworí, počísti musíme některé z pánů Morawanů a Slowanůw Uherských. Byla to naděje utěšená, že u šesti millionů sbratřených Slowanů, našeho písemního jazyka užíwajících, literatura swým časem weliké a wzácné plody ponese, w kteréž naději nás našeho Palkowiče, Tablice, Kollára, Šafaříka, Gallaše a jiných přičinliwá horliwost posilowala: a wšak ze sladkého sna té weliké naděje nás nemile probudilo nowější na Morawě i w Uhřích usilowání, tuto nitránčinu, tamto jakaus walasko-hanácko-českau míchaninu w písemní jazyk powýšiti. Šel se duchu slowanskému toho samowraždného úsilí! — Jiní národowé, majíci daleko rozdílnější dialekty, nežli my, honosí se jediným písemním jazykem, w něm palladium národní bytnosti pokládajíce, jemu každau oběť rádi přinášejíce. Ať nedíme nic o Anglii, Francii, Italii, Hispanii, kdež nejedni jazykowé domácí wšeobecné písemní řeči swé celé práwo postaupili, obraťme pohled swůj toliko na nejbližší nám Němce. Komu neznáma jest mnohonásobná rozličnost dialektů jejich nízké a wysoké, saské, šwabské, braniborské, rakauské, baworské, w každém kraji, w každém okolí jiné a jiné němčiny, a předce jeden písemní jazyk wšecky jakkoli od sebe se lišící šťastně spojuje.

---

*) Není nesnadno u nowých spisowatelů chyby nalezti, jako: *au*, *anž* (jenž); *zástoj* (předmět, wěc); když přišel, *tak* řekl; *odporučiti* (empfehlen); *mně nic tobě nic* (mir nichts dir nichts); od *něj* (od něho); *smutnili* (místo smutněli, sie trauerten); *schází* (desunt), *tworma*, *dro*, *pozůstáwá* (besteht), *šinu* (místo wztýčím) a mnoho jiných, na jichž wylowení by jediný lowec nestačil.

Bawor ne baworsky, Šwab ne šwabsky, Rakušan ne rakausky, ale každý ż nich německy, to jest we wyšší spisowné němčině píše, čte a wzdělává se. Jaký tu prospěch wšem wůbec a každému zwláště, jaký samému jazyku jejich užitek, z tolika pramenů w jednu welikau a wše potopující řeku se stékajícímu! — My pak, nářečími mnohem k sobě než oni bližší, k nenabyté literatury a wzdělání obecného škodě a zkáze, k žalosti wšech o naše powšechné dobré upřímně smýšlejících wlastenců, k newýslowné radosti našich nepřátel a jazyka slowanského hubitelů, sami se roztrhujeme, slabíme a zničení konečně sobě připrawujeme. Půjdeli to dále, budeme míti brzo knížky w Pražském, Domažlickém, Krkonošském, Olomuckém, Turčanském, a kdo wí w jakém pod-podnářečí, w každém něco, we wšech nic! —

Český jazyk od 14 století až do 17 doma i wně wáženým, w okolních zemích dobře známým, na Morawě wůbec a na mnoze i mezi Slezany a Slowáky we psání užíwaným byl. Drahé zůstatky jeho dáwní wzdělanosti jsau nejpewnější a nejlepší základ nowě wznikající w těchto nyní dotčených wlastech literatury. Žijící jazyk dle běhu přirozeného ustawičným proměnám podroben jest, kteréž proměny podlé místa a okolností wšude jinau twárnost mají. Psáti, jak se kde mluwí, byloby jazyk národní na nesčíslné dialekty rozdrobowati. Máli národní literatura nějakau jednotu a wnitřní ukončenost míti, potřebí jest, aby jazyk co nástroj její na obecných a určitých prawidlech založen byl. Takowá prawidla poskytuje obyčejně sídelní neb jiné hlawní město, z kteréhož jako ze srdce slušný mrawu a mluwy spůsob do těla ostatní wlasti wychází. Přestalli ale domácí jazyk w témž samém městě býti nástrojem občanského žiwota, a jinému swé práwo postaupil, tu již nemá míry a prawidla, leda w samém sobě a w literatuře swé, kterých spustíli se, w nesčíslné a záhubné nowoty a změny a konečně w mrzké barbarstwí ubíhá. Doswědčuje toho prostředních wěků latina, kteréž z kalu hlubokého nebylo jinak pomoci, než auplným ku klassičnosti starořímské nawrácením.

Nebude snad mezi Čechy nikoho, kdoby starau literaturu naši za hlawní školu jazyka písemného nepowažowal; rozumím pak zde netoliko celý její běh od prwních počátků nám powědomých až do 18 století, ale obzwláště spisy 16 wěku, a mezi těmi na prwním místě biblí Kralickau, ten poklad neoceněný národu našeho, kterýž jako pramen a zákon písemního jazyka w Čechách, na Morawě i w Uhřích považowán býti může, a za to od maudrého jesuity Matěje Šteyra práwem powažowán byl. *) Užili téhož psání spůsobu wšickni lepší spisowatelé, zwláště zaslaužilý Faustin Procházka, wydawatel písem swatých, tak že jeho biblí, co se jazyka týče, tomu kdo Kralické nemá, její místo na wětším díle zastaupiti může. Pilné čtení biblí této, ano kterékoli jiné, (wšecky jsau dobře česky psány, wšecky sláwa českého národu) jest spisowatelům českým wywěšený praporec, ku kterému kdo nepřisáhl, snadno cizím zběračům a podwodníkům, to jest pokaženosti neb místní zwláštnosti jazyka mateřského, neb dokonce zwuku a prawidlům jazyků cizokrajných sebe swésti, a zběhem od písemného jazyka našeho učiniti dopustí.

Dwa muži, jimiž se literatura naše práwem wychlaubá, co hlubší skaumatelé nářečí slowanských, wynesli o českém jazyku s strany jeho libozwučnosti nepřízniwější, než sme posud slýchali, úsudek, **) jehož přísnost dílem na prawdě založena jest, dílem jejich sluchu slowenčině jim přirozené obwyklému připsána býti musí. Jsau to myšlénky filosofů badajících, které tím již důležitými se stáwají, že dobrau i zlau stranu jazyka odkrýwajíce, k bližšímu poznání jeho uwozují, pošetilé pak ono domnění, žeby jazyk náš na chlumu wší dokonalosti a klassičné nedotkliwosti již stál, léčí, w posuzowání cizích jazyků nás nestrannými činí, a

---

*) Wiz nahoře na str. 5.

**) Wiz Kollara myšlénky o libozwučnosti řeči wůbec, obzwláště československé, Krok I c. 32. Geschichte der slawischen Sprache und Literatur von Paul Jos. Šafařík. Ofen 1826. S. 298.

konečně tu welikau prawdu opět na pamět uwádějí, že jako nic we swětě, tak ani lidský jazyk, nám jakkoli milý a pěkný, naprosto dokonalým nalezen býti nemůže. Podobně Wieland, Göthe, Schiller a jiní nejlepší spisowatelé němečtí do twrdosti, neohebnosti, nelibozwučnosti německého jazyka taužili, ale wždy jak oni sami, tak jiní, totéž uznáwající, německy psáti nepřestali. Nikomu zajisté ani Němci, aby zaplawený literau *e* swůj jazyk od ní wycídil, ani Francauzowi aby se swého *eu* štítil, na mysl newstaupilo. Sám milý náš Šafařík w Stuartce, Oblacích a jiných spisech pauze českého dialektu užíwal, a wýborný Kollar w nejpěknějším díle swém čistau formu českau chwalitebně zachowal. Oba zajisté skutkem dokázali, že ačkoli nedostatek jistý českého písemního jazyka poznáwají, nicméně sobě jeho wáží, a jeho drtem opak obrátiti nikoli nechtí. Ale

Dowtipnost poněwadž blaženější nad umu bídnau
Myslil, a odháněl maudré z Helikona poéty
Demokritus: weliký díl nedbá stříhati nehty,
Ni bradu, míst se drží saukromných a střeže lázní.

(Macháček w přel. Horacia o umění básn. v. 295.)

Jsau, prawíme, kdož sobě attičnost našeho jazyka zhnusili, jimž se již naše spisowné *meli, piji, tážř, píši,* za prosté *melu, piju, tážu, píšu,* hned zhola nelíbí, jimž *běhánie, leženie, holubica, pleco, diouča,* přijemněji zní nežli naše *běhání, ležení, holubice, plece, děwče;* oni českému písemnímu jazyku co nějaké urážce wyhýbati se, a nowý, každý dle swé obmezené známosti, jiný a jiný twořiti, a raději rusizowati, polonizowati, bernolakowati než bohemizowati za prospěšné uznali; ač tím dokazují, že ani českého ani ostatních dialektů slowanských důkladně neumějí. Majíť wšecka nářečí slowanská, jako wšickni nám powědomí we swětě jazykowé ten běh sobě přirozený, aby se wíce méně w užíwání wokálů časem zjemňowali, a od nižších k wyšším postupowali. Ta chwálená od nich boeotičnost nenalezá se nikde na prosto, sám Slowák již dáwno nemluwí *srco,* ale *srce,* Rus prawí *wada* místo *woda,* Korytan *miniti, riniti* místo *minúti, ri–*

núti; rowně jako latiníci *illi*, za staré *olli*, *maximus* za *maxumus* atd. užíwali. Počali někteří staří u nás též *milyji*, *sledyji* a p. psáti, ale jazyk náš i w tom zwyšowání ustanowil sobě jisté meze, a tak wysoko wstaupiti se zpěčowal.

Tímto zwyšowáním hlásek a skracowáním některých dwojhlásek český písemní jazyk mezi slowanskými má poněkud podobnost attickému mezi hellenskými. Attický proto za nejčistější, nejtenší, nejhladší, nejdokonalejší mezi swými bratry powažowán byl: pročby tedy českému to k potupě bylo, co onomu ke chwále slaužilo? Zajisté, až jednau slowanští jazykowé wůbec známější jak swětu, tak samým Slowanům učiněni budau, wyhlazenost, a bych tak řekl attickost jazyka českého písemního sprawedliwěji než nyní u samých Čechů se ocení. Komu se nelíbí wyšší samohláska po měkké sauhlásce, oswědčuje toliko, že se ještě nespříznil s literaturau a řečí spisownau českau, a nawyklý jest obecnému wyslowení, w němž tu i onde ještě mnoho starodáwního, hrubšího rázu a takořka boeotismu panuje. Čtenáře biblického zajisté ona obecná *milujau*, *ukážau*, *chcau* wíce urážejí, než kdy koho naše *milují*, *ukáží*, *chtí* neb *chtějí* uraziti mohau. Ale jasnost, prý, toho někdy žádá! — Jasnost? Což biblí bratrská nebo Procházkowa není dosti jasná? Neníli *miluji* a *milují* dosti rozdílné? A byť nebylo, kde který jazyk we swětě bez dwojsmyslností? ať nédíme, že i dwojsmyslnosti básník mnohokrát wýborně užiti umí, prosaista ale zběhlý jí se snadno wyhne.

Nawrženo, aby český (spisowný) jazyk něco swého prawidla upustil, a ke slowenčině i morawčině přibližiti se hleděl. Tu opět tázati bychom se mohli, oběma-li? a jestli jen slowenčině, kterému podnářečí? Než dejme, že jen jednomu, Nitranskému, jakožto nejwíce wznikajícímu. Má-li to býti rozumíno s strany materie, t. j. užíwání slow tam obyčejných, jak to činil Tablic, Palkowič a jiní spisowatelé oněch wlastí, rádi se w tom snášíme, a jistíme, že již w prawdě mnohá jejich slowce u nás práwa měšťanského nabýwají,

jako *značný, značiti, jařmo* a j. (bodejž bychom toliko i spolu maďarských, jako *lopow* a j., nepřijímali!) Rozumíli se ale zewnitřní spůsoba čili forma jazyka, tu nelze pochopiti, jakby dwě odporné sobě spůsoby sjednoceny býti mohly; kterak na příklad spolu *chcau* i *chtí*, *chodiá* i *chodí* říkati? čili jen *chcau* a *chodiá?* a proč ne raději *chtí* a *chodí*, ježto zajisté wyhlazenější a jako zdwořilejší jest. Přijímání slow jinoslowenských, budiž jen střídmé, nářečí naše spisowní obohacuje, zdokonaluje; přijímání ale forem jinokrajných je ruší a zničuje, i připrawuje nás o mnohem wětší prospěch, kterýž nám stará literatura česká přináší. Škoda nám odstaupením od ní spůsobená nemůže nižádným jiným užitkem nahražena býti. Nezdej se wám bratří morawští a pannonští tato strannost, jestli jaká, nesprawedliwá: kdybyste wy měli literaturu od wěků ustanowenau, naší podobnau, my pak žádné, neb neznamenité, zajisté rádi bychom se, swau pustíce, waší sprawowali, abychom měli něco jistého, stálého, příručného, wěděli nač spoléhati, z čeho se učiti, čím se říditi. Wy chtějíce česky psáti, máte dle čeho, my, chtíce psáti slowensky neb morawsky, nemáme neb nic, neb aspoň příliš málo, a nerádibychom swé již ustanowené, staletími utwrzené a jako poswěcené literatury a písemního jazyka pro nejistý zisk nowě powstáwající literatury jiné pauštěli, anižbychom toho pro rozšířenost a wkořeněnost té naší snadno učiniti mohli, ano wy, uwozujíce teprw literaturu, snadněji tu neb onu uwesti můžete. Aniž wstaupej wám na mysl, jakobychom my swým pauhým domácím jazykem psali, wy pak cizím wám neznámým psáti měli; jest zajisté spisowný jazyk český, jakowýž w biblických a jiných starých českých spisech se nalezá, a kterýž my sobě za obraz dobrého spůsobu psání wystawujeme, owšem sprostému českému bližší než hanáckému, nitranskému neb jinému we wlastech waších, a wšak i od našeho sprostého, zwláště wezmemeli ohled na rozličné kraje českého králowstwí, znamenitě rozdílný, tak, že kdo se jemu z písem a knih nenaučil jím psáti nikoli mocen

není; ano každý prostonárodní spisowatel, který se čtením starých knih českých pilně nezanáší, břidilem hnusným ostáwá, a sláwy nezapomenutedlného Krameriusa nikdy nedosáhne. Widíte tedy, že se my rowně jako wy spisownému jazyku českému ne pauze od matek, ale na wětším díle z knih a z literatury starší učiti musíme, a w té wěci před wámi ač něco, a wšak nemnoho, na před máme.

Biblí Kralická w Morawě powstala, Komenský, Žerotín, Ctibor a mnozí jiní w staré české literatuře co hwězdy prwní welikosti se skwějící — Morawané; Tranowský — Slezák; Čerňanský, Doležal, Hruškowic, Semian a mnozí jiní správně česky píšící — Slowáci byli. Morawě a Slowensku pannonskému náležejí i nyní žijící mnozí z nejlepších spisowatelů československých, jichž jména w historii literatury české po wěky skwíti se budau. Odkud, ptáme se, tito wšickni ušlechtilí Morawané a Slowáci naučili se tak dobře česky, že lépeji než tisícowé rozených Čechů píší? Ne odjinud, než odkud ostatní částka česky píšících našich wlastenců: ze staré literatury české a z nowých některých spisů, podlé příkladu onéno zhotowených.

Odstup to od nás, abychom nejnowější snahu o jazyk a literaturu slowenskau dobré paměti Bernoláka a we šlepěje jeho nastupujících wýborných mužůw haněti měli; my raději upřímně z toho se těšíme, že u jednowěrných bratrů našich w Slowensku, w tom slowútném prwního křesťanstwa sídle, odkudž ono swé paprsky i na českau zemi prostíralo, konečně jednau láska k národnímu jazyku a literatuře domácí se probudila; diwíme se rekowné mysli, stálosti a wytrwání jednoho muže, kterýž u swých krajanů w nepřízniwých okolnostech sám literaturu zbudil, a ji obšírným a na ten čas welmi dokonalým slowníkem obdarowal; s podiwením hledíme na toho muže, který snad prwní we swé wlasti o wyšší básnictwí se pokusiti směl, a hned Horacowu lyru w půwodních odách uchopil, hned za Virgilem, Ovidem i Homerem chwalně pokračowal, a pustiw se sám

o swém wesle na epické moře nowého zlatého rauna, Swatoplukiady šťastně doplowal; ctíme w prawdě ony muže, kteří welikomyslnau podporau nowé té literatury stali se dobrodinci nesmrtelnými swého národu, jichž péči i písmo swaté slowensky mluwící krajané jejich dlužni jsau. Wšecka ta jejich přičiněním wydaná i budaucně wydáwaná díla jsau obohacowání literatury a nowý zdroj čili pramen pro skaumatele slowenského jazyka, z něhož obzwláštně my Čechowé, co nejbližšího nám, hojně čerpati můžeme. A wšak kdyby pracowitý Bernolák byl českau literaturu důkladně poznal, o její rozšiřowání se zasadil, a podobné pomocníky a ochranitele nalezl, jistě by rannějšímu a množšímu owoci on i krajané jeho se radowali; a kdyby wšecka ta díla, jejich snaženstwím spůsobená, české raucho měla, třeba látka slowní ta sama zůstala, jaký tu byl by přírostek literatuře nám někdy s nimi obecné! za sto nalezlo by se tisíc čtenářů, a tak by desetkráte wíc užitku ten pracně štípený strom wynášel. Jejich knihy potěšowalyby celé čtenářstwo české i morawské, a tak odměnně jedněch druhé; byl by wšechněm třem jeden jazyk písemní, zásobau wšech tří kmenů obohacowaný, bylaby jedna literatura we wšech třídách umění snázeji wzrůstati a zkwětati mohaucí; kdežto každá literatura o sobě nedostatek spisowatelů i čtenářů newyhnutedlně trpěti, a tak každá zwláště nedužiwěti, a na wzdoru jednotliwým obětem a snažnostem wždy s chudobau jestli ne zkázau zápasiti musí. O kéž tento hlas z upřímného slowanského srdce pochodící nebude hlas wolajícího na paušti! Kéž ti dobří muží wěc tu pomyšlení swého za hodnau uznají a k naprawení té škody wšeobecné i nejwětší obět přinesau, zapření sebe! — Na ten čas owšem nezůstáwá než pokračowati w začatém spůsobu; ale kdyby we školách české čtení aspoň wedle slowenského uwedli, kdyby aspoň jednu s námi orthografii zwolili, kdyby spisowatelé jejich české knihy pilně čítali, a přednášením na kázaních a spisowáním w knihách pomaličku nářečí našemu i sebe i swé posluchače a čtenáře nawykali, není pochybnosti, že by w krátce tak

dialektu českého užíwati mohli, jako Bawoři, Rakušané a jiní germanští národowé wysoké swé němčiny užíwají. *)

Ještě několiko slow k wám, rozmilí wlastenci čeští, pronesti staršímu příteli swému dowolte. Řekne některý z wás: Kterak ty, nedáwno jsi hajitelům klassičnosti starého wěku odporowal **), prawopis Dobrowského přijal i zastáwal, mnohá, zlatému wěku neznámá slowa w češtinu uwedl, a tak dosti daleko od starého spisowného jazyka odstaupiw, již nyní obracíš, a nám to zrazuješ, cos sám w plné míře činil, wratas otewřel, a již by je rád zawřel po lehku. Směl-li ty co w jazyku oprawowati, smíme i my. — Dosti, milý brachu! Práwě to, že nejsem jeden ze zarputilých klassičnosti starowěké zastawatelů, a dokonalosti i swrchowanosti její w té míře nepřipauštím, aby ničeho wíce k ní přičiněno býti nemohlo, a ona ke wšemu wědění a umění lidskému na wěky wěkůw stačowala, práwě to, daufám, mně wětší u tebe wíru zjedná, a slowům mým nějakau wáhu

---

*) Kdo rozumí slowenské biblí, porozumí snadno i české; wizme toho příklad z příslowí k. X, kterýž tuto z biblí 1829 w Ostřihomě wyšlé klademe prawopisem českým, že liter slowenských nemáme.

Slowensky.	*Česky* (dle Procházky).
1) Syn múdrý obweseluje otca; syn ale blázniwý zármutek jest matky swéy.	1. Syn maudrý obweseluje otce; ale syn blázniwý zármutkem jest matce swé.
2. Nic nepomahajú poklady nesprawedliwé, sprawedlnost ale wysloboďuje od smrti.	2. Nic neprospíwají pokladowé bezbožnosti: ale sprawedlnost wyswobozuje od smrti.
3. Nedopustí Pán, aby hladom súžena bola duša sprawedliwého, a žádost bezbožných podwrátí.	3. Nebude sužowati Hospodin hladem duše sprawedliwého, a úklady bezbožných podwrátí.
4. Núdzu prináša leniwá ruka, ruka ale pracowitých obohacuje jich.	4. Nauzi působila ruka ulewující; ruka pak pracowitých zbohacuje jej.
5. Múdrý kdo shromažďuje w žatwe; kdo ale drichme w letě, je syn zahanbeňa atd.	5. Kdo shromažďuje we žni, jest syn maudrý: ale kdož w létě chrápe, jest syn zahanbení atd.

**) W. Beleuchtung der orthog. Streitfrage. Prag 1829.

přidati může. Jiná jest klassičnost swrchowaná a cele dokonalá, kteréž nikde we swětě není nalezti, leda w mysli člowěka, jiná pak nedokonalá, swé stupně mající, kterau wždy ještě lepšiti, wýšiti, dokonalejšiti možná. Wšecky ony nowoty, kterých sme obhajowali, wztahují se nejprwé na zlepšení prawopisu Dobrowským nawržené, kteréž w samém saustawu prawopisném tak nazwaného zlatého wěku swůj základ má, jeho nezawrhuje, alebrž potwrzuje a dokonaliti se snaží, čehož protiwníci té malé a nepatrné změny pochopiti nechtí neb nemohau.

Než ať prawdu wyznám, ačkoli tu malau oprawu prawopisu za dobrau a k dokonalení mluwníku českého welmi užitečnau býti saudím, nicméně příliš mnoho na ní sobě nezakládám, i myslím, že literatura naše bez ní po sta let trwawši, wždy déle tak ještě by trwati a množiti se mohla; ale nyní, ano wětší díl spisowatelů wlastenských ji přijal, jí se déle zpěčowati za swéhlawé a nechwalné držím. Důležitější jest druhé, totiž přijímání slow zlatému našemu wěku neznámých, o čemž jinde *) dosti obšírně powědíno. Proti tomu, jestli jen mírné a ne bez potřeby, wlastně nižádný nowočeský spisowatel mluwiti nemůže, ano nikoho není, kdoby té winy, jestli jaká, na sobě nenesl. Následuji rád Horáce prawícího:

Když potřeba káže
Neznámé wěci čerstwými w jewo dáwati názwy,
Smysliti, podkasaným coť neslýcháno Cethegům,
Se dowolí, a to práwo se dá, užiwešli ho mírně,
(Macháček w přel. str. 136.)

ale k mysli sobě beru též slowa, kterými u Aula Gellia (kn. 1 kap. X) Favorin filosof káral jinocha starožitně mluwícího: „Curius, prý, a Fabricius a Corruncanus, naši starší wlastenci, a starší jich oni trojčátní Horaciowé srozumitedlně a jasně k swým (sausedům) mluwili, aniž pak Aurunkůw, Sikanůw a Pelasgůw, kteříž, prawí se, prwní Italie obywatelé

*) W. Beleuchtung u. s. w. Pak Slowesnost 1845. str. 22 atd.

byli, alebrž swého wěku slowy howořili; ty pak, jakoby s matkau Ewandrowau rozpráwěl, řeči od mnoha let zašlé užíwáš, chtěje, aby, co prawíš, nikdo newěděl a nerozuměl!“ W paměti mám i tam uwedená slowa Caesarowa: „Jako úskalí, tak chraň se neslýchaného a neobyčejného slowa!“ —

Prawopisnau oprawau tak nepatrnau, jako jest Dobrowského, a přijetím některých, předkům našim neužíwaných, ale dobrých a potřebných slow, wnitřní powaha a zewnitřní twárnost a jako známka jazyka nikoli se neruší: ale ruší se, jak brzo proti analogii řeči slowce skloňujeme, přetwořujeme, skládáme, odwozujeme, wážeme. Zde jest auraz, tomu, prawý Čechu, wyhni se; aby ale wyhnauti uměl, oswojuj sobě potřebnau známost spisowného jazyka, kteréž ti ani domácí, ani tržištné sprosté mluwení w auplnosti a klassičnosti podati nemůže, ale jediné čtení pilné starých knih českých zjednati s to jest. Zde naše škola, zde jednota literaturní, k té stůjme pewně, a tak w jakýchkoli okolnostech wždy nějakému zrůstu a zniku literatury a nejdražšího nám jazyka národního jistě radowati se budeme. Sworností malé wěci rostau, nesworností weliké se rozpadují.

IX.

Pawel Josef Šafařík.

(Kustos c. kr. bibliotéky w Praze, nar. w uherském Slowensku l. 1795.)

Slawnému Sboru Musejnímu, umíniwšímu sebrati a wydati wážnější posud známé hlasy o potřebě a důležitosti jednoty spisowného jazyka w Čechách, Morawě a na Slowensku w Uhřích, z příčiny, by při wznikající nowotě a různění se některých slowenských spisowatelůw weřejný důkaz swého smýšlení a swé ausilné snahy o zachowání posawadních swazkůw podal, widělo se za slušné, aby tam, kde hlasowé tolikerých mužůw, Čechůw, Morawanůw i Slowákůw, w sauzwučný celek spojeni budau, i mého hlasu, jakožto rodilého Slowáka, pohřešowáno nebylo. Cítě se we hlaub

duše powinnostmi šetrnosti, wážnosti a wděčnosti k Slawnému Sboru Musejnímu, co k jedinému na ten čas weřejně a řádně zřízenému, z lůna národu českoslowenského wykwětlému, nejwyšší wůlí přemilostiwého našeho Zemèpána stwrzenému, tudíž ku péči a bdění nad prospěchem přirozeného jazyka i literatury jeho mrawně i zákonně powolanému ústawu, nepromĕnně zawázána, a nemaje příčiny, pročbych se smýšlením swým o wěci té tak důležité, mrawného i dušewného blaha dwau bratrských národůw, českomorawského a slowenského, tak blízce se týkající, smýšlením již i dříwe w rozličných spisech ode mne na jewo daným, před swětem tajil: pospíchám wyplniti žádost Slawného Sboru Musejního, snaže se zawříti summu a jádro přeswědčení swého w newelikém počtu nelíčených slow, abych čtenáři těchto listůw w rozepři, w níž jen rozumnými důwody a střízliwým, saudným rozbíráním předmětu, nikoli chytrým nastrojowáním lapawých zálud anebo blauzniwým rozwášňowáním zápalčiwých myslí prawdě k wítězstwí dopomoci lze, ač jestli jí wůbec k tomu dopomoci lze, mnohomluwností obtížen nebyl.

Předewším, pro odstranění wšelikého nedorozumění, wýslowně ohraditi se musím, že cíl těchto mých řádkůw není ten, abych se do wšestranného rozwíjení důwodůw pro jednotu spisowného našeho jazyka a do ausilného zmítání důkazůw potřeby začatých na uherském Slowensku nowot hluboce a široce pauštěl, nýbrž pauze a jediné ten, abych přeswědčení swé w této národní záležitosti, dle žádosti od Slawného Sboru Musejního na mne wzložené, w čiré upřímnosti a bez obalu před swětem oswědčil, k dostiučinění oné částce našeho obecenstwa, kteréž na jeho poznání něco záleží. Pročež cokoli zde ode mne přes tyto wytčené meze a tak pronešeno bude, žeby z toho na půwod a hlawní důwody mého smýšlení s wětší nebo menší jistotau zawíráno býti mohlo, budiž jen za wedlejší přídělek, za mimowolný pohled na okolnosti, nikoli za podstatu wěci, uwažowáno; ježto konečně předce o této bez dotýkání se

oněch jasně a srozumitedlně mluwiti nelze. Abych pak do podrobného rozbírání důwodůw pro jednotu a proti nowotě zaumyslně se zabral, k tomu teď u mne, byť i wůle a chuti dosti bylo, ani žádaucího dostihu není, ani mi to w nastáwající příčině, buď ohledem na obecenstwo naše, buď ohledem na půwody wzešlých na Slowensku nowot, newyhnutedlně potřebno býti se widí. Ona zajisté částka obecenstwa, jíž na poznání důwodůw mého přeswědčení něco záleží, nalezne je w knize této téměř we wšech článcích, nejaupluěji w důkladných pojednáních ctihodných mužůw Jungmanna, Palackého a Kollára, obsažené: jejich důwodowé jsau w podstatě a jádru i moji, nowých k nim bych sotwy přičiniti uměl, a pauhé přelíwání jich do jiných forem byloby jen maření času. Koho oni nepřeswědčí, pro toho slabý můj hlas ztracen jest. Rowněž ani o to pokusiti se zde nemohu, abych auplným wyložením swých důwodůw půwody podešlých těch nowot na Slowensku od jejich předsewzetí odrazil a ku přijetí mého smýšlení naklonil: wímť dobře, že mezi zásadami, z nichž jejich a mé smýšlení o této národní záležitosti wyplýwá, swrchowaný odpor panuje, jehož bez proměny celého člowěka wyrownati nelze, a že duch jejich w takowé mně nedostupné absolutní wýšce theoreticko-spekulatiwního rozumowání horuje, s které jim wšecky mé w nížinách obecného žiwota a wšední zkušenosti, střízliwým uwažowáním běhu lidských wěcí nabyté myšlénky, domněnky a úsudky o jazyku a literatuře nejináč než staroswětské, wšední, malowážné aneb naprosto neplatné zdáti se musejí. Kde naděje dosažení na odporowateli rozumnými důwody lepšího, dle mého zdání, přeswědčení naprosto zmařena jest, tam pro mne polemika nižádného půwabu nemá: neboť u mne, jakož jinde, tak i zde, neběží o prowedení swé pře proti osobám, k nimž já wždy a wšudy slušnau úctu u sebe chowám, třebas o přiměřenosti uchopených od nich k wytčenému cíli prostředkůw nestejně s nimi smýšlím, nýbrž pauze o wěc samu, o prospěch a blaho milého národu našeho. Daufám pak, že mi tohoto mého weřejného oswědčení a při

tom zaumyslného sebe w tak těsných mezích zawření ani oni sami, ani ostatní obecenstwo nezazlí. Kde se wěc, jako zde, společného wšech tří ratolestí jednoho kmene jmění, t. jazyka a literatury jejich, týká, s nímž jedna strana již w skutku libowolně, odstupujíc od jednoty a celku, nakládati začíná: tam jiné straně lítost swau nad tím, co se děje, a spolu žádost, aby to k dobrému konci obráceno bylo, neauhonnými slowy projewiti za neprawé pokládáno býti nemůže. Protráwiw wětší a lepší částku žiwota swého w naukách slowanských, prost jsa wěkem i danau mi od wšemilostiwého boha powahau wšech wazeb, do nichž obyčejné křehkosti a wášně ducha lidského pojímají, nedadauce mu jasným zrakem proniknauti do samého pramene prawdy i dobra, od jakžiwa při obírání se jak wůbec s naukami, tak zwláště s naukami slowanskými, wždy wíce wzděláwání a zdokonalowání swého ducha, nežli poučowání a mistrowání jiných, na zřeteli maje, owšem pak wšeho wtírání a wnucowání swých myšlének a úsudkůw jiným, nestejně se mnau smýšlejícím, wzdálen jsa, kojím se poněkud tau nadějí, že mi ani nowí odstaupenci na Slowensku, ani přátelé posawadní jednoty za marnost a wšetečnost pokládati nebudau, podámli jim zde wýpadek mého o wěci té přemyšlowání w možné stručnosti a prostotě, bez umělého, pracného shledáwání a wyličowání důwodůw.

Bylo a jest mé pewné přeswědčení, že w celém prostoru zemí lidem slowanským obydlených od českého Rudohoří až k městům Bardijowu a Humennému nad řekau Laborcí w Uhřích, a napříč od hor Krkonoší až k Dunaji nad městem Komárnem, t. w Čechách, Morawě a w uherském Slowensku, panuje jedna a táž řeč slowanská, půwodně a na auswitu naší historie dokonale jediná, nyní wšak, wplywem rozmanitých okolností w dlauhém prodlení času, na dwě hlawní nářečí, na *české* s této strany Tater čili w Čechách, w Morawě a rakauském Slezku, a na *slowenské* s oné strany Tater čili w sewerních Uhřích, s mnohými téměř nepoznale do sebe přecházejícími podřečími, rozdělená. Nejjistěj-

ším důkazem toho jest wzájemná srozumitedlnost obecné mluwy u lidu w těchto třech wlastech přebýwajícího. Mezi wšemi slowanskými národy a národky, co jich na swětě jest, zajisté přirozený Čech a Morawan přirozenému Slowákowi, a naopak tento oněm, nejsnáze porozumí, tak že jedni s druhými, každý we swém nářečí, bez weliké obtíže obcowati mohau, owšem mnohem snáze, nežli buď Čech s Lužičanem, buď Slowák s Polákem, ačkoli i tito jejich sausedé a dle jazyka blízcí příbuzní jsau. Tato prawda jest tak naočitá i makawá, že ji jen ona, owšem teď i mezi námi neřídká skepsis, před níž nižádná tak jmenowaným zdrawým rozumem poznaná prawda platnosti nemá, w pochybnost bráti může. Z této nezáporné stejnosti řeči, co do podstaty a hlawních znakůw, wším práwem zawírati lze na stejnost půwodu lidu slowanského w Čechách, Morawě a uherském Slowensku; z ní též se wyswětluje auzké ono politické spojení jmenowaných tří wětwí, w němž je na samém auswitu naší historie nalezáme. Morawa a uherské Slowensko náležely w celém běhu dewátého století, a nepochybně již i dříwe, k jedné weliké obci, mající společné panowníky; později, po násilném odtržení Slowenska od Morawy nowými přistěhowanci, Maďary, přiwinula se Morawa k Čechům, wstaupiwši s nimi, co s nejbližšími bratry swými, w nejužší a trwanliwé politické swazky. Domácnost, mrawy, náboženstwí, duševná wzdělanost stejným u wšech tří wětwí, na wzdor wšem politickým proměnám, postupowaly krokem, podlé wplywu působících na ně mocí a žiwlůw, buď zdárně a wesele napřed, buď smutně a neřestně nazpět. Nesmrtedlní hlasatelé náboženstwí křesťanského a prwní učení wzdělawatelé jazyka slowanského, Cyrill a Method se společníky swými, Klementem, Naumem, Angelarem, Sáwau, Wawřincem a Gorazdem, rodilým Morawanem, rozsíwali blahoplodné símě božských nauk stejným časem a rownau péčí we wšech třech krajinách, we Slowensku, Morawě a Čechách, za jedinau a nerozdílnau, sobě od boha a nejwyšší mocnosti zemské, jak swětské tak duchowní, ke wzdělávání swěřenau

winici je majice. Po jejich smrti, po aupadku bohoslužeb slowanských w těchto zemích, rozšířil se, zwláště působením sw. Wojtěcha, obřad církwe latinské stejnočasně w Čechách, w Morawě a we Slowensku, nikoli wšak w neprostředně ke Slowensku přiléhajícím Rusinsku w sewerowýchodních Uhřích; což důkazem jest, že Slowáci w oné době z ohledu jazyka, mrawůw, obyčejůw, citůw a smýšlení, slowem, celého duševného žiwota swého, mnohem užšími swazky spojeni byli s Čechy, ačkoli powzdálenějšími, neboť Morawau od nich oddělenými, nežli s Rusíny, ačkoli neprostředně s nimi sausedícími. Není pochyby, že swazkowé tito zůstali i w následujících stoletích nepřerušeni, ačkoli nám o stawu a běhu oswěty u Slowáků z té doby téměř žádných jistých swědectwí nepozůstalo. Na snadě jest, že založení uniwersity Pražské k upewnění této duševné jednoty znamenitě přispělo, a že swětlo w tomto nowém semeništi rožžené září swau i krásné, weselé a žiwné krajiny na Slowensku w Uhřích oswěcowalo. Působení M. Jana Husi a staupencůw jeho, w Čechách začaté, zasahowalo w dalším rozwití swém hluboko až do jádra Slowenska: učení jeho nalezlo mezi Slowáky mnoho příwržencůw, husitští Čechowé, doma wichřicemi wálek a jinými pohromami stíháni jsauce, osazowali se hromadně a zakládali swé sbory mezi Slowáky, jakožto mezi nejbližšími příbuznými a bratry swými. S wěkem Husowým počínají se nejstarší písemné památky Slowákůw w Uhřích, a od té doby až do nynějška wázal wšecky tři wětwe jednoho kmene, Čechy, Morawany a Slowáky (až na některé nepatrné wýjimky Sotákůw a Bernoláka i posobníkůw jeho), jeden a týž spisowný jazyk. Nepřímeť se, že podstatný ráz tohoto spisowného jazyka, co do grammatických forem, wzat jest z mluwy na půdě české, jmenowitě w staroslawné králowské, naukomilowné Praze a w okolí jejím běžné, ježto to z přirozených příčin, dle příkladu wšech přes wíce zemí a krajin rozšířených jazykůw jinak býti nemohlo: než to s pewným přeswědčením twrditi můžeme, že onen uměle wybraušený, ohebný, přeušlechtilý, zwučný,

bohatý, milý a milostný spisowný jazyk, který we spisech Bratří Českých a Morawských, jmenowitě w Biblí Kralické (w níž i Slowák Jesenský pracowal), we formalním ohledu chlumu swé dokonalosti došel, a jemuž ten, kdo jej blíže a auplněji poznal, nikdy dosti obdiwowati se a w něm se nakochati nemůže, nebyl plod pracowitosti pauhých Čechůw, nýbrž wýkwět duševného ausilí nejwýtečnějších duchůw wšech tří ratolestí jednoho štěpu, Čechůw, Morawanůw i Slowákůw. Kdokoli příběhůw československé literatury od časůw Husa až do nynějška auplněji powědom jest, tohoť tajno býti nemůže, že na nedílném poli společné literatury w dotčené dlauhé době rowně horliwě a s rowným prospěchem pracowali Čechowé, Morawané a Slowáci, a že jak o wybraušení, ušlechtění a zdokonalení spisowného jazyka, tak i o obohacení a zwelebení literatury wšickni tři, w poměru swého postawení k celku co do počtu a síly, stejné zásluhy mají. Komuť, w dějinách literatury naší zběhlému, nejsau známa jména učených Slowákůw, Benedikta z Nedožer, Tranowského, Kalinky, Pilaříka, Hrabce, Masnicia, Jacobaea, Semiana, Čerňanského a jiných? Bylať doba, jmenowitě w druhé polowici sedmnáctého a první osmnáctého století, kdežto spisowný jazyk československý w Čechách a Morawě pohromami krwawých wálek na čas přidušený, we Slowensku, kdež méně překážek a tíhot na něj doráželo, tím spanileji prokwítal a hojné owoce nesl, jakž toho čistě a správně psaní spisowé Krmana, Béla, bratrůw Bahylůw, Ambrosia, Hruškowice, Doležala a mnohých jiných doswědčují. Ještě na začátku nynějšího století objewila se w tak jmenowaném institutu literatury slowenské w Prešpurku zdwojená snaha oswícených, blaha celého swého národu milowných Slowákůw w nejspanilejším swětle; péčí představených ústawu tomuto mužůw, zwláště učeného a wysoce zaslaužilého Jiřího Palkowiče, wydán jest nemalý počet knih, w čele jejich Písmo Swaté a Wýklad nowého Zákona, obyčejným spisowným jazykem naším tak wzorně a správně, že směle nejlepším knihám téhož času od Čechůw psaným po boku postaweny býti

mohau. Z krátka, od času prwního swětla, kteréž na historii československého národu padá, až do přítomné doby nacházíme wšecky tři ratolesti jednoho a téhož štěpu w literárním ohledu co nejaužeji spojené: jeden spisowný jazyk wázal je wšecky tři dohromady nerozlučně, jedna pokladnice slowesného sboží, do níž každý podlé míry swé majetnosti a síly wklady swé přinášel, a z níž na wzájem každý duševnau potrawu wážil, byla wšem obecná. Muselať jistě jednota tato založena býti na hlubokém a pewném základu, kteráž w běhu tisíce let odolala wšem zewnitř na ni dorážejícím překážkám, i samému politickému oddělení Slowenska od Morawy a Čech; nikoli na chautce a zwůli jednotliwých osob, náčelníkůw národní literatury, nýbrž na půwodní nejbližší pokrewnosti wšech tří wětwí národu československého, na podstatné srownalosti tělesné i duševné powahy jejich, na stejnosti jazyka, mrawůw a obyčejůw, na sauhlasnosti snah a potřeb, na wzájemné wšech wýhodě, slowem na nutnosti a newyhnutedlnosti wěci samé. Jednota tato měla swé pojištění w citu celého národu československého a w oswědomění wšech ušlechtilejších, wzdělanějších a oswícenějších jeho duší: Čech w Morawě a Morawan w Čechách ani podlé zákonůw zemských ani podlé zwyku nebyl za cizince powažowán, a ačkoli Slowáci od Morawanůw a Čechůw nejen občanskau spráwau, jako posawad, alebrž dosti dlauhý čas i wládau a panowníky odděleni byli, wšak proto předce w skutku a žiwotu samém, úsudkem lidu, zdrawým citem se řídícího, nikdy Slowák na Morawě a w Čechách, a naopak Čech a Morawan we Slowensku, co do jazyka a národnosti za cizince držán nebyl. Bylli na tomto poli wyššího národního žiwota w poměru jedněch ke druhým jaký rozdíl, byl on z powahy wěci přirozeně wyplynulý, newynucený, žádnému ujmu nečinící: byl to poměr, jakýž mezi staršími a mladšími, silnějšími a slabšími, bohatšími a chudšími bratry býwá; Slowáci jmenowitě winuli se, nawzdor kladeným jim doma rozličnými okolnostmi, zwláště odrůzněním se obecné mluwy, wzdáleností sídel a rozdílností občanské spráwy, překážkám, wždy do-

wěrně a přítulně k Čechům a Morawanům, dobře cítíce, že duševné blaho jejich, že pokroky w národní oswětě a literatuře od setrwání jejich w posawadní jednotě záwisí, a že kwapné, násilné wytržení se z lůna společné wšech tří matky, jedné w běhu tisíce let odchowané písemné řeči, jedné w běhu půlpáta století nashromažděné literatury, jim welikým nebezpečenstwím při malé naději hrozí, t. ztrátau jistého, přítomného a bohatého dědictwí při odkázání k nejistému, chudému wýdělku w daleké, newyzpytné budaucnosti. Že lid slowenský w Uhřích při tomto setrwání duchowních spráwcůw a učitelůw jeho w literární jednotě s Čechy a Morawany ohledem na přiměřené potřebám jeho rozumné, mrawné a nábožné wzdělání nic neztratil, že za přinešení w obět domácí swé čili pokrajinské mluwy ku prospěchu obecného spisowného jazyka přiměřené odměny docházel, toho tuším žádný nepředpojatý znatel powahy a stawu jak jeho tak i jiných národůw zapírati nebude: neboť nelze práwem twrditi, žeby lid slowenský proto, poněwadž wzdělanci a oswěcowatelé jeho w jednotě spisowného jazyka a literatury s Čechy a Morawany setrwáwali, byl w rozumném, mrawném a nábožném wzdělání swém patrnau ujmu trpěl, a buď surowějším a wýtržnějším, buď otrlejším a leniwějším se stal, nežli lid okolních národůw slowanských i neslowanských, u nichž spisowný jazyk ode domácí, wšední mluwy méně anebo dokonce nic se nerůzní, a jež zde jmenowati zbytečno, poněwadž je Slowáci před očima mají.

Nelze owšem zapírati, aniž já toho zde zahalowati a zatajowati míním, že toto setrwáwání Slowákůw s Čechy w jednotě spisowného jazyka a literatury stáwalo se w běhu času wždy těžším a těžším, že jmenowitě spisowatelům na Slowensku žijícím bylo wždy krušněji a pracněji držeti se z ohledu grammatické spráwnosti a wytřelosti slohu na rowni se spisowateli w Morawě a Čechách žijícími, a že čtení nowějších knih českých, zwláště z oboru wyšších nauk a umění, nebylo za našich dnůw Slowákům již tak lehké, snadné a přístupné, jako za dnůw našich otcůw a

praotcůw. Příčiny tohoto nepohodlí byly a jsau posawad přerozličné: mezi těmi hlawní, dle mého zdání, tyto tři. Předně zmáhající se wždy wětší a wětší rozdíl mezi obecnau mluwau lidu českého a morawského s jedné a lidu slowenského w Uhřích s druhé strany. Mluwa lidu českého a morawského postupowala téměř stejným krokem, s malými wýjimkami, za proměnami jazyka spisowného, nikdy jeho příliš se newzdalujíc: mluwa naproti lidu slowenského w Uhřích, zachowawši na mnoze, zwláště co do samohlásek, starší formy jazyka, než při tom spolu rozpadši se w hornatých těch sídlech, beze střediště národního žiwota, w přeweliký počet pokrajinských, sobě dosti nepodobných podřečí, uchýlila se tím patrně od prawidelných forem jazyka spisowného. Toto wšak odchýlení nepostaupilo tak dalece, žeby tím, t. pro pauhau rozdílnost forem, jazyk spisowný byl se stal lidu slowenskému naprosto nesrozumitedlný; newěřím zajisté, žeby lidu slowenskému spisowné formy „*košile, lidé, duše*“ atd. pro rozdíl samohlásek byly temnější nežli obecně užíwané „*košela, lude* nebo *ludja, duša*“ atd. — Za druhé, powaha, kterau nowější spisowný jazyk w Čechách, po obnowení národní literatury, na se wzal, byla od powahy staršího spisowného jazyka, jakýž nám zwláště Čeští a Morawští Bratří we spisech swých byli pozůstawili, patrně rozdílná. Čechowé, probudiwše se z dlauhého spaní a widauce sebe w národní literatuře daleko w zadu za jinými národy, zwláště Němci, chwátali klopotem nahraditi toho, co w dlauhém prodlení času bylo zameškáno. Spisowáno tu a překládáno mnoho z pátra a bez přípraw, slowy sice českými, než w duchu začasté nečeském, neslowanském. Potřeby našeho času, spůsob a směr celé nowější západoewropejské wzdělanosti donutily je wystaupiti bez rozpaku z těsného, příliš obmezeného oboru nauk a umění, w němž předkowé naši žili a pracowali, sáhnauti k naukám a wědám potud u nás w národním jazyku newzdělávaným, ku přírodozpytu, chemii, mathematice čisté a upotřebené, síloskumu, hwězdoslowí, lékařstwí, pýtwě, dušeslowí atd., slowem wzdě-

láwati literaturu wšestranně. Twořeno tu mnoho nowých slow a názwůw, aniž to jináče, ač měloli co psáno býti (a psáno býti muselo), díti se mohlo. Poklady staré literatury nemohly najednau wyhledány, ocízeny, ke správě a obohacení jazyka wydány, brána ku poznání ostatních wzdělanějších slowanských nářečí, polského, ruského a illyrského, a ku přibírání z nich potřebné k wyplňowání mezer domácího jazyka látky nemohla naspěch otewřena býti. Slowáci nebywše we swém položení připuzeni k tak náhlému wykročení z mezí prostonárodní literatury do oboru saustawných nauk a wěd, zůstali přísněji na tak řečeném biblickém slohu lpíti, kterýž se jim na ten čas ke wšem jejich potřebám postačowati zdál, a tím se odcizili wědecké čili naukowé stránce nowější české literatury. Než ani toto nepohodlí newystaupilo na takowý stupeň, aby neuchranně k rozdwojení literatury wésti muselo. W Čechách snaha o čistotu a správnost, o půwodní, přirozený, a ať tak dím slowanštější ráz spisowného jazyka pronikla brzo duše wšech wýtečnějších spisowatelůw, a trwá s nezáporným prospěchem až podnes. Slowákům bylo jen dočekati času, jenžby je připudil wystaupiti samočinně do širšího oboru nauk, aby se přeswědčili, že biblický jazyk a sloh, ač nám co do forem neodstupným prawidlem a zákonem jest, nicméně co do látky ke wzděláwání swětských nauk, jakého náš wěk a staw ewropejské oswěty žádá, naskrze nepostačuje. Pomoc z jejich strany, wystawením wzorůw dobrého naučného slohu s jiného stanowiště, poskytnutá, mohlaby w tom ohledu Čechům jen ku prospěchu býti, chráníc jich před strannostmi a krajnostmi, a bylaby jistě wždy wděčně a uznale přijata. — Za třetí přispěl k rozšíření mezery w pohodlném užíwání jednoho a téhož spisowného jazyka mezi Čechy a Slowáky nedostatek národních škol na Slowensku a potřebných k wyučowání mládeže knih. W Čechách a na Morawě, ačkoli přirozený jazyk z wyšších škol a z auřadůw zemských pomalu wytlačen byl, wšak předce péče o řádné a správné wštěpowání jeho wzrůstajícímu pokolení jak doma

tak i we školách nikdy tak hluboce neklesla, jako we Slowensku. Nacházeliť se wždycky horliwí a oswícení muží, kteříž we známosti jeho wlastenskau mládež na nižších i wyšších, swětských i duchowních školách, jestli ne weřejné aspoň saukromně, cwičíwali; na několika wyšších ústawech, na universitě Pražské zřízeny dobročinnau wládau a přičiněním stawůw stolice českého jazyka a literatury, spisowány a wydáwány w přehojném počtu potřebné naučné knihy, náwody k prawočtení a prawopsání, grammatiky, slowníky, phraseologie, chrestomathie čili čítanky a jiné proprawy ke slohu a slowesnosti, z nichž mnohé, zwláště w nowějších časích na swětlo wyšlé, wýtečností jak obsahu tak i formy znamenitě wynikají. U Slowákůw o rozšiřowání spisowného českoslowanského jazyka jak we školách tak i doma, pomocí dobrých naučných knih, od starodáwna menší a místy i časy do konce nižádná péče: činnost institutu a stolice řeči a literatury slowenské w Prešpurku nikdy se nerozwila stále, důsledně a bez přítrže, jiné podobné, nejwíce saukromné ústawy na gymnasiích a lyceích, sotwy powstawše, zanikaly napořád beze sledu a trwanliwého aučinku, naučných knih o jazyku našem, s obzwláštním ohledem na Slowáky sepsaných, malý počet, a nadto i těch, ježto pohotowě byly, nedosti užito. Než tento nedostatek dobrau a pewnau wůlí, stálostí a wytrwalostí, sjednocením aumyslůw a uchopením se přiměřených prostředkůw, ze wšech nejsnáze odstraněn býti mohl. Potřebí bylo zasaditi se předewším o potřebné, methodicky wypracowané naučné knížky a uwedení jich do škol, o upewnění stolice literatury slowenské w Prešpurku, a jestli možné o založení jiné podobné někde hlaub w lůně Slowenska. Bez důkladného, ausilného wyučowání a přiučowání se není možné zmocniti se dokonale kteréhokoli spisowného jazyka, zachowáwati we psání jeho čistotu, správnost a newyhnutedlnau ke srozumitedlnosti jednotu grammatických forem, budiž on posléze jakýkoli, starý nebo nowý, z temene Tater nebo Krkonoší, z řečiště Wáhu nebo Morawy neboli Wltawy wážený. Pročež ani

tyto, ani jiné podobné na užíwání posawadního spisowného jazyka we Slowensku ležící tíhoty, jakožto náhodné a snadno odstranitedlné, nemohly mne nikdy přiwesti k tomu přeswědčení, žeby kwapné a násilné odtržení se Slowákůw od Čechůw we spisowném jazyku a literatuře byl krok nutností wěcí požadowaný, prostředek k zachowání a napomožení jejich duševného blaha newyhnutedlně potřebný. Bylať doba ještě za času mého přebýwání w Uhřích, kdežto myšlénka, kterakým spůsobem by spisowatelé slowenští ohledem na jazyk potřebám lidu swého, w nynějším stawu wzdělanosti jeho, nejlépe a s nejjistějším prospěchem wyhowěti mohli, nemálo zaujímala duši mau. Mnoho tehdáž mezi mnau a přítelem Kollárem o předmětu tom i dopisně i austně rozjímáno a přemítáno. Wyznám se, že se mi i tehdáž zdálo, i nyní zdá, žeby spisowatelé slowenští, bez ujmy jednoty literární, na základu zděděného spisowného, jmenowitě biblického a u ewangelíkůw spolu liturgického jazyka, mohli dále pokračowati zwláštní, poněkud od Čechůw rozdílnau cestau, tak aby, šetříce podlé možnosti přijatých od starodáwna grammatických forem a neměníce prawopisu, w lexikalním a w jistém smyslu i syntaktickém ohledu čili w látce jazyka wíce na krajany swé Slowáky nežli na Čechy ohled měli, užíwajíce slow a mluwení spůsobůw domácích, tam kde Čech swé zwláštní, jim neznámé, anebo méně srozumitedlné má. Učinili to poněkud již nejedni spisowatelé slowenští starších i nowějších časůw, jmenowitě Rybay, Bartholomaeides, Feješ, Čaplowič, Fejérpataky, i sám Kollár w posledních swých, s obzwláštním ohledem na Slowáky wydaných spisech, w čítance, kázaních atd., ježto patrně ráz a barwu swého slowenského půwodu na sobě nesau; a mohloby se, po dobrém wěci uwážení a wšestranném wyšetření, zwláště we spisech wýhradně pro obecný lid slowenský určených, snad o krok nebo dwa i dále jíti, wždy až potud, pokudby se tím žádaucí jednota nerušila, spisowé od Slowákůw pocházející Čechům a od těchto oněm, pro rozdíl prawopisu i grammatických forem, naprosto nesrozu-

mitedlnými a nepřístupnými nestáwali. Tím spůsobem by literatura slowenská w Uhřích působila zwláštní oddíl w celku, nejsauci z něho wyňata, nýbrž w něm, co duha w duze, co kruh we kruhu, obsažena. Obě strany by se wzájemně podělowaly swými zwláštními, každé z nich půwodně náležícími poklady; Slowáci by sobě nezawřeli přístupu k wolnému a snadnému užíwání neoceněných památek staročeské literatury, Čechowé by ze slowenských spisůw čerpali hojnost slow a průpowědí, k dalšímu obohacowání a šlechtění spisowného jazyka a zwláště k zapuzowání německých spůsobůw mluwení welice prospěšných. Toť by byla blahodějná *obnowa* a jistý zisk, nikoli odwážný, násilný *přewrat* a jistá škoda.

Že za takowau přiměřenau, mírnau, oběma stranám prospěšnau a tudíž wítanau *obnowu* onu minulého roku w uherském Slowensku wzešlau, w Nowinách a Orlu na odiw wystawenau nowotu w jazyku a prawopisu uznati nemohu, o tom před čtenáři wěci powědomými mnohými slowy šířiti se netřeba. Jest to, dle mého pewného přeswědčení, konečný a swrchowaný *přewrat*, kterýž, budeli důsledně a auplně proweden a ujmeli se u nynějších i budaucích spisowatelůw slowenských, nejen posawadní jednotu spisowného jazyka mezi Čechy a Morawany s jedné a mezi Slowáky s druhé strany dokonce wyzdwihne, ale i přítomnost a budaucnost Slowákůw w duševním a literárním ohledu od jejich minulosti docela odsekne. Podřečí, za základ nowého spisowného jazyka obrané, i u samého lidu slowenského na malé pole obmezené, prawopis, podlé abstraktních zásad, bez ohledu na etymologii a na obdobu prawopisůw wzdělanějších nářečí slowanských skrojený, wše to jewí patrně snahu o zaumyslné zrušení celého posawadního literárního stawení we Slowensku, tak aby kámen na kameni nezůstal, a nowá budowa, nowý chrám oswěty pro Slowáky, w půwodním samorostlém slohu, jestli ne docela bez ohledu na ostatní wětwe kmene slowanského (čehož posuzowati nemohu), aspoň bez ohledu na nejbližší příbuzné, Čechy a

Morawany, wystawen býti mohl. Wyznám se, že w celé historii literatury wzdělanějších slowanských národůw tak kwapného, násilného a rozsáhlého přewratu, tak odwážného skoku od bílého k černému neznám, jako tento jest. Mezi příklady, které se z historie literatury ruské, srbské, illyrské atd. uwozowati mohau, a mezi tímto jest weliký, podstatný rozdíl. Rusowé i před Petrem psáwali rusky a píší dodnes jazykem z církewního i domácího nářečí uměle slitým, Srbowé i před Obradowičem psáwali srbsky (dle swědectwí listin, zákonůw, letopisůw atd.) a nezhostili se až dodnes wplywu církewního nářečí; prawopis u obau jen po částkách obnowowán, beze zrušení základůw etymologie; u Chorwatůw nejnowěji pauze prawopis nepatrnau obměnau některých písmen sjednodušen, spisowný jazyk naproti tomu na starší, širší, pewnější, positiwní a historický podstawek čili základ uweden; u wšech tří národůw při předsewzatých obnowách sauwislost přítomnosti s minulostí wíce šetřena, u wšech tří jiné ke hledání nowých lepších cest pobídky, jiné wýpadky. Kdyby Slowáci byli lid polodiwoký, nedáwno na wíru křesťanskau obrácený, mrawně i rozumně docela newzdělaný, s jinými sausedními národy w žádném swazku pokrewenstwí a příbuznosti nestojící, asi jako Arnautowé w Turecku anebo Awarowé w Kaukasu, kdyby byli národ weliký a politicky samostatný, aneb aspoň položením swým na nějakém ostrowě w oceanu wplywu ostatních je obkličujících národůw méně podrobený, méně bych se tomu, co počato jest, diwil: než Slowáci nejsau začátečníci na dráze žiwota civilisowaných národůw, nebyli posawad zbaweni swětla a pomoci domácí národní literatury, nejsau prosti starých, swatých swazkůw s nejbližší swau krwí, k níž by je, co mladší bratry ke starším, jednak powinnosti wděčnosti a uznalosti, jednak hlas opatrnosti, w této tak pro přítomný i budaucí blahobyt wšech tří wětwí rozhodné době aužeji než kdy wázati měli. Diwní, nepochopitedlní osudowé Slowanstwí! Když českoslowenská řeč w Čechách a Morawě chřadla a hynula, w druhé polowici sedmnáctého

a prwní osmnáctého století, Slowáci se jí horliwě a s welikým prospěchem ujímali, píšíce spráwněji, než sami Čechowé: nyní, když čeština weseleji než kdy prokwetá, národnost a literatura rychlejším a zdařilejším krokem, nežli jsme sami ještě před nedáwnem daufati směli, ku předu se berau, nyní se Slowáci, bez dostatečných příčin, mermomocí od Čechůw odtrhují! Daremné jest ujišťowání, že tím přijmutím nowého spisowného jazyka a založením nowé literatury na Slowensku staré swazky lásky mezi bratrskými národy, staré poměry literární wzájemnosti ujmu trpěti nebudau, že stojíce každý na swé půdě a wzděláwajíce ji o záwod, tím snáze, neboť bez záwisti a řewniwosti, wýtečnými plody umu wzájemně se podělowati a jimi ze spolka žiwiti moci budeme. O prwním nepochybuji, nebo láska jest mocnost přírody, silnější nade wšecky odbojné a jí odporné mocnosti swěta; taťani we krwi ušlechtilejších synůw Slowenska, Morawy a Čech nikdy newychladne, byť i wíce bylo podnětůw neshod a různic, nežli jich skutečně jest: o druhém nikterakž přeswědčiti se nemohu. Budauť jistě i budaucně jednotliwí učení mezi Slowáky, kupující a čítající lepší knihy české a mezi Čechy slowenské, asi jako teď polské nebo illyrské nebo ruské, ale jich počet bude welmi skrowný: o wzájemnosti w literatuře, jakáž posud byla, bez jednoty spisowného jazyka, napotom ani řeč býti nemůže. Bez aumyslného, důkladného cwičení se w spisowném československém jazyku, bez horliwého, stálého zasazowání se o jednotu literatury, w témž smyslu a směru jako posawad, odcizí se Slowáci brzo docela jak staršímu spisownému slohu, tak i nowější literatuře české; Čechowé a Morawané k nowě oblíbenému podřečí a prawopisu slowenskému nikdy nepřiwyknau. Mezera mezi jazyky a literaturami obau stran (ač budeli dwau literatur) bude brzo tak weliká, že jí wíce nic newyplní. Předstíráno, že mimořádný staw, w němž se Slowáci w Uhřích nalezají, že nowě powstalé poměry mezi nimi a ostatními národy uchopení se nowého, mimořádného prostředku k zachowání jich před zahynutím neuchylně požadují. Pauštím

rád, že nowý staw wěcí nowé, zdwojené péče o zachowání lidu slowenského při zděděné národnosti požadowal: než myslím, že mohl k důraznějšímu působení na srdce i mysl lidu slowenského obrán býti prostředek mnohem přiměřenější, mnohem lahodnější, méně škodný, méně nebezpečný, nežli ten jest, jehož se uchopeno. Nelze po prawdě twrditi, žeby plodowé wýtečnějších spisowatelůw w Čechách a Slowensku, pauze pro powahu spisowného jazyka, byli na čilejší duše we Slowensku docela bez působení zůstali: půwodowé wzešlých těch nowot wědíť sami nejlépe (tak se aspoň dowěřujeme), kterým spisům za swé probuzení k národnímu citu a smýšlení, za swé zachowání Slowanstwu díky powinni jsau, Bernolákowě-li grammatice, čili některým jiným knihám. Byloli potřebí sestaupiti o několik stupňůw níže a prohlédati ku potřebám obecného lidu slowenského, mohla k tomu nalezena býti cesta prostřední, ode mne již nahoře podotčená, s wyhnutím se nepřirozeným, násilným a tudy nebezpečným a škodným krajnostem. Prawenoť owšem, že obrání toho prostředku, zwolení této cesty stalo se ke wšeobecné žádosti samého lidu slowenského. Newím, byl-li skutečně, dříwe nežli se k dílu přikročilo, o to lid, byli-li dospělí a k hlasowání w tak důležité wěci wnitřně powolaní audowé jeho řádně tázáni: podlé toho, co o nespokojenosti mnohých spanilomyslných, národu swému wěrně oddaných Slowákůw s tauto nowotau, o odporu, s kterým se ona i u samého obecného lidu w nejedněch okolích uherské wlasti potkáwá, i nás wzdálených došlo a posud dochází, slušně bych o wšeobecnosti oné žádosti pochybowal: než budiž naposledy z ohledu té žádosti jakkoli, při rozhodnutí takowých záhadek, jako přítomná jest, netak množstwí, jako raději jakost hlasůw platiti má a musí. Neboť jakož nemohau nemocní lékařům předpisowati spůsobu léčení, dítky rodičům a učitelům spůsobu wychowáwání a wyučowání, tak ani obecný lid wzdělawatelům swým nemůže nařizowati cest a prostředkůw k dosažení duševné wzdělanosti a oswěty, duševného blahobytu swého: tím

by zajisté wšeliká přednost wybraušenosti rozumu nad přirozenau hrubostí jeho, oswícenosti nad temností, slowem wzdělanosti nad surowostí naprosto zapřena a zrušena byla.

Než poněwadž sem předešle několikráte se dotekl, že se mi začatá nowota nepřirozená, škodná a nebezpečná býti widí, musím ještě o tom něco porozwinutěji a určitěji se wyjádřiti. Nepřirozená se mi ta nowota widí, poněwadž newyplýwá z nynějšího stawu rozumowé oswěty a duševné wzdělanosti Slowákůw co pauhé pokračowání, co nowý, wyšší stupeň její, nýbrž pochází pauze z theoretických, spekulatiwních zásad, snažících se bezohledně a mermomocí wkořeniti se do žiwota, jich neznajícího a proti nim se zpauzejícího, nespoléhá na positiwném, historickém základu, nýbrž pauze na ideálním, samolibě podstrčeném podstawku, newíže budaucnost s minulostí, nýbrž je naprosto přetrhuje, newede zwolným, mírným, poWážným krokem dále a napřed, nýbrž welí se wraceti, s opomítnutím wšeho, co posud jinými cestami a prostředky na poli literární oswěty pracně nabyto, k samému prwopočátku — od Iliady k abecedě. Čest a chwála obecné mluwě lidu slowenského w horním Powaží a w celém Slowensku, kde ona na swém místě jest (já sám sem prostonárodní písně slowenské již roku 1814 sbíral, později s přítelem Kollárem wydal): než i jazyk náš spisowný, společnau snahau ušlechtilejších duchůw trojwětwého našeho kmene w běhu půlpátastoletí zdokonalený a obohacený, jazyk, jenž milé Slowáky w dlauhém prodlení času, w neustálém kolotání osudůw, w přenebezpečných, na ně se z rozličných stran walících wichřicích duševnau krmí krmil a před mrawným spuštěním i odnárodněním se uhájil, není powrhel: jest on faktickau mocností, jest reálním swětem, máť i on swá práwa, jichž bezeškodně přerušowati, máť swé ostny, jichž bezbolestně dotýkati se nelze, platíť i o něm, co o římském panowníku: *cui male si palpere, recalcitrat undique tutus.* Žeby nynější občanské čili politické položení Slowákůw, žeby stupeň jejich rozumné i mrawné oswěty tak kwapného wykročení z posawadní dráhy, odřeknutí se wšeho společně

s Čechy a Morawany pracně nabytého dědictwí, zboření celého starého stawení až do samých základůw a podjetí se o nowau budowu požadowal, žeby nemožné bylo prostonárodní literatury mezi Slowáky w posawadním spisowném jazyku docíliti, o tom se přeswědčiti nemohu. Nebylyť ani posawadní přiměřeně k potřebám čtenářůw psané knihy bez dobrého wplywu na lid slowenský. Že jich málo bylo, tím není spisowný jazyk winen, nýbrž okolnosti docela jiné a rozdílné. Prostonárodnost nezáleží podstatně a newyhnutedlně w užíwání toho nebo onoho obecné mluwě bližšího podřečí, nýbrž we wěcech, ponětích, myšlénkách a spůsobu jich přednášení čili we slohu: kdyby zajisté tak bylo, a prostonárodnost pauze w sprosté řeči záležela, nemohlby meklenburský, hanowerský, šwabský, šwejcarský, baworský, rakauský, slowem, německý sedlák tak beze wší nesnáze a s takowým prospěchem knihy pro něj w písemném jazyku německém wydáwané čítati, s jakým je, dle wšeobecné zkušenosti, každodenně čítá. Nedím nic o tom, že literatura, která, chceli jináč toho jména hodna býti, potřebám wšech tříd celého národu, wyšších i nižších, stejně howěti musí, nemá a nemůže býti pauze prostonárodní. — O škodliwosti wzešlé nowoty jak ohledem na posawadní celek čili trojratolestný kmen, tak i ohledem na odštěpující se wětew, abych příliš řeč šířil, nebude, tuším, žádný rozumný a nepředpojatý posuzowatel wěci, o níž se jedná, ode mne žádati: widaucímu sama se naskýtá, newidaucímu wlastní swé a swých bratří rány a strasti, bolesti a neřesti zaumyslně odhalowati a ukazowati, wěc jest přetrpká a wděku prázdná. Síly wšech tří wětwí československého národu, w tom jeho stawu, w kterém se skutečně nachází, i dohromady wzaté, přirownámeli je k silám jiných národůw jak slowanských tak i neslowanských, n. př. ruského, polského, německého, francauského, anglického atd., jsau ke wšestrannému wzdělávání a obohacowání literatury dosti slabé; wšeliké, i sebe menší rozdrobowání a trhání jich nemůže býti ohledem na celek i částky jeho neškodno. Tím kwapným, násilným od-

česnutím se slowenské wětwe od kmene obnaží se na tomto weliká, hluboká rána, kteráž, byť i w prodlení času se zacelila, a byť i odtržené wětwi se událo wpustiti do swé půdy kořeny nowého samostatného žiwota (o čemž welmi pochybujeme), jízwa předce, a to patrná, wždy zůstane. Což horšího: jakož každé swéwolné a jednostranné wytahowání se z poswátných swazkůw pokrewenstwí, podlé přirozené powahy lidské, nemůže zůstati bez rozkwašení aumyslůw a wzbuzení wášní, wedaucích od swornosti, snášeliwosti a lásky záhým přeskokem k neswornosti, nesnášeliwosti a nenáwisti, tak i zde předwídati, anobrž již na samém začátku cítiti lze, že urputné zasazowání se o prowedení začaté nowoty powede k rozepřem a hádkám, k rozhořčení aumyslůw, k roznícení wášní, jichž, jakož začátek obyčejně lehký a malowážný, tak konec wždycky smutný a záhubný býwá. Neboť ze semene neswornosti, nesnášeliwosti, hněwu, slowem z wášní, nikdy a nikde plod dobrý, srdci i mysli k duhu jdaucí, uroditi se a dospěti nemůže. Naleznauť se blauzniwí a blázniwí učedlníci, ješto půjdau dále, nežli mistři chtějí a welí; nezůstaneť, ano nezůstáwáť již nyní, bez kaceřowání češtiny a Čechůw, bez kaceřowání oněch Slowákůw, kteříž od otcůw a matek swých w té wíře wychowáni bywše, že Čechowé, Morawané a Slowáci jedna krew, jedna weliká rodina jsau, že spisowný jejich jazyk společné wšech tří jmění, společné dědictwí jest (což prý dle nowého učení některých Slowákůw powěra, ba hříšné smýšlení býti má), w ní také setrwati a zemříti chtějí. — Než není na této z rozdrobení sil, z rozdráždění myslí a wzbuzení wášní powstalé, jakkoli makawé a weliké škodě dosti; budaucnost ještě wětším nebezpečím hrozí. Nedím nic o tom, že při známé rozdrobenosti slowenského nářečí na weliké množstwí sebe rozdílných podřečí, z nichž jednoho pěstowati bez ujmy jiných nelze, spory o prawopis a grammatiku w postupu času budau naprosto neuchylny, a že tudíž Slowáky snadno to potkati může, co potkalo Srby, kteříž již téměř ode třidceti let o prawopis a gram-

matiku se hašteříce a w tom domnění uwázše, že bez saustawného, podlé filosoficko-theoretických zásad skrojeného prawopisu klassických spisowatelůw naskrze míti nelze (ačkoli historie nejbohatších literatur, francauské, anglické, německé a wlaské, opak toho dokazuje), od šešulin k jádru, od formy k wěci, od písmen ke spisům, od slow k slowesnosti (literatuře) nikterakž probrati se nemohau*); nehoda tato, ač weliká a škodná, wždy by byla

*) Že tato bázeň není zamyšlená a marná, kdokoli protra sobě oči a přizdwihna trochu oponu o něco hlaub do praudu času, do dílny umůw našich, do směru tajných jejich chautek a libůstek, nahlídne, snadno připustí. Není dosti, že nedáwno Slawnému Sboru Musejnímu náwrh z brusu nowého spisowného českého jazyka, wíce politowání než smíchu hodný důkaz poblaudilé mysli, předložen byl, již prý zase jiné podobné wejce se kluje; není dosti, že brzo po přijatém a stwrzeném jak w kr. české Učené Společnosti tak i we Sboru Musejním prawopisu, opět a opět nejen nowými prawopisy, ale i nowými abecedami obdarowáni sme byli, tak že teď wšeho wšudy *sedmero* rozličných prawopisůw w Čechách a Slowensku stejnočasně w oběhu a užíwání máme (těch, w nichž posawad jen sami wynálezci se kochají, ani nepočítajíc), a již zase o přistřihowání dwojí nowé abecedy, jedné w hlawním a sídelním, druhé w jiném pokrajinském městě, powěst proskakuje. Wěru newím, čím to jest, kletbauli swrženého od praotcůw našich Peruna, čili mstiwostí newrlého nad lehkomyslností a marností naší Demiurga, přistwořiwšího nám kradmo, k dolíčení jména našeho, od nás často zapíraného, zwláštní písmenko- a slowotworný organ, že jakož druhdy Ixion z mučného, sirnatého, suchoparného kola na čistý wzduch, tak my z kalného, matného, duchomorného wíru písmenkowání a *slowíčkowání* na wýsluní *slowesnosti* nikdy a nikterakž wyplesti se nemůžeme. Již nás Čechoslowany jeden Adam trochu lewné ceny titulem *filologického národu* poctil; daufejme, že nás druhý Adam brzo ráznějším a wýznamnějším titulem *abecedářského národu* poctí. Blaze potomkům našim! Spisůw z ducha pošlých a k duchu jdaucích, wýlewůw swobodných duší žiwot do swobodných duší wléwajících, kwětůw ideí a semenišť ideí, zrcadel odwěčného dobra, odwěčné krásy a prawdy, těchto jisker božstwí, podnětůw k welikým aumyslům — spisůw oswěcujících nebeským bleskem temné, nízké, blátiwé stezky duší sklíčených, duší pod břemenem žiwota shrbělých, duší

jen dočasná, podřízená; nebezpečí, s kterýmž to nowé počínání dle mého zdání spojeno jest, mnohem jest wětší a podstatnější, totiž to, že Slowáci, odciziwše se w krátce, tím kwapným wymknutím se ze společného kruhu wzdělanosti, posawadnímu i budaucímu písemnému českému jazyku, posawadní i budaucí české literatuře, a nemajíce ke wzdělávání wlastní, samostatné, wšem potřebám národu dosti činící literatury dostatečných sil, po mnohém ausilném a bezkoristném namáhání wyjdau z boje na prázno, k dalšímu wedení swé wěci, pro wysílení, slabi, k nawrácení se ke starým pramenům wzdělanosti a oswěty, pro přetržení starých swazkůw a zanedbání spisowného jazyka, neschopni. Což pak jest, což je dowěrau naplňuje, že se předsewzetí jejich podaří, že se podařiti musí? Wyznám se, že pohled na minulost a přítomnost u mne té tak sanguinické naděje nebudí, že naopak mne jakausi tesknotau a starostí naplňuje. Spisowné jazyky a literatury se nikde, ani w nejpřízniwějších okolnostech, tak nakwap improwisowati, podlé abstraktních theoretických byť sebe wznešenějších zásad do žiwota wnutiti nedají; nadto pak méně u Slowákůw, jichžto zeměpisné položení, odrůzněná horami sídla, bez hlawního, rozptýlené audy poněkud spojujícího města, rozdrobený na mnohá podřečí jazyk, nízký staw wyššího průmyslu a tudíž materialního blahobytu, poměry k ostatním národům, zwláště k Maďarům, nedostatek národních škol a mnohé jiné okolnosti takowému odwáž-

k nížinám země, pracným wýdělkům, mrzkým ziskům, trampotnému žiwoření připiatých — spisůw otwírajících žasnaucímu radostí oku hluboký, neobmezený rozhled po neskončené říši nauk a wěd, po říši swětla — těch spisůw jim owšem příliš mnoho po sobě nepozůstawíme; než což o to? My jim místo wšeho toho pozůstawíme takowé nepřebrané sklady starých i nowých abeced, starých i nowých prawopisůw, starých i nowých spisowných jazykůw, že jimi smělé nade wšecky jiné wzdělané národy oboru zemského wypínati se, že jimi bezpracně a bezstarostně žaludky swé až do skonání swěta žiwiti moci budau. Jaké štěstí, jaká čest, jaká sláwa, býti *největšími abecedáři* na swětě!

nému, bezohlednému podjetí se o stwoření nowého swěta, neodwislé národní Tatranské wzdělanosti a literatury, welice nepřízniwy jsau. Medle, jak daleko to přiwedli Sotáci (w Zemplinské stolici), kteříž již před dewadesáti lety o spisowání knih we swém obmezeném domácím podřečí se pokusili? Wždyť těch několika od nich wydaných nábožných knižek sami ostatní Slowáci ani jen podlé jména neznají! Jak daleko to přiwedl Bernolák a následowníci jeho, muží jinak bez odporu učení, pilní a wytrwalí, kteříž již před padesáti a wíce lety o powýšení jiného podřečí slowenského ke cti literaturního jazyka s největším namáháním sil se ujali? Čest a chwála některým, zwláště básnickým plodům usilownosti jejich: než při wšem při tom za to máme, že to, co posud na swětlo wyprowodili, ještě není literatura, a že i těmi swými spisy, jimž co we swém spůsobu podařilým plodům umu lidského slušné pochwaly odepříti nelze, mnohem důrazněji, hlauběji a rozsáhleji by nejen na celý náš trojwětwý kmen, nýbrž i na samé Slowáky byli působili, kdyby, držíce se přísněji obecného spisowného jazyka, zbytečně byli nenowotili. Pročež, kde nabytí nowé, buď lepší buď aspoň stejně dobré majetnosti w nejistotě a w pochybnosti wězí, tam opatrnost, bez níž i sama maudrost slepá jest, radí nespauštěti se, pro některá nahodilá, při dobré wůli, snaze a wytrwalosti brzo přemožitedlná nepohodlí, starého, společným ausilím otcůw nabytého, w rozmanitých času kolejích a přewratech pracně dochowaného, k žiwení a šlechtění wšech nás postačitelného dědictwí.

Než znamenám, že mne neostřežený běh citůw a myšlének bezděčně daleko za wytčené tomuto psaní meze unášeti počíná. Naději se, že z toho, co sem zde bez obalu a líčidla, a wšak *sine ira et studio*, powěděl, smýšlení mé o wěci, o níž se jedná, dostatečně wyswítá: že nižádného tajno býti nemůže, kterakau teskností a žalostí wzešlá ta nowota w řeči a prawopisu na Slowensku w Uhřích, hrozící nám konečným přewratem wšech posawadních swazkůw, poměrůw a wztahůw mezi Čechy, Morawany a Slowáky,

srdce mé skličuje. Tím aukol můj wyplněn; ostatní buď poručeno rozwaze a rozhodnutí saudných a nepředpojatých Slowákůw, w jichž rukau a moci přítomné i budaucí literní wzdělání rodákůw jejich spočíwá. Ještě není wše ztraceno: ještě, zdáním mým, nawrácení k mírnějšímu a přiměřenějšímu, k dosažení chwalitebného cíle i rychleji i jistěji wedaucímu prostředku, k obzwláštnímu slowenskému, na základu biblického jazyka wystawenému slohu není naprosto nemožné! Dejž Bůh, aby nebylo daleké! Do budaucnosti owšem nepronikú oko smrtedlné: kam se wětší částka obecenstwa slowenského nakloní, předwídati nelze. Možné, že wšecky naše wřelé žádosti a přání o zachowání jednoty budau marné a neplatné, že rozdwojení a rozdrobení jest neuchranné, neodwratné, že začaté násilné trhání se mimo nadání bude dowršeno, že půlpátastaletá welebná budowa spisowného jazyka a literatury na Slowensku bude kwapným překotem do kořen zbořena a nowá nikdy nedostawena: tehdáž nám, pamětliwým, že na této zemi a na tomto swětě newždycky wítězstwí dochází to, což lepšího a sprawedliwějšího jest, nýbrž že naopak často, přečasto lepší wěc obětí horší se stáwá, nezbude nic, než zahaliti ducha swého do pláště oddání a zwolati s mudrcem Utickým:

Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni!

X.

Jonáš Záborský.

(Katolický kněz w Košicích w Uhřích.)

O nowé písemné řeči na Slowensku.

List ku pánu Kašp. Fejerpatakymu z Klačan.

W Časopise Českého Museum 1845, swazku 1, str. 123—127.

Z pozwání Wašeho ke wzniklé u wás společnosti *Tatrína*, jakož i z *Pozorníka* letošního sem wyrozuměl, že i Wy nowau řeč písemní a literaturu pro Slowensko zalo-

žiti obmýšlíte. Než wšak z toho, že mé zdání o této předůležité wěci slyšeti chcete, znamenám, že dosawad k nowému tomuto podniknutí docela odhodlán nejste; spěchám tedy, mysl swau Wám zjewiti. Nuže, Wy tedy chcete, aby Slowáci od češtiny se odtrhli a po slowensku psali; a wšak které ze slowenských nářečí ste sobě za písemný jazyk zwolili? Jesti to Liptowčina? Trenčančina? Šáryščina? Gemerčina? aneb bůh zná jaká ještě -čina? Nepoznáwáteli, že kolik u nás stolic, tolik též rozličných nářečí, z nichžto jedno ode druhého tak se liší, jako wšecky wůbec od češtiny? Kteréž pak z nich na řeč písemnau powýšíte? Odpowíte, že žádné, a wšak že ze wšech, co dobrého w nich se nalezá, wywolíte a podržíte. Než wšak které nářečí bude wzato za základ, a kdo ustanowí, co k němu z ostatních nářečí se přidati má? Hle, Bernolák na konci předešlého století písemnau řeč Slowákům utwořil — Slowák jí pak za mateřský swůj jazyk neuznal, a tím různice welká powstala; a Wy teď opět Samarii od Judaey odtrhnauti a základ nowému různění a rozdrobení položiti chcete. *Příteli, jestli ne pro jednotu s Čechy, tedy alespoň pro jednotu mezi námi samými češtiny se spauštěti nesmíme!* Ona jest swazek církewní, který nás posud silně k sobě wázal: jestli ten roztrhneme, powstane zmatek mezi námi, z kterého nás již žádná moc newywede. Ejhle, wláda naší řeči neužíwá, města centralního ani akademie ba ani nowin nemáme: jakým tedy spůsobem se jedno z rozmanitých nářečí našich panujícím státi může? A byť se i nějaké nářečí a jakási mluwnice wšeobecně mezi Slowáky uwesti dala, což bude tím získáno? Staneli se lidu našemu slowenský *písemný* jazyk srozumitedlnějším, nežli český? Nikoli, důkazem toho jest Bernolakowská slowenčina, která na příklad Šáryšanům a Turčanům méně srozumitedlná jest, nežli čeština. *A dejme tomu, že bychom i grammatikálně swé nářečí zwelebili; lexikálně wšak swého wlastního jazyka míti nebudeme a nemůžeme.*

Zásoba slow sprostého Slowáka obmezena jest tolik

na wýznamy předmětů wšedních, mezi nimiž on žiwot swůj tráwí; než wšecka k wyjádření pojemů wyšších, abstraktních potřebná slowa, jakož i wýrazy z oboru wěd a umění jen ze špižírny české bráti musí — a tato práwě slowa to jsau, na něž neučení Slowáci nejwíce sobě stěžují; nebo slowa na předměty wšední se wztahující tatáž jsau u Slowáků jako u Čechů, s nepatrným toliko rozdílem we formách, pročež jim Slowák tak dobře jako Čech nebo Morawan porozumí. — Ustanowte tedy dnes slowenský písemný jazyk, a i hned uwidíte, že se tím ani o wlas Slowákům srozumitedlnějším nestanete. Patrným toho důkazem jest Waše pozwání k Tatrínu: kdo česky neumí, Wašemu pozwání zajisté neporozumí; kdož wšak tomuto porozumí, ten by zajisté tím snadněji smyslu pozwání toho se domakal, kdyby dobrau češtinau psáno bylo. — Založíce jednau swau wlastní, byť i w nepatrných formách rozdílnau řeč písemnau, odtrhneme na wždy Tatry od Krkonošů, což arci našim nepřátelům welmi se líbiti bude. Posud jsme s Čechy spojeni poswátným swazkem, biblí totiž českau (která sama, kdybychom ji oceniti znali, zasluhuje, abychom jednoty s Čechy nerušili), dosawad kážeme jazykem českým, učíme se — aspoň katechismu — česky, čímž řeč česká tak do krwe našim Slowákům přešla, že i nejsprostší z nich jí nejen rozumí, nýbrž i když statečněji mluwiti chce, bohemizuje. Jestli wšak swatá uctiwost k češtině porušena bude, a řeč tato z našich kněh, chrámů a škol zmizí: tehdy jazyk náš w té samé poměře státi bude k řeči české, w které nyní se na př. k polskému jazyku nalezá; jednotliwci se snad w naší krajině naleznau, kteří knihám českým porozumějí; a wšak onoho žiwého spojení, jako nyní, wíce mezi námi nebude. Čech pak sobě zajisté málo wšímati bude literaturky a řeči nowozplozené Slowákůw, onť raději se ruskému neb polskému jazyku přiučí; a tak pole jak české tak i naší slowenské literatury, bez toho již dosti úzké, tím ještě wíce obmezeno bude. Na to wšak odpowíte: Češí dosawáde z jakési newšímawosti se welmi málo čtením knih na Slo-

wensku wyšlých obírají, u nás wšak knihy w Čechách tištěné též jen zřídka se čtau. Než wšak pomněte na to, že daremné jest naše reptání na newšímawost Čechů, nebo co w prawdě wýtečného u nás na swětlo wyjde, to zajisté Češí čtau *); že pak po našich kázničkách, katechismech a slabikářích nedychtí, i nu z toho se snad mohau wymluwiti. A práwě tato (s malými wýjimkami) chatrnost našich literárních plodůw, která swé příčiny má dílem w bídném stawu našich škol a w nedostatku weřejných knihowen, z částky pak we zaumyslném odstrkowání Slowákůw ode wšech znamenitějších úřadů w zemi, práwě tato prawím nepatrnost našich písemných plodů mělaby nám chuti odejmauti k zasazowání se o samostatnau literaturu. Jaká to asi bude literatura? Jaká taká, odpowíte, než wšak bude naše slowenská, a lid náš ji pilně na swůj užitek obraceti bude. Opět weliký klam! Kdo českým knihám nerozumí, ten ani slowenským rozuměti nebude, a kdo českých spisů čísti nechce, ten se ke čtení slowenských neodhodlá. Příčina, proč welký díl Slowáků sobě národní literatury newšímá, není ta, že w rauše českém se objewuje, nýbrž na tom se zakládá, že sprostší Slowáci wůbec opowrhují to, co slowanské jest, poněwadž jim to chleba nedá. Tato okolnost se bohužel nezmění uwedením nowoslowenské literatury; kdo nowým tímto nářečím psáti bude, více čtenářů u saukmenowců swých nenalezne, nežli kdyby pauze česky byl psal; ba snad naopak, jelikož proslulá česká řeč, které sobě i králowský dwůr wáží, wšudy sama sebau imponuje, kdež naproti tomu slowenské nářečí, wůbec málo známé a wážené, usilowáním Slowáků samých se více a více různí a rozdrobuje. Namáhání Waše, milí přátelé, jestli od něho neodstaupíte, podobné následky míti bude, jaké z podniknutí Bernoláka powstaly. Tomuto se poda-

---

*) Důkazem toho jsau nesmrtedlná díla Kollárowa; s jakým zalíbením se na příkl. nyní welebné jeho kázně u nás čtau, o tom netřeba slow zde šířiti. *Red. Čas. Česk. Mus.*

řilo, církew katolickau od okowů české mluwnice oswoboditi, tak že nyní katolický slowenský kazatel nepotřebuje se nižádné grammatice učiti, neboť s Turčanem *howoří*, se Zemplinčanem *beseduje*, a se Šáryšanem *hutoří* — a i Wám se bohužel podaří, takowauto swobodu (maudří ji anarchii jmenují), kterážto odpůrcům našim welmi wítána jest, do církwe ewangelické zawésti. Ó bratři! což nám w této osudné době třeba, we spolek se hašteřiti a srdce rozkwašowati, teď, kdebychom měli wšechny síly swé spojiti, bychom společné záhubě ušli? Maudřeji byste zajisté jednali, kdybyste do společné s Čechy špižírny něco snášeli, nežli abyste z malicherné jakési chlauby swau wlastní chatrnau komůrku stawěti se namáhali. Nebo rcete, zdali kdy Rakušanům na mysl přišlo, od literatury německé jakožto od cizí se odtrhnauti, že není psána nářečím rakauským, nébrž saským? Nehledejte zásluhy w nepotřebných reformách řeči, nýbrž we pěstowání umění a w rozšiřowání wědomostí užitečných we krajinách podtatranských; pečujte zwláště o založení akademie slowenské, kteráby jako senát literaturu naši řídila.

Wězte tedy, že já ke spolku Wašemu nepřistupuji; cíl Wáš chwálím, cestu k němu ale neschwaluji. Cíl Wáš jest chwalitebný, kompendia wěd pro lid slowenský sepsati, která by mu srozumitedlnější byla, nežli česká jsau; nebo jisto, že Čechowé ani na starau ani na slowenskau řeč ohledu neberauce, swými provincialismy řeč zatemňují, a mocným wplywem němčiny wždycky se dále od nás uchylují: ale my za to, jestli w záhubnau anarchii upadnauti nechceme, *od české biblické řeči odstaupiti nesmíme, onať jest palladium národnosti naší.* Čím pak wíce budeme Slowáci po česku psáti, tím se wíce i žiwlůw slowenských do češtiny přeleje. *)

*) Odstup to od nás, abychom welectěného pána dopisowatele, jenžto listem tímto nemalý wděk wšem wěrným Čechoslowanům učinil, nemile se dotýkati chtěli, než wšak musíme zde projewiti, že i

Slíbených 500 zl. w. č., jakožto základ stipendia pro žáky we řeči československé zběhlejší, jsem již w Prešowě složil, aby na budaucí rok již owoce nesly — nota bene, jestli toto wšecko přijato bude.

XI.

Rozmlauwání Čecha a Slowáka o společné literatuře slowenské (od N.)

W Tatrance wyd. od Palkowiče w Prešpurku, dílu III, swaz. III. 1845. str. 55—66.

„Ze Slowákůw nic nebude, z Čechů a Morawanů též nic, zůstanauli co mrtwí a zlomky osamotnělé; spojíli se ale sworně w jedno tělo, budauli spolu držeti, spolu působiti (w literatuře), směle odolají wšem pohromám a autokům na jejich řeč a národnost se walícím!"

Kollár.

„Něco nowého uwesti jest welmi krásné. W tomto ale čase, kde nám nic nemá důležitějším býti, jako se proti wšem nowotám brániti, jest to wěc zapowěděná."

Montaigne.

Čech. Pozdraw Wás bůh, drahý Slowane! Dáwno již taužím po Wašem příchodu, chtěje s Wámi o národních pokrocích důwěrně rozmlauwati. Mnoho dobrého a krásného se u Wás nyní zjewuje: prosím zdělte se se mnau nyní krátce některými zpráwami.

---

nám Čechům rowně jako Slowákům biblí česká jesti palladium jazyka národního; neboť třeba wšechněm, kdož dobře česky psáti chtějí, slohem biblí české se říditi. Prawda, že i my Čechowé, němčinau zawedeni jsauce, píšíce i mluwíce někdy do bludůw zabředáme a chyb se dopauštíme; zdali pak ale Čechoslowan, mající nějakau wědomost slohu, w biblí české panujícího, tomu přiswědčí, žeby sady podlé wzoru biblí bratrské složeny byly, které na příkl. takto znějí: „Či powím *zpíwají*, či *zpíwajú*, či *chléb* či *chljeb*, toto každý rownak rozuměti bude; a okrem toho takowýto rozdíl we formách slow jest i w nářečích slowenských." — Budiž nám i w této národní wěci biblí swatá welebným prawidlem, dle něhož jak Slowáci tak i Čechowé a Morawané wěrně se sprawujme. *Red. Č. Č. M.*

Slowák. Milé jest ono okamžení, w němž se dobří přátelé spolu sejdau, mnohem ale milejší jestiť ta chwíle, w níž důwěrní přátelé, spolu ale i, prawí wěrní Slowané, w aupřímnosti sobě o wěcech celého národu se týkajících rozpráwějí. Zajisté žádostiw jsem takowéhoto s Wámi rozmlauwání, anoťby bylo pro nás i zábawným i ponaučným. Já přicházeje s lučin našich Tater slowanských, to Wám říci mohu, že se na lučinách těchto mnoho krásných kwítečků času tohoto wyskytlo, pro mnohé se teď zem připrawuje, mnohé se opět zasíwají. Nejkrásnější ale jestiť ona kwětina řeči naší národní slowanské, o jejíž pěstowání, wzděláwání a rozšiřowání se my nyní wšemožně ujímáme.

Čech. O tomto sme mnoho již slyšeli i mnoho rozmýšleli: pročež ponechajíce jiných, samému tomuto předmětu zaswěťme tuto chwíli.

Waše tedy národní práce tam směřuje, aby ta pospolitému lidu u wás obyčejná, hrubá, newzdělaná řeč za spisownau řeč powýšena, a ode wšech Slowáků za takowau přijata byla.

Slowák. Owšem tam cílíme a to chceme, a sice pro wyšší, důležitější a stkwělý cíl: a ten jest, jako již od dáwna byl, abychom národ náš, z ohledu wzdělanosti a oswícenosti zpátky zůstalý a kleslý pozdwihnauti, k powědomí sebe přiwésti, jej duchowními i tělesnými potřebami zaopatřiti a na ten stupeň mrawní dokonalosti postawiti mohli, na němžby stoje, w řádu čelnějších národů postaweným se býti cítil a znal, ku powinnostem swým náležitě státi mohl, a práwa a zákony netoliko přijímal, ale že jich užíti umí, i skutkem dokázal. K dosažení cíle tohoto myslíme, že řeč národní jest prostředkem nejlepším a nejbližším.

Čech. Waše řeči jsau krásné, nebo se wztahují na předmět krásný, ušlechtilý. I coby medle mohlo býti krásnějšího a wznešenějšího nad práce, nad oběti národu a pro národ přinesené, nebo tímto spůsobem se i jednotliwým, i spolkům a obcem i duchu člowěčenstwí dary přinášejí.

Aniž jest, cobychom proti národní řeči namítati měli. Časowé ti, jež aristokratie ducha w sobě chowali, již pominuli, teď brána chrámu oswěty a wzdělanosti každému stojí otewřena, do níž wstupují národowé w swém rauchu a zwyku, w swé od boha jim dané řeči. A tato jest u Slowáků, Čechů a Morawanů jedna a táž řeč wzdělaná, w spisích a knihách od několika století užíwaná; proto myšlénka uwedení onéno obecné, hrubé, newzdělané jest nejen nowá a nenadálá, ale i zbytečná.

Slowák. Žeby Čechowé a Slowáci od dáwných wěků až posawad tau wzdělanau řečí byli spisowali, to každý wí, komu literatura naše i jen málo známa jest; widí ale i to, že řeč tato spisowná toliko zůstala, aniž hlauběji do obecného žiwota proniknauti mohla; odkudž powstalo, že se jen někteří, arci nejwíc učení, nalézají, kteří ji dokonale umějí, mezi lidem pak obecným rozdílná od této mluwa panuje.

Čech. Tomu owšem tak jest, nad čímž se ale diwiti nebudeme, powážímeli, že jako u nás jazyk národní německému, a z částky latinskému weřejná místa postaupiti musil, tak práwě na Slowensku latina a maďarská řeč na diplomatický stolec powýšena, práwa nad jinými jazyky sobě osobowala, a čím dále meze panowání swého rozšířila, tím w užší místo byla slowenčina stísněna. Do domácnosti welmi zhusta se maďarská řeč míchala a wtírala. Že se někteří předce nalézali, jimž wzděláwání řeči wlastní na srdci leželo, to ušlechtilé lásce jejich a wyššímu národnímu žiwotu jejich připsati náleží. — Co se lidu pospolitého týká, tento wida pány a předstawené swé, ani cizího jazyka a raucha se chytají, na swůj zapomínají, o sebe a řeči swé wzděláwání málo dbal, k čemuž tu i tam na smělosti a mnohokráte i na potřebných prostředcích scházelo. I to hle jest příčinau toho, že se w řeči Slowáků někteří malí rozdílowé nalezají, že se mluwí k. p. *welkwo, nebeskwo, počínánja, w ťažkosťách, čaša, duša, prjádza* a t. d. kteří ale pokrokem času, při tuhém držení s Čechy se umenšiti a odstraniti dají. Tak spatřujeme w nářečí dorickém, jakožto staro-

bylé řeči řecké nejbližším, že množstwí tak řečených dlauhých samohlásek a twrdých sauhlásek, které wyslowení začasté nelibým činily, w jonickém a attickém dialektu hned skrze složení dwau samohlásek w jednu, hned skrze proměnu samohlásky a sauhlásky w jiné, ztenčeno a umenšeno bylo, čímž i nářečí tato měkčejšími a příjemněji znějícími se stala, k. p. dor. *ὁ ἅλιος, ἁ ἄπειρος, μεγαλαισι, συρισδω, Δευς, ξυμμαχος*, jon. *ὁ ἥλιος, ἡ ἔπειρος, μεγαλησι, συριζω, Ζευς, συμμαχος*. Tak měli Latiníci swé *aulai*, *terrai*, *olli*, *duellum* etc. místo *aulae*, *terrae*, *illi*, *bellum*. — Němci mluwili: *Ek forsacho allum Werkum*, ich versage allen Werken; *ek gelobe in God almachtigen Fadaer*, *ek gelobe in halogon Gast*, ich glaube an Gott, den allmächtigen Vater, ich glaube an den heiligen Geist. — Ještě i Hus psal *buoh*, *twuoj*, *swoje* (swé), *muož*, *najprw*, *wuole* (wůle), *zubuow* (zubůw), *zachowaj* a t. d. W Kralodworském rukopisu podobného dosti jest. Což wše twrzení naše upewňuje. — Spojení ale toto Slowanů západních nebylo powrchní toliko, jak se Wy domníwáte, nýbrž založeno bylo na základu welikých příběhů, o čemž, jestli Wám libo, rádbych něco připomenul.

Slowák. Račte mluwiti, milerád Wás slyšeti budu.

Čech. K tomu potřebí, abychom na historii zřetel swůj obrátili. Prwní jasnějšího swětla wzájemné předků našich wystaupení uhlédáme w IX století pod Mojmírem, knížetem welko-morawským, který krajiny nynější Morawu, částku dnešních Uher, u Dunaje, Wáhu a Hronu, w jednu spojil, z částky proto, aby se proti Ludwíkowi králi německému postawiti mohl, z částky aby základ budaucího králowstwí a sláwy položil. Co z ohledu náboženstwí zamýšlel a předsebral, to nástupce jeho Rastislaw we druhé polowici IX wěku wywedl. Tento nejen předky naše na wíru křesťanskau obrátil, nýbrž nowé toto učení, pomocí bratří Tessalonických, we známé jim řeči, totižto slowanské, zwěstowati, a swatá písma nowého zákona, jmenowitě ewangelia a skutky apoštolské, pro ně do řeči slowanské přeložiti

dal. Tak i u prostřed křesťanstwím poučených, wírau we swazek tužší spojených předků našich, českau zemí, Morawau, Dunajem, a až k Matře, a opět wzhůru až k Tatrám, kady králowstwí welikého Swatopluka sáhalo, — ozýwala se jedna řeč slowenská, panowala jedna práwa, jedny zwyky a obyčeje. Až když západní říše padla, a Slowané rozrůznění, k rozličným wládám se dostali, začala i národní wzájemnosti wazba slábnauti, konečně ale předce roztrhnuta nebyla. Nebo při uwedení křesťanstwí w králowstwí uherském nejen Slowáci, ale i Češí a Morawané, jakožto zběhlejší, hlawně působili, i řeč s sebau přinesenau,— a zde též nalezenau, rozšiřowali, a jí přede wplywem sausedů hájili. Po poplenění země uherské skrze Mongoly od Bély IV pozwaní Morawané a Češí zaujali welikau částku Slowenska. W XV století přestěhují se tam pronásledowaní Husité, po kterých následuje Jiskra, jenž s welkými zástupy přicházeje, kraje hořejší zaujímá, swé w nich osazuje, žiwot Slowenska probuzuje, spisy nábožné mezi Slowáky rozšiřuje. Tím se stalo, že tito s přijetím nowého učení Husitů i řeč jejich, si oblíbili, a ke spisowání knih w téže řeči powzbuzeni byli.

„Od té doby — prawí slowútný Kollár — co swětlo ewangelium swětu a národu našemu čistěji se zablesklo; od té doby, co nesčíslní zástupowé Čechů a Morawanů mezi otci našimi se usadili, a w jeden národ se slili: ozýwá se čeština w našich chrámích i školách, při pohřbích, až i swatbách, w našich nábožných knihách, zpěwích, modlitbách a kázaních, tak že ona není u nás nějaký cizí žiwel, ale naše wlastní kwětina.“ (Jest arci naše wlastní, totiž wzdělaná řeč, pěknější, libější.)

W následujících časích powstáwají mužowé na Slowensku, a o wzdělání společné literatury společně pracují.

Slowák. Posawad sme, prawda, jednu roli zároweň s Čechy a Morawany wzděláwali, ale zboží nabyté zdálo se ne naším, ale cizím býti; nyní chceme již sami něco předsewzíti a wywesti.

Čech. Žeby zboží to bylo cizí býwalo, to, wěřte mi, jest pauhé zdání, jakož tak i sám mluwíte, „že se zdálo.“ Skutečně bylo ono společné jmění. — O samostatném počínání jen to připomenauti náleží, že takowé arci býwá někdy welmi důležité a prospěšné, nebo w něm poznají jak jednotliwci, tak i národowé sebe samy, swé síly a schopnosti (quid valeant humeri, quid ferre recusent); k tomu se ale přízniwé okolnosti wyhledáwají. Jestli pak se wy teď od nás odtrhnete, zůstanete sami pro sebe a sobě; dobře rozwažte, budeteli moci sami literaturu swau dostatečně podpírati, budeteli moci i wšelijaká pokušení, jež wás obkličují, i boje, jež wám nastáwají, sami podniknauti? Jistě, jistě, kdo w nebezpečenstwí pomoci, byť i sebe menší nepřijímá, ba jí snad pohrdá, ten sebe i jiné do propasti záhuby uwaluje.

Slowák. Wšecko arci jest ku pomyšlení. Žeby odtržením tímto obecenstwo naše umenšeno bylo, zapírati se nedá; nicméně wšak, co utratíme, to se nám skrze bratry naše římsko-katolické wynahradí.

Čech. Ze spojení tohoto, z ohledu literatury, bysme se těšili, ale naděje k němu nemáme. Nebo kromě bernolačiny, které že se sausedé waši přidržují a přidržowati se budau, jest jisté, nalézají se jisté hlawnější, wám dobře známé příčiny, jenž tomu překážejí. Ale byť to i možné bylo, předce u wás platnéby bylo to příslowí: Malá woda, malá ryba. Národ 6 — 7mi millionů, maje wíce potřeb, wětšího ausilí a pružnosti sil, i wíce a wětších mužů poskytnauti může, nežli národek malý, na nejwýš půltřetího millionu lidí obsahující, jakowýby wáš byl. Maudřeji sobě počínají w tom jiní národowé, chráníce se podobných zlomků literárních a různění. — Dále: Čímby ste usnadnili průchod swému počínání? Řeč německá se skoro rozšířila u lidu, poněwadž w ní písma swatá, Luterem obnowené náboženstwí, četl. W XVII wěku byla po Leibnicowi skrze Wolfa nowau saustawau filosofie do wyšších umění uwedena. U Slowanů milowání řeči a národu i w prwní době křesťan-

stwí i po reformací láska k wíře obžiwowala: kterau tak silně pronikající idei chcete w nowé řeči waší do národu přelíti?

Slowák. Na to Wám arci odpowěditi nemohu, ale myslím, že se ona sama swau půwodností a čistotau i libozwučností poraučeti bude.

Čech. Tak dle wywedení Wašeho předsewzetí nemožnost i z tohoto ohledu jest zřejmá. Půwodnost, přesnost, libozwučnost řeči owšem příjemnau ji činí: než wlastnostmi těmito se na přednosti řeči české žádná ujma nestane, nebo ty wlastnosti tak dobře se při ní, aneb ještě wíce nalézají, jako i při slowenské (slowácké), a že se nehodau časů něco cizích žiwlů k nám dostalo, zapírati nelze, jakož pak to i Wy uznati musíte, že neduhem tímto, jsauce we stejném stýkání s jinojazyčníky, také postonáwáte. Při čemž powinností naší jest, sjednocenými silami pracowati, aby se řeč naše žiwlů těchto nepotřebných, duchu našeho národu škodliwých sprostila, aby se nepowolaní tito hosté k domácím swým wyhostili. Než čím řeč naše literární slowenskau přewyšuje, jest, že ona po mnohá století wzděláwána, i s strany látky čili slownosti (bohatstwí slow) hojnější, i s strany formy k snadnějšímu a určitějšímu se pohybowání ducha, dokonalejší nežli waše jest. K tomu powstáwá při této nowá těžkost z ohledu wolení nářečí (ba podnářečí) do spisů: nebo kterým práwem a možností byste spůsob mluwení w Liptowě, w Turci, Zwoleně atd. na tu hodnost powýšili, tím jistým práwem by ono na řeč polskau se ponášející we Spiši, Šáryši, Abaujwaře atd. obyčejně přednost tuto požadowalo, ba i jiné kraje by se zde hlásiti mohly — quod uni justum, alteri aequum: — či snad zanecháte každému auplné swobody ducha a řeči? Tak arci potom budete i *bol* i *bou* i *bul* i *buw* i *bú* — nejen *pisac,* ale i *hutoric.* Až potom *poznajuc* a *widjac,* že zmatek powstáwá, budete se snad lhostejně chowati, a řeknete: *šwaže nás do toho, wet zmo my to woru tak nechceli;* či se nebudete *obydowac,* a neřeknete, *že takjato nowoty trpou pred sebe brat*

nebulo nadbe? A coże s biblemi, se zpěwníky, s knihami modlitebními učiníte? kterau řečí budete we školách wyučowati, we chrámích kázati? či snad počkáte, až druhé pokolení zroste? Lid wáš od přirození nábożný, řeč tu, w níž od mládí wyučowán býwá, w níž wšecko, co jest wyššího, wznešenějšího i slýchá i přijímá, w níž i domácí i weřejné služby boží wykonáwá, práwě pro tyto příčiny za wyšší a wážnější pokládá, a nábożenstwí s celým wychowáním za swětější. Wezmeteli mu ale řeč tuto, jest se čeho obáwati, że i wíra, wzájemná láska, nábożnost a jiné ctnosti, jimiž se wyznačuje, klesati budau.

Slowák. Nu když si tak málo z plánu našeho slibujete, powězteż medle, jakbychom wzdělanosti napomáhati mohli?

Čech. Tu rady mé potřebí není, jelikożbych ní tytéż prostředky porančel, kteříž se na Slowensku tu i tam nalezají, a na kteréž Wás toliko pozorna učiniti sluší. Pečowání o školy, a wychowání mládeże; zakládání ústawů a spolků, jenž obyčejně znamením stupně żiwota duchowního býwají; wydáwání spisů wěku přiměřených, rolnictwí, hospodářstwí, řemesel, kupectwí i obchodu se týkajících, jejichž čtení a užíwání, — ale i kupowání, nebo bez toho knížky nemohau wydáwány býti — základemby bylo i duchowního i tělesného užitku a prospěchu: toto wše se cíle swého nechybí, nýbrž jistau a bezpečnau wede k němu cestau. Kteraužto abyste usnadnili, stůjte w tuhém spojení s bratřími swými Čechy a Morawany, w jakowém národ náš po celá století, při wýhodách zároweň jako i pohromách, w štěstí i neštěstí, boží řízení zdržowalo, a k welikým cílům swým w tétéž jednoté určilo, ustanowilo. — Co bůh spojil, člowěk nerozlučuj! —

XII.

Jan Kollár.

(Ewangelický sl. b. kazatel w Pešti, nar. w Mošowcích l. 1793.)

A) O českoslowenské jednotě w řeči a w literatuře.

(Písně slow. 1823 str. 1—23. Kázaní díl II str. 679—682.)

Jedna z největších překážek w pokračowání slawjanského národu ke wzdělanosti jest jeho *mnohonářečnost*, aneb rozličnost nářečí a dialektů, kterau snad žádný jiný národ tak obtížen a rozkauskowán není. Wyjmauce smíchané kmeny w poledních stranách latinsko-slawjanské: Walachů, Albanů a Epirotů, a w sewerních stranách finicko-slawjanské: Staro-Prusů, Letů, Litwanů, Kurů; — tedy se mezi čistými Slawjany mimo staroslawskau církewní řeč ještě aspoň sedm žiwých hlawních nářečí nalezá, totiž: ruské, polské, české, illyrské, srbské, chorwatské a lužické. Každé z těchto rozpadá se opět na dwě ba i čtyry podnářečí wíce neb méně od sebe oddálené a zase na jiné podpodnářečí se rozštěpující. Ať jiné mlčením pomineme, tedy ku příkl. k českému nářečí čtyři podnářečí přináležejí: samé české, morawské, slezácké a slowenské aneb slowácké. W samých Čechách Wltawa jináče mluwí a zpíwá, jináče opět Domažlické okolí; w Uhřích pak mezi Slowáky téměř tolik rozličných nářečí, kolik stolic a krajů slowenských, která wšak wlastněji jména nářečných stínů a odrodů zasluhují, nežli oprawdowých nářečí, nebo wšickni mohau mezi sebau tak srozumitedlně mluwiti, jakoby tyto dialekty wšudy doma byly, ač práwě na jistá místa obzwláště přiwázány jsau, a nejen jednotliwá slowa, ale i barwu celé řeči zjinačují. Ti, kteří Bernoláka za wšeobecného mistra slowenčiny w Uhřích uznáwají, přijdauce ke Hronu, Tise, Dunaji — mrzeti se musejí, widauce, an každý z těchto hrubé poličky jeho grammatice dáwá, místo *bol, slyšá, saudá, cwičá* — mluwíce *bou, slyšja, súdja, cwičja* atd.

Tato weliká rozličnost dá se nejpřirozeněji wyswětliti z geografického položení a sausedění Slowáků dílem s příbuznými, dílem s cizími národy, podporowána pak býwá ještě wíce nedostatkem společné literatury a nowým nešťastným podnikáním některých kautných spisowatelů, ježtoby nízké šarywáry každé dědiny a osady k důstojnosti literaturní powýšiti žádali, oné krásné, proklestěné cesty nešetříce, která z tohoto ohledu již před nimi leží. Podobná nedorozumění trestají sice dostatečně sama sebe tím, že wždycky na zmar přicházejí, wšak i weřejného káraní hodna jsau proto, že wzdělanost 3—4 millionů lidí o padesát neb i sto roků upozditi chtějí, charakter národu nekonečně rozdrobují a oslabují a wůbec jen daremný zmatek w duchowním swětě způsobují. Každý se domníwá, že on nejlépe slowensky mluwí a píše, každý potom kaceřuje druhého, říkaje zatracowačně, že ten bohemizuje, ten tam maďarizuje, a jen málo se takowých nalézá, kteříby se pozdwihli k onomu stojišti, s něhož se weškera tato rozmanitost přehlednauti a spojiti může. Podlé tohoto nalezáme mezi Slowáky w Uhřích následující nářečí:

1. *Slowensko-české,* jakožto knihowní řeč, které wšickni protestanti A. W. we chrámích, školách a jiných slawnějších příležitostech užíwají, s několika nepatrnými proměnami w přízwuku a wyslowení, o kterých níže obšírněji. Biblie, katechismy, zpěwy, modlitby, kázaní w této řeči psány a čteny býwají; onatě slowenským protestantům, a wšak we mnohem bližším ohledu, to, co Rusům a Srbům staroslowanská. W některých krajích se i mluwí, n. p. u morawské hranice w Skalici, Holiči, pak w některých wesnicech Malohontské a Gemerské stolice mezi potomky husitických přistěhowanců, a wšak již welice přetwářena a pomíchána.

2. *Wlastně slowenské,* aneb, jak cizozemci chtějí, *slowácké* nářečí; bude bez pochyby nejjistěji k nalezení w oněch wysokými Tatrami ohrazených dolinách a rowinách, kam cizí jazykowé snadného přístupu neměli, a tak tedy w celé Turčanské a Liptowské a z částky w Orawské, Trenčanské,

Nitranské a Zwolenské stolici. Powaha jeho jest: množství dwoj- ba i trojzwuček *ia*, *iu*, *ou*, *ieu*, *iou* (*lieuč*, *diouča*); množství měkkých spoluhlásek: *ď*, *ň*, *ť*, tak že se i *b*, *k*, *m*, *w*, měkce wyslowuje, *baba* (lautka), *kameň*, *ḿaso*, *ẃazy*. I formau i materiau blíží se wíce k staroslowanské kyrylici, nežli kterékoli jiné nářečí w Uhřích.

Jeden nowější, ale již welice zmorawený odrodek tohoto nářečí w Nitranské stolici počal wzděláwati Bernolák, nalezl wšak málo následowníků a ještě méně pochwaly u rozumnějších. Trnawští jezuiti a několik katolických kněží: Hoe, Walašík, Břestianský, Fandly atd. psali w tomto nářečí nejwíc nábožné a hospodářské knížečky. Nářečí p. Hollého liší se značně od Bernoláka we mnohých wěcech.

3. *Polsko-slowenské* nářečí, propletené mnohými polskými slowy a wýrazy, panuje obzwláště w Šáryšské, Spišské a Orawské stolici, a miluje místo slowenského *d*, *t*, šeplawé *dz*, *tz*, k. p. místo *iděm*, *buděm*, mluwí *idzem*, *budzem*. Místo *hrdý*, *srdce*, *prst*, *brzo*, říká s Polákem *hardý*, *serce*, *palec*, *bars*; *ch* wyslowuje jen jako *h*. *hyba* (chyba), *dýhati* (dýchati), *hudoba* (chudoba). I nemálo slow má, kterým jiní Slowáci sice rozumějí, jich ale neužíwají, k. p. *dráha* (cesta), *dudek* (groš), *bul*, *buli* (byl, byli), *baňúr* (hlubina u wodě), *dýšč* (déšť), *doraz* (hned), *hwozdík* (klínec), *hutoric* (mluwiti), *dzetzko* (dítě), *nikeho* (nikoho), *sauměni* (swědomí), *smotric* (patřiti), *molha* (mlha), *hwizda* (hwězda), *umarol* (umřel), *walal* (dědina), *pulný* (plný), *žoltý* (žlutý), *zochabic* (nechati), *pítam* (prosím) atd.

4. *Rusko-* čili *rutensko-slowenské* nářečí promíchané ruštinau, jest slyšeti w blízkosti ruských osadníků w Uhřích aneb tak nazwaných Rutenů, w Abaujwárské, Zemplinské a Berecké stolici. Znak jeho jsau mnohé twrdé spoluhlásky a široké wokaly, k. p. *robiti* zní téměř jako *robätä*, *puem*, (půjdem), *maic*, *maiceri* (máť, mateři), *hoiscina* (hostina), *sjlo*, *sjelico* (košile), *ava* (hle). Lidé tohoto nářečí nazýwáni býwají *Sotáci*, které jméno, jim samým neznámé, původ swůj

wzalo, jak se mnozí domníwají, od u nich často opětowaného slowíčka: *cwo tak*, co tak (wie so?)

5. *Srbsko-slowenské* nářečí na pomezích Serbie, zwláště w Báčské stolici a w mnohých jiných srbsko-slowenských městech a wesnicech, n. p. w Budíně, w Swatém Ondřeji atd. Tu Slowáci serbizují a Srbi slowakizují swau mluwu anebo raději toliko jednotliwá slowa, k. p. w slowenských ústech slyšno *kako* místo *ako*, *brdo* (hora), *kaže* (říká), *dewojka*, *dewer*, *drwo*, *mamojka*, *momák*, *nemá* místo *není* (u nás nemá dobré wody) atd.

6. *Německo-slowenské* nářečí, nejwíce w banských městech, w Šťáwnici, w Křemnici a w jejich okolí; nezná téměř žádných měkkých spoluhlásek, tak že i *ď*, *ň*, *ť*, wšudy twrdě wyslowuje jako *d*, *n*, *t*. Ti, co je mluwějí, jmenují se *Handrburci*, míchajíce aneb do slowenského oděwu oblékajíce mnohá německá slowa, k. p. *fraumutra*, *fraucimerka*, *hawjar*, *hámor* (der Hammer), *bochter* (der Wächter), *šnajder*, *lwon* (der Lohn), *černý iberok* (Uiberrock), *kwalt*, *kwis* (gewiss), *richtik*, *unterhaltowat*, *hindrowat*, *fasowat*, *bedínowat* (bedienen), *fárať do šachty*, *tak ta štauchnem ty štena*, *šljawnica*, *ten luft*, *taká som šwächowitá*, *musím sa pošterkowat; fraumutra, wo is die rajnička? in der kuchyňa auf der polička; tínta, framam, frajlička, kselšoft*, a mnoho jiných, jichž žádný oprawdowý Slowák nikdy nepotřebuje, ba jim ani nerozumí.

7. *Maďarsko-slowenské* nářečí, obzwláště w dolních Uhřích se wyskytující w sausedstwí Maďarů, jakožto w Nowohradské, Pešťanské a Békešské stolici, míchá mnohá maďarská hned surowá hned zeslowenštěná slowa, aneb ale wyslowuje slowenská slowa po maďarsku, k. p. *garád* místo *grad* (hrad), *barnawý* (brnawý), *kebel* (kbel), *bolwan* (blwon), *děnglawý* (tenký, tenklawý); dále *fajta* (pokolení), *pajta* (humno), *segiňátko* (chuďátko, z maďarského *szegény*), *parastník* (sedlák), *kajów*, *wankúš*, *belčow*, *orság*, *temetow* (hřbitow), *wároš* (město), *pajtáš* (druh), *čikóš*, *gondáš*, *odomáš*, *kyntów*, *juház*, *čárda*, *fertál*, *korhel*, *čá-*

kow, forgó, tajtík, dûl (padání dobytka), *tó* aneb *tów* (jezero), *ronďawý* (otrhaný), *čomol dohánu*, *hajtáš* (na jeden), *fújtáš, beťár, bukreta, šor, kišasoňka, ni* (ne), *nimám, tajšou, drieu, wer, cistwo* (pšenica), *to chleba, to syra, wodlowat* (wyznati), *sanowat* (litowati), *serzowat, bečelowat, kiwetowat, banowat, bantowat, engedowat, bistatowat* atd., jakowými maďarismy rozpráwky a powěsti slowenské od J. Rimawského až do syta hemžejí.

Wedlé těchto sedmi hlawních nářečí nacházejí se ještě mnohé menší rozličnosti a přecházky jednoho nářečí ke druhému. Tří z nich hodna jsau poznamenání:

a) *Hanácké* nářečí okolo Prešpurku, od Hanáků morawských tam přišlé a rozšířené.

b) Tak řečené *trpácké* nářečí w Hontě; ti, kdož je mluwí, Trpáci slují od slowce *teprw*, které oni chybně *trpow* wyslowují, *ser* místo sýr, *šwo* místo co, *drelej* místo dríwe, *puný* (plný), *maswo* (máslo), *pwatiti* (platiti) atd. říkají.

c) Tak řečené *krekáčske* nářečí, w Gemerské stolici, míchá wlastním způsobem w slowenská slowa slabiku *kre*. Wiz Belii Prodromus Hungariae.

Z těchto nářečí sáhlo to pod 3 a 4 číslem nejhlauběji do podstaty a čistoty slowenčiny, pak to pod číslem 6, nejméně to pod 5 a 7. — Kroatowé a Vandalowé (w Železné stolici) jsauce osamělí a odstranění, až posawad na slowenčinu nepůsobili, wíce to činila w Uhřích oblíbená latina, kterau se tu i obecný člowěk lecjak pochwastáwá a swau materčinu římskými drobty schwálně przní, tak že to nic nowého není i za pluhem polowic slowenských polowic latinských slow slyšeti; k. p. *atrament, linonár, dowolencia, ponukatia, komendujem sa, akkomodowat, komodný, per se.*

Při takowýchto okoličnostech snadná již bude odpowěd na ony za našich časů znowa tříbené otázky: majíli Slowáci we swém wlastním nářečí knihy psáti? aneb majíli se k jiným slowanským nářečím připojiti? a jmenowitě

ku kterému ze sausedních, k českému, srbskému či polskému, an se wšemi třemi rowně hraničí? — Daremný a nesnesitedlný jest každý křik těch, kteří říkají: „pišme po slowensky, my nejsme Čechowé!" .Powězte že, milí bratří, jak „po slowensky?" Tak jako Handrburci, či tak jako Krekáči, či tak jako Trpáci, či tak jako Bernolák, či tak jako p. Čaplowič, či tak jako Šáryský Potemkin aneb spisowatel Šenku pálenčeného? — Která stolice a které nářečíčko sobě tu přednost osobowati může? Tofby nepochybně každé z nich i chtělo i smělo: než odtudby pro wzdělanost našeho národu předce nic jiného nenásledowalo než to, co tam při stawení wěže babylonské. Každý by se rozprchl na swau stranu, napomáhaje toliko rozmnožení jazyků, ne rozumu. Ale dopusťme i to, žeby se w Uhřích jedno slowenské nářečí mezi spisowateli ustanowiti mohlo: tedy, jakoby w auzkém swém prostranstwí wyrostlo, takby zase o krátký čas uwadnauti muselo; toťby byla jen mizerná zakrnělá bylinka pod welikými stromy sausedních Slowanů, kteréby jí swými kořeny wláhu a swými ratolestmi swětlo odbíraly, tak jako pod dubem literatury německé literní chrastiny Hollandů, Danů a Šwedů zniku a zdařilosti nemají. Národní literatura tím i spěšnější i šťastnější býwá, čím širší jest její okršlek a čím wolněji široko daleko na swých křídlách od břehů k břehům, od hor k horám létati může; tu zajisté i wíce podpor a podnětů nalézá, i charakter dostáwá nejednostranný, weliký, wznešený, čistolidský, z kterého se neobrážejí paprsky wesnic, městeček, škol, cechů a besed, anobrž krajin, národů, člowěčenstwa. Arci to jest zisk pro umění a známosti lidského pokolení, když některý *půwodní* jakkoli skrowný národ swau zwláštní řeč, wzdělanost a literaturu má, nebo každý půwodní národ jest nowá strana obličeje člowěčenstwa, nowý ostrow na moři duchowního žiwota: ale na jednom a témž ostrowě opět ostrowy a ostrůwky dělati, hračka jest dětinská, malého ducha prozrazující, jenž se k celosti wywýšiti nemůže. Národ slowanský jest již krom toho tak i wnitřně i zewnitřně roz-

rauchaný, rozdrápaný, rozerwaný, rozmykaný a rozmrwený, že to zrada jest, tyto mrwy ještě až na prach a newiditedlné atomy roztírati, naproti tomu podstatná zásluha, tyto roztrhané částečky w jedno spojowati; tu nám oběť žádného nářečí nemusí býti těžká, kde se malau ztrátau weliký prospěch kaupiti může.*) Dunaj walné koráby na swém hřbetě nese, kde jeho wody w jeden praud shromážděny jsau: ale kde se na roztoky dělí, tam sotwa pltě přejedau, po písku a wýmolích bředauce. Taktě i s národní literaturau. Slowáci w Uhřích ještě ani jen slowenského knihtlačitele nemají, a budauli po slowácku psáti, tedy spisowatel ten bude šťastný, který ze swých spisů sto exemplářů rozprodá, budauli ale česko-slowensky psáti, tedy se počet ten aspoň roztrojnásobní.

Srbské a polské nářečí aby Slowáci přijali, jen ten žádati může, kdo o žádném dostatečné známosti nemá. Slowáci k Srbům a Polákům tak stojí, jako wětwe k společnému kořenu a pni, k Čechům ale a k Morawanům tak se mají, jako ratolesti k ratolestem. Že se we Spiši polsko-slowensky, w Banátě srbsko-slowensky mluwí, totě jen důkazem toho: že tedy Spiš od Polska a Banát od Srbska daleko býti nemusí. Tu prawdu předce jedenkaždý Slowák wyzná, že se s Čechem a Morawanem mezi wšemi Slowany pod sluncem nejsnadněji smlauwati a srozuměti může.

Aby tedy naši milí Slowáci žádným ani pošeptawačům ani křiklaunům w této wěci ucha nepodáwali, od Čechů se

---

*) Hoc esse Slaviae exitiale fatum videtur, quod unus quisque ex singulis populis ejusdem originis et linguae, tamen se a reliquis et a genere primigenio prorsus sejunctum, et omnem dialectum esse linguam, falso putet. Voltiggi: Ricsoslowník illirskoga jezika. Wien 1803. p. 11. — Národ slawjanský podobný jest onomu powěstnému obrazu sw. mučenníka Bartoloměje w katedrálním chrámě Mediolanském, jemuž malíř na weškerém těle nic celého, spojeného a zdrawého nenechal, mimo *oči*, aby se ještě na wlastní rány a bolesti díwati mohl.

neodtrhowali, nýbrž na společné literatuře i dále pracowali, to mnohé poraučejí příčiny, které tu na krátce rozwineme:

1. Slowáci přijali a užíwají již od starodáwna české přeložení písem swatých, kterážto biblická řeč tak se již mezi nimi usadila a rozšířila, že obzwláště na některých místech pod Tatrau i do obecného a domácího žiwota přešla, a nejen we chrámích ale i ku psaní listů, kalendářů, testamentů, při swatbách, křtěních a t. d. wůbec potřebowána býwá. Slowenští sedláci a sedlačky znají biblickau řeč lépe nežli swau wlastní dědinskau. Anobrž sám rozdíl mezi českým a slowenským nářečím není tak weliký a podstatný, aby dostatečnau příčinu zawdal k sektám a různicem.

2. Česká literatura stojí nyní již na značném stupni dokonalosti. Slowák tedy přijde tu již takořka do hotowého, a nebude přinucen sobě teprw ještě jen prwní nejtěžší cestu klestiti. Připojíli se k Čechům, může za pět roků tam přijíti, kamby sobě samému zanechán padesát i wíce roků potřebowal, a naposlędy předce nic nezískal, než několik jináče nežli u Čechů znějících slow a zwuků. Sám Slowák ještě naskrze nic w literatuře nemá, nebo co má, to jest wíce československé než wlastně slowácké. Žiwot Slowákůw jest bezhistorický, wyjma některé stíny, otupná práznost a ducha usmrcující pustota panuje w jejich minulosti. Čí winau? wlastní čili osudu? to zde wše jedno. Patříli Slowák dolů aneb za sebe, nikoho newidí: pozdwihneli wzhůru oko aneb wůkol sebe, tu je od Libušina saudu, Kralodworského rukopisu, Weleslawína, Komenského až — — — wšecko jeho. Ničeho nám nepotřebí než uwádění do škol české biblické řeči, a wšeobecnější jí pilowání.

3. Mimo to jaká památka XV a XVI století wíže je s Čechy! jak mnozí Čechowé připutowawše do Uher, mezi Slowáky se usadili, žiwau češtinu s sebau přinesauce, která bez aučinku nezmizela, nýbrž přisestřiwši se ke slowenské řeči, tuto we mnohých krajích a stolicech již swau přítomností pauhau obohatila, přečistila, wzdělala a stala se jakoby předchůdcem budaucí sjednocenosti obau stránek.

4. Starobylé literní zůstatky, které nyní w Čechách na swětlo wycházejí, takowau podobnost mají s naší řečí, žeby ucho w pokušení přišlo, je raději slowenskými nežli českými jmenowati, a jsauť toho nejpatrnějším důkazem, že obě tyto řeči někdy jen jedna byly. *Znoj*, *lud*, *jeseň*, *na wysokej*, *stoja*, *stroja* a jiná slowa, která tam w knihách jsau, nad Dunajem ještě posawad slyšeti.

5. Jiní národowé nás tu již dáwno dobrým příkladem předešli. Mezi sewerní Amerikau a Angliau moře w prostředku leží, a předce mají jednu spisowatelskau řeč. Mezi Němci kolik rozličných, sobě téměř nepodobných dialektů! Wídeňčan a Krikehájčan při Křemnici, Sas a Tyrolan — anebo naskrze w stawu nejsau sobě rozuměti, anebo jen s welikau nauzí, a předce žádnému z těchto na um nepřišlo, w literatuře na swé nářečí se swéhlawiti. We Šwejcařích (prawí p. Zschokke) jsau wůbec 72 dialekty, mezi nimiž 41 německých, 21 francauzkých a 8 wlaských, a předce mají wšickni tito dialektowé jen jednu literaraturní řeč swého národu. Na Řeky a jejich mnohá nářečí w literatuře nechť-že nikdo přenáhleně prstem neukazuje; nebo práwě to jediné jest, co nám zanechali k nenásledowání — *staret urbs alta Priami!* —

Tímto se wšak to neradí aby Slowák, w počtu Čechowi téměř rowný, na sebe samého naskrze zapomenul, a Čechům se docela darowal zničeného. Takowým holým hostům a spojencům by se wěru ani sami Čechowé neměli příčiny těšiti. Slowák nechť něco Čechům a Čech něco Slowákům dá, máli mezi oběma jedna literatura místo míti, totiž česko-slowenská. My sme posawad bratry Čechy wětší pozorností ctili nežli oni nás z ohledu na řeč, a předce i Slowák we swé řeči tak mnoho krásného a znamenitého má, žebysme srdečně litowali, kdyby Čech již jednau nepřestal po germanismech se sháněti a nezačal swé oči jinam obraceti. To se zajisté slowenčině dáti musí, že ona plnějšími a zwučnějšími wokály češtinu owšem předčí, milujíc jasné *a*, sonorné *o* wíce nežli tato; i dlauhých, w naší

prosodii tak potřebných slabik wíce má Slowák nežli Čech; nebo slowenská usta říkají k. p. *dúha*, *záhrada*, *nádĕja*, *smútek*, *osúd*, *márnost*, *líška*, *wráta*, *píla*, *chlúbiti*, *sláwiti*, *smútiti*, *klíditi*, *púditi*, *trúditi*, *nútiti*, *síce*, *sláwnost*, *dcéra*, *šlápati*, *snážiti*, *sýtiti* a t. d. které Čech wšecky krátí. Tak i skončení slow na *ář* Slowák wždycky a bez wýjimky dlauží, k. p. *pekář*, *tesář*, *knihář*, *zwonář*, ba i *wladář*, *pisář*, *lekář*. Kdyby Čechowé tohoto prospěchu šetřiti chtěli, nemuseli by jejich básníci žalowati na hojnost krátkých a nedostatek dlauhých slabik w české řeči, ano by se tímto spůsobem snadno do *rownowáhy* uwesti mohly. Wůbec takowá literatura jest šťastná a záwisti hodná, které mnoho nářečí ke službě stojí, nebo z každého nářečí něco dobrého wážiti a půjčiti si může; — kolik nářečí tolik pokladnic, z kterých básnictwí, mluwnice, slowníky užitek a dokonalost bráti mohau: jen nechať nebaží hned každý kmen po panstwí a hegemonii, jen nechať se nepechoří hned každé nářečíčko posaditi se na trůn literatury; nebo odtud potom arci wíce škody a hanby, než prospěchu a sláwy pro národ wyplýwá. Jednoho slunce dosti na nebi; jedné řeči dosti w literatuře. Čím wíce nářečí w některém národu a w některé literatuře, tím rozrýpanější, slabší a proto i nešťastnější jest ten národ; tím rozdrobenější a mizernější takowá literatura. Němci, Francauzi a Wlachowé byli w tom maudřejší nežli my centrifugalní, nesworní a wšecko rozdělující Slawjané. U Němců jest mnohem wíce nářečí nežli u Slawjanů, ale ani Šwejcarowi, ani Šwábowi, ani Rakušanowi, ani Hanowеránowi, ani Sedmihradskému od matky Germanie wzdálenému Sasowi to na um nepřišlo, aby w jejich nářečíčku každý o swé knihy psal a tak lid swůj wzděláwal. Písatel tohoto procestowal celau Helwetii a Italii; slyšel i tam i zde téměř w každém kraji a městě jiné a jiné nářečí mluwiti; ale wšudy jednu a tauž spisowní řeč a literaturu shledal, tam germanskau, zde wlaskau. Jen to jest zajisté oprawdowá wzdělanost a obraza, která wykwětá z celého národu, ne z jedné částečky a z jednoho nářečí.—

Kdo we slowanském národu počet dialektů *umenšuje*, ten má takowau zásluhu jako ten nejslawnější auktor a spisowatel; neboť skrze to činí národ *welikým*, *pewným*, *celým*, k literatuře a wzdělanosti schopným. Malý národ nikdy nemůže míti oprawdowau kulturu a literaturu, práwě pro tu příčinu, že jest malý. Proto u nás Slawjanů jest to nejžádaucnější wěc, abysme se wšickni wespolek jeden druhého poznali, aspoň naše čtyry nejhlawnější nářečí, totiž českopolské a ruskosrbské, abysme tím přiwykli nerůzniti se, ale sjednocowati. Co je oprawdiwé slawjanské, to i ten nejsprostější Slawjan rozumí a cítí, buď to kterýmžkoli nářečím psáno. Literatura nemá se do bahna pospolitosti a černilidu pohrúžiti, nýbrž má raději ubohý lid powyšowati k wýšinám wzdělanosti. Literatura musí míti wyšší a wzdělanější řeč, nežli jest řeč ta, kterau nádenník, kočí, pastýř, aneb kterýkoli jiný obecný člowěk mluwí: nebo ne literatura podle obecného žiwota, ale obecný žiwot podle literatury sprawowati se má. Žádný Němec, Francauz, Wlach, Angličan, anobrž ani žádný Čech tak nemluwí, jako w knihách psáno stojí: rozdíl zajisté musí býti mezi idealem a skutkem, mezi krásoumau a přírodau, mezi literaturau a žiwotem, asi taký, jakowý mezi oswěcujícím zúrodňujícím sluncem a naší zemí. Prwní wýminka kwětu některé literatury jest hojnost čtenářůw; čtenáři ale jen tam býti mohau, kde jest prostranné *terrenum*, a na němž množstwí lidu. Slowáků w Uhřích jest málo, pro ně samé knihy psáti a tisknauti dáti nestojí za práci. I ten nejhorliwější spisowatel slowenský musí naposledy i nad sebau i nad swým kmenem zaufati. Slowenský spisowatel musí swůj horizont rozšířiti, musí hleděti i sausedy získat, kteříby mu knihy jeho odbírali; jen tak se udrží až do konce žiwota w stejné horliwosti a aučinliwosti pro swůj národ. A jakže to nejlépe a nejjistěji učiní? Tak, jestli sobě zwolí řeč takowau, kterau s maličkým rozdílem wšickni rowně budau rozuměti. A totoť jest náš a wšech nowějších spanilomyslnějších česko-slowenských literatorů a spisowatelů swatý cíl.

Co dobrého w sobě má slowenské nářečí, to opatrně zadržeti chceme; proto píšeme *chrákati, křestiti, surowý, smrek, jarmo, měšec* a t. d. místo čs. *chrkati, křtít, syrowý, smrk, jho, pytel* a t. d. Co dobrého w sobě má české nářečí, to chceme též zadržeti a následowati; protož píšeme raději *hluboký, dlauhý, slunce, břewno, křeč, křest, štěrbina, břinkati,* nežli slowensky *hlboký, dlhý, slnce, brwno, krč, krst, štrbina, brnkati* a t. d.

Z počátku nebylo by maudré hned wšecko přewrátiti a příliš welikau proměnu a bauřku w řeči a literatuře stropiti; takowé wěci jen z ticha a pomalu předse brány a uwozowány býti musejí. Čas jest tu nejlepší rádce a pomocník. Co se týče zgermanizowání českého nářečí a libozwučnosti, kterau mu někteří Slowáci upírají: tedy upřímně wyznati musíme, že to wětším dílem saud slepého o barwách jest. Co Dmochowski o polštině zpíwá, to se slušným práwem i o češtině říci musí:

„Częstokroć na nasz język płocho narzekamy:
Jest to skarb bardzo wielki, ale go nieznamy.“

Československá řeč může práwě tímto swým spojením a sjednocením we spůsobných rukách, ten nejwyšší stupeň libozwučnosti a wšeliké básnicko-řečnické dokonalosti dosáhnauti, mezi jiným již proto, že řeckolatinskau metriku a prosodii sobě přitwořenu má. I slowenčina má swé bídy a neřesti, má swé maďarismy a germanismy; anobrž i odstrkawé nezwuky pro toho, kdo jednostranný není. Cožeby přísnosaudný Čech o libozwučnosti našeho slowenského nářečí powěděti mohl, kdyby slyšel k. p. tyto průpowědě: *„Dlhé brwno, tlstý stlp, klbko a črpák pláwaly spolu po hlbokéj rece, na kterú slnce swétilo, a z oblakû hrmělo a tlklo“* a nebo: *„Pawel krst wykonal, Jana krč a blchy trápily, Josef krw a žlč krcal a Ondrej ostrohami brnkal.“*

Neznílí wšecko toto w češtině krásněji a libozwučněji, totiž takto: „Dlauhé břewno, tlustý slaup, klubko a čerpák plawaly spolu po hluboké řece, na kterau slunce swítilo, a z oblaků hřímalo i tlauklo“; a nebo: „Pawel křest wyko-

náwal, Jana křeč a blechy trápily, Josef krew a žluč wracel, a Ondřej ostrohami břinkal.“ Že se owšem i w češtině některé nepříjemné zwuky a slowa nalezají, to my dobře wíme a cítíme, ale práwě proto slowenčinu a češtinu sjednotiti chceme, aby se společně pronikly, doplňowaly a wynahražowaly, ozdobowaly a obohacowaly. Co jedné chybuje, dá jí druhá, co w jedné nehezkého, okráší to její sestra a přítelkyně, a přece to bude wšecko naše, ne cizí. Slowem, nyní ještě asi za 10—20 let ničeho jiného nám nepotřebí, než trpěliwosti, swornosti, dobré naděje a pak, co i základ i koruna wšeho jest, dobrých národních *českoslowenských škol*, uwedení biblické čili spisowné řeči do našich škol, aby ona budaucně byla ne ledabylau hračkau a dilettantismem některých, ale wšeobecnau naukau a přísným studium. Cizím řečem, latině, němčině, maďarčině a t. d. učíme se 5—10 let; proč wlastní řeči a mluwnici neobětujeme aspoň polowic tolik času? Pečení holubi nikomu do ust s nebe nepadají. Proto uweďme a zřiďme u nás nedělní školy, prostonárodní knihowničky a čtenářské spolky, a to wše w českoslowenském duchu. Nestydím se wyznati, že byla doba w mém wlastním žiwotě a spisowatelstwí, kde i já jako tam Herkules na rozcestí, na rozpacích sem stál, a podobnému pokušení wystawen sem byl: odtrhnauti se od společné literatury, a wýhradně slowenčiti; ale děkuji bohu, že sem časně nawrátil se k rozumnější powědomosti, že lepší částka mého ducha záhy mne ze sna pobludu probudila, a wše za ztrátu, anobrž za hřích powažowati učila, cokoli newede k národní jednotě a síle. Téměř již dwa tisíce let pracowáno pauze *analytickau* methodau na roli našeho národu: čas jest wěru swrchowaný, abysme již *synthetickau* methodu zwolili a následowali. Opusťme a nechejme jednu onu národní centrifugalnost a odstřediwost, která se už w celé Europě w potupné příslowí o nás a našem národu změnila. Tak stálo ondy we Wšeobecných Augsburských Nowinách s posměšným úšklebkem to wykřiknutí: *Uneinigkeit, du ewiges Fatum der Slawen!* — Swlečme tedy již jednau se sebe ten

škaredý dědičný hřích, toto proklaté swatoplukowičení! — Lépe jest míti řeč a ortografii jistau, stálau, byť i w něčem nedokonalau, než ustawičně se proměňující, národ mataucí a pokroky w literatuře hamující reformy a nowoty. Budemeli weždy jen začínati a začínati, nikdy z maloletnosti newybředeme. Spisowatel nynějších Břetislawských nowin wydáwá swé a swých nášlapníkůw nářečí chwastawě za prawau slowenštinu: proti čemuž my ostatní rození Slowáci weřejně *protestujeme*, wyhlašujíce to za lež a neprawdu. Již názew těch nowin: „Slowenskje nowiny" není slowenský; a kdože we Slowensku mluwí anebo píše *dobrjeho, dobrjemu, w dobrjem, blahorodnjeho, blahorodnjemu, zaslúžiljeho?* kdo *dauno* (!!), *hlauné, pohnuu, zanowiti?* atd. Toto může býti řeč jednoho kautu a okolí: toto jest asi Zwolenčina aneb tu i tam i Liptowčina, nikoli ale slowenčina, nebo celé Slowensko, jmenowitě Prešpurská, Nitranská, Trenčanská, Turčanská, Spišská, Šáryšská, Nowohradská, Pešťanská, Báčská, Bíkešská a jiné stolice o tom nejen nic neznají, ale takowýto spůsob mluwení sobě i zošklíwují. Sami krajomluwowé nejsau sobě wšudy důsledni a prawidelni. Tak k. p. w Nowohradské a Zwolenské stolici mluwí se w prwním pádu množ. počtu: *hruške, djouke, košike, blche*, a předce w téže stolici říká se w témže pádu a počtu ne *rybe, krawe, stole, hore*, ale jak jinde *ryby, kráwy, stoly, hory*. Co tu jest prawá a co neprawá slowenčina? A zaslaužíli ortografie, která žádného ohledu ani na *etymologii* ani na logiku nemá, toto jméno? — A wšak, wy jináče smýšlející a píšící, Čechy a češtinu nenáwidící Slowáci, zwláště wy mladší, my wás proto nenenáwidíme, neodsuzujeme, ale jen srdečně litujeme, jako swedené a blaudící bratry. Koná se tu o naše štěstí a neštěstí, anobrž o bytí aneb nebytí našeho národu. Buďtež, neli wděčni, aspoň sprawedliwi ke swým otcům a dobrodincům! Wěřte, že i naši předkowé měli *zdrawý rozum a žiwý cit* toho, coby národu potřebné a prospěšné bylo. Hle, wy tak hořce na newděčnost a newšímawost Čechůw sobě stěžujete: nedo-

paušťějte se tedy wy sami hříchu, který jiným wytýkáte. *Wy bratři Slowáci katolického náboženstwí:* wy jste jednowěrci s Čechy, pročbyste se tedy i w řeči s nimi sjednotiti neměli a nemohli? Náboženstwí i protestanty i katolíky s Čechy spojuje; ty tam minulé, skrze Husity sem přenešené; tyto zde žiwé a přítomné. Což jim tedy žiwějším podnětem býti má k jednotě wíry a řeči? Wy bratři Bernolakisté nemůžete to rozumným spůsobem ani žádati ani očekáwati, aby se wám, malé hrstečce, k wůli wětší dwě neb tři částky Čechů, Morawanů a Slezáků pobernolačili a swau posawadní bohatau literaturu opustili. Waše spisowatelstwí zůstane tedy wěčité chrastinkowání, waše knihkupectwí malicherné kramářstwí, waše oswěta slabý stín a místné blyskotky. Toto různění Bernolako-Štúrowské pokládám já za nejwětší neštěstí, které Slowáky potkati mohlo. Vires unitae agunt. Nemařte síly na rozmnožowání nářečí, na utkwění krajowých spůsobů mluwení a psaní, ale raději hleďte slowenské školy pro lid rozmnožiti a uspořádati. Beze školního cwičení není možná prostonárodní wzdělanost. W Pešti, jmenowitě we welkém předměstí Josefowském, žije ode sta let asi 3000—4000 katolických Slowákůw, a předce tam ještě, polituj se bože, až posawad není žádné slowenské školy, žádného učitele, kterýby mládež w přirozeném materském jazyku čísti a psáti učil.

Než co tito nowí čechoborci k obílení swého separatismu předstírají, jest obzwláště to, že prý lid slowenský češtině a českým knihám nerozumí. Proč rozuměl posawád za celých 300 let? a teprwa nyní w našich časích tak tupým a neschopným se stal? Nebýwalyli chrámy slowenské jak katolické tak ewangelické w XVI a XVII století plné, kde se pořád biblicky, t. j. česky kázáwalo? Jakým nářečím jest biblie, Tranowský, Jakobaei, katechismy a jiné nábožné knihy psány? Wětší díl Slowákůw ew. zná celého Tranowského z paměti, těší, wzděláwá a posiluje se we wšech okolnostech žiwota jeho zpěwy: čiby to činil, kdyby řeči jeho dokonale nerozuměl? Česká kázaní jesuity Weselého,

historii církewní od Kocína, a jiné staročeské knihy já od katolických Slowáků pro mau knihownu kaupil sem. Krameriusowy spisy a nowiny, Nejedlého spisy (zwláště smrt Abelowu a Hlasatele), a jiné tisíceré widěti možno často w nejchatrnějších slowenských wesničkách a chalaupkách, nercili w domích kněží, učitelů, měšťanů a šlechticů. Zwěčnělý Rybay, kazatel na Cinkotě w sausedstwí Pešti, měl znamenitau sbírku drahých staročeských knih, které on dle swědectwí jeho učeného přítele a přízniwce, swobodného pána Alexandra Pronayho, w Pešťanské stolici jezdíwaje na koníku po wesnicech shromažďowal, a to sice jediné w drahých rocích a w čas hladu za chléb, za owes, a jiné obilí a owoce, anťby mu jich za peníze nikdo nebyl prodal. Potomci posawad lkají a hořekují za těmi knihami, tím wíce že nyní zabedněné a zamčené w maďarském museum w Pešti bez užitku zahálejí a práchniwějí. Nawštíwiw r. 1819 B. Tablice w Kostelních Morawcích w Hontské stolici, uzřel sem u něho welikau knihownu wzácných českých knih a rukopisůw: zeptaw se ho, jak a kde to nasbíral? On řekl: častým mojich posluchačů nawštěwowáním z jejich rukau sem tyto poklady s tau největší opatrností wyluzowati aneb wynucowati musel, anť prý Slowáci staročeských knih welmi lakomí a na ně řewniwi jsau. Bohužel! tyto knihy a rukopisy nyní prý u jeho zmaďařilých dědiců w Krupině dílem hnijí, dílem se trhají na zapalowání dýmky. Nynější professor w Kežmarku p. Benedikti měl r. 1817 w Jeně na wysokých školách tamnějších krásný exemplár šestidílné biblí menšího wydání, z něhož sme w tamnějších českých besedách čtení drželi, při kteréž příležitosti p. Benedikti to mnohokráte opakowal, že tuto biblii našel w Nowohradské stolici u jakéhosi kowáře we wýhni mezi kladiwy, železem a škwáry, anť prý mistr tento brzy železo kowati, brzy w pochwílích w knize této čítati obyčej míwal; a jen za jinau nowau českau biblii mu ji zaměnil a propustil. Já byw 1839 we Slatinských kaupelích, šel sem w neděli do blízké wesnice na procházku; před náhle padlým

deštěm utulil sem se s mau rodinkau pod střechu jakési chalupy, skrze jejíž okno spatřil sem na stole knihu ležeti: bylať to postila Husowa; já neměw ještě posud knihy této, ptám se hospodáře, začby ji prodal? Pane, neprodám jí za wše Šťáwnické zlaté a stříbrné báně, anť ona, jak sami dnes widíte, w každau neděli jest mojím a mých domácích nejsladším kocháním. Minulého roku přišel w mé přítomnosti do knihkupectwí Kiliana a Webra w Pešti jistý nízkého stawu a obecného raucha člowěk, kde wíce exemplárůw nowé české knihy, Obraz Starého Swěta od Smetany, hledal a objednal. Pro koho to? ptám se já, a on: pro naše čižmáře a sedláky na Sarwaši, kde tato kniha welmi pilně a s oblíbením se čítá. — Týdenník pana Palkowiče drželi a čítali jak známo celé cechy, obce a úřady slowenské w Kišhontě, w Gemeru, w Kiškýreši a jinde. Pan rychtář neb notár sedě za stolem četl boženíkům a přísežným pilně poslauchajícím, ačkoli tento spis čistau a přísnau češtinau psán byl, a málo aneb téměř žádných politických zpráw a nowin neobsahowal a, nemaje k tomu wýsady, podáwati nesměl. Ještě nyní w tomto našem století dáwá pan Wimmer w Kiseku téměř každoročně několik tisícůw exemplářů laciných biblí a nowých zákonů českých tisknauti, a předce wšecko toto nestačí. Nu nač tedy ubohý lid peníze na to wywrhuje, když tomu nerozumí? Já mám tři exempláře Komenského Labyrintu swěta, a dwa exempláře Historie Protiwenstwí; ode 20 let zřídka která z těchto knih doma a w bibliotece mé býwá, wandrujíce pořád mezi obecným lidem slowenským z domu do domu, z ruky do ruky, již celé zužíwané. Minulého léta nawštíwil sem jistého zahradníka w Pešti, w jehož zahradě pod oknem práwě Slowenky kwítí a zelí plely; když já w příbytku se zahradníkem od nich nepozorowaný seděl sem, wyprawowala k mému ustrnutí jedna stará sprostná babička ostatním swým spoluplewačkám jedno z mojích již asi před 5—7 lety držených kázaní se wšemi podrobnostmi a příklady, na kteréž já sám již byl sem zapomenul. Tato baba posawad žije

w tak řečeném Městském Lesíku (Stadtwäldchen), ona neumí ani čísti ani psáti, anť nikdy do školy nechodila. I neníli to tedy nestydatost a hřích proti prawdě říkati, že slowenský lid naší chrámowní a spisowní řeči nerozumí? W Pešťanském ewang. chrámě kázali nejednau čeští a morawští čekanci bohoslowí, nejen českým nářečím, ale práwě i s českým přízwukem a wyslowowáním: a to s takowým prospěchem a wzděláním, že jim pochwala ode sboru wzdána. Čechowé, Morawané, Slezáci usadili se mnozí w Pešti, oženili se se Slowenkami, potřebujíli w domích swých snad tlumače ku společnému si porozumění? A podobných příkladůw a důkazůw čtení, rozumění a oblibowání českých knih na Slowensku, kdyby zde k tomu místo bylo, mohl a muselby nejen Kollár, Šafařík, Benedikti, Rybay, Tablic, Palkowič, důst. pp. Seberini a Jozefi, Šimko, Šulek, Ďurgala, Kanka w Prešpurské, Chalupka, Dropa, Čerwen we Zwolenské, Soltis, Martini, Mojžišowič, Burjan w Turčanské, Matauška, Plačko, Sladkowič w Hontské, Hlawáč w Tekowské, Hlowík a Sekčík w Šáryské a Abaujwarské, Ferenčík, Rais w Gemerské, Bělopotocký w Liptowské, Tomášek a Hlawáček w Spišské, Swatý w Trenčanské, Dewan, Madwa w Nitranské, Ostrolucký, Petiny, Natan, Bartholomeides w Nowohradské, Šinkowič we Wesprymské, Sloboda w Komárowské, Wanko, Brozman w Bíkešské, Želo, Wálka, Horecký, Petiny w Pešťanské, Stehlo, Rohoň a Leška w Báčsko-Sremské stolici, — ale každý upřímný, nestranný, proti Čechům a češtině ještě nezfanatizowaný Slowák ze swého wezdejšího žiwota a okolí množstwí wážiti, wyznati a obecenstwu sděliti. Sprostý, neporušený, pauhým přirozeným citem puzený lid slowenský, tu i tam téměř wíce lne ke wzájemnosti a sdružnosti s Čechy, nežli mnozí přeučení a nadutí mudráčkowé.

Než dejme i tomu, žeby w některých osadách, místech a církwích skutečně lid aneb některý z lidu nerozuměli čistější biblickau řeč, tedy ptáme se: kdo jest toho příčina? ne lid, ale jeho nedbalí wůdcowé a učitelé! A nejsauli i

w Německu, w Angličanech a w jiných oswícených krajinách, kde jen jedinká řeč panuje, předce mnozí obecní lidé sprostí knihy nečtaucí, wzdělanější řeči nerozumějící?

Konečně ještě slowíčko k *bratrům Čechům.* Buďme upřímni a prawdu sobě wespolek wyznejme, chcemeli společně slávě a štěstí národu našeho napomáhati. List na stromě nehne se bez nějakého wětru. Nemalá příčina tohoto separatismu nowoslowenského padáť arci i na některé Čechy; bezohlednost, nesnášeliwost, osobowačnost a jakausi newděčnost namítají jim tito Nowoslowáčkowé. Na kolik tyto wýčitky prawdiwé neb neprawdiwé jsau, zde toho wyšetřowati není místa. Bratří Čechowé neměli dosti ducha a wzdělanosti k auplnému a neodolatelnému sobě přiwtělení Slowákůw: ale neměli ani dosti srdce a lásky ku bratrskému a neobmezenému Slowákůw milowání, objetí a sjednocení se sebau; pauhé přelíwání a přewlékání spisůw slowenských aneb od Slowákůw sepsaných do češtiny, to není prostředek a cesta k jednotě, nýbrž k rozhořčení a k odstrkowání. To ustawičné školmistrowání slowenských spisowatelů, to wěčité bauchání a odwoláwání-se na starau češtinu, na Weleslawíny, na Štítné, na Šestidílnau atd. tu práwě tak neprospěšné jest, jako i to směšné modlaření oněch Nowoslowáků s Tatrami. Každý český žáček domníwal se posawad již proto, že rozeným Čechem jest, míti práwo, psáti kritiky a recensie, posudky a odsudky o spisech Slowákůw.

Pauhé žalowání, obwiňowání, zatracowání hned Slowákůw skrze Čechy, hned Čechů skrze Slowáky k ničemu newede; nýbrž rownost i práw i powinností, bratrská láska a šetrnost, slowem srdeční národní jednota. Literatura jest swobodná obec, která netrpí žádného monopolu, žádných samowládců, byť oni Cesarowé byli. Čechowé! wy w řeči swé máte některá Slowákům fyzicky naskrze nemožná a newyslowitedlná slowa, kteráž při tom obyčejně i nelibozwučná jsau: i nežádejtež tedy nemožnosti od jiných, aniž čekejte aby sobě jiní Slawjané wám k wůli jazyk a dásně na těch slowích lámali; propůjčte se tedy i wy w něčem

bratrům swým. We waší řeči ztracena je rownowáha samohlásek, což ucho jiných Slawjanů nemálo uráží, a předce iikáte i tam, kde toho potřeba není, jakoby wás nikdy nikdo ještě na tuto chybu nebyl upozornil. Waše řeč je značně poněmčena, a předce nechcete užiti příležitosti a přirozeného lékařstwí k jejímu poslawjanění.

Sáhněme tedy každý za swá ňádra, a podejme sobě ruky ku bratrskému smíření a sjednocení se. Poznati a uznati swau nemoc, jest prwní krok k auplnému pozdrawení.

Těší mne ostatně srdečně, že šlechetnější Čechowé toto nepraktické počínání a odstraňowání se Slowáků tak bolestně nesau: to jest znak lásky, nebo koho nemilujeme, za tím ani neželíme. Dobojujme jen začatý boj, a wítězstwí jistě na dobrau stranu wypadne. Byť pak se i z oněch omámených a poblaudilých ne wšickni na prawau cestu wrátili, což od marnomyslnosti lidské ani očekáwati není: předce naděje jest, že tyto rady a hlasy aspoň u nepředpojatých potomků a budaucích pokolení místa najdau, w dobrau zemi padnau a owoce československé jednoty přinášeti budau. Buďme již jednau maudří: učiňme tak jako učinili Chorwati, Slawonci, Dalmatinci a Krajinci, polibme se! sjednoťme se! milujme se! aspoň w duchowním swětě a w literatuře. Ukažme, obzwláště my Slowáci swětu a jiným Slawobratrům, že my sice swárliwých, na radu otce nedbajících, proti sobě samým bojujících, Swatoplukowičůw wnukowé a potomci jsme: nikoli ale jejich následowníci! nýbrž že co oni neswornau roztržitostí pokazili, my to naprawiti a nahraditi chceme láskau a jednotau.

(Týž o témž w cestopisu na str. 210—211.)

Naším zdáním nejlépe by učinili naši Lužičané, kdyby příklad Slowákůw následujíce, k české literatuře a řeči se připojili; tímby i oni mnoho získali i Čechowé. Chwalitebnější a přirozenější jest to Slawjanowi, státi se Čechem nežli Němcem neb Maďarem. Jestli se Chorwati k Ilirům, jestli se Malorusi k Welko-Rusům pozdwihli a přiwtělili: pročby Lužičané, na počet menší, též učiniti nemohli? Každá

menší a slabší částka Slawjanůw ať se k literatuře wětší, silnější, při tom sobě stejnorodé částky dobrowolně připojí. Slowenské nářečí jest w některých wěcech snad dokonalejší než české: ale Čecho-Morawanůw jest wíce, téměř dwa- neb třikráte wíc než Slowákůw. Možnější a snadnější jest to tedy wěc, aby se dwa millionowé Slowákůw počeštili aspoň w literatuře, než to, aby se čtyry millionowé Čecho-Morawanůw poslowenčili. Oběť w takowýchto poměrech a okolnostech učiněná není ztráta, ale zisk; ona jest oběť přinešená na oltář matky Sláwy. Pamatujme na ono Dobrowského, štěstí i neštěstí, nemoc i lékařstwí našeho národu tak stručně a uhodně obsahující orakulum: *„Němci byli opatrnější w řeči a literatuře, než my nesworní Slawowé! Wždyť proměny a odličnosti we wesnicech nelze za dorické, attické a jonické nářečí držeti.“*

Kýžby tuto nikdy dosti opakowánu býti nemohaucí wýpowěd wrabci se střech w celé Sláwii bez přestání kázali, anobrž samoswojným a hluchým rozdrapowatelům našeho národu w uši hřímali!

Chraňme se rozkatowání našeho národu na nesčíslné částečky a kmenky, nářečíčka a malokramářské literaturky: dostiť to již weliké neštěstí proň, že jest rozečtwrcen.

(Týž o témž w Kázních str. 434—679.)

Mezi wšemi swornostmi nejkrásnější a nejpotřebnější jest národní swornost mezi syny a dcerami jednoho národu a jedné řeči, proto, poněwadž tato jest základ a wýminka wšech ostatních swazkůw a sworností, a poněwadž kde celost sworna a šťastna jest, tamť jsau takowé i její částky a žiwly, w nichž ona záleží. A předce, bohůžel, práwě tato tak krásná křesťanská ctnost našemu národu tak chybuje, jako snad žádnému jinému.

Národ náš jest weliký, jest největší w Ewropě, ale skrze neswornost od jakžiwa tak roztrhán, rozdroben a oslaben, žeť ho w celosti sotwa swojím jmenowati smíme. Neswornost slawjanská proměnila se již w historické pří-

slowí, cizincům slauží ona za posměch a k rauhání se nám, my sami na sebe wzdycháme a naříkáme: my nesworní Sláwowé! my roztrhaný národ!

Celá historie slawjanská jest historie neswornosti. Naše nejdáwnější národní powěsti a báje o čemže znějí? O neswornosti, kterak Čech mužobojstwí spáchaw wlast opustiti a do ciziny bráti se musel, aneb kterak nesworné ženy a panny mnoholeté wojny proti mužům wedly. Nejstarší zlomkowé a památky našeho básnictwí, cože opěwají? Zde neswornost mezi bratřími Chrudošem a Staglawem, tam neswornost mezi kmeny, Čechy a Polany, wrahy swých zemí. Nejprwnější náš staroslawský letopisec, Nestor, cože wyprawuje o předcích našeho národu? Tato jsau jeho slowa: „I počali sami sebe sprawowati, ale nebylo w nich sprawedliwosti, nýbrž powstáwal rod proti rodu, tak že mezi nimi byly různice a jedni s druhými počali bojowati.“ Anobrž i sami mnohohlawí bohowé slawopohanští zdají se již tuto národní powahu nejednomyslnosti wyobrazowati. Nu a w našich nynějších časích či snad potěšitelnější úkazy spatřujeme w žiwotě našeho národu? Nikoli, ten starý Belzebub neswornosti lomcuje posawad w našem národu. Tu nás trhá nesnášeliwost w náboženstwí a ztřeštěné nenáwidění jinowěrcůw, tam trpké hašteření pro prawopisy, přízwuky a časomíry, pro jména Illyr a Sláw; tu hrčí krweproléwání mezi kmenem ruským a polským, tam Serbowé, sotwa že se z wejce samostatnosti wylíhli, již páchají wraždu nad swými oswoboditeli, wyhnanstwí knížat, rozbroje mezi rádci a spráwci zemskými: slowem wždycky a wšudy jen neswornost. Nikde se tolik nepíše a nemluwí o swornosti, o jednotě a wzájemnosti, jako w našem národu, na důkaz, že jí není a že jí třeba. I či to na wěky tak bude? či nikdy nezačneme maudřejšími býti? či se za tuto zlau powahu a poškwrnu nikdy styděti nebudeme? či se my bratří jednoho národu ustawičně co hadowé a drakowé jen swářiti a různiti, kausati a trhati a tak tomu pekelnému ohni w ewangelium zaumyslně wstříc kráčeti budeme?

Jakože do nebe přijdeme, kde swornost panuje, jestli zde k neswornosti přiwykneme? jakže zde s jinými lidmi a křesťany w pokoji žíti budeme, jestli ani w naší wlasti, krwi a rodině swornost zachowáwati neumíme? jakže sebe a loď národu našeho w bauřliwém moři swěta udržíme, jestli ji samowraždnau rukau my sami rozwrtáme, rozsekáme, roztroskotáme jako Židé, kteří ještě i tehdáž, když Jeruzalem od Římanůw obležen a dobýwán byl, různice a roty mezi sebau tropili, wíce proti sobě, než proti zewniterním nepřátelům bojujíce? jakže jméno křesťanůw zaslaužíme, anť psáno stojí: smiř se a sjednoť s bratrem swým, zjewníť zajisté jsau skutkowé těla, jenž jsau nepřátelstwí, swárowé, nenáwisti, hněwowé, dráždění, různice, sekty, záwisti, wraždy a těm podobné wěci, kteréž kdokoli činí, králowstwí božího dědicowé nebudau. Wy učení a spisowatelé, wy wzdělawatelé a oswěcowatelé národu, hledejte podstatnými wěcmi blaženosti národu napomáhati, aniž weďte mezi sebau dlauhé hněwy, hádky a boje pro litery a slabiky, pro jména a slowa, jakoby na těchto titěrnostech králowstwí boží a spasení národu záleželo. Noste wšudy w sobě žiwau powědomost toho: jak blahoslawené a požehnané následky swornost, jak smutné a zlořečené neswornost národu přináší. Skrze swornost wšech stáwá se národ sám w sobě silným, swobodným, weselým, cizozemcům wážným, přátelům milým, protiwníkům w čas nebezpečenstwí strašným a nepřemoženým: skrze neswornost stáwá se národ nejen nešťastným ale i opowrženým; neswornost rozdrobuje a ochromuje wšecky síly, činí nemožná weliká předsewzetí a díla, ona zničuje wšeliké drahé dědictwí a poklady od starých časůw ku potomkům přišlé, láme swaté památky a pomníky předkůw, a co tisíce horliwých rodákůw za mnohé roky dobrého pro národ wykonali, to jeden buřič za hodinu zmařiti může; ona uwrhuje národ w nebezpečenstwí, od zewniterných nepřátelůw podmaněnu a potlačenu býti, nebo mezi dwěma neswornými třetí se směje; ona zhořčuje celé žiwobytí, činí trpké wšecky jiné radosti a příjemnosti, slowem

neswornÿ národ we wlastních swých střewách ryje. Při swornosti ještě žádný národ nezhynul; ona mnohý malý a slabý národ welikým a slawným učinila, mnohý weliký co prach w powětří rozfaukala. Nebo nepřítel jen do toho se dáwá, o němž wí, že wniter roztrhaný, mdlý a zhnilý jest, anť toho se bojí, toho w pokoji nechává, o němž zná, že je tuhý, celý, čerstwý. Národní neswornost jest národní samowražda; malý, ale sworný národ již často zwítězil nad národem welikým nesworným. Národ mohau mnohé zlé a nešťastné příhody přikwačiti, nákažliwé nemoci, mor, neauroda, drahota, hlad, porážky w bitwách, ztráta w obchodu a kupectwí, anobrž i ztráta swobody a krajiny: ale jeho největší neštěstí jest wniterné roztrhání a rozmrwení: tu sobě sám národ kopá blízký hrob, do kterého se sám pochowá, a z něhož wzkříšení nemožné bývá. Jeli tedy tobě twůj národ milý, swleč se sebe soběctwí a záhubné wášně, a obleč se w národnost a swornost; obětuj mu k' zachowání jednoty raději swé wlastní práwo a jmění, anobrž žádáli to powinnost, i swůj wlastní žiwot. Národ záleží z jednotliwých lidí, maudrost jednotliwých jest maudrost národu, čím wětší počet majetných, zmužilých, sworných synůw: tím majetnější, zmužilejší, swornější národ. Naproti tomu ukazujíli se w národu wšudy swáry a různice, stránky a roty: to jest znamením, že ten národ k otroctwí a k záhubě dozráwá, že není hoden w řadě národůw státi; on sám kuje sobě pauta na wlastní nohy a meč na wlastní krk.

Powažujme se se wšemi Slawobratry jako jeden národ, s Čechy pak jako jeden národní kmen. My Slowáci, Čechowé, Morawané, Slezáci a dílem i Lužičané jsme od jakžiwa tělesnými i duchowními, národními i nářečními swazky mnohonásobně spolu spojeni. Česká řeč, jako to z jejích nejstarších literních zbytkůw wyswítá, jest dcera slowenčiny, nebo Čechowé a Slowáci k jedné wětwi přináležejí na stromu našeho národu. Potom jakž Slowáci sausedstwím jiných národůw otočení již slabnauti a řednauti počali, přišli z Čech,

z Morawy, ano i z Lužic nowé roje pod králownau Alžbětau ku Slowákům, které kmen slowenský zase zkřísili, rozmnožili, k nowému občanskému i duchownímu zrůstu a kwětu přiwedli. Mezi těmito Čechy nalezala se i drahná část Lužičanůw a Sorbůw, kteří se též mezi Slowáky jmenowitě w Malohontské, Gemerské a Nowohradské stolici osadili, jako toho mnozí posawad zachowaní spůsobowé mluwení, prostonárodní zpěwowé, slowa a pořekadla oběma společná důkazem jsau.

Čeština wrátila se ku slowenčině co wzdělaná, oswícená, pobožná dcera ku sprostné, stárnaucí, od sausedůw tlačené a opowržené matce: ona tuto matku omladila, ji psáti, čísti, swé dítky poznati, swůj národ milowati učila, a s ní w jednu řeč a národnost se stopila: nebo rozdrobené síly slabnau, spojené ale účinkují. Od té doby, co swětlo ewangelium swětu a národu našemu čistěji se zablesklo; od té doby, co nesčíslní zástupowé Čechůw a Morawanůw mezi otci našimi se udomili a w jeden národ slili: ozýwá se čeština w našich chrámích i školách, při našich swatbách i pohřebích, w našich nábožných knihách, zpěwích, modlitbách a kázaních, tak že ona není u nás nějaký cizí žiwel, ale naše wlastní domácí kwětina. Wažme sobě tedy českau řeč, jako nám swatau a drahau, w níž se písma swatá a swátosti ano celé náboženstwí od mladosti k nám ozýwá; ona nás duchowně i národně znowu zplodila, ona je řeč naší nábožnosti, řeč wzdělanosti, řeč jednoty. A již z toho sami uwidíte, jak nedůwodné, ba wěru hlaupé, nedímli zlowolné a zkázy naší žádostiwé jsau tlachy těch, jenž říkají: „to je čeština! nám nic do té řeči! my nejsme Čechowé!“ a tak dále. Ba owšem naše řeč je wším práwem a z každého ohledu řeč československá, buď bychom hleděli na náš wšeobecný půwod, buď na opětowané smíšení se s Čechy, buď na obnowenau wíru, kterau nám ona dala a až posawád mezi námi zdržuje. Slowem, my Slowáci tak jsme od paměti swěta mnohostranně s Čechy swázáni a propleteni, že hned otcowé, hned bratří, hned synowé těchto slauti

můžeme. My Slowáci jsme Čechowé, a Čechowé jsau Slowáci. My Slowáci dali sme Čechům u nás zemi a wlast, obydlí a chléb, manželky a rowná práwa měšťanstwí: Čechowé Slowákům dali biblii, zpěwy a modlitby, řeč, a powědomost národnosti, weřejnau činnost, zbroje a ducha wojenského. Wděčnost k Čechům, wzájemné jim se za tolikeré dary odslaužení, tuhé s nimi spoludržení: toto budiž naší nejswětější powinností. Neslyšme hlasu nepřátelůw našeho národu, jenž za nowějších časůw w naší wlasti Čechy w bezewkusných romancech a na diwadlech wšelijak očerňowati a ošklíwiti hledají, předstawujíce Bratry české, Jiskru a jiné, co buřiče a ohawy člowěčenstwa; nebo to jest nejtaužebnější žádost a cíl protiwníkůw naší národnosti a řeči, aby nás rozděliti, roztrhati, rozdrobiti, kmen kmenu odciziti a pak po kusích tím snáze zničiti a sehltiti mohli. Ze Slowákůw nic nebude, z Čechůw a Morawanůw též nic, zůstanauli co mrwy a zlomky osamotnělí: shluknauli se ale sworně w jedno tělo, budauli spolu držeti, spolu působiti: směle odolají wšem pohromám a autokům na jejich řeč a národnost se walícím. Ale na druhé straně chraňme se i onoho w našem národu bohužel ode dáwna záhubně panujícího zloducha neswornosti a různiwosti w náboženstwí, jakowéž příklady nám též titíž předkowé naši zanechali. Kdekoli se ukázali Sláwowé, wšudy s nimi ukázaly se hned i swády a roztržky.

Němci byli w této příčině maudřejší, ti znali a ustawičně na to pamatowali: že každé králowstwí samo w sobě rozdělené pustne a dům na dům padá. O bysme tedy již jednau zmudřeli i my nesworní swéhlawí, w ničem se sjednotiti nechtějící Sláwowé, pocwičeni jsauce již tak hroznými zkušenostmi, tak častými a welikými škodami!

B) Odpowěd Jana Kollára na psaní Ludewíta Štúra ode dne 7 Unora 1846.

Ustanowil sem sice w srdci swém, poznaw Waši nenaprawitelnau předpojatost we příčině řeči a literatury českoslowenské, nikdy wíce s Wámi o tom do nějakowé ústní anebo písemné půtky se nepauštěti; w tomto úmyslu potwrdilo mne ještě wíce Waše poslední neočekáwané psaní, které pauhé námítky a wýčitky, hrozby a urážky, anobrž, ať prawdu powím, bezpříkladné osobowání, newděčnost a nemužské se chowání obsahuje: poněwadž ale Wy sám ještě mne bezděky k tomu nutíte, *ostře* a *důrazně* wywoláwáte, anobrž i nezaslaužené rány mému srdci a křiwdy mým skutkům w tomto swém listě činíte; abych se mlčením nezdál býti chabým, necitným anebo práwě winným, za powinnost držím, ještě tímto jedním posledním psaním o tom k Wám se ozwati, a sice, nakolik to jen citelnému člowěku lze, se studenau krwí a bez náružiwosti, ačkoli owšem přísně, prawdomluwně a bez přijímání osob, jako to tak weliká důležitost wyhledáwá, ode které, neli naše národní bytí a nebytí, aspoň naše šťastná neb nešťastná budaucnost záwisí. A wšak netoliko toto Waše tak záperčiwé a wášniwé psaní, w němž mi jakoby rukawičku k půtce posíláte, nýbrž i rozličné jiné přátelské listy, ústní prosby, pobídky a wýčitky přemnohých wýborných Slowáků a Slawjanů, mne k tomu zawazují, abych této jejich čestné we mne skládané důwěře a žádosti wyhowěl, a tuto odpowěď tak zřídil, aby slaužila oběma stránkám: Wám a oněm rozhořčeným Wašincům, w jejichž duchu a jménu Wáš list psán, za swědectwí mé newiny a nepřestrašenosti; těmto, co mojim spolubojowníkům, za rukojemstwí mé ochoty a šetrnosti k nim; wšem pak spolu za důkaz mé, i u wečer žiwota ještě, neumenšené lásky a horliwosti ku drahému mi až do hrobu národu našemu. Aniž pak mi zde to wytknuto býti může, že sem snad, zjewné odpowědi dáním,

saukromného psaní nadužil: ant' ono takowé jenom na pohled jest, w samém skutku ale to nejweřejnější: ant' tyto Waše w něm pronešené zásady, žaloby a pohrůžky proti mně, dílem we Wašich dopisech, dílem i w Nowinách a obzwláštních knižečkách, již po celém Slowensku létají, jako Wy sám wýslowně píšete, že *ze wšech stran* Slowenska a nepřetržené rozhořčené zpráwy proti mně dostáwáte, mne pak posawad ještě o těchto wěcech nikdo neslyšel; pročež zde jednau cestau nejen Wám, ale i těmto Wašim, Wás tak welice nepokojícím, a mně předce neznámým, dopisowatelům odpowěděti za powinnost držím, neli k jejich utišení a obrácení, alespoň k mému osprawedlnění. Byť pak i tato má odpowěd něco delší a obšírnější se stala, předce chci celé to Waše psaní od punktu do punktu zodpowídati: dílem pro weleważnost samé wěci, dílem proto, aby předmět této hádky již jednau se wšech stran se wywařil, oswítil a akta jeho, bohdá, čím dříwe se skončila.

Wy začínáte: „*Ze wšech stran Slowenska a nepřetrženě dostáwám listy, jak Wy proti našim Slowenským Nowinám brojíte, od nich odwádíte, na ně co můžete nejhoršího sčítáte, a to wšecko proto, abyste tento jediný orgán žiwota našeho podwrátiti mohl.*“

Proč ste tuto stížnost aspoň jedním nebo dwěma skutečnými důkazy nestwrdili, kdy, kde a koho sem já od předplacení na Waše Nowiny odwáděl? Dokud to neučiníte, wyhlašuji to za pauhau lež; wždyť pak Wy sám ste několik u mne složených předplatků skrze mé ruce přijal. Že wšak sem, požádán od přátelů aneb jiných lidí, ústně neb písebně mé domnění, ne tak o Wašich Nowinách, proti kterým já nic nemám, ale o bludném Wašem počínání co do nářečí a spůsobu psaní swobodně wyjádřil a sdělil, toho netajím, aniž sobě kdy a od koho pod nebem tu swobodu wzíti dám. Nikdo se wíce netěšil Wašim Nowinám, nikdo se pro ně tolik nepotil, tolik nepracowal, tolik neběhal, tolik sem tam nepsal, jako já. Toto swědectwí že sobě já i před bohem i před swětem dáti mohu, to Wám samé-

mu, tuším, nejlépe známo bude. A neznáte-li předce, tedy ptejte se těch pánů w Budíně a we Wídni, od nichž rozhodnutí těchto Nowin záwiselo. Do Budína já přes Dunaj, často w tuhé zimě s nebezpečenstwím žiwota mezi ledem, aspoň dwacetkráte cestu konal sem, hned ku p. Prokopiusowi jednateli, hned k informowání pp. censorů a král. rádců, kde Wám posawad ani známo není, co sem jen fiakrům při tom platiti musel, a mluwiti o Wás, Waší osobě, Wašich Nowinách, Wašem cíli někdy tak dlauho, že sem sobě tím nejednu nemoc přitáhl. Swědkowé toho ještě podnes žiwi jsau a Wám osobně známi. Co sem, konaw cestu do Italie, i we Wídni pro Wás působil, Wám samému ústně sem wyprawowal. Jakže bych tedy já mohl proti těm Nowinám brojiti a bojowati, aneb jejich podwrácení žádati, které sem z weliké částky já splodil? Wáš cíl a Nowiny, jako takowé, já z celého srdce schwaluji; ale Wáš přewrácený prostředek a bludnau cestu k tomuto cíli sobě ošklivím a je naprawiti hledám. Jestliby Wás ale to mrzelo, že já sám Wašich Nowin-nedržím a nečtu, tedy otewřeně Wám wyznám, že to činím mezi jinými wážnějšími národními příčinami již i pro osobní ušetření mého zdrawí, an mne při uwidění Waší, duchu a kořenům řeči naší cele nepřiměřené orthographie, oči, při slyšení Wašich hrubých, surowozwukých slow uši boleti začínají, anobrž sám čich na jakausi nepříjemnau wůni upomínán býwá, jakowá ze stájí, z krčem a jiných peleší nízkého žiwota zapáchá a nos uráží. To pak se stáwá nejen mně ale i jiným. Stěžowali sobě mnozí z předplatitelů na Waše Nowiny, že kolikrátkoli tuto Waši luzowinu čísti začali, nechuť a mdloba je napadla takowá, že se jim žaludek dwíhal k dáwení, pročež od toho raději cele upustiti museli. Pročež sám obecný lid Waše a jemu podobné nařečí nenazýwá jináče, než taračka, habarka, trpačina, bačowina, ledačina, sprostačina.

Píšete dále: *„že prý wšecky zpráwy a listy Wám psané plné jsau rozhořčenosti proti mně, sčítajíce na mne, že já kmen náš, jen aby se má wůle a mysl wyplnily, co do*

jakého posměchu a neštěstí uwaliti hotow jsem.“ Takowéto rauhání nezaslaužilo by wlastně nic než opowržení. Máte-li Wy listy proti mně některé, já mám celé kopy listů proti Wám psaných a ke mně ještě každodenně přicházejících, plných nejen rozhořčenosti, ale k nebi wolající kletby proti Wám jako swůdci a škůdci našeho národu, a to listů netoliko z celého Slowenska, netoliko z Čech a Morawy, ale práwě i z cizozemska psaných. Anobrž listy mám proti Wám netoliko od Wašich odpůrců, ale i od Wašich wlastních žáků a býwalých přátelů, kteří již i té hodině lají, we které se od Wás jedem nakaziti dali, nyní ale bohu děkují, že jim časně oči otewřel a z bludu na prawau cestu je přiwedl. Owšem mám trpké žaloby Wašich nejbližších krajanů a obywatelů Wašeho rodiště proti Wám a Wašemu hnusnému nářečí, proti Wašemu neetymologickému a negrammatickému prawopisu, slowem proti Wašemu nepraktickému počínaní.

Třetí punkt Wašeho psaní zní: *„Z některých míst se i o Wašem jistém předsewzetí poučujeme a zprawení jsme o wšem, co myslíte a co počíti chcete.“* Ej děkuji Wám wlídně za tuto tak laskawau péči o mne; nebylbych wěru myslel, že i w dalekosti tak něžně a starostliwě pozornost swau mi darowati ráčíte, že co wšewědaucí až do myšlení, předsewzetí mých a počínání pronikáte! Kdybyste to Wy sám tak prostosrdečně newyznáwal, nebylbych wěřil, že i Wy takowé hawrany a pudlíky we službě máte, kteří na wše číhají, wše wyňuchají a wyšpehují a pak pánu swému tajně donášejí. Než či ste nečetl, co Napoleon na ostrowě sw. Heleny o anglických jej obkličujících špionech řekl? Jen ten prý, kdo je slabý a bázliwý, aneb kdo zlé swědomí a nečisté cíle má, drží a rozesílá na wše strany wyzwědače. Něco podobného prawí i to starosl. příslowí: „Hledá jiných ožehem, kdo sám w peci líhá.“ Anobrž neznáteli, co Turkowé a Číňané s takowými zrádnými ptáčky, zmocniwše se jich, dělají? Jedno-oko a jedno ucho jim wyřezují a pak zadělawše je w cukr, w datle a koření, posílají skrze ty

samé jednooké a jednouché špehéře w krásné nádobě co lahůdku zpátky těm, kteříž je ku prowozowání tak škaredého řemesla byli wyslali. Nu arciže ode mne nemáte se něčeho takowého obáwati, ale warujte se, aby Wás snad co milowníka a držitele podobných wyzwědačů takowým darem jiní nepřekwapili. Na každý pád takowé jiných lidí nečistým ohledem a skrytým spůsobem wyskaumáwání, takowé skrze okno do cizích příbytků a kuchyň nakaukáwání jest babičkowání mužům a wzdělancům nepřístojné. — Nu a cože jest to za jisté *předsewzetí?* — o němž Wy práwě dwakráte w listu swém zmínku činíte? Jste-li upřímný, proč ste to předsewzetí nezjewil? nepochybně rozumíte tím předsewzetí co do wyzískání a wydáwání nowých československých nowin. K tomuto ste žádných špehéřů nepotřebowali, anť to žádné skryté potajemstwí není; to jest zajisté nejen moje, ale i mnohých jiných předsewzetí, a pakliže Wy i dále we swém bludu urputně setrwáwati budete, to se i stane a státi *musí*, jestliže Slowáci ještě swé štěstí milují a raději jasné, stálé, širokodaleko swítící slunce bibličtiny následowati chtějí, nežli klamné blyskotky nočních swětlonošůw do bahen a jezer k utonutí je newyhnutelně zawádějících.

Wy píšete dále: *„Že já prý wolám: My nesworní Sláwowé! a sám prý, jakau jen mohu, neswornost tropím."* Wy a Wašinci wěru podiwné máte myšlénky o swornosti a neswornosti, které já aspoň w žádné morálce nenalezám. Kdože začal rušiti tuto swornost a jednotu, já či Wy? jeli ten neswornv, kdo třistoletau cestau i dále w pokoji pokračowati chce a radí, čili ten, kdo od té staré cesty i sám odskakuje i jiné k tomu swádí a táhne? Tropíli ten neswornost, kdo pracuje na sjednocení a spoludržení, na lásce, na přátelském spojení a žití; čili ten, kdo pracuje na různění, trhání, rozdrobowání, na rozsíwání nenáwisti proti Čechům a jiným bratrům, s nimiž nás swazkem krwe i řeči sám bůh sjednotil? Jeli ten neswornv, kdo pro swornost a pokoj raději wšecky jiné wedlejší a menší wěci oběto-

wati chce, a jen hlawní wěci, štěstí a život národu, před očima má; čili ten, kdo skrze zbytečné nowotářstwí, skrze malicherné formy a rozdíly, skrze sobělibý separatismus nešťastné zmatky a roty w národu tropí, a hlasu i těch nejstarších a nejzaslaužilejších mužůw a patriarchůw našeho národu, jako byl Dobrowský a jiní, naskrze nešetří? Podlé nauky této Waší nowé sekty tuším to by byla swornost: hluchým, slepým a němým býti i tudy, když některý buď wnitřní neb zewnitřní nepřítel tělo národu rozsekáwá, jeho audy na kusy trhá a jakaukoli záhubu w něm páše.

Wy hrozíte dále: *„Že wšecky tyto rozhořčené hlasy wolají proti mně a žádají, aby se proti mně, co odpůrci žiwota kmene swého, kterým prý pohrdám, ostře wystaupilo a psalo.“* — To jsau dílem smíchu hodné, dílem samy w sobě nesmyslné a proto wíce útrpnost, než hněw zasluhující řeči a pohrůžky. Kdy pak sem já komu péro zpátkem držel, aby proti mně nepsal buď saukromně buď weřejně? A wšak tuším propůjčí mi bůh milostiwý ještě wždy tolik síly, že jako sem posawad činil, i budaucně dám každému dostatečnau odpowěď, třebas mne již nyní w šedinách ubohé a slabé oči mé, wětším dílem w službě mého národu zemdlené, tytýž opauštěti začínají. A kdybych pak, čehož nebe uchowati račiž! i zraku i sluchu pozbawen byl, ještě budu jako někdy Žižka aspoň jazykem, nohama a rukama brániti jednotu a celost našeho národu proti wšem jeho oslabowatelům a různitelům, wšem droblářům a troškářům, wšem nářečíčko-modlářům a kmenosektářům, wšem půwodcům a strůjcům nějakowého nebezpečného status in statu. To rauhání: *„že já prý kmenem mojím pohrdám a odpůrcem jeho žiwota jsem“*, sauditi budau jiní saudcowé, než Wy a Waši přiwrženci jste, a tito nestranní saudcowé jsau bůh a potomstwo. Kdybyste i jen trošku, nedím uznalé a wděčné, ale jen sprawedliwé srdce měli, tak mluwiti byste se sami před sebau zastyděli proti lidem, kteří pro swůj kmen slowenský neli wíce, aspoň tolik učinili jako Wy. Při wší mé lásce a úctě k české řeči a literatuře předce

newím, kdoby i slowenským žiwlům a pokladům wíce lásky a pozornosti, wíce času a práce byl obětowal než já, aby slaužily ke cti Slowáků i k užitku celého našeho národu. Kdo sebral, wydal a po swětě rozšířil Zpěwanky Slowáků čili písně lidu *pospolitého*, kterým se Ewropa obdiwuje? Znáteli pak, kolik toto dílo cestowání, dopisowání na wše strany kazatelům a učitelům, rychtářům a notářům, dáwání odměn díwkám, pastýřům a bačům stálo? — Čítejte slowník Jungmanůw, a ptejte se ho: od koho dostal zásilku těch tisíců krásných slowenských slow, wýrazů a příslowí, nimiž řeč československé literatury tak znamenitě obohacena jest? — Owšem otážte se jen Wašeho Rimawského, od koho má téměř již k tisku hotowau hojnau sbírku slowenských příslowí, pořekadel a pohádek? Ukažte mi, neníli mezi Wašimi Nowomesiáši, ale třebas w celém Slowensku saukromný neb i weřejný archiw, w němž by se hojnější, dražší, těžkau prací před zkázau zachowaný sklad starých půwodních slowenských, od Slowáků psaných listin a písemností, obligací, quitancí, testamentů, kázní, žiwotopisůw a jiných památek nalezal? Kdo se opowážil, místo některých zlých aneb nezwučných českých slow a forem, dobrá a pěkná slowenská slowa a formy potřebowati, Čechy s nimi seznamowati, do našich knih a spisů je uwázeti, a tím Slowáky na čestné, jim we swatyni československé literatury patřící místo usazowati? — Když se Wy tak welice chlubíte zásluhami a diwotwory o wlastní žiwot slowenský, pokusímť se i já trošku pochlubiti, jako mi to asi přistane, násilí čině swé skromnosti, při níž často lewice newěděla, co učinila prawice. Kde zniknul který austaw a spolek Slowáků, kde založena nějaká knihowna a čítárna slowenská, buď we Wídni (pod p. Petinim a jinými třikráte), buď w Břetislawi (pod Wámi), buď w Modře (pod Waším p. bratřem), buď we Šťáwnici (při akademii a lyceum), buď w Lewoči (pod p. Hlawáčkem), buď w Prešowě (pod p. Muňaym a Srenkau), buď w Kežmarku (pod p. Benediktim), buď w Pešti (pod p. Gwothem

a jinými), buď w Trnawě a w Bystřici (při semeništěch pod p. Petrowičem a Plošicem), buď w Ratkowé (pod p. Chotwačem), buď na Čabě (pod p. Strakau), buď w Březowé (pod p. Hurbanem), buď w Uhrowci (pod p. Štúrem), buď w Turci (pod p. Kubowičem), buď kdekoli jinde, kteráby se austně neb listowně ke mně nebyla utíkala a ode mne nebyla hned knihami zásobena, hned penězmi obdarowána, hned obojím. podporowána? Do Wídně tamějším študujícím Slowákům šly tři zásilky, z nichž jen jedna, ona prwní, dle poznamenání mého denníku asi 50 zlatých obnášela. Ze wšech mojich knih wíce než třetina rozdarowána Slowákům. Sto zlatých w. č. na austaw Břetislawský ode mne před pěti lety obětowaných Wy sám s panem Boleslawínem Wrchowským přijal a kwitowal ste mi. Pět zlatých stříbra dal sem wloni i na ten Wáš křiklawý Tatrín, a wšak toliko na jeho chwalitebný cíl k wydáwání užitečných knih pro lid, nikoli na jeho cynický, špinawý jazyk a přewrácený prostředek k tomuto cíli. Kdo w nejnebezpečnější pro Slowáky době, přepiaté maďaromanie, prwní myšlénku o utíkání se ke trůnu počal a jiným předložil? kdo prwní prosbu k Jeho Jasnosti na papír napsal a široko daleko w odpisech rozposílal? kdo cestu do Wídně nejen prwní radil, ale i prostředky a peníze k tomu potřebné častěji dílem sám z wlastního měšce dáwal, dílem u jiných osobně i písemně shromažďowal? kterážto prosba a cesta, byť krásně posawad widitelných a hmotných následků prázna byla, wšak mrawných aučinkůw plna jsauc aspoň to spůsobila, že národní powědomost u mnohých Slowáků zplodila, u mnohých znamenitě obžiwila a powýšila, anobrž historickým momentem w žiwotě celého našeho národu se stala a nawždy zůstane. A kolik pro řeč a národnost slowenskau pronásledowaných, chleba zbawených, starých a mladých Slowáků ke mně se ucházeli, mojím prostřednictwím auřad a powolání, faru neb školu, pěstaunstwí neb stipendium aneb jinau službu a chléb dostali: to, jestli Wám neznámo, ať Wám ti powědí, kterých se týká. Kdyby každý Slowák takowýmto pohrdačem

a odpůrcem Slowáků byl, již by se žádná duše slowenská w Uhřích nenalezala: proto owšem čas, swrchowaný čas jest, aby p. Štúr s jeho rozhořčeným plukem proti takowýmto zločincům slowenským *ostře a důrazně wystaupil*, ruce jim swázal, usta zacpal anebo z lůna Slowáků na wyhnanstwí wyobcowal. — Widíteli již nesmyslnost Waší námítky, že já prý *pohrdačem a odpůrcem kmene slowenského jsem!* Kmenem swým pohrdati a předce proň wšecko toto činiti a trpěti, to by byl, ať wěc nejmírněji wyslowím, wlastní a osobní protimluw, mrawná nedůslednost, anobrž psychologická nemožnost w jedné a též duši. Toto se pak neostýchá ten muž nejen Slowensku a jeho synům kázati, ale i mně samému w oči psáti, kterého tajno není, že téměř wšechny ty knížečky, brošurky, pojednání w časopisech a články w nowinách, které w těchto přenebezpečných časích ode 20 let, jak doma tak w cizině, jak w naší tak i w jiných řečech k obraně Slowáků a k hájení jejich žiwota tištěny sau, skrze mé ruce prošly, mne hned za půwodce a spisowatele, hned za rozmnožitele a oprawitele, hned aspoň za wydawatele a rozšiřowatele mají! — Podlé Wašeho domnění zdá se, že nikdo jiný přítelem a ctitelem, podpůrcem a dobrodincem, ochráncem a zástupcem Slowáků a Slowenstwa není, jediné ten, kdo wšechny Waše kroky a skutky, Waše nářečí a různění chwálí, a tyto chwálící dopisy do Wašich Nowin pilně posílá, z nichž Wy tam prý, jak slyším, sobě již celau mohylu nasypali ste. — Láska k žiwotu některého kmene nezáleží ani w prázdných slowích, ani w kowání nowého nářečí, ani w očerňowání osob a umenšowání zásluh jiných, ani w uwozowání starších lidí w nenáwist a w pohrdání u mladších, ani w rozmetáwání hrobů a w nepokojení stínu zesnulých dědůw a praotců! — Proto já ani swého kmene pohrdačem, ani českého pochlebníkem nejsem, že náš společný, třistoletý drahý chrám českoslowenský proti třeštiwým Herostratům brání. Jak pak by to Wám asi w uši znělo, kdybych já neb někdo jiný Wám takto psal: p. Štúr

jest odpůrce a wrah Slowáků, poněwadž je do auzkých Tatranských mezí a žalářů co wězně zawříti, anebo pod wysokookrauhlý klobauk Křiwáně co wrabce pod sklennau wýwěwu wecpati, ode wšech sausedů odřezati a osamotiti chce, aby se zde pro nedostatek prostranstwí a powětří udusili, potuchli a shnili; anebo chce je na diwokau, prázdnau, nápoje a potrawy, stínu a střechy nemající paušť wésti, jim teprw nowé, děrawé, wody nedržící cisterny kopati, aby tam žížní i hladem, horkem a přiwalem zahynuli; chce jim žiwot, který posawad měli, odebrati a diwotwornau pitewnau zkaušku s nimi předsewzíti, zdaby nebylo možno w ně potom ještě jiný nowý žiwot nějak wlíti. — Takowéto záwěrkowání o Wás byloby aspoň sprawedliwější a důslednější, nežli Waše o mně.

Píšete dále a hrozíte: *„že neustaupímli, že Wy drahý žiwot kmene našeho slowenského proti mojim autokům brániti přinuceni budete, a to tím ostřeji a důrazněji, čím wíce prý já působím a čím sem wětší posud důwěry u národu swého požíwal.“* — Na to prwní ptám se Wás: kdy, kde a od koho ste kaupili monopolium nad drahým žiwotem našeho slowenského kmene, kdo Wám dal wýhradní priwilegium, že Wy toliko sám tworcem, křísitelem, pěstaunem a wzdělawatelem, ochrancem a obrancem tohoto žiwota jste? který prorok anebo wykladač snůw Wám to zwěstowal, že jen Wy, a nikdo jiný, to nejlépe znáte, co jest wůbec žiwot některého kmene aneb obzwláště žiwot kmene slowenského? Aspoň to wěděti a wěřiti byste měli, že i jiným lidem pán bůh místo zdrawého mozku newložil plewy a slámu do hlawy. Mezi těmi mnohými a trpkými žalobami proti Wám a Wašim nášlapníkům jest práwě ta nejčastější, že příliš mnoho o sobě držíte, nás pak starších již jen za stíny, aneb jak sobě důst. p. superintendent stěžuje, za *„zdřewěnělé“* a za inwalidy držíte a powažujete. Nu milý pánbůh dej Wám toho nejwětšího rozumu a wtipu, my starší Wám toho jistě nikdy záwiděti nebudeme, a takowéto wýrostky wysokomyslnosti jen mladšímu wěku připisujeme. Leží-li Wám

štěstí a život našeho kmene na srdci: ukažte to skutkem, láskau a sworností, sjednocowáním a shromažďowáním sil, srdečným připojením se k mužům takowým, kteří neli wíce rozumu, aspoň delší zkušenost již mají nežli Wy, a kteří této roli swaté ne 2—3 roky, ale celý swůj život již skutečně obětowali; ukažte, že Wám wíce život a štěstí našeho kmene, než ctižádost nowého reformatora we spisowné řeči na srdci leží. Co nám po wšech idiotismech, provincialismech, nářečích anobrž i po wšech řečech, jestli se tím swornost ruší, národ mate, a život náš národní samowraždně do propastě uwaluje. Wždyť řeč není cílem, ale jediné prostředkem k cíli. Ta chwalička a chlubička, kterau Wy co kadidlem nos a čich některých slabých Slowáků lechtáte: *„Náš kmen prý bude míti wlastní život, wlastní literaturu, wlastní písemnau řeč;“* kadidlo tohoto chwastání není prýskyřice indická, ale bolehlaw a čertkus kocaurkowský. Rozumnější a neegoističní synowé našeho kmene nedají se hlasem této ochechule marnomyslnosti omámiti a loď kmene swého na mělčiny ku shnití anebo proti úskalí k roztroskotání wésti. Toto zajisté nadýmání jest nejen samo w sobě marné a klamné, ale i s hříchem ku celku spojené, anť jewí ten největší *nedostatek obecnomyslnosti*, bez které ani kmenní ani národní život možný není. Oprawdiwý život některého kmene záleží w tom, život tento powýšiti, rozšířiti a oslawiti we swětle národní celosti, nikoli pak jej zaužiti, ponížiti a osamotiti, nebo toto jest jistá *smrt* kmene. Co bysme myslili o takowém případě, kdyby hrstička obywatelůw některého welikého města aneb některé obce řekla: „Bratří! nechejme toto město a wšecko obecenstwí s jinými spoluměšťany, opusťme tento nám posud společný chrám, wěži, školu, odstraňme se raději někam na paušť; tam budeme wésti wlastní život, tam o wlastních silách wystawíme sobě nowý, wlastní chrám, nowau wlastní wěži i školu, nowý wlastní špitál i žalář, nowé wlastní diwadla a mlýny atd.; tam sobě powoláme wlastních kněžů i učitelů, wlastního saudce i lékaře,

wlastního nočního hlásníka, wlastního woláka, owčáka, wlastního swiňáka, wlastního pastýře telat, husí a t. d. Ha, to bude žiwot! to radost, to kwět naší obce!" — Nu ale jak dlauho že trwá tento žiwot, tato radost a tento kwět? Jak drahý to žiwot, kde jeden w takowé osamělosti tři- až pětkráte platiti tolik a wynakládati musí na wšecky tyto, a předce planší a slabší wěci i potřeby? jakowáto radost — takowéto filistinstwí a čardárstwí? A ptáme se, jeli takýto egoismus, takáto zakrnělost, takáto rozčerwotočilost žiwot? Můželi tam něco nercili ku kwětu, ale jen k puku a k wýwinu dospěti, můželi tam něco k pokračowání, ku zwelebowání, ku zdokonalowání, k welikosti a k obecnomyslnosti, slowem ku prawému žiwotu přijíti? Takowíto wlastnožiwotní, wlastnozištní a neobecnomyslní samoswojníci byli bohužel naši bratří a sausedé Poláci s jejich pošetilým *„něpozwalam."* Jejich král Kazimír a kazatel Skarga je stoletím předkem na to upozornili, předzwěstowawše jim neomylnau záhubu, neopustějíli swůj osobní, šlechtický, wojewodstwo-krajský separatismus a egoismus, a nenawrátějíli se k národní jednotě, swornosti a obecnomyslnosti. — A wy mužowé boží, Mojžíši! Dawide! wy oblakowé starozákonných patriarchů a proroků, od Izaiáše až do Malachiáše a Siracha: proč-že ste tak náramně hořekowali nad rozčesnutím wašeho králowstwí na Israelské a Judské, nad rozdělením wašeho národu nejprwé na dwanácte, potom na osm kmenů? a wšak ste mohli míti tu Štúrowskau radost: dwanáctero rozličných nářečí psáti a wzdělávati, dwanáctero wlastních žiwotů před sebau spatřowati a pěstowati, arci že takowých, z nichž každý ani za balatku nestál, ant se ustawičně wespolek co pawaukowé kausali a žrali, až konečně po částkách cizincům za kořist se dostali, kdeby jináče při swornosti, jednotě a celosti ještě dlauho, snad na wždy, jim byli mohli wzdorowati. Římská obec s počátku ze tří kmenů a nářečí záležela: sabinského, etrusského a latinsko-řeckého; kdyby se jeden každý z nich na wlastní žiwot swého kmene a nářečí byl

swéhlawil, bylby zahynul i jeden i druhý i třetí i celek, ale maudrost jejich wůdců přiwedla je k jednotě a obecnomyslnosti. Proto stal se Římský národ zázrakem swěta. Jediné duch jednoty a obecnomyslnosti oslawil Řeky i Římany. Numowé a Tarquinowé obětowali swé zákony a dobročinné ústawy, Deciusowé a Regulowé obětowali swé žiwoty, Scipionowé a Mariusowé obětowali swau čest, Brutusowé obětowali swé syny; ženy a panny Římské trhaly w čas nebezpečenstwí obce swé perly a diamanty s hrdla, nosíce je na kapitolium, na oltář národu a obce. Žádný testament w Římě nebyl platný neb aspoň chwalitebný, kde na prwním místě nestálo: Reipublicae testor vel dedico templum, delubrum, lucum, hortum, circum, ludum, theatrum, statuam, aquaeductum, pontem atd. a kdo zhola nic neměl, aspoň tabulam votivam et pia desideria pro gloria et salute populi Romani, která posud na stěnách starořímských chrámů widěti. Odtudto se wyswětliti dá ten swětohistorický úkaz: čím wzdělanější národ, tím méně nářečí má a wzděláwá; čím silnější národ, tím méně kmenů w sobě má a trpí; takowý kmen a člowěk má nejwětší a nejkrašší žiwot, který jej celku obětuje, který žije a působí w celku a pro celek. Toť jest prawý žiwot a wznešené určení rozumného twora, aby jednotliwý člowěk swau osobu pozdwihl k domácnosti a k čelednosti, čeleď ku kmenu, kmen k národu, národ ke člowěčenstwu. Wy mne, následowně tedy i Šafaříka, anobrž i Nedožerina, Doležala, Tablice, Palkowiče, Seberiniho, Josefiho a wšecky jiné spisowatele a Slowáky, kteří česky psali a píší, powažujete co nepřátely a wrahy žiwota kmene slowenského: tato škaredá potwora Hegelowské Wámi a wašinci zbožňowané filosofie nejen Waší hlawě, ale ani Wašemu srdci čest nedělá. Wy nesčíslní zástupowé kazatelů, učitelů a spisowatelů we Slowensku, kteří ste ode tří set let w biblické neštúrowské řeči lid a žiwot slowenský wzděláwali, wy wšickni ste byli jen kazikmenowé, jen duchowní Attilowé a Tamerlanowé Slowákůw; wy wšickni nyní ještě žijící duchowníci a kněží, kteří we chrámech w bi-

blické řeči kážete a katechisujete, zarmaucených potěšujete a ku smrti pracujících posilňujete; wy školní učitelé, kteří mládež této řeči wyučujete, pohřební werše w této řeči držíte, slyšte poprawný ortel swůj od pana Štúra: wy jste dle něho jen pohlcowatelé a bořitelé žiwota wlastního kmene, wy jste wšickni jen krwožížniwí Herodesowé wašich wlastních dítek, wy wšickni ste tedy dle p. Štúra nic jiného nezaslaužili než meč a prowaz. Owšem celý ty ubohý pospolitý lide, jenž nyní ještě w řeči této doma i we chrámě každodenně písně zpíwáš, a w této řeči se modlíš, při swatbách a křestinách, w listech a dopisech, w obligacech a kwitancech, w testamentech a w jiných písemnostech této řeči užíwáš a nikoli krekačské, trpačské aneb jiné místní; ach wy wšickni škrtíte a mrtwíte žiwot kmene slowenského; wy jste samowrahowé, wy politowání hodní slepci; kdybyste to nečinili, tuť by již wáš kmen mohl míti posawad dwa, tři, anobrž sta a tisíce wlastních žiwotů, tuť by nepotřebowal Orel Tatranský sem tam poletowati, na všech těchto bezdušných mrtwinách se pásti a je pazaury swými drápati. — Podlé tohoto nowého, neslýchaného ewangelium běda! běda! běda Wám samému, pane Štúre! Wy sám ste wětew pod sebau uťal, Wy sám ste hůl nad wlastní hlawau zlámal, Wy wrahu wlastního žiwota swého Trenčanského kmene a nářečí, anť nepíšete drotarčinu ani bernolačinu we swých Nowinách a knihách, ale jakausi hrončinu čili křiwančinu, aneb bůh wí jakausi plebejčinu, kterau často sausedé nejbližších stolic a krajin, k. p. Turčané nerozumějí, nad její neokrauchanau nemotorností, jejími nesčíslnými strakatými warianty w pohlawí, we skloňowání a časowání, jejími huňatými wýrazy a přízwuky, slowem nad celau neumytau, neučesanau, opápeřenau a zašpiněnau postawau se hněwají a mrzejí. Proti Wám tedy musíme my wšickni ostatní tento žiwot kmene našeho brániti, a proto mějte se na pozoru, aby wás snad z Prešowského okolí *dzywky* prucikami, Turčanské *djouky* preslicemi, Nitranské *díwky* pytlikami, Beuohorští muadenci pauicami a widuami,

Sotáci a Šáryské walaly burkownicami, Gemerčané šjernými šižmami a nuažmi, Šťáwničšti hawíři kpaurami a štauchnami, Dolnozemci lapsíky a bunkowy někde nepopadli a newypráskali, proto že Wy zanedbáwáním jejich nářečí a opowrháním jejich kmenů o wlastní žiwot jim hráte, dáwajíce přednost Wašim nejoblíbenějším miláčkům hronských brawčjárů a miškárů a jejich Wám nade wše „drahjému, sladkjému, zwučnjému, dokonaljému, nezanowitjému" krajomluwu. — O ubohý, pobožný Komenský, o krasocitný Palacký, o libomudrcký Klácelu, wy wrahowé žiwota morawského, proto, že ste knihy swé nepsali w hanačině, walašině aneb w kopaničárčině morawské! — We staré Italii i w čas nejwětšího kwětu Římského národu žili nesčíslní kmenkowé, a mluwili rozličná nářečí. Ennius byl Kolobrežan (Kalabrese), Plautus a Properc byli z umbrického kmene a nářečí, Varro, Julius Caesar, Ovid a Tacit byli Sabinčané, Horác byl z Opolje (Apulia),. Katonowé a Mecenas pocházeli z kmene a nářečí etrusského; Ciceronůw rod pochodil od Volskůw w sausedstwí Pomutí čili Pomutinských kaluží (Pomptinae paludes); císař Augustus a jeho rod byl z Weleturu (Veletri); Virgile, nejpřednějšího básníka Římského, již Makrobius (V. 2) jmenowal Wendem čili Venetem (Virgilius Venetus, t. j. staroitalský Slawjan); Catullus, Vitruvius, Pliniowé, Livius byli též synowé Wenedůw z horní Italie, Seneka byl práwě Španěl; wšickni tito byli bohužel wražedlníci žiwota těch kmenů, kterých synowé byli, proto že psali latinsky, ne kalabréssky, ne umbricky, ne sabinsky, ne etrusky, ne volsky, ne venedsky, ne španělsky. — W německém národu byli Gessner, Jan Müller, Zollikofer, Pestalozzi a jiní wýborní spisowatelé Šwejcarowé, cele jinau řeč, než je spisowná, mluwící; Denis, Raymund, Blumauer byli jiným nesrozumitedlní Rakušané; ach wšech těchto kmenowrahů dušičky w pekle hořeti musejí, že zamordowali žiwot swého kraje a nářečí. Ba sám ty wýborný Šwábe, božský Šillere, ty uprostřed Plattdeutschůw zrozený klassický Goethe, weta po waší sláwě, wašem spasení, wy

pohrdači a uskokowé a wražedlníci swých kmenůw, nebudauli Štúr a jeho apoštolé za wás před trůnem božím orodowati! Herder, Kant a sám Hegel stojíť nyní co zrádcowé a wražedlníci swých kmenů před saudnau stolicí Tatranských Nowoslowáků. Wy wšecky skwělé hwězdy germanské literatury a národnosti! prohlaupili a prohřešili ste se těžce proti wlastnímu žiwotu swého šwábského, šwejcarského, rakauského, pruského, baworského, hesského, hanowerského, meklenburského, sedmihradského, metzensaifského, handrburského, krikehajského, anobrž nefandum dictu! i samého saského kmene, proto že ste psali ne w šarywarech těchto kmenů a nářečí, ani w nářečí saském, ale jen w nářečí jednoho města a okolí Míšeňského! Tak zní o Wás saud pana Štúra, na wzdor chwálícího wás za to saudu Dobrowského, toho mistra, jemuž onen ani řeménka u obuwi rozwázati hoden není. — W anglické literatuře jest Walter Skott syn kmene a nářečí skottsko-galského, nepřestrašený O'Connell syn kmene a nářečí irlandského, oba psali w klassické anglické řeči; ale žádný rozumný člowěk neučinil jim ještě tu pošetilau námitku, žeby byli nepřátelé a wrahowé těch kmenů, mezi nimiž se narodili. W Italii psal Ariosto ne we Ferrarském, Manzoni nyní žijící píše ne w Medulanském swých krajanůw nářečí, ale w nářeči Toskanském, práwě tak jako Šafařík, Tablic, Tranowský, Jakobei w českém, aniž kdo proto těmto Wlachům banditů, swé kmeny plenících, nadal! — Nu a ty hluboký Leleweli, drahý náš Mickiewiči, Wy ratolesti litewského kmene, ty šlechetnodušný Bodjanský, synu malorusských Kozákůw, owšem wy patriarchowé Lomonosow, zabijáku swého archangelského kmene, Deržawine, mordéři swého kazanského nářečí, weta po wás a waší sláwě, wy hříšníci proti pátému božímu přikázaní, o škoda wás, že ste nemohli do školy Štúrowské choditi a od něho se učiti prawému spůsobu i psaní i pečowání o kmen a národ. Wraťte se s bludné cesty a čiňte pokání, slyšíce tento noworocký hlas: ty rozený Chorwate Ludowite Gaji, ty

rozený Srbe Demetre, wy rození Slawonci Babukiči a Topalowiči, ty Štyrčane Stanko Vraze, kteří opustiwše zrádně kmeníčkowání a nářečíčkowání, wyšinuli ste se na stupeň wšecky kmeny a nářečí obsahující ilirčiny. — Owšem i wy wšickni čtenáři, ctitelé a obdiwowatelé oněch klassiků, kteří ste tato jejich, ne kmenní a nářečíčkowá, ale národní díla čítali, schwalowali, rozšiřowali, jejich půwodců co kmenožerců nezatracowali aneb co nářečíčkodraků za žiwa nepotlaukli: i wy jste spoluaučastníci jejich hrozného hříchu a příčina bezžiwotí těch skrze ně wyhaslých neb žijících kmenů, kmenků, kmenečků! a nářečí, nářečíček, nářečíčíček! — Widíte tedy, že toto mé hrání o žiwot kmene slowenského nic jiného není než obluda Waší pomatené fantasie, anť my Čechowé, Morawané a Slowáci nejen jeden národ a jazyk jsme, ale i z politického ohledu pod berlau jedné a sice otcowské wlády stojíme. —

Píšete dále: *„Ujišťuji Wás a boha se dokládám, že počínání naše a wlastní žiwot kmene swého, byťbyste ještě desetkráte tolik působil, wíce nezastawíte a w nic neuwedete.“* Newím, we které škole ste se té logice naučili, že Waše počínání a žiwot kmene našeho totožné wěci jsau, a že kdo Waše poblauzení neschwaluje a zastawiti chce, ten žiwot kmene našeho zastawiti a w nic uwésti se usiluje. Nowý důkaz přílišného w sebe daufání. Sám Kristus Ježíš nikde se s národem swým tak nestotožňowal, aby wšecky jiné proroky a učitele, wůdce a otce národu israelského, aneb i jiných národůw byl wedle sebe zničil; onť wěděl, že bůh k dosažení swých cílůw ne jedné osoby, ani jednoho nástroje, ani jednoho prawopisu a časopisu, ale mnohých a rozličných užíwá. Učte se tedy z tohoto ohledu aspoň trochu skromnosti a mírnosti. Nu když tak neomylně jist a přeswědčen jste o *wěčité trwalosti tohoto Wašeho počínání* a o *nepodwratné pewnosti tohoto Wašeho nowého stawení*: nač-že tedy mne swým nepowolaným psaním nepokojíte? nač a proč-že se tak durdiwě a hroziwě spauzíte proti mně a jiným we swém listu? proč Wám to-

lik na tom záleží, abych já mlčel a nic nečinil? Kdo pewně stojí, nedbá a neohlédá se o jiné; kdo se topí, i slámy se lapá. Já práwě toto držím již za znamení slabosti a za počátek pádu. Já s mé stránky mnohem wíce přeswědčen jsem, že z tohoto hrozného Tatrami hýbání, potřásání a burcowání konečně nebude než poctiwý smích, žalowání na zlobiwost a nedbalost Slowákůw aneb chwastawý wěnec domnělého mučedlnictwí. Od Tater jako takowých nečekejte spasení a sláwy našeho kmene a lidu slowenského, ani od jejich ohromnosti a nebetyčnosti, ani od jejich zdrawého silodarného powětří a čerstwých wod, ani od jejich plawných potoků a řek, ani od jejich na zlato, stříbro a jiné kowy bohatých dolůw a bání, ani od pasaucího se na nich stáda a dobytka a těmto podobných wěcí: ony nám nespomohau, neli my jim, na wzdor wšemu p. Hurbana a jiných Wašinců o tom mudrowání a prorokowání. Já nawštíwil a widěl wlastníma očima ty nejwětší a nejwyšší hory w Ewropě, Apenniny, Štyrské, Tyrolské, Šwejcarské Alpy, owšem sám Montblank; a spatřil sem tam na nich i okolo nich často ty nejmizernější, nejslabší, nejnewzdělanější kmeny, ta nejchudší, nejchroptawější nářečí: slowem ten nejmrtwější žiwot. — *Waše boha se dokládání* jest tedy pokaušení boha, očekáwáním od něho zázraku, nejen dle přirozeného běhu národůw nemožného, ale i zbytečného a nepotřebného, owšem škodliwého oběma stránkám, jak Slowákům, tak i Čechům a Morawanům. Co není z boha, to se rozprchne. Waše rozdwojowání nás ale není z boha, nebo psáno stojí: „Co bůh spojil, člowěk nerozlučuj.“ Krkonoš a Tatra jsau jako manžel a manželka, poctiwým sňatkem manželským spojeni: z tohoto manželstwí může se zroditi krásné, četné, rozšířené a silné potomstwo, kterému nejen w letopisech Slawjanstwa ale i w dějinách swěta čestné místo dáno býti musí. Wezmeli ale paní Tatra lístek propuštění od swého manžela, potom nebude wíce ani pannau, ani manželkau, ani wdowau, ani mniškau, nýbrž stane se neuchylně buď

kuběnau Maďarůw, buď služkau Němců. A jakowé následky tento pohoršliwý a swodný příklad rozsobášowání za sebau táhnauti a míti bude pro jiné? Poštěstíli se Slowákům tento odskok a rozdwoj dnes, zítra příklad Slowáků následowati budau Slezáci, krom toho těžce získaní a ještě jen z polowice přiwtělení; pozejtří příklad Slowáků a Slezanů následowati budau Morawané, a tak se z rozdwojení stane roztrojení, z roztrojení rozečtwrcení, až při této kmenní a nářečiwé pýtwě aud za audem odpadne a celé tělo i s audy se zmaří. W krátkém čase tedy při wšech našich tak mnohých a welikých národu našemu od boha daných silách budeme tam opět, kde sme byli před tisíciletím, totiž nikde; opět se bude ozýwati ta stará píseň swěta: „Neswornı́, nesjednotliwí, nepraktiční Sláwowé!" opět nowé námítky cizinců, že nejsme schopni k organisowání a k udržení nějakého znamenitějšího národního buď literárního buď politického žiwota (Luden, Pfister, Rotteck), že jsme k wěčitému poddanstwí, služebnictwí a otroctwí stwořeni (Fallmereier, Laube, Rohmer).

Dále wyhrožujete: *„že prý, jestli já od swého neupustím, tedy že těžké zodpowídání na swědomí swé i před bohem i před swětem uwalím, a že prý památku swau před potomstwem zakalím."* Děkuji Wám wlídně za tuto pečliwau starost o mne, ale wěřte, že ona jest i wtírawá i zbytečná. To *prwní* nechejte Wy mému swědomí a pánu bohu; to *druhé* nechejte našemu národu, a to *třetí* nechejte pokojně našemu potomstwu. Wy proto bezpečně spáti můžete; wy při tom žádné křiwdy a škody neutrpíte; pokalením mé památky waše sláwa se nezkalí. Já nehledám chwály a památky, ale národní swornost, jednotu a sílu, kterau nikdy *dosti draze* kaupiti nemůžeme, byť třebas její cena byla, ne zkalení, ale i úplné ztracení naší památky; i to by byla ztráta jen pro jednu osobu, ale zisk pro millionowý národ.

Potom nadwrhujete: *„že jak se prý toto mé počínání srownáwá s mojími wlastními wýpowědmi, že já co do řeči*

každému swobodu dáwám, a teď řeč kmene swého sám šlapám a pronásleduji.“ I arci, že já každému swobodu řeči dáwal sem i dáwám, nakolik to jako saukromná osoba w saukromných spisech, w saukromných okresech a společnostech a k saukromným cílům dělati chce: ale spisowní řeč, literatura a národní nowiny nejsau *priwatné wěci*, toť jest wšeobecný poklad celého národu, se kterým jednotliwci jak se jim líbí swéwolně hospodařiti nesmějí. I někteří Staro-Italowé psali pro černilid atellanas fabulas in lingua opica sive opsca, in lingua casca, siculica a t. d., které se nejen na wenkowě, ale i w Římě po kautech čítaly a prowozowaly; psali in lingua umbrica, jako jsau Tabulae Iguvinae, psali w nářečí kampanském na nápisech mezníkůw a jiných saukromných pomnících. Slawný Němec Voss psal několik básní plattdeutsch; Blumauer österreichisch, jiní schwäbisch, schweizerisch; Francauzi mají celé knihy psané w prowincialismech w langue-dokském, bretaňském atd. buď co řídkost a zwláštnost, buď co komickau zábawu, buď pro místní dočasné potřeby, buď pro mluwozpytné a filologické skaumání. Slawného domu rakauského panowníci a arciknížata, císař Josef, František, Ferdinand, arciwéwodowé Leopold, Jan a j., jak wůbec známo, rádi mluwíwali a mluwíwají s obecným lidem w nízkém rakauském a tyrolském nářečí, a wšak toliko při saukromných audiencích, na cestách a náwštěwách a při jiných obzwláštních příležitostech, anebo pro osobní chuť a zábawu: než na trůně, při sněmích, w občanských důležitostech, we weřejných písemnostech a listech, anobrž i w saukromných psaních k jednotliwým krajům, městům, wesnicem a osobám, užíwali a užíwají wšudy wyšší wzdělané němčiny kmene sasomíšeňského, jakowá se we knihách a w literatuře píše, aniž jim kdy na um přišlo obáwati se, žeby tomu pospolitý lid nerozuměl. Že pak mezi rakauštinau aneb tyrolčinau a mezi spisownau sasštinau aspoň dwa—třikráte wětší propast jest nežli mezi slowančinau a spisownau češtinau, o tom se přeswědčiti můžete srownáwáním prostonárodních rakau-

skotyrolských, od Žižky, Hormayera a t. d. sebraných a wydaných písní, a srownáwáním našich zpěwanek s českými. Anobrž i wlohy, mrawy, zwyky, kroje, wláda a spráwa zemská a celý spůsob žiwota rozdílnější jest mezi Rakušano-Tyroly a Sasy nežli mezi Slowáky a Čechy. Ale maudřejší a swornější Němci hleděli wšecky podobné propasti a rozsedliny aspoň w literatuře swé zasypati, wyrownati, spojiti; my naproti tomu radujeme se, když kde kterau dírku spatříme, a běžíme i hned tam, abysme ji ještě wíce rozedříti, každau škáru a skulinku ještě rozšířiti, každau celost rozčástkowati, každý swazek rozwázati, každau hromádku a saustawu rozharaburditi, slowem každý kmen zase rozkmeniti, každé nářečí zase roznářečiti, každý kristallizující se národní žiwot opět usmrtiti mohli. Odtud to naše tisícileté Sisyphowského kamene wzhůru dolů wálení, které tušim wěčitau pokutau našeho národu a jeho rozbratřujících se synů zůstane. — Pište tedy i Wy, jak se Wám líbí, we swých saukromných listech ke swým přátelům Trenčanům, Zwolenčanům, Šáryšanům a jiným pokautníkům; ale kdo k národu mluwit chce a národní organ (jak Wy sám Nowiny swé jmenujete) do rukau wezme, tenť musí wzít do rukau i širokodaleko znějící traubu, ten ať šetří obecenstwa a hlasu těch mužů, kteří w té wěci slowo promluwiti a radu dáti nejen práwo ale i powinnost mají. Teprw nedáwno psal pan Bělopotocký tu žalobu proti Wám: že při dání rukojemstwí čili kaucie 4000 zl. stř. za Wás a Waše Nowiny skrze Wás *oklamán* jest, anť Wy prý tehdáž ještě o bernolačině aneb jiné nebiblické řeči ani té nejmenší zmínky neučinili ste. Tak i já, p. Prokopius a mnozí jiní w Pešti a w Budíně, kteří na wydobytí nowin slowenských nejwíce pracowali a jim se předkem welice radowali, nyní též rownym spůsobem weřejně na Wás žalowati musíme, že ste nás oklamal, anť my ani drotárčinu a kopaničárčinu, ani miškárčinu a brawčárčinu, ani, jak p. superintendent Seberini mluwí, kočišštinu a walaštinu, ani, jak jiní říkají, smetištinu

a kuchynčinu nikdy od Wás sme neočekáwali, a pro ni jistě ani jedinkého kroku nebyli bysme učinili. I my sobě slowenčinu každého kraje wážíme a ctíme, nakolik ona krajomluwem jest a zůstáwá: jak mile ale ona z některého tmawého kauta na trůn literatury se drápe a kasá, zmatek w lidu a w národu působí, do boje a nepřátelstwí s jinými bližšími neb wzdálenějšími sestrami se paušti: tu tratí sama swau místní cenu a částečnau významnost a stane se předmětem smíchu anebo práwě hněwu a opowržení. Ještě když ste posledníkráte u mne byl, w mém wlastním příbytku wyjádřil ste se, že aspoň do Orla *promiscue* (jsau Waše slowa) články bráti budete, i w biblickém i w bernoláckém nářečí: proč aspoň tu slowu swému wěrným nejste?

Záwírka Wašeho psaní jest: „*Kdyby se jen wždy při jedné myšlénce muže třebas jakého zůstalo, to by místo žiwota nastaupila smrt.*“ Myšlénky dlužno rozděliti na dwé: jedny se wztahují na *cíl*, druhé na *prostředky* k tomu cíli. Každý národ jen jeden hlawní cíl míti musí, totiž swůj *národní žiwot*, jeho zdržowání a trwání, jeho posilňowání a upewňowání, jeho jednotu a celost, jeho sílu a čest, jeho wywinowání a zdokonalowání, jeho zrůst a kwět, jeho blaho, wplyw a působení na žiwot člowěčenstwa. Krom tohoto není jiného a wyššího cíle. Co do *cíle* tedy musí owšem wšecky k jednomu národu patřící syny a dcery jen jedna jedinká myšlénka wésti a obžiwowati; při této se musí zůstati, nebo ona není myšlénka jednoho toliko jakéhokoli muže, ale myšlénka wšech, myšlénka národu, myšlénka a wůle boží. Nezůstáwáli se tu při jedné myšlénce, nemajíli tu wšickni jednu wůli, nehledíli a neběžíli tu wšecko k jednomu cíli: tam místo žiwota nastupuje smrt. Když pocestní a putující, třebas z jak rozličných stran a krajů, kmenů a řečí, do jistého určeného města přijíti chtějí: wšickni ne jiné ale toto město w mysli a w srdci nositi, k němu jednau wůlí co k aučelu pospíchati, slowem při myšlení na jeden a týž společný cíl zůstati musejí, aniž

rozlezati a rozptylowati se, chtějíli skutečně cíle toho dojíti. Jiná wěc jest co do *prostředků* k dosažení tohoto cíle wedaucích: tu owšem kolik hlaw, tolik smyslů; kolik pautníků, tolik cest a chodníků místo míti může; jestli kdo, jistě já z tohoto ohledu snášeliwý jsem, nechávaje každému swobodu myšlének a rozličnost náhledů, ačkoli o tom přeswědčen jsem, že i tato swoboda a rozličnost jisté meze má, a nejkrásnější tam býwá, kde lásku a swornost neruší. To ale dokonce snésti nemohu, když někdo z cíle jen prostředek anebo z prostředku cíl činí; když někdo pro prostředek hlawní cíl zanedbáwá, anebo práwě přewrácené, čili odporné a škodné, aneb aspoň příliš zdlauhawé a meškawé prostředky wolí a poraučí; když někdo moha dobrau, hotowau, krátkau cestau jíti, střečkuje raději po hlawolomných skalách a propastech aneb aspoň po drsnatém bodláčí a trní. Cobysme řekli o člowěkowi, který maje z Břetislawi do Wídně jíti, nenastaupilby onu známau, přímau a krátkau cestu, ale putowal a klikowalby dolů Dunajem skrze Pešť a Carihrad, skrze Turky a Barbaresky, a odtud opět Gadesským mořem do Terstu a odtud po Glognické železnici do Wídně; a kamby za den byl mohl wolně a pohodlně přijíti, tam celé měsíce a roky zmrhal? — Jsauť mnohé myšlénky a prawdy tak apodiktické, mathematické a wšeobecné, že při nich nejen každý jednotliwý člowěk a wěk, ale i celí kmenowé, národowé a celá století zůstáwají a zůstati musejí, nechtějíli proti rozumu a zkušenosti bojowati anebo jméno obzwlášťníčků a sophistů zaslaužiti. Takowé prawdy jsau k. p. to latinské: *Vires unitae agunt*; to francauzské: *L'union fait la force;* to českoslowenské: *Není každá ratolest kmen, ani každé nářečíčko nářečí;* a to křesťanské: *Každé králowstwí samo w sobě rozdělené pustne a dům rozdwojený padá.*"

Ostatně za knížečku: „*Nárečja Slowenskuo*" kterau mi na konci listu darem poslati slibujete, *abych uwiděl tam považowání Waše wěci této a Waše smýšlení o mně* — já předkem co nejwlídněji a nejkrásněji děkuji, ne snad pro

ono Virgilowo: Timeo Danaos et dona ferentes; ale proto, žeby tento dar pro mne byl cele zbytečný a neužitečný, anť já to čísti ani nemohu, ani nechci. Nemohu, nebo bůh mi jest swědek, že ačkoli já rozený Tatranský Slowák, totiž Turčan jsem, předce mnohým slowům a wýrazům tohoto Wašeho nářečí nerozumím, neslyšaw jich nikdy a nikde w mém žiwotě, ačkoli téměř wšecky kraje slowenské a to častěji nawštíwil sem; potom nám Turčanům zní to Waše *bo*, *dačo*, *da*kdo, *da*kelko, z Bystri*cí*, *duo*wod, tam*ošný*, *očúwati*, to Waše *hlauně*, *dáuno*, *dlhje*, *dlhjeho*, *dlhjemu* atd. jako to nejbolestnější zauškowání. Této bolesti uší chci sobě uspořiti, proto *nemohu* čísti té Waší knížky. Ale ani *nechci* čísti, poněwadž sobě chci uspořiti bolestí srdce nad Waším trháním a blýskawým oslepowáním ubohého našeho, wěc rozsauditi neumějícího lidu slowenského. Mohu sobě předkem w mysli asi představiti i obsah i formu, i ducha i raucho této Waší knížečky, wěda čího ducha dítě jest ona. Bodejžbych lhawým prorokem byl, ale znám téměř jistě, co tam bude. I tam bude nepochybně Wáš ustawičný logický *circulus*, w němž se točíte, Waše *petitio principii*, Waše *quod est demonstrandum;* i tam Wás widím ostrůwky na ostrowě dělati, domky w domě stawěti, škatulky we škatulech plésti, listy za ratolesti, ratolesti za celé kmeny a stromy držeti a wydáwati; i tam neomylně budete klásti Slowáky do jedné třídy s Rusy, s Poláky, s Illyry a Serby, anebo práwě s Angličany, Francauzy, Němci a jinými největšími kmeny a národy; i tam bude jistě, neli zjewné furmanské tisícowání a brojení proti Čechům, aspoň *potutelné nožíků a kyjů* mládeži naší wzdáwání proti nim na wzdor wšemu Wašemu lásky k nim ujišťowání. I tam bude školmistrowání otců, stonání a lkání proti dědům, jejich popelnic roztlaukání, jejich kostí lámání, pro rychlejší uskutečnění toho nowého žiwota Waší obrazotwornosti. Jako jasnowid w magnetickém snu widím Wás již i w té knížce klečeti před oltářem paromotrůnných Tater, bohy a duchy jejich zaklínati, modlářské oběti jim přinášeti, aby pod

Wašim praporcem Tatry přetwořili na střediště Slawjanstwa, Ewropy, země, slunečné saustawy a wšehomíru. Anobrž jeden ze saudných čtenářů této knížečky Waší odstrašil mne již předkem od čtení, tím wyznáním, že, nehledě na wniterní slabost, již zewniterní forma, oděw a sloh jakýsi prý odporný a nechutný jest, anť w celém tom spisu téměř na každé stránce widěti tu nízkoslowenské jankowání a drusowání, strýčkowání a bračkowání, tam sestřičkowání a paníkmotřičkowání na přádkách, onde prý, jako tento furták (widíte, že i já po maďarskoslowensku mluwiti umím) dokládá, spatřiti i odzemkowání, koles-lámání a dubů-stawení s owčáky na salašech. Kdo nemá logických důwodů, musí ku psychologickým prostředkům a pletkám swé útočiště wzíti, musí k dosažení cíle potřebowati exklamatie a deklamatie, prosby a zaklínání, a jestli ani to nepomůže, tedy dobromyslné stískání a líbání rukau, po plecech potlepkáwání, zdrawkání a poháry podrnkáwání a těmto podobné tintili wantili kočička brauk, aneb jak to přísný Tacitus nazýwá: Plebeja captatio benevolentiae plebis.

Wy a jiní budau snad toto nepřijetí a nečtení Waší knížečky jmenowati jednostranností: a wěru prawdu máte. Já sice we wšech jiných wěcech miluji mnohostrannost, a kde lze i wšestrannost; jinde sem zwláště we starším wěku welice snášeliwý, ustupný, měkký: ale co do *jednoty* a *sjednocowání* našeho národu, tu jsem schwálně a budu, pokud žiji, jednostranným, anobrž nejjednostrannějším, tu jsem neustupným, twrdošijným, neoblomným, neuprosným a bezohledným; tu hrozně nenáwidím wše co nás různí, drobí a oslabuje, to já ani čísti, ani slyšeti, ani widěti nechci. Toto pak není nějaká osobní kaprice; takowéto smýšlení a jednání držím za nejswětější powinnost, kterau nejen já, ale každý Slawjan sobě, historii swěta a člowěčenstwu podlužen jest, aby se Slawjan po tolikých swárliwých a prázdných tisíciletích, studem již wíce pýřiti nemusel, wejda do swatyně dějin ewropejských národů, a abysme ukázali žalujícímu na nás člowěčenstwu, že ještě nemá příčiny cele

zaufati nad námi. Auloha naše a každého welikého národu jest weliká; ne ta, na wniterné částečky wšakau pozornost a činnost obracowati, na spůsob hlemýždě egoisticky jen do wlastní skořepinky swé se wtáhnauti, zazdíti a jenom pro sebe žíti; nýbrž wplyw a působení míti na Ewropu, na stoletiwau budaucnost, na člowěčenstwo a swět. K tomu cíli ale musíme lid náš jednotiti, ne různiti, powyšowati, ne ponižowati, k welikosti ne k maličkosti jej wésti.

Nu ale buď konec již wšem těmto Wašim ke mně obráceným urážkám a pohrůžkám, které bych od kohokoli jiného byl dříwe očekáwal, než od Wás. Wděčnost a nějakau uznalost od Wás za má rozličná Wám prokázaná dobrodiní, za má mnohá, pro Wás o wlastních mých starých kolenách chození a ustáwání, za má nesčíslná pro Wás, Waši osobu a Waše Nowiny na wše strany dopisowání a těmto podobné wěci a skutky nikdy sem nežádal a neočekáwal: ale wěru ani rány a urážky, tím méně naduté pohrůžky od Wás nezaslaužil. Slzely nejedenkráte oči mé již nad newděkem swěta, nad zradau a zpronewěřilostí přátelůw: než nad newděkem od Wás nyní, ne oči, nýbrž srdce mé nejhlauběji se bauří. Není můj obyčej prokázaná jiným dobrodiní na oči nadwrhowati: co sem učinil, učinil sem s radostí a skrytě, tak že o tom často ani důwěrnější přátelé nic neznali. Pročež o těchto wěcech, abych swé wlastní skromnosti ušetřil, raději mlčeti budu. I toto, co sem zde podotknul, učinil sem to ne proto, abych se tím chwastal, ale poněwadž ste mi to Wy sám, hluboko w srdci pochowané, z úst wynutil. Nyní se Wás to jediné ptám: či ten, kdo to činil, takowý list zaslaužil, jako jest Wáš poslední? Čili ste mne snad jen potud milowal a mne rád následowal, pokud ste mne potřebowal? —

Jakau pak zkázu a neřest uwalil ste posawad již na náš kmen a národ! Wy ten zlatý řetěz, který samojediný nás a naše předky ode tří set let s nejbližší nám krwí spojowal, otcowraždnau rukau trháte. Měli sme jedinau těžce založenau a ještě tížeji sdržowanau a proti odpůrcům brá-

něnau katedru a professuru naší československé řeči a literatury w Břetislawi, kterau ste Wy lehkomyslně ztroskotal aneb aspoň nebezpečně podkopal. Známeť zajisté dobře i bez wyzwědačůw, kterak ste Wy co červ we stromě ode dáwna na této stolici skrytě hlodal a wrtal, až téměř již i spráchniwěla; kterak ste ji se wšech stran podrýwal, aby se čím dříwe swalila a Waší plebejčině aneb fantastičtině čím dříw místo učinila. P. Palkowič, tento zaslaužily šediwec, náramně nad tímto rozdwojením Wámi spůsobeným naříká, a jest se čeho obáwati, aby Waše jednání i jeho dobročinné úmysly co do poručenstwí nezměnilo, a aby nad syny toho lidu nezaufal, kterému žiwot obětowal. Pomyslete sám, co již ode dwau roků, ba jen od lonska, z našeho Prešpurského ústawu býti mohlo, kdybyste Wy w duchu otcůw a zakladatelůw jeho byl pokračowal a pracowal. Jakby se mládež československá ode wšad tam zase byla shromáždila na wzdor wšem jeho odpůrcům, jakbysme o jeho lepší založení, nadání, obohacení, zřízeni a upewnění wšicknì w tomto wěku byli rádi a horliwě pečowali! A teď tedy ste z něho učinil zříceniny, na nichž byste jako Marius nad Karthaginem plakati musel, kdybyste se za maudřejšího nedržel, než byli wšickni jeho zakladatelé a wšickni jináče než Wy smýšlející. Kam bysme za jedno desítiletí byli přišli, kdybyste Wy a Waši druhowé, p. Hurban, Hodža, Kuzmáni spolu s námi sworně do jedné a téže trauby byli traubili, kdybyste swému od boha a otců Wám naloženému powolání wěrni byli zůstali co zahradníci a opatrowníci, co rostitelé a rozmnožowatelé hotowého, a nebyli se změnili w drwoštěpy a rubače, i strom i wětwe našeho národu podtínající, rozsekáwající, rozpilowáwající a na třísky rozštěpující, tam sekerami nenáwisti proti Čechům, zde pilami skřiplawých trpačin! Jakowý zrůst a kwět bylaby již získala naše wěc, kdyby tito učitelé lidu a kazatelé slowa božího sami pamatowali na to slowo boží: *Ratolest nemůže nésti owoce sama od sebe, nezůstaneli při kmenu* (Jan 15, 14.); *Kdo neshromážďuje, ten rozptyluje* (Luk. 11, 23.); a opět:

Bychť jazyky lidskými mluwil i angelskými a lásky bych neměl, nic nejsem; jazykowé utichnau, láska nikdy newypadá (1. Kor. 13). — Jak pewně a wážně byli bysme již před celau Ewropau stáli, kdybyste Wy domnělí twořitelé Nowoslowenska swé síly k posilnění ne zemdlení sil našich, ku smíření a milowání, ne ku štwání a ozbrojowání bratrů proti bratrům, synů proti otcům, mladíků proti starcům byli obrátili. Proč wšecky naše podniky a spolky posawad jako hauby rostly a wadly? Nic nebylo a není ani z Fándli-Bernolakowského towařišstwa w Trnawě, ani ze Zoro-Almanachowské jednoty w Budíně, ani z Tablico-Baňské společnosti w Hontě, ani z Břetislawského ústawu, nic není a nebude ani z Wašeho Tatrínu: proč? proto že nám chybí saustředivost a koncentrace, že nás žene wšudy jen moc centrifuga, ne centripeta, že wšudy jen pracujeme analytice, nikde synthetice. Každý jednotliwec a každý spolek slowenský chce se poważowat, co osa, okolo které lúkoti a bahry celého ostatního Slawjanstwa točiti se mají. Odtud tato naše wždy padající wěž babylonská, odtudto tento zmatek a posměch; ony jsau plod a třesť Čechophagů, Tatrošálenců, Hronoklanitelů a jejich auzkodušné Slowakomanie. —

Mám zpráwy a žaloby z mnohých stran, že jste w celých slowenských okolích již předmětem ošklivosti, anť ste různice a roztržitosti spůsobili, tu mezi církwemi a pastýři, jinde mezi kazatelem a školním učitelem, jinde že ste samy swaté knihy a náboženstwí w lehkowážnost u lidu uwedli, jinde, že ste samy služby boží we chrámě na posměch a škandály proměnili. Tímto zlehčowáním zwláště drahé protestantům biblie dopauštíte se swatokrádeže proti palladium naší řeči a nábožnosti od předků nám zděděnému. Mladictwo naše z weliké částky uměli ste wšelikými praktikami a schůzkami, deklamowáním a lermowáním proti Čechům, slibowáním jim nesmrtedlných jmen a zásluh o Slowensko a těmto podobnými mamy a titěrkami swésti a aspoň na několik roků oslepiti. Z tohoto nákažliwého swrabu a neduhu někteří snad nikdy wíce neozdrawějí; jiní potřebowati budau

měsíce a roky, dokud ke střízliwosti přijdau a jasnau studenau rozwahau na prawau, od otců proklestěnau a od nich opuštěnau cestu se nawrátějí. Ukradli ste nám tím z toho, co nám práwě nyní toho wěku nejdražší jest, totiž z času, aspoň deset neb dwacet let, a ze sil a schopností a nadějí aspoň jedno pokolení, a to tehdy, kdy sme tento čas a tyto síly na cele jiné wážnější wěci potřebowali, nežli jsau rwačky pro řeč a nářečí. A toto wšecko udělali ste tomu kmenu a národu, který sobě jmenowitě a obzwláště od Wás, od schopnosti Wašeho ducha a od wděčnosti Wašeho srdce někdy tak mnoho slibowal, a nyní s předěšením widěti musí, že wychowal hada w záňadří. Co ste w mém wlastním sboru swým wplywem a jedem, pokažením nám učitele školy spůsobil, to před bohem zodpowídejte; učinil ste toto zlé tomu sboru, jehož mozoly Wám tak mnohé dobré prokázaly. Práwě w ty dni dostal sem auřední písmo od důstojného pána nadzíratele církwí a škol Baňského okolí, kde mne k zodpowídání potahuje: „proč sem prý p. Kadawému jakýsi jeho slabikář čili čítánku w onéno kočištině psanau dowolil?“ Já o této knize a jejím wydáwání, ačkoli censorem jsem, předce zhola nic newím, ana skrytě i sepsána i od kohosi jiného censurowána i tištěna byla. Wýše 25 let byl můj slowenský sbor prawý obraz swornosti a jednomyslnosti, a to jej silným učinilo ku přemožení wšech těch hrozných naň se waliwších pohrom: teď ste i mně kaukole nasáli, teď příčinau Waší a Wašich bídných nástrojůw naše škola pustne, naše konwenty se rozpadají we stránky, a co dwa cizí odpůrcowé za čtwrt století zničiti a rozmetati nemohli, — ta satanská radost snad Wám za podíl se dostane. — A Wy mne we swém psaní ještě k mlčení odsauditi a nečinným silenciariusem učiniti chcete? Wy mně ještě hrozíte? kdy a čí-že hrozby sem se já bál pro národ a prawdu, anobrž i pro Wás, Waši osobu a Waše nowiny? Ženy strašiti můžete, nikoli ale muže; chlapcům a žáčkům hrozte, nikoli starému.

Widíte, k čemu neswornost synů jednoho a téhož národu wede! kteréž winu Wy úskočně na mne swaliti chcete,

a ze mne i z mých spisů, i se swými přiwrženci, se wysmíwáte, říkajíce: *„že prý nemáme, jako Kollár, za každým slowem a krokem křičeti: My nesworní Sláwowé!“* — Hodní Swatoplukowičůw potomci! Běda národu a jeho synům, kteří nejen neswornost swéwolně a schwálně páchají, ale ještě i z upřímných rádcůw a napomínatelů k swornosti aušklebně posměšky sobě stropíwají! Buďmež jen maudří jednau a sáhněme každý za swá ňádra. Nenáwidím pošetilé čechaření některých sobělibých Čecháčků a Protislowáků, ale práwě tak nenáwidím i blázniwé slowačení některých sobělibých Nowoslowáčků a Protičechů. My jsme a musíme býti jedno tělo, jedna duše. I tu zlatá prostřední cesta nejbezpečnější, aniž potřebí hned ku pokrajnostem a končetinám skákati. Osmělme se a začněme mudřeti. Jestli ste měli smělost, odtrhnauti se od dobré wěci, od swých wážných předkůw a otcůw, od swých upřímných přátelů a ctitelů; mějtež smělost k nim se opět připojiti. Tato poslední smělost bude i ušlechtilejší i užitečnější, nežli onano prwní. Nepodáwejte uší některým Slowákům, třebas pastýřům a spráwcům lidí, kteří dílem ze zlerozuměné náboženské nenáwisti, dílem z pauhé leniwosti naši wzdělanější spisowné řeči, našim klassickým mluwnicem a slowníkům a našemu etymologicky-analogickému prawopisu učiti se nechtějí, očekáwajíce, aby jim hned wšecko bez práce hotowé s nebe dolů padlo, a kteří práwě proto i Wám tak lichotiwě pochlebují, nalezajíce na Wašem nářečí wítanau podušku. — Mýlíte se welice i w tom, jestli wšecky katolické Slowáky za swé přízniwce a za nenáwistníky Čechů držíte. Pohleďte jen na poznamenání předplatitelů na český časopis pro kat. Duchowenstwo w některém ročním běhu: jak mnoho tam katolických Slowáků a kněží, na které se Wy jako na narozené a rozhořčené Protičechy spolehati zdáte. Widěl sem u mnohých katolíků díla Dobrowského, Jungmannowa, Hankowa, Nejedlého a jiných, která sem u mnohých ewangelíků darmo hledal. Před několika léty zaslal jeden katolický kněz a básník do almanachu Zora dlauhau báseň proti Čechům

a češtině a ke chwále bernolačiny: po přečtení jí powstali audowé té Zorowé Jednoty, wšickni oswícení katolíci a mužowé *swětského* stawu jednohlasně a s patrnau newolí proti tomu plodu ctěného a milowaného jináče básníka, ustanowiwše, aby se nepřijala a netiskla, anť nenáwist k nejbližším nám bratrům Čechům rozsíwati neslušno. Nepočínali-li sobě tito bratři katolíci mnohem maudřeji a chwalitebněji, nežli Waše nowoprotestantská, křížowé wálky proti Čechům a češtině hlásající a podnikající sekta? Nejsauli tito swětští lidé oswícenější a oprawdiwější křesťané, nežli Waši duchowního stawu apoštolé a kazatelé, české knihy na hranice odsuzující? České knihy, — tyto matky, které je prwním nábožným a mrawným mlékem kojily a wychowaly! — Cti otce i matku, abys dlauho žiw byl na zemi, synu slowenský i kmene slowenský!

Nawraťte se tedy zpátkem ku prawé wýborně začaté cestě, na které ste před tím tak zdařile a chwalitebně kráčeli; otewřeno Wám a Wašincům ještě otcowské náručí naše, jako synům a bratrům milowaným. Následujte můj příklad, pamatujíce, že i já w podobném pokušení we mladších mých létech sem se nalézal, ač owšem nikoli ani w tom spůsobu, ani w té míře a na tom stupni; nebo od bratrů Čechů a Morawanů se *odtrhnauti* mně nikdy ani na mysli netanulo: ale bohu děkuji a děkowati budu až do hrobu, že mi ještě dosti časně i w tom oči otewřel. Ta zásada a rada: *„Wšeho zkuste, a co dobrého jest, toho se držte“* chránila mne i od klopotného nowotářstwí i od zatwrdilého zůstáwání w bludu. Nestyděl sem se nikdy omyl swůj wyznati a naprawiti, anobrž ještě děkowal sem těm mužům, kteří mne naň pozorným učinili, a tím i k mému wlastnímu zdokonalowání nápomocni byli. Něco sem i wlastnímu saudu, ale mnoho i saudu přátelů a zkušených mužů dowěřowal. Tak čiňte i Wy, a poblauzení Waše nejen Slowensko, nejen Čechie a Morawa, ale celá Sláwie mileráda Wám promine, anobrž nowé dwojnásobné požehnání udělí. Mějte se blaze!

(PP.) Abyste pak nemysleli, že toto jen hlasy, saudy a žádosti učených a kněží jsau, ač práwě tito owšem, co wůdcowé a wzdělawatelé lidu, zde první místo mají; tedy uwedu Wás ještě i do společnosti neučených, nelitteratorů a swětského stawu lidí a Slowáků. Na Pešťanské roční trhy chodíwají, jak známo, Slowáci, kupci a řemeslníci, téměř ze všech krajů a měst: mnozí z nich nawštěwují i mne, donášejíce mi listy, aneb w jiných důležitostech. Posledního jarmarku sešlo se jich náhodau w mém příbytku drahný počet najednau; po wšestranném poznání a uwítání se powstalo i hned následující, zde doslowně a s diplomatickau wěrností sdělené, rozmlauwání:

Já. Nu cože dobrého a nowého slyšeti u našich milých bratrů Slowáků?

Turčan. Ach bože, přebože! nic dobrého, zle je, wěru zle: celé Slowensko je pobauřeno, pomateno, pošáleno, na dwa nepřátelské tábory rozděleno, pro tu nešťastnau nowau řeč we Štúrowých Nowinách a w Kázněch p. Hodže a p. Kuzmániho.

Lipták zeman. Škoda toho pana Hodže, já sem často býwal na jeho kázaních; pokud kázal w biblické řeči, byla milá wěc poslauchati jej, každý mu rozuměl a nikdo newěděl při tom, odkud je a co je za krajana? on mluwil čisto jako s nebe: nyní ale stwořil si nowau řeč, kterau lid jmenuje Turčanskau řepkau s Liptowským sýrem pomíchanau.

Bystřičan. Ach to neštěstí máme i w Bystřici; i u nás wyšla kázeň proti pití pálenky, wěru z ohledu na obsah znamenitá a lidu našemu welmi potřebná: ale pro tu pluhawau řeč, we které držána a tištěna jest, posawad málo co dobrého spůsobila, leda auškłebky. Wůbec z celé té nowé slowenčiny w Nowinách, w kázněch, w rozpráwkách Rimawského, w Čítanke a w Prjatelu ludu Kadawého naši měšťané jen žerty a posměšky sobě strojíwají, jmenujíce ji tu Katrušau z Muoťowej, tam Barborau z Chrochoti, jinde slawíkem z Brdárky; anobrž sami sedláci nazýwají ji opilau furmančinau, proto že tak furmani, na Bystřické trhy s obilím

přicházející mluwíwají, zwláště když se podnapijí a waditi začnau.

Gemerčané z Ratkowé a z Jelšawy. I u nás to není lépe! Ta trpačina zdá se nám býti taká černá, dýmem, sazemi a uhlím zafaulená, jako ti Hicjari a Štubrdeari při našich železných hutách: každý čistě oblečený se jim z cesty wyhybuje, aby ho nezababrali.

Masar z Banátu. Nás několik Slowáků dolnozemských počalo držeti ty Nowiny Štúrowské, ale sme je skoro opustili pro tu cigančinu, we které psány jsau. Ti nowí Slowáci podobni jsau Cigaňům; mají pěknau čistau řeč w biblii a jiných knihách, jako wýbornau a zdrawau žiwnost, a oni předce raději lípnau po mrchách a zdechlinách.

Peštan. Pospolitý lid okolo Peště jmenuje tu nowau řeč slowenskau beťarčinau a žebráčinau.

Ostatní. A co je to ten bedár a bedárčina, či beťar a beťarčina?

Peštan. Beťaři jsau u Maďarů dwojnásobní, jedni nízcí a obecní, druzí wysocí a nádherní. Ti prwní jsau zdrawí a silní žebráci, pracowati a učiti se nechtějící, jen do swěta žijící, domu a stálého bydla nemající, lecijakými hadry odění, po krčmách, homokách a smetištěch se potlaukající; w létě spáwají pod holým nebem anebo pod mosty, w zimě w zahradách, we winicech aneb na rolích, kde se hromady hnoje nalezají; když je sníh a mráz, aby nezamrzli, wecpají a skryjí se celým tělem do tohoto teplotu w sobě zdržujícího hnojiště, tak že jen oči a usta jim widěti; když odtud wylezau a mezi lidi přijdau, tudy mnohosáhowý nesnesitelný smrad wůkol sebe rozšiřují. Nádherní beťaři opět slují páni a šlechtici, jakowausi surowost a diwočinu we mrawích a obyčejech anebo w rauchu a w řeči affektující.

Slowenka, dcera panského zahradníka z Nitranské stolice. Nu Nowiny a jiné knižky já nečítám, ale dostala sem darem almanach Nitru, kde se ta řeč též nalezá. Mně přichází ta řeč jako zpustlá newzdělávaná zahrada, kde, když

fialky a růže trhati chceme, tu nám žihlawa ruku popálí, tam zase trnina prsty pokrwawí.

Wojenský důstojník pensiowaný, katolík. Já ani to hluboké, wysoké a široké Hegelowské philosophowání pana Hurbana o této wěci a rozepři, které sem w Nitře, we Kwětech a jinde od něho čítal, nechápám; ani tomu přeučenému polemicko-philologicko-ethnologickému hádání p. Štúra w jeho Nowinách a zwláště w nejnowějším jeho spisu „Narečja Slowenskuo“ nerozumím, já se jen mého zdrawého praktického rozumu držím a podlé mé osobní wojenské zkušenosti saudím, a podlé těchto wyznati musím, žeby wěru maudřeji, užitečněji a chwalitebněji bylo býwalo, ty staré rány Bernolakowské mezi námi Slowáky hojiti a celiti, nežli na slabém našem těle nowé zase raubati a řezati, které se snad smrtelnými státi mohau.

Lipták, nižšího stawu. Ei, buď jak buď, milí páni! ale ta Štúrowsko-Hodžowská slowenčina se předce mnohým, obzwláště Liptákům, *páčí.*

Lékař, z Trenčanské stolice rodem. Můj milý příteli, co se nám a našim smyslům páčí, to ještě není wšecko dobré a užitečné! Mnohým se i zlé a škodné wěci páčejí a líbějí, k. p. malým dítkám se páčí oheň a břitwa anebo lakoty a mlsoty; jiným se páčí smilstwo, opilstwo a obžerstwo; jiní mají radost a líbost we swádách a různicech, jiní práwě i w krádeži a wraždě; zlopowěstné Alžbětě Bátori w Nitranské stolici páčila se krew slowenských panen, kterých proto několik set zamordowati dala; maďaromanům se páčí násilné maďarčiny, obzwláště mezi Slowáky, rozšiřowání; Čechům se páčí iikání w řeči, které se nám nelíbí; Němcům se páčilo wšecky Slawjany Pomorské, Braniborské a Sorbské germanizowati; Angličanům se páčí panowati na wšech mořích swěta, s wywíráním ostatních národů a t. d. — Naproti tomu mnohá wěc, která se nám w přítomnosti nepáčí, jest předce pro budaucnost wýborná a prospěšná, k. p. trpké lékařstwí w nemoci, upokoření pýchy a wysokomyslnosti před časem, aby pád nenásledowal, zachowáwání mír-

nosti a schránliwosti a těmto podobné wěci. A proto k tomu, co se nám páčí, co milé a příjemné jest, musí ještě i *rozum* a *rozsudek* přistaupiti a zpytowati: zdali to, co *nám* milé jest, i *jiným* takowé jest, zdali to pro wšeobecné dobré a pro budaucnost užitečné jest. —

Já. Wám Liptákům se owšem to páčiti a líbiti musí, ant tito nowotáři nejwíce wám a waší marnomyslnosti pochlebují a wašemu nářečí přednost nade wšemi dáwají. Ostatně podiwno a nepochopno, že se obzwláště Liptow Čechů odciziti a odpřisahati chce: ant to nejen ze saukromných archiwů, ale i z weřejné historie celému swětu známo jest, že mezi wšemi Slowáky nejwíce české krwe w žilách Liptáků teče, a že wětší díl tamějších šlechtických rodin od Čechů i půwod i jméno mají, jedny posawad celé české, druhé později zmaďařené: začínajíce od Jiskry, Pankrace, Komorowského, Axamita, Talafusa (Thúrócz 34, 11. Bonfin 3, 4), až k osadám českých wyhnanců na panstwích hraběte Ilešháziho (Komenský hist. prot. str. 352). Neníli to odrodilost potomků a nepřirozená newděčnost wnuků naproti otcům a wlastní swé krwi? —

Tato scéna stala se skutečně we přítomnosti mnohých ještě žijících swědků, z nichž se jedni řehtali, jiní hněwali a skřípěli na tuto tragikomickau hru, kterau Wy s Wašimi na diwadle ubohého Slowenska prowozujete. —

Ta žaloba nowonářečníků slowenských „*že prý náš lid slowenský padnul a hluboko padnul, proto prý že sme my welmi napřed běželi a lidu ruky nepodáwali, že sme w řeči mudrců, ne w jeho wlastní k němu mluwili*“ atd. — jest dílem lžiwá, utrhawá, aspoň přepiatá, dílem, jeli co w tom, příčina toho nepadá ani na nás, ani na lid, ale na jiné okolnosti. Žeby náš lid wůbec hlaupým, neumělým a padlým byl: to není prawda. Kdo po Ewropě putowal a srownáwá lid slowenský s pospolitým lidem kteréhokoli jiného národu, k. p. Maďarů, Rakušanů, Wlachů, Francauzů, ba i samých Angličanů: směle massu slowenského lidu kterémukoli jinému k boku bez zapýření postawiti

může. Chceteli se o tom čistě přeswědčiti, nawštěwte jen w Uhrách stoličné neb městské žaláře a srownáwejte je spolu. Že wšak náš lid wůbec chudý, nuzný, zotročilý a sklíčený jest, tomu bohužel arci tak jest: ale kdo jest toho příčina? dílem skalnaté Tatry, dílem ještě více skalnatá srdce lidská, jemu wětší swobody politické, ba ani wlastního gruntu nepřející; dílem nedostatek dobrých škol, průmyslných austawů a jiných ode *wlasti* wisících přípraw a prostředků. Dokud wlast uherská Slowákům jen macechau a sněm krajinský jen otčímem bude, dokud je oba powažowati budau ne co swé rownopráwné dítky a spolukrajany, ale jen co pastorky a želíře, anebo práwě nepřátely maďarského národu: až dotud tento staw slowenského lidu weždy tentýž zůstane, byť on při tom československého, aneb trpackého, anebo křiwanského, aneb třebas i angelského nářečí užíwal.

Jiní z těchto Nowoslowáčků říkají, že oni to proto dělají *„ant prý nám Slowákům, obzwláště kněžům, dílem na církewních konwentech, dílem w nowinách a jinde to Maďaři nadwrhowali a nás proto osočowali, že prý s Čechy držíme a bohemizujeme, nedbajíce o Slowáky a slowenský jazyk.“* — Co w této námitce Wám a Wašincům zní jako hřích a hana, to w mých uších zní co ctnost, zásluha a chwála. O by oprawdu wšickni Slowáci maudře bohemizowali a wšickni Čechowé maudře slowakizowali, a tak skutkem to ukázali, že rozumějí a cítějí swé jim bohem dané národní i pokrewenstwí i určení! My proto wždy zůstaneme i dobří wlastenci naši milé wlasti uherské, i wěrní bratří našich milých bratrů Čechů. A který rozumný a statečný člowěk odžehná se, sausedowi k wůli, swého wlastního bratra, swé wlastní matky, krwe a rodiny? Ostatně toto takowé žalowání a osočowání nikdy newyšlo z ust prawých a kořenných Maďarů, nýbrž toliko z ust pomaďařilých Slowáků, obzwláště některých swému národu a jazyku zpronewěřilých šlechticů, kteří chtějí nejen swým osobním odpadlectwím, ale i odtržením celého Slowenska od Čechů

náš národ w Uhrách umenšiti, oslabiti a zničiti. Hinc illae lacrimae. Žaludek maďaromanie bude potom moci snadněji a rychleji osamělé, od jinud žádné potrawy a posily nedostáwající, Slowensko stráwiti. — Wstupte tedy sami do sebe. Při wšem, cokoli před sebe bereme a činíme, hleděti sluší na konec: Quidquid agis — respice *finem!* I zde se tažme: jakowý že toto Waše dílo naposledy *konec* wezme? jeli možná wlastní samostatná literatura slowenská? a jeli možná, jakowáže ona bude? jak dlauho-že trwati bude a může, a národ získáli při tom či ztratí? Ta Waše nowoslowáčkowská literatura, byť i skutečně zkrsla, jiná býti nemůže, než pidimužíčkowá a jednodenníčkowá, leda žebyste se domníwal, že z toho Tatranského punktíčku, jako Archimedes, celým swětem pohnete, aneb že Wám k wůli wšickni Sláwowé swé posawádní řeči, literatury a poklady odwrhnauce, Wašemu podpodnářečíčku se učiti budau, aby se k Wám co k magnetu neodolatelně přitažliwému připojili, počet Wašich čtenářů a dělníků rozmnožili a tím slabaunkému dílu Wašemu sílu a wěkowěkau trwalost propůjčili. — Lépe a národněji jest nám, lépe a čestněji i lidu našemu, nyní se trochu přiúčeti sestřenské nám češtině a tím sebe i národnost naši potužiti a zmocniti, nežli w odtržení wadnauti a chřadnauti a w těch národních sauchotinách potom ještě nadto i cele cizí řeči se museť učiti. Lépe a opatrněji jest již nadobyté, známé a pewné země se přidržeti, byť snad tu i tam twrdá a s potem spojena byla: nežli w powětří zlaté zámky budowati, anebo w malé a slabé lodičce, pod rukami newycwičených ještě weslařů, na neznámé baufliwé moře se pustiti ku hledání nowých, snad ani nikde nejsaucích břehů. Zaslauží jistě nejen z osobního, ale i z kmenního a národního ohledu powšimnutí ona rada latinského přísloví:

Si qua sede sedes, et est tibi commoda sedes:

Illa sede sede, nec-ab illa sede recede.

To jest: Jestli na místě sedíš nějakém, zwolnéli to místo,

Sedže na místě ty témž, aniž od toho místa odejdi.

Takť jest, mezi jinými příčinami již i proto, že: „kámen, který se mnoho wálí, místo a položení proměňuje, nikdy mechem neobroste," — „a služka nestálá nikdy k pěkné sukni nepřichází" — jako prawí staré československé pořekadlo. — Celá Sláwie zaplesala nad Waší *cestau w Lužicech* a nad tím wýborným duchem, který z ní wěje, kde ste se oprawdowým blahozwěstem wzájemnosti a jednoty býti dokázal: proč nyní od swých zásad jako rak zpátkem lezete a to skrbnau a wrtkawau rukau opět pryč berete, co ste nám tam dílem již dal, dílem ještě budaucně dáti slíbil? anobrž proč již nyní, w nejnowějších spisech a dopisech swých, co auskok, ku pluku těch maďarsko-německých hrdin přeběhujete, kteří jako Cervantesůw rytíř proti newinným pocestným, stromům a mlýnům, tak tito proti mé wzájemnosti wyjíždějí a péra sobě zatupují? — Waše Dumky, Nezabuďky a jiné básně, w československém slohu skládané, wíce Wám lásky a cti, wíce národu užitku přinesly, nežli wšecky Waše posawadní trpacké čarbaniny a škrabaniny, kterými ste wšechny slawjanské wzdělance od sebe odstrašili, u newzdělanců pak, na wzdor wšemu chwalotraubení, zhola nic dobrého newykonali, owšem mnoho zlého, totiž zmatek a různice. — Ba wěru Waše jediná československá báseň *Boleslawinu Wrchowskému* we Kwětech (1843 číslo 22) nejen celau, smysl, cíl a osobní její potahy owšem nejlépe znající a cítící Pešt elektrizowala, ale celé Slowensko, Čechy a Morawu okauzlila; onen list mojích Kwětů, kde tištěna jest, za celé týdne nepřišel domů, létaje sem tam; Čechowé i Slowáci (p. Doležálek a Füredy) skládali k ní nápěwy, panny i mládenci ji sobě odpisowali, zpaměti se učili, řečňowali: a já sám wyznati musím, že mi při jejím čtení slzy radosti a naděje bezděky z očí kanuly, tak že Wás nepřítomného aspoň w duchu sem líbal a žehnal; anobrž, kdybych slabost a chatrnost mojích, wětším dílem jen w pohromách nepřízniwého osudu a w dawu čtyr obtížných auřadů (kazatele a faráře, censora a často i korrektora knih, administratora ústawu wdowosirotčího a

seniora), Muzám jen jakoby ukradených literních plodů sám tak welmi necítil, snadbych při čtení této básně do pokušení byl přišel, o Wás to powěděti, co někdy Cicero o Virgilowi při slyšení jedné z jeho eklog, trošku marnomyslně řekl: „Magna spes altera Romae!" — W nowém Zpěwníku jsau biblickým slohem skládané práce Hodžowy a Kuzmániho prawými okrasami této knihy. Hodža jest w nejpěknějším smyslu naším Gellertem, ba téměř bych řekl naším Dawidem s nadzemským žaltářem, on jest rozený duchowní básník, důwodem toho jsau a budau zwláště ty písně, které se těch nejautlejších předmětů náboženstwí křesťanského týkají, totiž jeho newyrownané Welikonoční a Wstaupenské písně, tak wýtečné, utěšené, welebnokrásné, a přitom tak zřetelné, pospolité a wzdělawatelné, že k nejzdařilejším wýtworům tohoto ducha na Sioně křesťanském přináležejí. Totoť pak jest nejen můj, ale i saud jiných wážených mužů, k nimž jmenowitě i oba slowenští dd. pp. nadzíratelé, Seberini a Jozefi, přináležejí. Po takowýchto sladkých a zdrawých prwotinách co bylo budaucně k očekáwání od tohoto zahradního, wzdělaného stromu, kdyby ošemetný had nebyl do něho wštěpil trpké hloží a lesní plánky, jejichž jedowaté owoce on našim mladým Ewám a Adamům, obzwláště we školách, tak swodně a slibně k jedení podáwá, řka: že, budauli je jísti, že nikoli nezemrau, že se jim teprw oči otewrau, a že budau jako bohowé. Co Hodža w písních, to jen aspoň by mohl býti Kuzmáni w modlitbách a w jiných nábožných básněch; jeho *Harfoznění* plná jsau půwodnosti a čerstwosti, plná myšlének wzdělawatelných a citů wřelých, tak že střídawě i rozum i srdce dobročinně zajímají; kdyby jen řeč w nich byla čistější a ušlechtilejší, prawopis a tisk oprawenější, a kdyby kniha jeho aspoň tak hrubých mluwnických chyb prázdna byla, jako jest ku p. modlitba *přijduwšího* do chrámu. — Tito dwa mužowé a swatozpěwcowé, a pak Jan Chalupka, Josef Melcer a jiní wynahradili ewang. Slowákům dostatečně Tranowského, Hruškowice, Krmana a jiných. S jakým plápoláním

a wzdělánim zpíwaly tyto Hodžowské a Kuzmanowské písně w předešlých rocích naše církwe! a nyní se ostýcháme některau od těchto mužů složenau píseň we chrámích zpíwati dáti, aby pomyšlením na jejich rozkřičené protipálenkowé kázně nábožnost pohoršena, aspoň mýlena a ochlazowána nebyla. Nebo wzdělanější mezi lidem ptají se téměř při každé písni i na jméno půwodce, aneb sami sobě takowé w rejstříku wyhledají. Wy bratří Slowáci, již před tím tak dobře zaslaužili, tak wysoce ctění: proč že nyní sami swéwolně trháte a nohami šlapáte ten krásný wěnec, který ste sobě posawad uwili? Buďtež aspoň sami k sobě důsledni a sprawedliwí.

Wy pane Štúre, jste *redaktorem národních nowin*, t. j. učitelem, tlumačem národu, prostředníkem mezi učeným a pospolitým lidem, wůdcem jeho rozličných stran a částek, obhájcem jeho nejdražších pokladů: jistě weliké to a wážné powolání. Kdo na tak wznešeném místě stojí, kdo takowý občanskonárodní auřad zastáwá, ten nesmí sám stranau býti, on se mnohem wíce spojištěm wšech stran a jakoby celoduchem wšech jednotliwých duchů státi musí: obecnomyslnost, ne jednostrannost musí býti jeho žiwel; on tedy nemusí odstrkawě, laučiwě a urážliwě, ale získawě, smírliwě, spojiwě wystupowati. On se nemá na čelo některé strany a frakcie postawiti, ale usaditi se do středku žiwota a do srdce národu, aby co ještě rozptýleného, utíkajícího aneb slabě se přídržejícího jest, k srdci swému přiwinul, a tak ne rwáčem a rozerwatelem, ale smírcem a rownatelem, ne bořitelem, ale zdržowatelem, ochráncem, uswornitelem, zweličowatelem národnosti byl. To jest swatá powinnost národního nowináře! Jináče jest jen mizerný pamfletista, polemista, propagandista, paskwillant a kdo wí ještě jakowý nenárodní škrabák.

Připusťte sobě k srdci celé toto tak těžké a mnohonásobné, i za sebe i za jiné, zodpowídání, zwláště Wy, někdy jejich swůdce, nyní jejich wůdce w Nowinách. Zanechejte ten cynický sud Diogenůw, we kterém ste se, na

odiwu národu našeho, již téměř za jeden celý rok semotamo zde po trpackých kopanicech a krekačských salašech, onde po krčmách, smetištěch a kalužech nejnižších nářečí kotálel. Wratte se spátkem do onoho starootcowského, i pohodlnějšího i ušlechtilějšího, w oprawdiwém řeckém slohu a wkusu staweného, chrámu československého, w němž a z něhož naši Libušino-Saudní a Kralodworští Homeridowé a Anakreonowé básnili a zpíwali; naši Demosthenowé a Isokratowé ode tří set let řečňowali; naši Sokratowé a Platonowé o bohu, mrawnosti a nesmrtelnosti ke mládeži lidu tak pronikawě mluwíwali; naši Solonowé a Lykurgowé zákony králowstwím, obcem, městům, auřadům, cechům a jiným spolkům dáwali; naši Herodotowé a Thukydidowé národní dějiny a starožitnosti psali; naši Herkulesowé, Leonidasowé, Themistoklesowé tam ty nejdražší poklady člowěčenstwa proti Mongolům, Tatarům a Turkům bránili, zde aspoň pochybujícím cizincům patrný důkaz toho dali, že náš lid není toliko k rolnictwí a hudebnictwí, ku drotárstwí a olejkárstwí, nýbrž i k hrdinskému udatenstwí a wítězstwí stwořen. Učiníteli to, w tomto čestném obydlí a towaryšstwí i my Wás opět bez ostudy nawštíwíme, Waše řeči pozorně slyšeti, Waše spisy a nowiny i sami ochotně čísti i mezi jinými pilně rozšiřowati budeme. Waše myšlénka o různění, o nowonářečí newyšla z lidu, nýbrž jen z Waší hlawy, ona není plod skutečného žiwota, nýbrž jen wýleh školy a wrtoch potajemných schůzek a spiklů několika nezkušených mladochů; Wy ste ji teprw z jednoho punktu a kautu do lidu wšudy a wšelijak wnášeti, wléwati, často i cpáti a wnucowati začal: naproti tomu naše myšlénky a žádosti, saudy a rady, žaloby a wýstrahy jsau *hlas lidu* se wšech stran se samochtě ozýwající a do nebe wolající. Již pak znáte, že: *Vox populi, vox Dei!* Nebudeteli ještě ani budaucně těchto tak *mnohých*, *wážných*, slušných a wšestranných hlasů slyšeti a šetřiti, budeme potom, ant o prawosti a dobrotě Waší hlawy pochybowati nelze, příčinu míti, aspoň o prawosti a dobrotě Wašeho srdce pochybowati: stanete

se skutečně winným toho hříchu, který ste mně tak potutelně přilepiti chtěl; upadnete do té jámy, kterau jiným kopáte, totiž do podezření zaumyslné zrady a zhauby Slowenska; a wždy se najdau wěrní wlastencowé, kteří proti Wám a Wašemu podnikání wystaupíce hřímati budau s Ciceronem: „Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?“

C) Odpowěď Jana Kollára na domluwy a dopisy jiných, zwláště mladších Slowáků.

Od té doby, co nás p. Štúr oním neočekáwaným psaním poctil, došlo nás we krátkém čase i wíce listů w této důležitosti, a sice nejen z Uher ale i z Wídně, mezi nimiž i jeden bezejmenný a jeden wícejmenný: na onen wšak zde žádný ohled brán a žádná odpowěd dána býti nemůže, anť my w larwě nikdy nebojowali sme, aniž se se zakuklenými rytíři kdy w půtku pustíme. Druhý ten wícejmenný, od několika Tatranských mladíků, poučení prý w některých pochybnostech žádajících, poslaný, ač co do obsahu a wěci přepiatě, wšak co do formy a slohu wlídně a zdwořile psaný, hoden jest auwahy a obšírnější odpowědi. Poněwadž ale na mnohé otázky a pochybnosti, žaloby a námítky w těchto nejnowějších psaních přednešené, již dílem ode mne w odpowědi p. Štúrowi dané, dílem od jiných w těchto Hlasích a radách odpowěděno: nechceme a nemůžeme je wíce zde opakowati, leč ty, které zde ještě buď nedotknuty, buď náležitě nerozwedeny jsau, a předce nejen od těchto mladých, ale i ode starších Slowáků již předtím, dílem ústně, dílem písemně, mně i Čechům po Slowensku putujícím, s nemalau trpkostí předstírány a opětowány byly; jimiž oni swé odstaupení od Čechů opěkniti a osprawedliwiti hledají.

Jedni totiž předstírají za podnět a plášť tohoto počínání jakausi *newděčnost Čechů ke Slowákům,* takto mluwíce a píšíce: „Žebych prý já sám byl prwním nenáwistníkem Čechů, kdybych wěděl, jako prý někteří o mně a mých

spisech; smýšlejí a jakowé pûtky prý slowenští skrze Prahu putující čekanci pro Sláwy Dceru a Wzájemnost s některými Čechy, a to prý nejen se Chmelenským, Kopeckým, Kamenickým (wiz Kwěty 1845, č. 80), ale i jinými wésti musejí, wětším dílem proto, že tam jim přednost a berla do rukau dána není. Čechowé prý wyjmenowali za čestné audy Museum a Matice nejen mnohé z Němců, ale i ze Šwédů, Francauzů, Angličanů a jiných cizonárodníků, ale prý ani jednoho Slowáka, ani Jozefiho, ani Seberiniho, ani Palkowiče, ani Kollára, ačkoli prý zwláště onen prwní ode mnohých Slowáků k tomu poraučen byl ústně i listowně, a ačkoli prý nejen před tím již Baňsko-Slowenská, od Tablice a Lowicha založená, společnost w Uhrách mnohé Čechy, k. p. Puchmíra, A. Marka, Sedláčka, Hanku a t. d., ale i nedáwno maďarská Akademie Čecha Palackého audem wyjmenowala". —

Co se w této žalobě mé osoby týče, na to odpowídám: co sem psal, nikdy sem nepsal pro obdržení chwály nebo přízně od Čechů, ale dle mého přeswědčení pro štěstí celého národu; co pak do Chmelenského, Kopeckého a jiných, wždyť jim tuším jejich wlastní krajané již dosti odpowědí nadáwali. Ani bůh nemůže wšem lidem wyhowěti: tím méně člowěk! O knize weřejně tištěné a obecenstwu podané má každý jednotliwec práwo, podlé míry swých schopností a známostí swůj saud i weřejně pronesti, aniž mu to kdo za zlé míti může, až pokud to za swůj osobní hlas, nikoli za hlas uměny a národu, wydáwá. Museum a Matice česká, aneb jiné učené společnosti w Praze, nemohau se, dle mého zdání, ani k Baňské Společnosti ani k učené maďarské Akademii přirownáwati, která prý p. Palackého, Čechomorawana, předce čestným audem učinila, anť Čechowé prý podobnau ctí ani jednoho ze swých pokrewných a bratrů Slowáků neozdobili. *) Owšem k želání by bylo, a čas

*) Skladatelé dopisu ku p. Kollárowi mají (což se poněkud jejich wzdáleností omlauwati může) patrně neprawé pojětí o Wlastenském

jest již tomu swrchowaný, aby se takowá Učená Společnost aneb Akademie w Praze neb we Wídni uspořádala, kteráby z audů wšech našich kmenů záležela, tak aby při ní Čechowé, Morawané, Slowáci, Slezáci, a dle mého zdání a přání i Lužičané swého předpřítomnitele a zástupce měli. Tamby se mnohé podobné nářečiwé hádky rozhodnauti a urownati mohly, aby do žiwota škodliwě nesáhaly; tamby bylo střediště i rowných práw i rowných powinností našich; toby byl swazek nás wšecky spoludržící, abychom se co duhy bez obruče z rozsušeného sudu nerozwírali a každý na swau stránku neodpadali. Žeby to, kdyby to wšech nás upřímná žádost byla, milostiwý Wládce a Otec našeho tak četného národu nejen powoliti, ale i laskawě podporowati ráčil: o tom žádné není pochybnosti, ant toho skutečné příklady a důkazy máme nejen na maďarské, ale i na illyrské, ze tří kmenů, chorwatského, slawonského a dalmatského záležející, Učené Společnosti. Ale i této společnosti cíl nemuselby býti čest a marnomyslnost osob, nýbrž čest a štěstí národu. Kdyby potom z takowéto, ne jednostranné, ale ode wšech spolu založené společnosti Slowáci wywřeni byli: tu teprw měliby příčinu stížnost wésti.

Jiní z Tatranských těch mladíků wedau opět jiné stížnosti, křísíce ze hrobu dáwno zapomenuté události a twoříce sobě samým zbytečné pochybnosti, nechápajíce aneb pochopiti nechtějíce wěci buď samy w sobě malicherné, buď dosti snadné k pochopení. Aby se wšak nedomníwali, že při našich Hlasech jejich Hlasů slyšeti nechceme aneb že na jejich námitky odpowědi nemáme, a místo rozumných důwodů neb odwodů pauhé diktatorské rozkazy a nenáwiděné „Sic volo, sic jubeo“ jim naproti stawíme: tedy klademe zde hlawnější punkty z jejich psaní s připojenými na ně odpowědmi. Taktoť píší: „Žiwť jest bůh a žiwať duše

Museum w Čechách, představujíce si je jako nějaký ústaw wýhradně ke wzděláwání českého jazyka a literatury určený, též o Matici České, jakoby tato nějakau učenau společností byla, čímž ona naskrze není. *Pozn. Wydaw.*

naše, že my nenáwistníci Čechů nejsme, anobrž i we mnohých wěcech s ultraisty našimi se nesnášíme, a Wás, na kterékoli straně byste stáli, wážiti si budeme: nicméně však odpusťte nám naši otewřenost, to chápati nemůžeme, *jakowým srdcem*, zwláště a jmenowitě Wy, k těm, nedíme newděčným a nesprawedliwým, ale nedůsledným a sobě protimluwným Čechům se hlásiti a o ně tak wraucně zaujímati můžete; anť tito před Slowanstwem a celým učeným swětem nikoho wíce *necompromittowali*, jako práwě Wás. Nechápáme, jak Čechowé nad naším tichým (?) odchodem od nich takowý hluk a nářek (!) tropiti mohau, anť oni sami nám k tomu tak říkaje dwéře otewřeli a nás, před tím ještě dlauho wždy pochybowawších, ustawičně nowými rázy a odstrky od sebe odmršťowali, nejen duchowně a literárně, ale i hmotně a materialně. Míníme tímto onen dwojnásobní skandal w nejnowějších časích a rocech. U počátku r. 1843 tištěno bylo w Časopisu Musejním, i w jiných českých nowinách, náwěští od Sboru Musejního pro řeč a literaturu českau: že se prý spisowatelům českým za nejlepší od nich na swětlo wydané knihy každoročně zwláštní pocty čili premie z Matice české (ku kteréž i nejedni Slowáci přispěli) rozdáwati budau; že každý w čistém českoslowenském jazyku *půwodně* a spráwně wydaný spis může pocty aučasten se státi, bez rozdílu, zdali w Čechách, Morawě, *Slowensku* (tak) aneb kdekoli jinde wydán, a w cís. král. rakauském státu dowolen byl. — Práwě w běhu toho roku, když to náwěští wyšlo, wydán Wáš Cestopis, na *Slowensku*, spis *půwodní*, w císařstwí rakauském censurowaný i *dowolený*, od celého Slowanstwa s plesáním přiwítaný, do němčiny we mnohých časopisech a nowinách překládaný a t. d. Nu a Čechowé? či drželi swé weřejně pronešené slowo? — Aby *Slowákowi* prwní poctu a odměnu dáti nemuseli, raději zpátkem wzali slowo a zničili wšecko to dáwání premií; *) tím urazili, potupili, *odstr–*

*) Znatelé wěci sami wědí, že wšecky zde činěné nářky na ničem jiném než na pauhých, z leckterých kautu sebraných, klewetách

čili nejen Waši osobu, ale celé *Slowensko.* Pan Čejka píše sice w České Wčele č. 65 „Můželi prý celý národ za jednotliwce odpowídat?“ My odpowídáme: toto neučinil jednotliwec, toto učinil prwní spolek a wýbor národu, učinilo srdce, střediště a repraesentantstwo wšech Čechů. Známeť my, drahý muži, že Wy podobné almužny potřeben nejste, ale psáno stojí: *ne samým chlebem žiw bude člowěk*, a opět: *komu čest tomu čest, komu clo tomu clo.* — Nech to Čechowé učinili ze slabosti charakteru, nech z bázně židowské, nech z osobní nepřízně a literární řewniwosti: zůstane to wždy nejen aurazem a odstrkem Slowáků, ale i pomníkem w letopisech Matice a literatury, Čechům dozajista k neweliké chwále slaužícím. A jak nesnášeliwí Čechowé s Wašimi neiikawými spisy aneb články z nich wyňatými zacházejí, kterak je proti Wašim zásadám, a snad i bez Wašeho wědomí, přetwořují, oprawují a proměňují jako nějaká exercitia scholastica: to Wy sám darmo ukryti a omluwiti se snažíte, máme toho my sami důkaz w rukách w Nowočeské bibliothece. — I jak tedy nám Wy to za zlé míti můžete, že, byste toho Wy jako starší i necítil, my jako mladší to tak žiwě cítíme? Nebo *jestli se toto na zeleném dřewě děje, i co pak bude na suchém?*“ —

Těmto tedy tak uraženým a citliwým, jináče dobromyslným a Štúrowskými přepiatými záwraty, jak se zdá, ještě ne zcela zachwáceným a nakwašeným mladíkům, kteří

---

zakládati se nemohau; i jest politowání hodné, že wzdálení a wěci nepowědomí mladí Slowáci takowým swé ucho propůjčují. Ustanowení, komu pocta dána býti má, děje se dle neodwislých, písemně podáwaných, odůwodněných zdání a hlasů wšech audů Sboru, bez přijímání osob neb jiných jakýchkoli ohledů. Za rok 1843 nebyla žádná pocta dána, protože žádná toho roku wyšlá kniha statutům přísně wzatým dosti činiti se nezdála. Za rok 1844 přisauzena byla pocta druhé třídy p. Jos. Kaj. Týlowi za novellu „Poslední Čech;“ od té pak doby udělowání poct od Matice České nikoliw zničeno, nýbrž dle ustanoweného řádu zastaweno bylo, protože se pocta w cennau otázku proměnila. *Pozn. Wyd.*

toto s takowau křesťanskau autrpností nade mnau psali, nechať to k uspokojení a potěšení slauží: že bůh mi swědkem jest, že jako před tím na obě tyto události a maličkosti já sotwa myslel, tak nyní již dáwno a docela na ně zapomenul sem, aniž by se mi kdy i w nejhlubších snách bylo to snilo, že ony někdy k takowým apprehensiem, k takowým následkům a záwěrkům, anebo k takowé wášni a pomstě příležitost zawdají. Ku přání byloby, aby někdo z Čechů a audů onoho Sboru prawé wyswětlení této, nepochybně opět jen nedorozuměné, otázky, a tím i poklid duši těchto mladíků udělil, a jim tak onu Čechophobii a *bázeň před budaucností* odňal: anť já upřímně wyznati musím, že o ní tak málo staral sem se, že mi její wlastní staw a běh posawad docela neznámý jest, anobrž mně, jelikož řeč o mé osobě jest, o ní ani sauditi nenáleží. Poněwadž ale tato žaloba a wýčítka, aspoň wětším dílem, od bohoslowců, budaucích kazatelů náboženstwí a učitelů cnosti pochodí: tedy upozorňuji tyto mladé bratry na to, „že cnost zaplacená není cnost, ani mrawnost ctižádostiwá a peněz lakomá není mrawnost." Prawda, že psáno stojí i to: *„Láska trpěliwá jest, nezáwidí, není wšetečná, nenadýmá se, nehledá swých wěcí, nezpauzí se;"* a opět psáno stojí: *„Naplňte radost mau, abyste jednostejného smyslu byli, jednodušní jsauce, nic nečiníce skrze swár aneb marnau chwálu, ale w pokoře jedni druhé za důstojnější, nežli sebe, majíce, nehledejte jedenkaždý jen swých wěcí, ale každý také toho, což jest jiných."* Dejme pak i tomu, žeby to i nějakowá chyba a křiwda byla: neznáteli staroslowenské příslowí swých otců: Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem? — A musíli wšecko jen na ubohý národ uwrženo a na něm pomstěno býti? Wedle nejednoty býwala pomsta od jakžiwa wzteklice a wrahyně naší národnosti. Pokud se nenaučíme my Slawjané nejen učiněné nám, buď domnělé buď i skutečné křiwdy a urážky pro dobro národu welikodušně snášeti, nýbrž našemu, třebas snad někdy a někde i newděčnému národu, jako Themistoklesowé, Mariusowé, Scipionowé,

wšecku naši osobní čest, jmění a život obětowati: až potud nejsme hodni slauti národem a státi w tak wznešené službě člowěčenstwa, k jakowé nás nebe stwořilo a určilo, k jakowé nás wšeobecná historie swěta powoláwá a jakowau welikost nowé budaucnosti od nás požaduje. — Co se pak onoho w Nowočeské Bibliothece, wlastně we Slowesnosti Jungmanowě tištěného tu i tam změněného, a již tolik opáleného a žwýkaného, článku a wýňatku z mých spisů týče: tedy neučinil to ani redaktor, ani korrektor, ani Sbor Musejní, jakž mylně se domníwáno, ale, jakž to wlastnoručním psaním každému, kdo chce, dokázati mohu, učinil to sám ten muž a mistr, Nestor a Mentor wšech nás, a nadto nade wšecko ještě i můj Pylades, jehož my wšickni učenníci a chowanci jsme, a toto práwě za welikau čest a štěstí sobě pokládati máme a hlawu před ním hluboko i tam kloniti, kdeby snad we slawných šedinách jeho třesawá již noha tu neb tam klopýtla; anobrž kterému já, co nějakému bělbohowi našeho národu a Sokratickému geniu mého žiwota, ne onen chatrný článeček a cestopis, ale kdybych wěděl, žeby mu to milá wůně byla, i wšechny mé spisy jako wděčnau oběť na oltář položiti a zapáliti hotow jsem.

Tito mladíkowé píší a ptají se dále: „Nechápáme a w rozpacích jsme, jak rozený Slowák proti Slowákům a slowenčině brojiti může: anť se nalezají rození Čechowé, kteří předsewzetí naše nejen schwalují ale i podporují, co spoludělníci a slowenští spisowatelé, jako k. p. Trnka a Kadawý.“ — To pro každého nepředpojatého, saudného a zkušeného welmi jest snadné k pochopení, totiž: jako mluwili a brojili wšickni proroci i z kmene Juda i z kmene Israel proti rozdwojení národu židowského; jako mluwil a psal Thukydides, rozený Athenčan, proti nepřátelstwí mezi řeckými Spartany a Athenčany; jako horlil Serb Lazar proti Brankowičowské a Obiličowské rotě; jako brojil a zpíwal rozený Polák Sarbiewský proti záhubným roztržkám mezi polskau šlechtau, Kozáky a „chlopstwem“ čili sedláky w Odě 16:

O qui labentis fata Poloniae
Flectis, inhospitos tumultus
Et protervum Martem;
Ingurgitatam sanguine Patriam
Paci redonas: pelle ruentium
Turbam malorum! —

slowem, jako každý rozumný, neegoistický člowěk proti různění a dělení silné celosti na mdlé kausky, proti rušení jednoty a swornosti, proti oslabowání sil k welikým cílům určených brojí a brojiti musí: tak já brojím proti wám a wašemu Trnkowsko-Kadawsko-Tatranskému předsewzetí. Jestli pak wy toto nechápáte, tedy já to tím méně pochopiti mohu, jak se wy na příklad těchto a těmto podobných Čechů i jen odwoláwati aneb jich následowati a jejich jmény swé dílo omlauwati aneb oslawowati můžete? Jsauli tito páni wůdcowé a saudcowé našeho národu a zrcadla k následowání? Renegati a odpadlci wšudy nejhorší. Jako mezi Slowáky tak se i mezi Čechy a wšudy nalezati mohau někteří buď slabí, buď s národem swým upřímně nesmýšlející synowé aneb i Jidášowé: ale zde nejde o to, co kdo činí, nýbrž o to, co a jako wšickni činiti máme. Wy mladíci následujte raději hlasu starších, než nezkušených holobrádkůw. Pro přítele nowého — neopauštej starého! Odwoláwejte se ne na zlé, ale raději na dobré příklady. Ostatně i tu w omylu wězíte: jen málo se posawad takowých ptáčků českých našlo, kteříby, přijdauce ku Slowákům, řeči swé se zpronewěřili, do wlastního hnízda nečistili a Slowákům neb slowenčině pro chléb pochlebowali, myslíce: Koho chléb jíš, toho píseň zpíwej. Co se nebožtíka Trnky týče, nakolik sem jej, w Pešti wíce roka bydlewšího, osobně znal, ten nikoli neslowačil, nýbrž jen některé slowakismy do češtiny uwésti chtěl, o odtržení Slowáků nikdy se mu nesníwalo: a wšak i jemu dal p. Palacký dostatečnau odpowěd. O slowačení pak p. Kadawého — byť jej, jak slyšeti, i sám Orel Tatranský za prwního oswěcowatele Slowenska wyhlašowal — předce wěru lépe jest mlčeti, než slowa tratiti.

Ale koruna celého tohoto Tatranského psaní jest obzwláště následující: „Nechápáme a w pochybnosti wězíme, jak ten muž nyní proti swobodě, samostatnosti a neodwislosti Slowáků powstati a bojowati může, který někdy zpíwal: *Sám swobody kdo hoden, swobodu zná wážiti každau.*“ I to snadno pochopíte, rozmilí bratříčkowé! učiníteli rozdíl mezi prawau a lichau swobodau. Prawá swoboda a samostatnost nezáleží w rozpustilosti a w rozpásanosti, ani w trhání drahých swazků, nýbrž w maudré zřízenosti, w rozšafné a prospěšné obmezenosti wlastní swobody pro obecné dobro, slowem w panstwí a spráwě rozumu we wšech wěcech. Jako ten toliko člowěk práwě swobodný jest, který se w celém žiwotě wšudy oswíceným a wzdělaným rozumem swým řídí a sprawuje a tomuto wšecky ostatní rozličné moci a wlohy duše, wšecky často surowé žádosti a náklonnosti, diwoké wášně a náružiwosti podrobuje: tak ten toliko národ jest práwě swobodný, který se w literatuře a spisowatelstwí jedním toliko jazykem řídí a sprawuje, ostatní pak ta mnohonásobná často surowá nářečí a krajomluwy tomuto jednomu podřizuje, aby rozmnožowáním swobodných obcí a zakládáním nowých trůnů celost netrpěla a se konečně nerozdrobila a nerozmrwila. Naproti pak tomu opilec, smilník, marnotratník, hráč a jakowýkoli hříšník a wýstupník, jenž wšem swým audům a smyslům, wšem wášněm a náružiwostem swobodnau uzdu pauští, není swobodný ani samostatný, ale nejwětší otrok swé nezkrocené zhowadilé tělesnosti. Nejswobodnější jest ten, kdo sám sobě neslauží. Nejhorší otroctwí jest, swým wlastním otrokem býti a nechtíti se rozumem říditi, nýbrž býti manem swé wysokomyslnosti, zpupnosti a panowačnosti, býti wězněm nesnášeliwosti, nenáwisti, pomsty, ztřeštěnosti a jakékoli w mysli příliš utkwěné idey. Němců w amerikanských swobodných obcech nalezá se mnoho millionů z rozličných krajin a nářečí germanských; wšickni užíwají i tam w druhém tom nowém a wzdáleném swětě, we knihách a spisech saského nářečí: a kdo jim při tom swobodu a samostatnost

a to tu největší na zemi, odepře? — Či manžel a manželka nejsau swobodni, jestli spolu we sworném manželstwí žijí? Či se přátelé pozbawují swobody a neodwislosti, trwajíce w přátelském swazku? Či sé domácí, rodina, čeleď, otec, matka, synowé, dcery w jednom domě bydlící rozejíti musejí, aby swobodnými byli? Sobectwí, swojstwí, wlastní zisk nikoho swobodným nečiní, ale zapření a obětowání sebe samého, pozdwižení se k obecnému dobru a přilnutí k celku. Samostatnost nezáleží w samostojnosti, aby člowěk osamělý sám stál, sebe a národ rozdrobničkowal, ale aby se k celostnému žiwotu připojil. — Wy Nowoslowáčkowé máte podiwné předstawy o swobodě i samostatnosti; waše swoboda zdá se býti takowá, jak ji Rousseau w powěstné Dijonské otázce wylíčil, o níž mu Voltaire psal, že po přečtení jí chuť dostal, krásné Pařížské ulice a paláce, zahrady a procházky, salony a musea i jiné ústawy wzdělanosti opustiti, utéci do diwokých prahor, čtwermo lézti, medwědí kůží se odíwati a w pelešech spáwati. Ti Nowobeťárkowé a Ultramaďarkowé wás tuším nakazili swým učením o swobodě, kterau jediné pro sebe chtějí. Nebo jestli wy takowí swobody milowníci jste: i proč-že ji jiným swým bratrům a Spoluslowákům odjímáte? proč chcete Šáryšany, Nitrany, Turčany, Dolnozemce jejich nářečí a swobody pozbawiti? Jako se wy od Čechů oswoboditi chcete: tak tito chtějí a práwo mají od wás a wašeho nářečí se oswoboditi, — a pak kde toto oswobozowání se konec wezme? Newím, proč to za neswobodu máte, raději welikému pánu a králi (národu a řeči), než malým pánkům a podřízencům (kmenu a nářečíčku) slaužiti, jakobyste nikdy nic nebyli o té žalobě slyšeli: čím menší pán, tím wětší tyran! — A proto naopak, já se, a to ne bez příčiny, obáwám, že Slowáci a slowenčina práwě tímto odtržením se od Čechů swau posawadní, netoliko swobodu a samostatnost, ale i swau jestotu a bytnost utratějí, tak jako se tratí jednotliwá loď od loďstwa na moři odtržená, kteráby se jináče we spolku a w jednotě od korsarské laupeže, zajetí a manstwí snadno byla ubránila a we swobodě zachowala.

My tedy wás chceme při prawé a rozumné swobodě zadržeti, které se wy swéwolně zprostiti chcete a změniti ji w nejhorší neswobodu. Jsteli tak welicí swobodomilci, tedy pomyslete: že čím wětší prostranstwí, tím wětší swoboda, tím wolnější hýbání a wywinowání sil; při waší domnělé swobůdce jsau sotwy 2 — 3 'kraje a stolice, při naší jsau 3 — 4 krajiny, totiž Čechy, Morawa, Slowensko, Slezsko. I proč-že tedy weliký národní dům a palác změniti chcete w auzkau kmenní kletku? proč sami stěsňujete hranice swé wolnosti a swobody? proč prostranné parky a zahrady obrátiti chcete w malicherné záhonky a ostředky, anebo w píďowé hřádky a brázdy? Proč-že wy swobodní swobodníci a oswobozowatelé tomu wašemu Orlu Tatranskému tak tyransky křídla obstřihujete a skracujete, že ani jen Šáryšany a jiné nejbližší bratry pod ně wzíti a přituliti nemůže, nercili létati swobodně široko daleko od Tater k morawskému Radhošti a Hostajnowu, odtud k českému Řípu a Krkonošům, odtud ke slezským Jawořinám? Tak hle swobodu hledajíce a zwěstujíce stáwáte se največšími newolníky a otročiteli jiných, a hřešíte nejhruběji proti onomu mně odrhanému: *Sám swobody kdo hoden!* —

Wy mladí swobodomodláři píšete konečně: „Abych wám odpustil, když sobě wezmete *swobodu*, upamatowati mne na onu krásnau a wznešenau *zásadu Slowáků*, která prý nejen jejich starodáwným příslowím jest, ale i u lidu w prostonárodní píseň přišla, a kterau prý já sám tisknauti sem dal we Zpěwankách I. 68:

„Sloboda je zlatá, ale služebnost proklatá:
Jen ptáčík slobodný wesele zpíwá den po dni.“

Odpauštím wám ze srdce, — wy překypující jinochowé, tuto wšetečnau swobodu: ale abyste wěděli, že i já ne méné než wy swobodomilowným a swobodomyslným jsem, beru sobě též swobodu, upomenauti wás na následující w týchž Zpěwankách a na též stránce tištěnau slowenskau prostonárodní píseň, která takto zní:

„Sloboda, sloboda, či je ona dobrá:
Eště lepšje štěstja (t. národu), *komu ho pán boh dá.“*

A na ono latinského básníka:

„Vera libertas animique virtus
Prima non posse est mala perpetrare,
Altera nolle.“

Nu ale ptáme se Wás pro wšecky swaté a nebešťany, powězte nám: jakže zde při jednotě národní řeči a literatury i jen řeč býti může o nějaké neswobodě, které ujíti, aneb swobodě, ku které přijíti chcete? Kde jest to manstwí a otroctwí, we kterém se před tím Slowáci u Čechů nalezali a z něhož wy je na swobodu wysekati chcete? Nejsauli toto wšecko jen obludy a strašidla waší wlastní obrazotwornosti? — Wy Nowo-Mojžíšowé, prwé než byste lid slowenský z tohoto egyptsko-českého služebnictwí na paušť a ku swobodě wywedli: ukažte nám medle to strniště a tu slámu, kterau zde bolestně sbírati, ty těhly, které zde mozolně dělati, ty pyramidy a obelisky, které zde krwawě stawěti museli? Ukažte nám ta jařma a pauta, to zajetí a wězení, ty žaláře a šatlawy, we kterých Čechowé Slowáky, w jakémkoli smyslu a potahu, drželi a trýznili? Obnažte nám na těle Slowáků a Slowenska ty šrámy a sinalosti, které jim knuty a karabáče toho, wámi tak oplakáwaného, českého násilí a ukrutenstwí spůsobily? Neučiníteli to, wyhlásíme waše mluwení o swobodě a otroctwí za oprawdiwé rauhání, a wás, ne za wůdce a oswoboditele, ale buď za kejklíře a šidíře, lid bez příčiny baujicí, buď za hrdiny motowidlem střílející, aneb aspoň za churawé citliwůstkáře, chlaupky u wejce a mrwu w cizím oku hledající. Či wšickni rozumnější a wzdělanější Čechowé nepowažowali od jakžiwa Slowáky co swé bratry a slowenčinu hned co matku, hned co sestru? Nedal-li již Klen Rozkochaný, Slowěnín, mnohým slowenským slowům a formám práwo měšťanstwí w lexikografii české, k. p. čawka (kawka), chwost (ocas), huspenina (jícha), lemeš (rádlo), pozlátka (pozlátko), šatka (šátek) atd.? Wezměte staré i nowé české knihy zpěwů

duchowních do ruky, nejen protestantské ale i katolické: či nenajdete w nich písně od Slowáků wedle písní od Čechů skládaných s rownau ctí umístěné? což již před stoletím náš wýborný Daniel Krman w předmluwě ku kancionálu Kleychowu, str. 17, s potěšením pozorowal, kde mezi jiným (nastojte) ne Nowo-Štúrowskau, ale tuto knižní a spisownau řeč *jazykem otcowským Slowáků* nazýwá, anť Daniele Hořčičku, Turčana, *znamenitým otcowského jazyka milowníkem* proto jmenuje, že knihu Tranowského starými i nowými zpěwy a modlitbami (rozumí se w českoslowenské řeči psanými) rozmnožil; týž pak Slowák Krman tamž str. 25 o Slezácích toto píše: „Wší chwály hodni jsau naši páni Slezáci; nebo ač práwě jazyk jejich od našeho a českého w něčem rozdílný jest, nic méně na českých knihách přestáwali a přestáwají.“ — Či na roli prawopisů a mluwnic nenacházíme wedle Čechů i Slowáky pracowati a zákony i prawidla dáwati, jako byl Masnicius, Michalowic, Jacobei, Jančowič, Šramko, Černanský, Krman, Doležal a jiní? Či neusadil p. Palkowič we swém Slowníku haufy krásných slowenských slow wedle českých, z nichž mnohá již bratří Čechowé i skutečně přijali? Či newyrownaný Jungmann nečerpal z wíce nežli *dwanácti* slowenských studnic k obohacení swého Slowníka, mezi nimiž nejen hojné sbírky od Slowáka Rybayho, Lešky, Šramka, Prokopiusa, Doležala, Semjana, ale i od Bernoláka, Hollého, anobrž i Zpěwanky a Slowenské Weršowce nalézáme? Kdo tu může žalowati na zanedbáwání, newšímání, za hřebet házení anebo práwě otročení Slowáků? Či sobě Tablic newzal práwo a swobodu proti germanismům některých nowějších českých spisowatelů wystaupiti a je ostrým mýdlem mýti we Kroku a w časopisech jiných? Či Slowáci nezarazili w Břetislawě r. 1803 při institutě a kathedře i saudnau stolici, kteráby co wlaská Crusca, bedliwau stráži měla nad čistotau, přesností a prawidelností českobiblické řeči, a wydáwáním správně psaných knih odporowala wšelikému zpotwořowání jí, tam skrze nowokutá slowa newkusného Čecha Pohla, zde skrze ne-

orthografickau orthografii Hromádkowu, onde skrze makaronismy Němcočechů, kteří ji, jak p. Procházka žalowal, zkaliti a we psí dáti chtěli? Anobrž či newidíme w lůně Čechů Slowáky wysoké auřady a hodnosti zastáwati, k. p. rektorstwí při wšeučilišti, jako Nitran Nudožerin; farářstwí a učitelstwí w Praze, jako můj krajan Mošowský Tesák a Nitran Táborský; bakalářstwí w Praze jako Spišák Petrowič, superintendentstwí jako Nitran Leška, censorstwí a kustosstwí při nejwyšší knihowně, jako Gemerčan Šafařík atd.? — Komuže z Čechů udělili Slowáci takowau čest a swobodu? Kde tu může býti řeč o služebnosti? A nejináče jest i w jiných odwětwích žiwota, řeči a literatury. Nemajíli Slowáci při přeložení Šestidílné Biblie, tohoto palladium československého, swého tlumače a náměstníka P. Jesenského? Odkud wyšlo zákonodárstwí w básnictwí smělým swobodným protestowáním proti kwapnému wyobcowání klassické řeckolatinské časomíry a prosodie z československého Parnasu? Z Břetislawi, ze Slowenska! Kdo se opowážil staré těsné staweni samého mistra Dobrowského we staré historii Slawjanstwa zbořiti a na jeho zříceninách mnohem spanilejší a prawdiwější wystawiti? To byl hle w otroctwí Čechů lkající a upějící Slowák! — I k čemuže tedy tyto žaloby nedůwodné; čehože nimi docíliti chcete? nepochybně sami tajemstwí swé prozrazujete, chtějíce wěc na odpor této postawenau dosáhnauti a spůsobiti; snad wy chcete nad Čechy panowati a horowati, tito pak aby wám slaužili! — Než slyšte: „Ten kdo do paut jímá otroky, sám je otrok.“ Tak hle, poněwadž se wy na předzpěw ku Sláwy Dceře odwoláwáte: musíte odtud i odpowěd přijmauti. „Ale bratři! nechtějmež takowýmito křehkostmi stěžowati spolku mezi Čecho-Slowáky, bez toho swým rozšířením a jinými okolnostmi dosti rozdělenými. Seznejte se toliko, jisto že jeden na druhém brzy wšeliké přednosti naleznete. Spojme se předewším k jednosworné písemné řeči a prawopísemnosti, ant nás 7—10 rozličných dialektů a orthografií rozděluje, a čtení knih našich nám nesnadní.“ Zůstaňme při tom počtu

nářečí, který nám osudem již newyhnutedlně dán jest, aniž je sami schwálně rozmnožujme, ale raději kde možno umenšujme. —

Pročež wy synáčkowé naši a našeho kmene slowenského, nedejte se točiti každým wětrem a swésti nowým učením, ne každému duchu wěřte, ale zkušujte duchů, jsauli z boha: nebo mnozí falešní proroci přišli na swět. Neslyšte těch, kteříby wám jiné Ewangelium řeči kázali, než jest Seštidílné, a jiné králowstwí jazyka mezi námi založiti chtěli, než jest to Králické. Kdyby se pak někdy i nějaký mamič a pokušitel k wám přiblížil a zawedl by wás do nejskalnatějších Tatranských dolin a planin, řka: rcete ať kamení toto chlebowé jsau; wy odpowězte: ne samým toliko Orawským owsenákem, ani samau Liptowskau šwábkau, ani samau Zwolenskau kaší žiw bude Slowák, ale i wzdělanějším českoslowenským nářečím. Kdyby wás tento pokušitel postawil na wrch zámku Břetislawského a řekl: Spusťte se dolů do této hrozné propasti, angelé wás na ruce uchopějí, abyste neurazili noh swých; tedy wy řekněte: Nebudeš pokaušeti pána boha swého, aniž žádati diwů a zázraků od něho tam, kde i nemožné i zbytečné jsau. Kdyby wás pojal na temena nejwyšších hor, Šturce, Soboru, Křiwaně, Lomnice a ukázal Wám wšecku sláwu jejich a řekl: Toto wšecko dám wám, jestli že padnauce budete mi se klaněti; tedy wy řekněte: Odejdi od nás Černoduchu! Neboť psáno stojí: Pánu bohu swému klaněti se budeš a jeho maudrému řízení, které nás Slowáky a Čechy již mnohostoletým, i tělesným i duchowním, swazkem spojilo: a co bůh spojil, člowěk nerozlučuj!

XIII.

A. W. Šembera.

(Professor české řeči a literatury w Olomauci.)

A) Z dopisu J. Kollárowi d. d. 1844 pátého Listopadu.

Smutné to zajisté, že w čase, kdežto se láska k našemu národu a jazyku s tolika stran osočuje, a kdežto nám jednoty na nejwýš potřebí, abychom odolali, nezkušení našinci rozmíšky a sekty jazykowé počínají, jakož to k nemalé škodě swé i naší p. Hurban w almanachu Nitra učinil. Ať pp. Hurban a Štúr omlauwají swé počínání jakkoli, z wyššího hlediště omluwiti se nijakž nedá; ze wšeho wyswítá nepraktičnost, swéhlawost a jakási zakyselost k Čechoslowanům neuherským. Píši o téže wěci i p. Kadawému, byw od něho k tomu wybídnut.

B) Z dopisu témuž od r. 1845 dne 15 Dubna.

P. Štúr prý předce při swém zamyšleném jazyku zůstáwá. Kéž jen swau a naši naději, kterau w Nowiny jeho skládáme, nesklame! O jeho wýsadě muselibychom pak říci: Těžko nabyto, lehkowážně pozbyto.

C) W dopisu témuž od r. 1845, 26 Srpna.

Počínání Štúrowo se w Morawě wšeobecně tupí a za neopatrné i škodné pokládá. Takowí též hlasowé ozýwají se saukromně i se wšech stran z Čech. Zde nebude snad ani jediného odbiratele Nowin Slowenských; w Praze hlásil se o ně p. Staněk, na poště wšak prenumerací ani nepřijali, odkazujíce jej na gub. powolení. Štúrowčina a obtížnosti tyto zajisté každého odstraší, by si nowiny Prešpurské zjednal, a tak zůstane Štúr w odbytu na katolické duchowní we Slowensku a některé swé přízniwce obmezen. Zdaliž mu i tito — jest prý odběratelů okolo čtyr set — wěrni zůstanau, budaucnost okáže.

D) Z dopisu k témuž r. 1845 dne 17 List.

Nowiny Štúrowy nemají k nám průchodu, tak že jich ani neznáme. Takowá tu dílem nechuť, dílem lhostejnost

k té nowé slowenčině! A jak rády by se tu *dobré politické nowiny* četly, kdežto Pražské jsau příliš skromné a jinak obmezené.

E) Z dopisu témuž z Holomauce 26 Unora 1846.

Ráčíteli s nějakým spisem proti Nowoslowákům wystaupiti, jak wšickni od Wás čekáme a o to prosíme, neopomiňte se ujmauti i morawských Slowáků, proti těm nerozwáženým a záhubným nowotám. P. Hurban a Štúr prawí, že prý Slowáci zwláštní, od Čechů a Morawanů rozdílný kmen jsau, a že tedy i zwláštní spisowný jazyk míti mají. K tomuto kmenu wšak, kdyby ho bylo, náleželi by patrně i Slowáci morawští we Hradišťsku a Brněnsku, co tisíciletí bratří Slowáků nyní uherských, a jazyk pro něj muselby býti takowý, by žádná wětew kmenu od něho pro nesrozumitedlnost wylaučena nebyla. A wšak nynější Štúrowčina čili jakási z několika krajomluwů skowaná nowoslowačina nehodí se nikterak pro morawské Slowáky, a náleží k tomu wíce než přepiatá wíra, žeby ji tito kdy za swůj jazyk uznali. Tím spůsobem tedy půwodcowé tohoto nowého nářečiska Slowáky morawské, swé bratry, od sebe odstrčili a zbůhdarma rozdwojení (owšem jen na papíře) tam učinili, kde žádného býti nemá a bohdá nebude. Já wšak ještě wždy tau nadějí se kojím, že Štúr a Hurban poznajíce pošetilost podniknutí swého, dříwěji nebo později k jazyku biblickému se nawrátí. Toto nawrácení ale by se ostrými autoky a osobním škádlením s obau stran stížilo a prodlaužilo.

XIV.

P. Ondřej Kalnický.

(Učitel w Lučenci w Nowohradské stolici.)

We psaní Janu Kollárowi 1 Červma 1845.

Nowé počínání Slowákůw se slowenčinau mně se welice nelíbí. Já jsem sice jen kwapečka we welikém oceanu na-

šeho národu, a proto rád skromným býwám w saudu o národních wěcech: ale předce toto nešťastné rozdwojení Staro-Slowáků a Mlado-Slowáků mne každodenně hrozně nepokojí, a bojím se, že ono spůsobí baufky a zmatky záhubné. Není k očekáwání, aby se starší, dáwno československčině oddaní Slowáci k wůli mladším zapřeli a k těmto obrátili. I sám náš pospolitý lid tak jest již přiučen a nawyklý k československčině: že beze ztráty a posměchu sotwa bude moci čítati knihy a nowiny w té pospolité, stohlawé, stojazykowé slowenčině. W církewních pak a školních wěcech ještě wíce škody může natropiti. Než jako se nad tímto poblauzením horšíme a rmautíme na jedné straně: tak se na druhé diwíme posawadnímu mlčení našich čelnějších mužů, otců a spisowatelů, že proti tomuto rozbroji a neštěstí hned u počátku hlasu nepozdwihují.

„Principiis obsta, sero medicina paratur,
Dum mala per longas invaluere moras!“

XV.

Jan Déwan.

(Slowa božího kazatel we Bzincích, jménem mnohých Nitranských Slowáků).

Článek do německých a maďarských nowin poslaný na počátku r. 1846.

Měl bych mnoho co psáti o onom nowém zmatku a pohoršení plném úkazu w naší milé wlasti, totiž o oné zase nowotočené, ani české, ani Bernolácké ani slowenské spisowné řeči w Prešpurských nowinách: ale muselbych býti o tom příliš obšírným, anobrž w některých wěcech nowotářskému čtenářstwu snad i nesrozumitedlným.

Wětší a rozumnější část našeho obecenstwa nad tím cele zbauřena a rozhořčena jest.

Měli sme trpěliwost s poblaudilými, očekáwajíce nowý rok w té jisté naději, že ke střízliwému rozumu přijdau

a na prawau, lehkomyslně opuštěnau cestu zpátky se nawrátí. Poněwadž se to ale, bohužel! nestalo, tedy se nemálo diwíme našim představeným, našim spisowatelům a jiným wůdcům a zástupcům lidu a národu našeho, že toto nešťastné rozdwojení a matení trpějí, weřejně proti tomu nepowstáwají, a naši krásnau a wýbornau, čistau a dokonalau, wšem Slowákům rowně srozumitedlnau, od celého swěta wysoce ctěnau a wáženau knihowní řeč tak snižowati a zoškliwowati dopauštějí. Jsauť jisté národní poklady, s nimiž jednotliwí lidé zacházeti práwa nemají, a k takowýmto klenotům přináleží hlawně spisowná řeč a literatura, obzwláště pak takowá spisowná řeč, we které lid a národ, jako Slowáci w Uhřích, již od wíce než ode 300 roků zdařile poučowán, potěšowán, polepšowán a wzděláwán byl, a který práwě proto w této krajině w celosti a wůbec wezma ode dáwna mezi wšemi ostatními národy i nejwzdělanějším byl, newynímaje ani samé na wenkowě bydlící Němce; kdo se o tom přeswědčiti chce, ať nawštíwí krajinské školy a žaláře.

Taužili a lkali sme po nowinách, pracowali sme na jejich wydobytí spojenau silau wšickni i bližší i dalecí, přinášeli sme k tomu cíli ne nepatrné oběti jedenkaždý podlé možnosti, aby náš národ a lid ještě wíce oswícen a na wyšší stupeň wzdělanosti pozdwižen být mohl, a my sami abysme tu radost měli, w naší wlastní řeči něco milého, pěkného a rozumného čítati: ale buď to nebesům žalowáno! nedosáhli sme cíle tak wraucně žádaného, anobrž hořce a bolestně sklamáni sme. Oprawdu, Slowensko celé neměloby pošetilců těch několik poslauchati a od nich se trýzniti necháwati! Ano slyším, že i naší milostiwé a otcowské wládě se tato řeč nelíbí, poněwadž knížata rakauská rádi československy mluwí, nikoli ale horňácky aneb raději pltnícky a čipkársky. Kollár w Pešti jest náš drahý slowenský zastawatel, tomu sláwa sluší, tomu i swatá powinnost náleží, aby prwní w této wěci hlasu swého pozdwihnul a prosby tisíce Slowáků splnil. On ať tomuto

neřádu překazí a nawrátí nám řeč naši biblickau, naši milau čistau řeč. Nechceme o této wěci wíce psáti, ale jestli toho potřeba bude, wynasnažíme se wšemožně nápomocni býti. Bůh jej w tom posilňuj!

XVI.

Psaní Dolnozemských mezi Maruší a Kérešem bydlících Slowáků Janu Kollárowi.

W Čabě dne 4 Januara 1846.

Welebný pane!

Jako rosu s nebe žížniwému poli rozsewač, tak taužebně sme očekáwali uskutečnění předsewzetí p. Štúrowa — ke štěstí národu našemu. — Jako roztržití bratři smírce swého, tak sme wítali přemilé heslo — : „již jest . . .! již budeme míti Nowiny —" daufajíce, že skrze sworné porozumění mír a pokoj panowati bude mezi námi, že okřeje srdce naše skrze rozwlažení omdlené národnosti — že i lid náš pospolitý na wyšší stupeň wzdělanosti pokročí, ujat za ruku Nowinami.

Ale žel nám, žel! že sme welice sklamáni! že místo rosy — ledowec naše pole bíti začal, místo smírce rozsewač různic — místo libozwučného učitele wzdělanosti— trpák plenawého jazyka bukowau hrubost wáleti, ba wěru (račte odpustiti) kydati začal. —

Prawda jest to, co Waše Welebnost smutným srdcem na písku Grobnického Pole (Cestopis str. 37) napsala: „*My nesworní Sláwowé, my nesworní Slowáci!*" Důkaz toho trpký jsau Štúrowy nowiny ne w počestném rauchu, ale w surowici a w húni oblečené. Pro pána boha! co ten člowěk myslí, že nás chce od wzdělaného kmene bratrů morawských a českých odlomiti —? Newili, že tak budeme jenom haluz bez kořene — uschlá? Odpusťtež, prosím, a nepokládejte mi to za zlé, že proti tomu nenárodnímu počínání Štúrowskému zde hromžím: račte wzíti w rozwahu, co nížeji následuje, — za to mám, že mi odpustíte.

Na naší Dolní zemi, jak to Waší Welebnosti dobře známo, bydlí mnoho tisíc Slowáků, kterým powěst o národních nowinách wšeobecně k uším přišla, — s takowým působením, že těmto nowinám s radostí w ústřety hleděli. Mezitím, že těch mnoho tisíců Slowáků nepředplatili hned na tisíce exemplářů, učinili to proto, že chtěli se přeswědčiti prwé z těch několika, které tu i tam do rukau se dostaly — o spůsobu nowin, budeli hodná wěc, w hojnějším počtu je doprawiti dáti. —

Mezi jinými w nowě powstalá *hospodářská společnost* w Čabě, na spůsob kasina aneb čtenářského towaryšstwa, počala je též čísti; — z učených jak říkáme lidí žádný o Nowinách nic neprawil — chwáliti jich nemoha, tupiti nechtěl, aby lid ode čtení neodpudil. Nu a cože sme brzo spatřili w té společnosti? smích aneb mrmot — a takowéto otázky: „*Ale pán Otec! cože jsau toto za Nowiny? jeli to Prešpurská slowenčina? ach, wěru si my ani oči, ani jazyk na takowéto trpáčinè kaziti nebudeme! Nežijeli pan Palkowič wíce—? Pan Kollár žádného podílu při těchto nowinách nemusí míti, nebo wíme, žeby to jinak bylo. — Toto jest pro drotáře — ale ne pro nás. — Pane šwagře, dejte sem ty maďarské nowiny, trapme se raději na maďarských — a to nám wěru nebude hanba nikdy, když my Slowáci na to, co w maďarském nedorozumíme, doptáwat se budeme; ale to by dojista nám k hanbě a posměchu bylo, kdybysme slowenské nowiny nerozuměli, a sice ne proto, že jsau wzdělanějším, ale trpačtějším, hrubším nářečím, nežli je naše, psány. — Škoda papíru! — škoda našeho dobrého nadání, které sme měli o národních nowinách — počkejte-že, či budau dobré na pípku zapálit!*“ — A tu je se smíchem i hněwem drápali. Toto a tomuto podobné může, kdo chce, kde chce a kdykoli chce, u nás o Štúrowých Nowinách slyšeti. Toto pak mluwí čistí, horliwí Slowáci. Nu a cože odpadlci psewdowci —? Těm jsau tyto Nowiny woda na mlýn — smích — posměch. — Hle co Štúr natropil! — Wěřte, ten naší dobré wěci wíce uškodil,

nežli wšickni odpadlci, — bůh wí, jak to naprawiti? — Taká weliká wěc, že se musela do takowých nešťastných rukau dostati, tohoť nám jest wšechněm mezi Maruší a Kérešem bydlícím Slowákům líto welmi; proto já Waši Welebnost srdečně prosím i we jméně ostatních bratrů, abyste Štúra ještě přísně napomenuli k tomu, aby tu ohawnau trpačinu opustil, a pilně se čisté, krásné biblické řeči držel, té, která jako žiwý swatý kmen wšecky ratolesti obžiwuje, a jak Morawany a Čechy, tak i Trpáky a Krekáče wzděláwá a w jeden národ wěncuje. — Jestliže to neučiní, nech si swé Nowiny sám hauká, ouká a uuká, — bo-boká a dadaká; my jich čísti nebudeme.

Waší Welebnosti od boha wše, co k štěstí přísluší, wraucím srdcem winšujíce, zůstáwáme Waší Welebnosti ctitel a služebník

Daniel Brozmann w. r.
jménem Dolnozemských mezi Maruší a Kérešem bydlících Slowáků.

XVII.

Jan Stehlo.

(Starší ew. Báčsko-Sremského Seniorátu.)

W dopisu panu Kollárowi.

Welebný Pane Bratře!

Nemohlo potkati wětší neštěstí národ náš, w zemi této okrem toho již z mnohého ohledu welice nešťastný, jako nowá roztržitost, kterau mladí naši Slowáci skrze to spůsobili, že zawrhše wzdělanau a bohatau, od starodáwna u nás w užitku postawenáu biblickau naši slowenčinu, počali písati w ošklіwém a newzdělaném tom nářečí, které se jen we dwau horních stolicech potřebuje, wšech ostatních Slowáků ale uši a srdce uráží. Tak se stalo, polituj bože, že weřejnost naše slowenská we wlasti této na různice se rozpadla, když jedna částka její nowé, druhá pak přede-

šlé řeči spisowné užíwá a potřebuje; tak moci swé předešlé w jedno spojené, již roztrhané a zemdlené spatřuje, ješto nic potřebnějšího a užitečnějšího býti nemůže, jako to, aby jako we wšem jiném, tak i w této hlawní důležitosti swé, *swornost a jednotu* hledala, aby tak jednomyslností zmocněná, w nynějším ohni pronásledowání a potlačowání od jiných pewněji státi a obstáti mohla.

Protož já při každé příležitosti přeswědčowal sem pobloudilých našich mladých, jináče znamenitých Slowáků:

1. že, jakož každý jiný národ, jakkoli na mnohá nářečí w sobě rozdělený, předce jen jednu má swau spisownau řeč, kterau wšickni jednomyslně a w celé literatuře swé potřebují a užíwají:, — že tak i my Slowáci w Uhřích měli sme dosawad společnau a wšeobecnau spisownau řeč w celé literatuře naší, totiž naši krásnau, čistau *biblickau slowenčinu*, kterau, jako sme dosawad s prospěchem užíwali, tak i potom zadržeti a potřebowati máme. Tím wíce:

2. nebo lid náš, obzwláště ewangelický, w řeči biblické slowenčiny jest wychowaný a wyučený, k ní od dětinstwí swého zwykl. Pospolitý lid milerád se přidrží toho, w čem jest wychowán, a nerád přijímá nowé wěci.

3. Biblická slowenčina, kterau sme dosawad w literatuře naší užíwali, není řeč cizí, jak se proti ní nawrhuje, ale jest naše, nám od mnohých století wlastní, do žiwota wzdělaného a uměleckého nám uwedená a přirozená, od nynější w obecném žiwotě užíwané češtiny a morawčiny docela rozdílná, ačkoli owšem půwodně dcera její.

4. Co se nowé slowenčiny dotýče, kterau naši mladí Slowáci na stupeň a hodnost řeči spisowné pozdwihnauti usilují, ona přednosti takowé zajisté nijak nezasluhuje, jakowau ji poctiti chtějí. Nebo *a*) jest ona nečisté, pokautní a to nejpodlejší nářečí lidu slowenského, jen obecného, ano nejnižšího, w malém okolí krajiny uherské, wšem jiným Slowákům zoškliwené; *b*) jakowým práwem ono se za spisownau řeč uwesti, a tak nad jiné powýšiti chce, tím jistým práwem každé jiné slowenské nářečí a podnářečí w této

zemi tuto přednost sobě osobowati může; c) chwalitebný a žádostiwý ten cíl, kterého sobě dojíti slibují mladí naši Slowáci, že na tento spůsob, totiž skrze uwedení swého planého nářečí do literatury, spojí a sjednotí Slowáky katolické a ewangelické aspoň w literatuře, tak zajisté nikoli nedosáhnau, nebo Slowáci Nitranští, Zwolenští, Hontští, Nowohradští, Pešťanští, Báčští, Békešští, Banátští, Sremští, a jiní, w biblické slowenčině wychowaní, nikdy a nijak sobě oblíbiti nemohau dialekt jejich Bernolákowský. Patrně se to doswědčilo při Nowinách p. Štúra, které lid náš již čísti nechce, jediné pro nářečí to odporné, we kterém wycházejí; jistě w biblické slowenčině písané bylyby nalezly obšírnější weřejnost. — Jak sami sobě nowým tímto nepříhodným namáháním welice škodíme! —

Tyto náhledy mé o této důležitosti, které spolu se mnau wšickni moji bratří seniorátu Báčansko-Sremského jednaké mají, proto Wám, Welebný pane Bratře, s počátkem tohoto nowého roku sděluji, abyste widěli a uznali welikau potřebu toho, zaujati se o spisownau řeč literatury naší slowenské, a wšeckau mocí se přičiniti k tomu, aby se nešťastnému namáhání zle zawedených mladých Slowáků našich nyní již překazilo, aby národ náš z různice, zkázau jemu hrozící, wyweden a w této částce sjednocen a spokojen býti mohl. Jestli kdo, Wy jistě nejprospěšněji budete w tom pracowati; a snad se Wám ještě podaří, poblaudilých těch Slowáků naprawiti, a ku přijetí biblické slowenčiny naší přinawrátiti.

Minulého roku měli sme s nimi trpěliwost a showení: nyní by dále již tyto cnosti byly hříchem! —

K tomuto wšemu konečně ještě i to přidati musím co očitý swědek, že když sem byl minulého léta w Nitranské stolici w Rudně příčinau mého zdrawí, sám weleb. p. Madwa, tento slawný lékař slowenský a kněz katolický, který práwě ohlášení nowin Štúrowých přijal, toho jeho nowého nářečí nejen neschwalowal, ale s ním welice nespokojen byl, řka: „Ai,

hle zase nowá řeč, nowá slowenčina a orthografia, které se ještě na staré dni učiti musíme!“ —

Do wzácné přízně a lásky dále se poraučeje, se wší šetrností zůstáwám Welebnosti Waší upřímný ctitel a bratr

Jan Sztehlo.

W Petrowci dne 5 Ledna 1846.

XVIII.

*Psaní mladého Staroslowáka z *** od 20 Ledna 1846 Janowi Kollárowi.*

Sděluji Wám zde psaní a zásady jednoho z wyznawačů té nowoslowenské sekty, které sem se já na wěky odžehnal; poznáte odtud nejlépe charakter, t. j. pýchu a nadutost její. Co důwtipný Quintilian o Ovidowi prawí, to platí o nich, že jsau „*Nimii ingenii et inventi sui admiratores.*“ Wšickni, kteří před nimi w owčinci Slowenska byli a působili, byli jen wlkowé a nájemníci: teprw oni jsau ti prawí pastýři. Oprawdiwý a wlastní, ale pod wšelikými slibnými a kwětnými pláštíky skrytý princip těchto, nějakým neobyčejným skutkem wyznačiti a powýšiti se chtějících nowotářů jest: divide et impera.

A wšak sám bůh pomate i swáry i jazyky jejich, ne my: Štúrowa řeč, tato odrodilá dcera Bernolačiny, ne tak smutný, jako raději směšný konec míti bude. Daremný jest auškleb těchto lidí proti Wám a wzájemnosti čelící: „*že nemáme wšudy křičet: my nesworní Sláwowé!*“ Tento Wáš hlas jim nepochybně swrbení w uších působí. Tito Čechoplenitelé chtějí již i sw. biblí do této sprostačiny přeložit: škoda že ňemají ani tlumače, ani nakladatele. Oni každý jiný sloh látaninau a stařinau, každau českau knihu obšitničkau přezýwají. Já, ačkoli mladý jsem, při wšem tom jen cestu starších následowati budu a od starého prawopisu se neuchýlím. Ještě jedno, Milostiwý Pane! mám w . . . ské škole synowce: prosím račte mu nějak slowo dwě psáti a zastaňte ho proti tomuto nowému zlému duchu; porau-

čejte mu šetrnost a wděčnost k otcům naším; dejte mu zbraň z Waší zbrojnice a zkušenosti, aby i on stál pewně a odolal obkličujícímu jej pokušení. Nowá tato sekta a škola jako rychle zrostla, tak rychle i zmizí.

XIX.

Jan Chalupka.

(Slowák, sl. b. kazatel w Březně, skladatel Kocaurkowa a jiných weseloher.)

W dopisu Janowi Kollárowi, 3 Unora 1846.

Proti Štúrowi, jak již nyní wěc stojí, nic neodoláme. Můj bratr Samuel w Lehotě, jeho přítel a býwalý spolužák, dosti se mu i napsal i namluwil: zdá se ale, že on ani přátel rady wíce nešetří. Ta cholera se již, obzwláště we mladém swětě, welmi rozšířila: už jen sám bůh pomůže. Nemoc tato musí již swé přirozené stadium přeběhnauti, k nejwětšímu paroxysmu kulminowati, a pak opět slábnauti, ubýwati a přestati, jako wůbec každý nákažliwý, tělesný neb duševný, kmenní neb národní, neduh. Podáwejme owšem kde možno lékařstwí a čiňme opatrnau přítrž dalšímu rozmáhání se: ale ostatně buďme w pokoji. To dílo není z boha, rozprchne se! Mne má Štúr w podezření, že swět od jeho Nowin odhowárám. Tomu není tak. Ale sem mu psal, že mi ta jeho slowenčina owšem nechutná, a že bych nerád Don Karla w nářečí krikehajském čítal. To je weliká zkáza pro naše slowenské církwe, pro naše knihy náboženské, pro weřejné i domácí služby boží. Lid nebude znáti, čeho se má držeti, a za kým jíti. Já sem mu sice poslal do Nowin, na žádost stoličného služného, článek *o Spořitelně*, aby se lid sprostý o tom poučil: ale já sám ty Nowiny čítati nemohu. Škoda, přeškoda toho chlapa, toho umění, té lásky a horliwosti k národu, té pilnosti a pracowitosti! Wěru tisíckráte škoda!

XX.

Adam Burjan.

(Slowák, školní učitel w Mošowcech w Turčanské stolici.)

W dopisu Janowi Kollárowi ode dne 20 Unora 1846.

Probuzuje se u nás duch národní ke wšemu dobrému, zwláště ke wzdělanosti. Měšťané naši založili, za příkladem Sobotišťanů a jiných, společnost hospodářskau a Spořitelnu, při které má býti i spolek mírnosti. Štúrowy Nowiny čítají u nás dosti mnozí, nebo sám p. baron Revay drží jeden exemplář, a okrem toho přicházejí ještě čtyry do Mošowec. Ale na to nářečí Štúrowo welmi těžko přiwykáme: a wšak abychom aspoň příklad čítání našim měšťanům a obywatelům dali a čtenářstwo nerozplašili, nuž se jen wol newol sílíme a nutíme je předce čísti, w té naději, že p. Štúr pomalu i nářečí zlepšowati bude. Obsah těch Nowin jest dle mého zdání pro pospolitý slowenský lid užitečný a wzdělawatelný, ačkoli to twrdé a diwné nářečí nám Turčanům, k biblické a spisowné řeči nawyklým, nechutná. Zdá se nám jakoby p. Štúr schwálně a wýhradně jen jedno, asi ze dwau stolic záležející, okolí a nářečí Slowenska wzdělávati chtěl, a jen tu nejnižší částku lidu za cíl swých Nowin sobě wywolil a předložil, zapomena aneb nedbaje na ostatní kraje a stawy.

XXI.

Michal Linder.

(Slowák, slowa božího kazatel při církwi ewangelické Augš. Wyzn. Welko-Jesenské.)

Hlas z rodiště Pawla Jesenského, někdejšího spolupřekladatele Šestidílné Kralické Biblie. W dopisu J. Kollárowi.

Dwojí cti hodný Pane Bratře w Kristu!

Já ačkoli Wám cele neznámý, předce tu důwěrnost mám k Wám, že timto mým psaním nepohrdnete, nýbrž

mysli přátelskau a pozornau takowé čísti budete, ano přichází z toho místa, z té obce a církwe, ze které někdy jedna památná a slawná ratolest československá wyrostla, totiž Pawel Jesenský, jeden z překladatelů Šestidílné Biblie, jehož rod až posawad zde haufně a zdařile prokwětá. *) Cíl pak tohoto psaní není jiný, než ten, abych Wám mau newoli naproti té pospolité slowenčině, w jakowé národní naše Nowiny a jiné spisy wycházejí, a jakowau spisowatelé jejich za prawidelní wšem Slowákům položiti chtějí, známau učinil, o to Wás taužebně prose, abyste se za naši biblickau řeč, při kteréž i my Slowáci skrze předka a krajana našeho Jesenského podíl máme, i dále horliwě zajímati a k tomu se přičiniti ráčili, aby se zwláště naše Národní Nowiny přestaly již jednau takowau uši urážející slowenčinau wydáwati, i aby se té zhaubě, jakowá z té slowenčiny (která ještě horší bernolačiny jest) pro náš obecný lid nastáwá, co nejdříweji spomoci mohlo.

---

*) Nejen B. Tablic, ale již i učený Ondřej Šmal r. 1750, Turčan z Necpal, ze sausedstwí Jessena, pochodící, držel Kralického Pawla Jesenského za Slowáka, takto w rukopisu: Syllabus Litteratorum Thurociensium §. 31 o něm píše: Non est mei instituti omnes Jesenskios, eruditione praestantes, hic loci adnotare, alias facile foret, *celebrem illum Paulum Jesenium*, sacrorum Bibliorum interpretem, adscribere, de quo vid. Czvittinger in Spec. Hung. p. 196. — Hic mihi de *Daniele* et Joanne Jesenio dicendum est. Daniel tento byl známý latinský básník, poëta laureatus okolo 1701. Jan powěstný jest w českých dějinách. Z této rodiny i nyní mnoho učených se nalezá w obci, w církwi, we škole, k. p. *katolíci:* Jan Jesenský, kněz we Welčicech, Nitr. stol., Ondřej Jesenský, kněz w Madě, Zempl. stol., Xaver Jesenský, učitel bohoslowí w Solnoku; *ewangelíci*: Jiří Jesenský, kněz na Kysáči, Báč. stol., Ladislaw Jesenský, kněz w K. Teplicí, Gem. stol., Josef Jesenský, učitel w D. Rutkách, Turč. stol.; Ladislaw Jesenský, učitel w Párnici, Oraw. stol. atd. napospol horliwí a účinliwí milowníci naší československé literatury. Prastarý tento zemanský rod má we štítu swém za znak strom *jesen* (fraxinus), který w tamějších Jesenských horách nazwíce roste, odkud název i osady i rodiny.

Dobře Wám zajisté wědomo jest, že od wěků Slowáci naši, jako na rozličných místech bydleli, i rozličná měli nářečí, a s přestěhowáním jich z jednoho kraje neb města, wsi a dědiny na druhau — i ze swého mateřského nářečí, wíce neb méně opustili, a wíce neb méně buď z jiných slowanských nářečí, polského, rusinského, serbského, buď i z cizonárodních jazyků pochytili, a půwodní swá nářečí tak smíchali, že půwod wšech wyhledáwati a proukazowati chtíti, znamenalo by tolik, jako Mauřenína umýwati. —

I jakže nám tedy to strakaté Tatranské nářečí jako půwodní a prawidelné we wšem ohledu poraučeno býti může? Zdaližby Slowáci pod Karpatem anebo u Hronu, anebo před i za Tisau bydlící, anebo Předdunajští nemohli něco půwodního, něco milého swému nářečí přiwlastňowati? a zdažby je k wůli milowníkům pospolité slowenčiny podtatranské opustiti, tuto pak na místo wlastní přijati měli?

Kromě toho naši slowenští předkowé ne bez důležitých příčin swau řeč s českau jako dwě pokrewní i w těžkém někdy pronásledowání sebe obapolně potěšující přítelkyně w jedno spojili. To oni učinili proto, aby, co se snad jedné nedostáwalo, druhá jí w tom napomohla, aby mezi spisowateli jak swětských, tak i duchowních česko-slowenských knih, i mezi samými jejich čtenáři wětší porozumění se nacházelo, zwláště pak obecný lid aby swé swaté knihy něco wzdělanější řeči, než we pospolité, a w jednakém ne pak w rozličném, zmatek wšelijaký působícím nářečí wšudy čísti a sebe z obojího ohledu wzděláwati mohl. Tak Němci, tak Maďaři a jiní národowé činí rozdíl mezi newzdělanau a wzdělanější řečí swau.

Ba lekám se těch smutných následků, jakowé tato pospolitá slowenčina po sobě táhne. Od toho zajisté času, co ona wznikla, a co někteří mladí a nezkušení škol našich dědinských učitelé dítky i naproti wůli rodičowské ke čtení a psaní takowé slowenčiny nutějí, jakowá se s jejich mateřskau a biblickau řečí nesrownáwá, od toho času pra-

wím, čtení písem swatých, nowého zákona, zpěwníka a modlitebních knih w biblické řeči tlačených welice jim znesnadněno jest, a rodičowé, zwláště sedláckého a ubohého stawu, kteří o to nejwíce pečují, aby se jejich dítky nábožné knihy tak skoro, jak jen možné jest, dobře čísti a wzdělanější než pospolitau slowenčinu psáti naučili, widauce, žeby učitelé školy se spojowáním pospolité řeči s biblickau anebo této z wětší částky zawrhowáním, dítky jejich za delší roky w školách držeti chtěli, proto jedni s nechutí do školy dítky swé dáwají; jiní pak, zwláště nuznější, z té jediné příčiny, aby za delší čas, jako někdy bývalo, na dítky swé nakládati nemusili — naskrze do škol je dáwati odporují.

Odtudto zřejmé jestiť to, že ten zmatek, jakowý ta ošklíwá, pospolitá slowenčina mezi národem naším stropila, ode čtení národních našich Nowin přemnohé, jináče jejich čtení žádostiwé Slowáky, cele odwrátil, ba i samé národní a náboženské wzdělanosti wíce škodný než užitečný jest.

Zůstaňme my na wýborné a maudře začaté cestě našich předků: československá biblická řeč jest naše prawá *staro-otcowská řeč*, a to netoliko w odtaženém a ideálním, ale i wěcnatém a skutečném smyslu toho slowa, ansť při jejím wzděláwání, obohacowání a zdokonalowání pot i s čela našich otců tekl. Wáš upřímný ctitel a bratr w Kristu

Michal Linder w. r.

Psal sem w Turci we Welkém Jesenè 1846 dne 12 Března.	při církwi ew. Aug. wyzn. Welko-Jesenské Sl. B. K.

XXII.

J. Pawel Tomášek.

(Slowák, professor na ew. lyceum w Lewoči.)

Dopis k Janowi Kollárowi 1846, 21 Unora.

Welectěný příteli!

Pozwán od Wás, abych saud a hlas můj o té nowopísemné řeči slowenské projewil, milerád Waší mně přewzácné žádosti zadost činím, ačkoli jsem přeswědčen, že

mé slowo, byť i sebe důkladnější bylo, jakowémužto mu nelze býti, málo anebo nic nezawáží. Nebo rodáci naši, mladší zwláště pokolení, tak jsau obořeni za swé slowenské nářečí, že *a priori*, skrze pauhé rozumowé důwody, je sobě z písemnosti a literatury odňati již wíce nepowolí: ačkoli *a posteriori*, skrze zkušenost a škodné následky pro spisowatele i lid, že budaucně se w řeči rodákůw našich písemné proměna stane, není nepodobné, anobrž já se pewnau kojím nadějí, že jistě tak bude.

Předewším wyznati musím, že mně oswěta milých rodákůw mých welmi na srdci leží, a že já taužebně žádám, aby i oni, dle určení člowěčenstwa, pořád a sice čím rychleji postupowali cestau wzdělanosti a dokonalosti: k čemuž já bych rád i sám čím nejhojněji a čím nejúčinliwěji přispíwal, kdyby jen welice obmezené síly mé dopustily. Že ale krajané naši wůbec jediné pomocí mateřské řeči swé we wzdělanosti a wywinowání-se znamenitě pokročiti mohau, je na bíledni, jako též že násilné nucení jim cizí řeči jednak marné je ohledem na úmysly nutitelůw, jednak i škodné, co se samého lidu pospolitého dotýče, jelikož tím w oswětě a wzdělanosti pozadu zůstati musí. Mateřskau řeč ale netřeba w tom smyslu rozuměti, jakoby ona byla řečí pospolitého lidu w každodenním obchodu užíwaná. Proto tedy, když já žádám, aby Slowáci uherští slowenskau řečí wzděláwáni a šlechtěni byli, nemíním, žeby to práwě naše pospolitá slowenčina býti měla, nýbrž raději písemné nářečí československé. Nářečí toto wládne již znamenitým pokladem spisůw wědeckých a uměleckých, kterého tedy i Slowáci, budauli se přidržeti toho nářečí, použíti a k swému blahu upotřebiti mohau. Odtrhnauli se ale od něho a chtějíli wlastní swé nářečí za písemnau řeč powýšiti: musejí w každém ohledu od prwu započíti, a budau se pořád wíce od sausedůw Čechůw a Morawanůw odcizowati. Kolik ale časů může uplynauti, pokud jakau takau sobě literaturu utwoří! A že daleko nepostaupí a nezajdau, jest se při tak nepřízniwých okolnostech a potazích Slowákůw čeho domysliti.

A jeli potřeba, aby se Slowáci od Čechůw a češtiny odtrhli? Dle mého zdání potřeba k tomu není žádná: nebo čeština je pro Slowáky naše dosti srozumitedlná; zwláště když we škole nějaký náwod k ní dostanau. W češtině pak owšem prostonárodně psáti lze a pro náš sprostný lid srozumitedlně, jakož to mnohé česky psané spisy dokazují, které náš lid welmi snadně a s welikau oblibau čítal a čítá. A že naši nowoslowenští spisowatelé se nikoli češtiny neodříkají, nýbrž raději přidržují: to je ze samých spisůw patrno, které, wezmauli trochu wědecký ráz a barwu na se, wíce než polowicí z českých wýrazů, jen maličko we formách proměněných, záležejí. A tak proč se máme přetwařowati, jestliže skutek proti nám swědčí? — K tomu přichází, že zwolené Liptowské nářečí není pro Slowáky wšeobecné, a je zajisté Prešpurčanům, Nitrančanům, Gemerčanům, Spišákům, Šáryšanům a jejich sausedům snad ještě nesnadnější ke srozumění, nežli sama čeština. Konečně žádámeli zdar a prokwetání literatury, zajisté se hesla přidržeti musíme: vires unitae agunt. Jen spojenými a saustřednými silami se dá něco wýtečného wywesti, ana rozdrobenost jen k bídnému žiwoření a zaniknutí wede.

Mezitím možná, že se snad w těchto mých náhledech klamu. Protož ať to dokáže zkušenost, kdo má prawdu. Rodáci a mladí bratří naši již arci že daleko pokročili, než aby se tak snadno k náwratu pohnauti dali. Weliký si oni slibují prospěch swého působení; nadějí se ducha slowenského ještě we spánku pohříženého probuditi, a zápal a nadšenost w národu slowenském roznítiti. Uwidíme, staneli se tak, a skutečněli diwy a zázraky wytwořejí. My ale jen při češtině zůstaneme, a budemeli něco psáti, jí použijeme. Můj spoluúřadník Hlawáček wzkazuje Wám swé služby a přátelské pozdrawení. On se wůbec přiznáwá k mým náhledům a slibuje, dowolíli mu úřední práce, poněwadž nyní spráwu našeho Lyceum wede, Wám též o té wěci psáti. — Mějtež se již dobře a blaze! Wáš upřímný přítel

W Lewoči dne 21 Unora 1846. J. Pawel Tomášek.

XXIII.

Hlasy spojené

weleb. p. Sam. Krištófiho, Seniora Békešského, dw. p. Daniele Zajace, Jana Kutlíka a jiných.

Newýslowně nás potěšila ta powěst po našich dolnozemských krajech se rozšiřující, že i důst. p. superintendent Seberini i p. Kollár w Pešti, ano i mnozí jiní wážní mužowé a Slowáci, se Štúrowým nowotářstwím a nářečím nespokojeni jsau, anť nyní přeswědčeni jsme, že i jiní tak cítějí a smýšlejí, jako my. Pročež pospícháme chwátawě i my k mužům těm se připojiti k wywrácení této newídané a neslýchané potwory. O jak sme se napřed radowali, my, w jejichžto prsích ještě slawjanské srdce bije, slyšawše zprávu o wydání Slowenských Nowin: než čím wětší bylo naše očekáwání, tím wětší byla i naše mrzutost, když k nám přišel tento podiwný host w krpcech a w širici, neopásaný a špinawý!

Nyní tu u nás mnozí a to ne bez příčiny se obáwají, že Štúrowa slowenčina aneb raději neslowenčina dorazí i tu malau literaturu a národnost československau, kterau sme posawad we wlasti naší měli; nebo ta trpačina a rozdrobenina i při nejhorliwějším Slowákowi naposledy ochlad a nechuť spůsobiti musí. Sláwa tedy wšem těm mužům, kteří se o naši prawidelnau československau řeč tak wřelým srdcem zaujímají! — My zajisté tak zawíráme, že naše literatura tím pewnější základ míti bude, čím širší bude její pole: již ale skrze Štúrowu nešťastnau myšlénku pole její jest wíce než o polowic zauženo a umenšeno; anť Čechowé a Morawané, naši od dáwných století bratří, pomocníci a spoluspisowatelé, tauto trpačinau odstrašeni a wywřeni býti musejí. A kdo z nás Slowáků bude se raději Štúrowě nežli Dobrowského Mluwnici učiti, anť Štúrowo nářečí i we slowích i we formách i w pohlawí i we skloňowání i w časowání podobné jest wiklawým zubům w ústech

ustawičně se semotam kýwajícím. My žijeme u prostřed Maďarů, titoť jsau w této wěci jistě nestranní a nepředpojatí saudcowé: za to tedy máme, že nebude od wěci, hlas některých upřímných mužů tohoto národu, našich dílem sausedů, dílem přátelů, o tom slyšeti. Jeden z nich jest protestant, druhý katolík, jeden duchowního, druhý swětského stawu, jeden mladého, druhý starého wěku. — Jeden z nich na konci minulého roku takto nám psal: „Toby byla weliká newděčnost od ewang. Slowáků, kdyby Čechy o protestantismus a drahau biblii tak wýborně zaslaužilé, najednau tak welice potupiti a za Štúrem et Compagnie slepo se pustiti chtěli. Pan Sekáč w Pešti překládá prý biblii, jmenowitě Nowý Zákon, do maďarčiny. Jeden z mojich známých takto mi o tom prawil. „Byw nedáwno w Pešti, nawštíwil sem p. Sekáče, našel sem jej práwě za stolem sedícího, před ním w prostředku řecký Nowý Zákon, na lewé ruce Palkowičůw českoslowenský Slowník, na prawici jakaus *Šestidílnau* od Kollára půjčenau, kterau p. Sekáč co wzor wětším dílem následuje a nad jiné překlady chwálí, newynímaje ani Luterowo německé přeložení, anť tento prý nejen w biblickém přírodopisu mezi jmény zwířat, ptáků a stromů oprawdowého zmatku nadělal, ale i we mrawných a wěroučných místech příliš augustinowal, čili jak Erasmus prawí, augustinizavit.“ — Jestli tedy ewangeličtí Maďaři tak uznalí jsau k Čechům, k jejich zásluhám a řeči: nechápám, jak a proč Slowáci, tito i národní i historičtí Poločechowé, tak newděčnými k nim býti chtějí.“ —

Druhý, též rozený Maďar, známý spisowatel a čestný aud maďarské Akademie, takto se, požádán byw, o tom wyjádřil: „Já ačkoli i rozený i kowaný Maďar jsem, však duchowní žiwot a literaturu všech w naší milé uherské wlasti bydlících národů, nejen Němců, nýbrž i Walachů, Serbů, Horwatů a zwláště Slowáků s welikau pozorností následuji. Slowáci však a jejich kroky jsau pro nás nejdůležitější. Již w mém pacholetstwí naučil sem se w Zádunají, kde můj otec panským auředníkem byl, něco slo-

wensky od domácích našich kuchařek, pěstaunek, sluhů a jiných Wesprymských Slowáků, a smlauwal sem se w tomto nářečí potom i s panským zahradníkem a mysliwcem, kteří Čechowé byli, srozumitedlně a bez obtížnosti. W Trnawských školách ještě wíce, wol newol, we slowenčině sem prospěl. Otcowi k wůli počal sem w Prešpurku na Akademii práwům se učiti, a zde cítě wždy tajnau náchylnost k lékařstwí a přírodozpytu, kde řečtina welmi potřebna, slyšel sem pod Dankowským Anakreona a Homera. W těchto hodinách poznal sem jistého Slowáka Zwolenského, jménem *Rožnay*, mladíka neobyčejného wtipu, hluboké učenosti a horliwého československé řeči a literatury milowníka, tak že já w nebezpečenstwí byl sem, jeho wábným příkladem a wýborným překladem Anakreona téměř k odpadelstwí od swého jazyka a swé národnosti swedenu býti. Tak se mi líbily jeho práce, zwláště přeložení Anakreona: jakowá to prostota, krása, plynnost a libozwučnost! Ochránil sem se wšak tím, že sem i já dle jeho wzoru Anakreonowy písně do maďarčiny překládati počal, které od obecenstwa ne nepřízniwě přijaty byly. Tato okoličnost spojila mne s Rožnaym, bohužel w nejkrásnějším kwětu žiwota zemřelým, pokud žil, swazkem nejsrdečnějšího přátelstwí a častého dopisowání. Já jemu mé maďarské, on mně swé československé plody sdělowal, z nichž ze wšech, nakolik já cizinec sauditi mohu, čistá aesthetická krasochuť, jemný cit a jakési ušlechtilé řecké Milostenky se jewily. Ty wěci dílem we Wídenských Prwotinách Pěkných Umění, dílem w jiných českých časopisech tištěny, dílem w rukopisech rozptýleny, snad již i ztraceny jsau. Wýborný Rožnay! žádnému z twých newděčných, o nářečíčka se hádajících a tepajících Slowáků nepřišlo na um, twoje spisy, básně a překlady k. p. Pindara, Igora, Krasického, Myšiadu, Kiš-Faludiho atd. shromažditi a je co wěnec na twůj hrob položiti! Tolik o mojich slawistických študiech. Co se Štúra dotýče, o tom já dwojnásobný saud mám. Saudímli jako Maďar, nu nepíšeli Štúr maďarsky, tedy nám

Maďarům wše jedno, w jakowé řeči, neb w jakowém nářečí on swé Nowiny píše: na každý pád s námi spolu nebude a cílům maďarským nenapomáhá. Saudímli wšak jako člowěk a lidomil: wyznati musím, že lituji ubohé naše bratry Slowáky a ten nemilosrdný osud, který je ode 20 let tlačí a trhá na tolikeré stránky w literatuře a řeči, Čechistů, Bernolakistů, Hollistů, Štúristů, Sotákistů, Šárošistů atd. Wědomo Wám, že i my Maďaři rozličná nářečí máme: ale čibysme wšickni jednomyslně toho neukamenowali, kdoby se opowážil nám k. p. w Palóckém nářečí nowiny anebo knihy psáti? a wěru newím, či mezi palóčinau a spisownau maďarčinau není wětší rozdíl, než mezi slowenčinau a spisownau češtinau. Každá řeč a literatura musí míti swau, ať tak řeknu, *knihowčinu*, která není nářečím, ale národní řečí. Štúr, jak slyším, jest jináče učená a spůsobná hlawa: tím wíce tedy to k politowání jest, že ten, který mohl býti žiwotodárcem přítomnosti i budaucnosti, přetwořil se w šakala, hroby otcůw rozrýwajícího a na jejich kostech zuby sobě zatupujícího, a swého wysokolétati chtějícího Orla že najednau změnil w howniwala (maďarsky szar-hajtó-bogár). Já se nemohu hněwu zdržeti, kdykoli a kdekoli widím, že dobré hlawy swé od boha jim ke wznešeným wěcem dané síly a dary na lecijakých pletkách mrhají, a pro to ještě lermo dělají a kruté boje wedau. My Maďaři posíláme posly do cizích dalekých krajin, Čomaköröšiho do Tibetu, Reguliho do Finska, Jerneyho do Walachie a Moldawy k wyhledání maďarských názwuků a k rozšíření naší slowesnosti: wy Slowáci máte wšecko před nosem, a neumíte sobě toho štěstí wážiti.“ —

Takto hle saudí swět o nás! My na to odpowěděli: že Štúr a Štúristé ještě nejsau celé Slowensko. A wšak owšem čas jest již tomuto pohoršliwému neřádu konec učiniti: i my zde to tím směleji budaucně učiníme, když tak mnozí a welicí mužowé na naší straně jsau. My Dolnozemci nejen že nepředplatíme wíce na tyto Štúrowské Nowiny, ale i na tom pracowati budeme na swém místě a na-

šimi cestami, aby mu w tomto hnusném slohu trpackém nebylo dowoleno jich wydáwati. Lépe nic, než něco zlého a škodného! A wšak se bohdá najde ještě mezi Slowáky i rukojemstwí i redaktorstwí pro druhé československé Nowiny. — Dáno we Welkém Laku 1846, dne 2 Března.

XXIV.

Hlas Trnawských a jiných w Prešpurské a Nitranské Stolici bydlících Slowáků w dopisu k p. Janowi Kollárowi.

Dwojíctihodný, Wysoce Učený Pane!

Jakož s jedné stránky srdce oswícenějších a wzdělanějších Slawii wěrných synů potěšením naplňuje a ducha očima wíry do budaucnosti patřícího sladkau nadějí kojí to zwláštní a neunawitedlné wynasnažení mnohých, z beder Slawjanstwa pošlých, wraucí láskau puzených, wznešených a učených mužů, w jejichžto čele Wy, Welectěný Pane! stojíte, národ náš a národnost k nowému duchownímu žiwotu wzbuditi, stezku, po které se k wyžádanému cíli, totiž k dosažení prawé wzdělanosti, a pomocí této k nabytí wážnosti a hodnosti mezi ostatními, zwlášť ewropejskými národy, kráčí, proklestiti a přímější učiniti, literatuře naší žádaucí žiwnosti přidati, žiwota wdechnauti, ji rozmnožiti a ozdobiti, wzájemnosti mezi rozsáhlými slawjanskými rodinami wšemožně nápomoci: tak naproti tomu kormautí je teď — autoku nepřátel nepřipomínajíce, i nezdařilost a newděčnost těch, zwláště w lůnu Slowenska wychowaných synů, kteří se wlastní strhli matky, mlčením pomíjejíce — kormautí je, prawíme, ten nad bílého hawrana neočekáwanější, tam u horních Tater w okolí Křiwánu z jakési chumelice wylíhnutý, wycházející slunéčko oswěty na horizontě Slowenska zatemňující odporný úkaz.

P. Štúr, tento nowý protestantský Bernolák, se swými společníky a následowníky, wytrhše se z cesty od našich wážných a milých předků wyměřené, proklestěné, urownané, chtějí nás wésti pustinau, prowoláwajíce, silau mocí nám to

strkajíce, že tam nám prawau ukáží slowenčinu, w nížto samé toliko žiwot slowenský rozwinauti se může. Ze štěpné zahrady wywábiti nás chtějí na planiště, abychom místo chutného, zdárného, wyopatrowaného owoce plánkami se krmili. Wýhost máme dáti a odříci se toho wýborného, od wěků wzdělaného spůsobu psaní, který Weleslawínowé, Komeniusowé, Kraličtí biblie překladatelé na stupeň dokonalosti powýšiti se snažili; Dobrowský, Nejedlý, Pelcel, Jungmann, Kollar, Šafařík a jiní tak zaslaužilí a učení muží obohatili, ozdobili; — uchopiti a za wzor spisowný přijíti máme to nářečí, we kterém nás poslední Nitra postrašila, které neprawě tak nazwané „*Národňje Novini*“ — ta oprawdowá satyra na národ náš — tak odporné činí, a které Orel Tatranský na swých hrubých křídlách těžce wleče, tak že od země sotwa pozdwihnauti se může, létati owšem jemu nelze. — „*Ponad krútnavi — Hla hla! blislo, strešťalo, plaslo, schrapšťalo — jedon chlapčok nám pred pou rokom skapau, a druhí nám pred dvoma tížni zdochou,*“ — přináležejí mezi to bodlawé kwítí na té aulehlině nasbírané: to je ta křiwá kriwančina!

Wloženo jest to w samé wěci, že i w našem okolí široko daleko ozwalo a ozýwá se wždy tolik hlasů proti tomu nerozwážliwému, newhodnému, pohoršitelnému, na welikau ujmu wzdělanosti w národu našem směřujícímu podnikání. Ze wšech stran psalo se Štúrowi, wšak nadarmo. Učinil sem i já to. Zde krátký wýtah z obšírnějšího, P. Štúrowi poslaného listu s malau změnau dokládám.

Welectění Páni! Při tomto wašem neočekáwaném podnikání powážili-li ste wážně a nestranliwě mezi jiným zwlášť následující wěci?

1. Že tato wámi w prawdě nehodně a newhodně wykraužlená změna we spisowné řeči sahá do zwláštní, weliké a swaté důležitosti celého Slowenska, ano i do důležitosti našich nejbližších spolubratrů Čechů a Morawanů. Kde? Kdo zřídil tento slowenský areopag? Kdo wás ustanowil archonty a tyrany, abyste o swé wůli takowý záhubný ortel

na drahé nám dědictwí wynesli, podwracujíce a wydírajíce nám ten od wěků i na Slowensku užíwaný a poswěcený biblický spůsob psání na welikau ujmu duchowního wzdělání w národu našem? Nemyslíme, žebychom meze mírnosti překročili, kdybychom to swatokrádeží nazwali. Zawrhli ste radu, napomínání, smutných následků představowání mužů wážných, wznešených, o národ náš přewýborně zasllaužilých, kteří lépe poznali, kteréby wěci nám ku prospěchu a pokoji slaužily. Tu na zkušenosti založenau průpowěd prawau *„in senioribus consilium"* položili ste za hřbet, zatwrdile na swém stojíce a wolajíce, co Jeremiáš w kap. 44 žaluje: *„W té wěci neuposlechneme wás, ale dosti činiti chceme každému slowu, kteréž pošlo z ust našich."* —

2. Že dowršíte tu sprawedliwau žalobu wýborného Kollára, wolajícího a píšícího *„co z nás bude, budemeli naše nářečí a literatury nekonečně rozdrobowati?"* Mimo to zlé, že ste trnowau odstrašující hradbu mezi Slowáky a bratřími Čechy a Morawany založili, tisíce a tisíce horliwých Slowáků zarmautili, přeweliký kámen urážky mezi ně whodili, uwrhli ste hlaweň wětšího různění w národu našem. Maudřejší budau se owšem wěrně držeti česko-slowenského spůsobu psaní. Ewangelíci a z částky i katolíci zadržejí swé náboženské knížky w biblickém slohu: we waší dílně co se wytwoří, to malá částka Slowenska — a i to s jakým prospěchem? — bude moci a bude chtíti čísti. Ostatním to bude a zůstane pohoršením, a běda tomu z koho pohoršení pochází! Co dále? Budau jedni psáti po Bernolácku, jiní s wámi po Liptowsku, jiní w podnářečí swého okolí, jiní jak jim napadne a jaké budau chuti a wůle; jiní widauce tuto míchaninu, sbíhání a odbíhání, motání a točení se okolo té wěže Bábel, s newolí a zármutkem odřeknau se wší aučastnosti, oddajíce se jisté lhostejnosti, ano mnozí odwrátějí se od národnosti slowenské. Slowem, bude mnohem wětší nežli kdy zmatek, swády a různice, zanewření jedněch na druhé. Tu máte to owoce wašeho počínání! Swornosti, rozšíření a utwrzení wzájemnosti nade wšecko pilni měli-

bychom býti. — Jak maudře a opatrně Němci i w tom jednali, že z prowazů, okow a zawazadel toliknásobného swého nářečí, podnářečí a podpodnářečí spisownau swau řeč wydobywše, wšeobecnau weřejnost jí wyzískali, a na tom přepewném základu ji upewnili, na kterém jejich literatura tak zkwětla a na stupeň dokonalosti se wznesla!

3. Wy wzácní páni woláte: *„Reč je čistá slovenská, ňje Bernolačina, ktorá je moravsko-slovenská, ani ňje česko-slovenská, ale naša tam v loňe Tatjer zachuvaná,“* a zase w ohlasu o Slow. Nowinách: *„Keď sa ráz ustanovilo písať po slovenski, musela sa vzjať ta slovenčina, ktorá je najčisťejšja, najverňejšja, najvjac zavaruvaná a k písaňú najspuosobňejšja.“* Nadarmo sme prosili, aby se nám to dokázalo. Místo důwodů — kterých nijakž míti nemůžete — dala se odpowěď k. p. w nadřečeném ohlasu: *„Tuto ňjeto mjesta dokazuvať, že mi v čistej slovenčiňe píšeme.“* Tu tedy jiného by nepozůstáwalo, než wšecky moci ducha, celé naše přeswědčení zapříti, wnitřní tomu odporující hlas udusiti, a wašemu *αὐτος ἔφα* slepě wěřiti, též waší Morusowé podobné, Erasma přeswědčiti mající wýpowědi *„Crede quod habes et habes etc.“* skloněnau hlawau místo dáti. — Jeden z wašich spoluzakladatelů a wystawitelů té waší slowenčiny, p. Hurban, wyznáwá toto: *„Ale ta slovenčina sa mosi stvoriť, zrjadiť, consoliduvať, zduosledniť a zdokonaliť.“* A takowauto slowenčinu my máme přijmauti? — My máme slowenčinu před léty, které meze dějepisu překračují, stwořenau, consolidowanau, zdůsledněnau, a již za časů Karla IV tak zdokonalenau, že se w ní nejznamenitější díla a knihy psaly, a proto se jí i největší němečtí páni učili. Naši wážní a horliwí předkowé, a mezi nimi netoliko Češi, ale i Slowáci, zároweň jiným národům — ano ještě po předu — milý swůj jazyk wyčišťowali, ohlazowali, okrašlowali, nowými, k wěcem a předmětům přiměřenými slowy obohacowali, a toto drahé ozdobené dědictwí nám zanechali, aniž kde či kdy žádali, aby jejich potomci w polowici XIX století čistau slowenčinu a čistý

slowenský žiwot zachowaný někde u Kriwánu hledali, cožby přede wšemi přehorliwý Tranoscius byl učinil, který we swatém Mikuláši žiw byl. — Proč předce Němci nehledali mezi tyrolskými neb štyrskými wrchy čistau němčinu, Francauzi u hor Pyrenejských oprawdowau francauštinu?

Milí páni! My jen swaté prawdě swědectwí wydáwáme, (Jan 18, 37) twrdíce, že nejčistější, nejwyopatrowanější, nejwzdělanější, nejdůkladnější, k wěci a účelu nejpřiměřenější jest ta spisowná řeč, we které *Labyrint swěta* powěstným a oblíbeným se stal; we které *Kralické biblie* přeložení i z ohledu znamenitého stylu klassickým dílem zůstáwá; we které Žerotín swau přewýbornau *Apologii* sepsal; we které *Sláwy Dcera* w Ewropě se wítala a wítá; we které *Starožitnosti Šafaříkowy* nowau dobu slow. dějepisectwí spůsobily, jejíž prawidla *Mluwnice Dobrowského,* co wzor pro wšecka slawská nářečí, wyskaumala a objewila; jejíž bohatstwí a krásy *Slowník Mladoňůw* ku podiwu učenému swětu shromaždil a představil. Přirownejte, prosím, cokoliwěk z waší dílny pošlého k oznámeným a jiným spisům, uzříte a poznáte — lečbyste očima widěti a rozumem chápati nechtěli — že jest to tak weliký rozdíl, jak wzdáleno jest nebe od země.

4. *Waše* wywoláwání, žeby jen prostředkem toho skrze wás swoleného nářečí wzdělanost slowenská dosáhnauti se mohla, odporuje prawdě a wícestoleté zkušenosti. Náš pospolitý lid má a drží swé náboženské knihy za swatyni, a to slušně. Tyto knihy psány jsau u ewangelíků zcela, u katolíků z weliké částky w dokonalejším československém jazyku, kterému i obecný lid dáwno nawykl, jemu dobře rozumí, a jak k obsahu, tak i k této dokonalejší řeči má uctiwost. Wáží sobě i jiné w biblickém stylu psané poučitelné a jeho schopnosti přiměřené knížky, jako jest k. p. kniha bídy a pomoci, a Krameriusowy spisy. Nikdy ho tak ten při piwě a pálence užíwaný spůsob mluwení nepronikne.

My w auplném přeswědčení jistíme, že ste, milí páni, welice zablaudili a cíle pochybili, wywoliwše sobě tak chu-

dobné, nedokonalé — což sami uznáwáte — a my slušně přidáwáme, odporné a surowé nářečí. Jaká to předce logická záwírka, že mezi horními Tatrami, poněwadž tam papršleky duchowní oswěty nejméně pronikli, mělaby býti nejčistější slowenčina? Cobyste si počali bez česko-slowenské mluwy? — Již ten sprostičký rolník a řemeslník wolí a potřebuje, na kolik jen možná, i k hrubým prácem swým, dokonalejší nástroje. Co pak umělci? Shledáwajíli hrubá, nemotorná dlátka, dlabatelka, pilky, pilníky? Po nejlepších anglických se ptají, je kupují a jich užíwají. Čím se diamant wyhladí a w klenot změní? — Wy, milí páni, na wzdory přirozenosti samé wěci, prozřetedlnosti, zkušenosti, zdrawé radě, napomínání a prosbám maudrých, oznamujete, woláte a líčíte, že prostředkem tohoto nářečí národ slowenský wzděláte. Tu byste wy prwní tu logickau zásadu: „Non potest plus esse in effectu, quam fuit in causa,“ — zahanbili.

Naposledy uskrowniti chtějíce řeči, jen to přidáwáme, že srdce a mysl Slowáků připraweny byly ku přijetí dobrého semena, žádostiwy byly a taužily owšem po nowinách. Že we swém očekáwání zklamáni jsau, že ste obweseliti majíce zkormautili, pohoršili, zawedli, kterak to před saudnau stolicí swého wlastního swědomí zodpowídati můžete? Nic není jistějšího, než že ste mohli založiti nowau epochu, že waše jméno mohlo býti zwelebowáno; že ste ale neuwadlý wěnec, za waše wšecko tak mnohé ustáwání, práce, a autoků snášení, sami swéwolně odhodili, waše jest wěc.

Tolik z onoho listu. —

Dwojíctihodný pane! Prosíme pro boha, prosíme uctiwě a upřímně w nemalém počtu Slowáci w našem také okolí, byste k nesmrtelným zásluhám o národ náš přidati ráčili tu zwláště, wším úsilím na tom pracowati, wšech možných prostředků k tomu užíti, aby této wzniklé nákaze a poškwrně meze položeny byly, ano aby se wykořenila. Bůh Wás i w tomto předůležitém díle posilni a pomoz, byste čím spíše weřejnosti slowenské důwodný a důkladný spis,

jakowý Waše Učenost wyhotowiti pospíší, do rukau podali. Do lásky a přízně se wší uctiwostí se poraučejíce zůstáwáme Waší Dwojíctihodnosti upřímní a stálí přátelé

Martin Durgala,
Emerich Šulek,
jménem mnohých jiných Prešp. a Nitranských Slowáků.

W Trnawě dne 9 Března 1846.

XXV.

Jan Sam. Droppa.

(Slowák, učitel školní w Bystřici.)

Z listu do Peště p. S. D. Peténimu od 11 Března 1846.

I do našeho Bystřického audolí přiletěla již ta, pro mne obzwláště potěšitelná nowina, že mnozí a slawní mužowé přítomný zmatek Slowenska nelibě snášejíce již i weřejně wystaupiti chtějí proti počínání některých sobectwím a samoláskau pojatých Slowáků, kteřížto w naději šťastné budaucnosti i w důwěřowání w sebe samé, zproneweřiwše se nářečí českoslowenskému, uličnau bernolačinu (jako ji náš lid jmenuje), místo oné kwětaucí, do škol a chrámů uwésti wšemožně se usilují. I u nás wystaupil we chrámě jistý kandidat s takowým blázniwým a neslušným řečňowáním: nad čím wšak bolest a nespokojenost swau mnozí projewili. Owšem že newole a bolest sice wůbec každého upřímného Slowáka, ale obzwláště srdce wšech těch spisowatelů naplniti musí, kteří swá slawná díla w tomto nářečí sepsali, když museji ta utrhání wlastníma očima čísti aneb ušima slyšeti, kterak je jeden nezbedný nowinář, proto, že jeho mrzkau bernolačinu přijíti nechtějí, w čísle 58 b. r. „*Swojhlawci — umi kratkozrakje — wuole ňewolnje*“ weřejně jmenowati se opowažuje. Když tyto wýrazy a aurazy jedna wysoce wzdělaná slowenská paní z nowin čtené uslyšela, řekla s ustrnutím tato slowa: „To jest již mnoho! to jest od Štúra aneb sedlácké hrubjan-

stwí, anebo bezpříkladná wysokomyslnost, na každý případ něco neodpustitedlného!“ — Totoli očekáwali mužowé, jejichž jména celá Ewropa ctí a sobě wysoce wáží, od zpupnělého Štúra? Jak smutný následek odtud wyplýwati může pro nás Slowáky, když člowěk takowý, jako jest Štúr, mužům, kteří jej uměním, ctí a hodností daleko přewyšují, ze kterých již mnozí w pracném swém powolání i sešediwěli, na dobrém jméně a cti jejich hanebně utrhati se nestydí! Zdaliž proto, že posawad těch několik archů swých nowin redigowal, tak zpyšněl, že sobě rady, přízně a náchylnosti mužů, jakowý jest nejen Šafařík, Kollár, Presl, Jungmann, Palacký, ale i důstoj. pp. Seberini a Jozefi a mnozí jiní, za nic nedrží? Než mnoho jest takowých nesmyslníků za našich časů; mladíci sotwa že ze školy wystupují, pýchu až k nesnešení místo učenosti projewují. A jako když za jarního času páw hrdě sobě powědomým bleskem swého peří wystupuje, wšecko jiné ptactwo wůkol sebe zastíniti se snaží: tak i tito domnělau swau učeností pýřejí a rozpínají se co páwowé; než jako onen swým skřeklawým hlasem uši mnohých raní, tak i naši mladíkowé dokazují řečí swau co w kotrbě mají. Co pracowali, jaká byla a jest práce Dobrowského, Šafaříka, Kollára, Presla, Jungmanna, Hanky, Tablice, Palkowiče, to každý učený Slowák zná: co a kdo jest Štúr, i to známe! Má sice w sobě mnohé pěkné wlastnosti, než i chybu, jakowauž obyčejně hořejí a neduživější mladíci časů našich. Kdyby byl wystaupil w rauchu takowém, w jakowém sme ho očekáwali: owšem žeby byl mohl pole naší literatury rozumem swým ozdobiti: než na tento spůsob wsazuje trní a bodláčí místo kwětu do krásně se zelenajícího nářečí českoslowenského.

XXVI.

Jiří Palkowič.

(Slowák, professor řeči a literatury českoslowenské w Prešpurku.)

W dopisu p. J. Kollárowi od 7 Března 1846.

P. Štúr nedá si nic řici: ti již jak zapřáhli, tak potáhnau. Ale my odporujme wšemožně! Já w Tatrance zase proti nim powstanu: a Oni, Dwojíctihodný Pane, předce též musejí odpowěděti na to, co o Nich stojí we spisu: *„Narečje Slowenskuo od Štúra.“* — Ostrým pérem ať píší odpowěď. Že p. Hollý až k nebi wychwálen, Oni pak kdo wí kde zůstali za ním: to ač neprawé jest, a mne welice mrzí: wšak wím, že sobě z toho nic dělati nebudau. — Ale ten p. Kadawý! — Zwláště naše duchowenstwo, jakožto přední a nejpewnější slaup naší národnosti a literatury, měloby se wšudy a wšemožně o biblickau řeč zasaditi. Spisy proti tomuto zmatku a bludu snadby se w Praze wytisknauti mohly, a wýtah z nich i jábych do Tatranky wložil. Ostatně já lekcie českoslowenské pořád držím s prospěchem: přes 30 žáků je pilně nawštěwuje.

XXVII.

Immanuel Wilém Šimko.

(Slowák, církwe ew. Prešpurské S. B. K. a na lyceum professor.)

A) W tišt. kázaní: Památka smrti D. M. Lutera, dne 22 Unora 1846.

Aby ti přílišní horliwci národu slowenského, jak říkají, welikau budaucnost čím spíše uskutečnili, wywolili sobě k tomu konečně nepřiměřený, nýbrž záhubný prostředek, totižto: začínají ten wšední a nejhrubší spůsob mluwení užíwati, ním knihy psáti, práwě i do škol a do chrámů uwázeti. Ach kdož w nich tuto nešťastnau myšlénku wzbu-

díl, aneb kdo jim toho práwa udělil? Zdali Důstojní Páni Superintendentowé? Oni nad tauto zkázau bolestně úpějí. Aneb církwe? Ty již owšem w některých chrámích s užasnutím slyšely ten ohromný hlas obecného lidu; ale wyjmauc snad tu nejnižší třídu, která co krásným a přiměřeným jest, nechápá, nowota tato oblíbení nenalezla, aniž kdy wůbec nalezne, zwláště w těch okolích wlasti naší, kdež i w obecném žiwotě čistější, od češtiny málo rozdílné nářečí panuje. Míníte Slowáky spojiti? Rozdwojíte je mezi sebau, a od wzdělaných Čech a Morawy, odkud se značná částka obywatelů přestěhowala do Uher, a s nimi jak Biblí Páně, tak i jiné wýborné knihy se rozšířily, — konečně odtrhnete. Uwáděním nowého nářečí do knih, do škol, do chrámů stane se po čase, že Slowák Slowáka, a co wíce ewangelík Biblí sw., Zpěwníka a jiných wzdělawatelných knih rozuměti nebude.

B) W dopisu k J. Kollárowi ode 12 Března 1846.

„Kdybyste znal wšecko a tak podrobně jako my zde, co se náwodem Štúra, Hurbana a jejich společníků děje: uznalbyste, že nám Slowákům nikdo tak neškodí, jako tito lidé, kteří se dle domnění swého tak welice o řeč slowenskau zaujímají. Důst. p. Super. Seberini mně w této důležitosti nedáwno pronikawý list psal. Těším se, že obecenstwo slowenské wždy wíce poznáwá, jakowí jsau to lidé, o něž se někteří tak mocně zasazowali. Já spůsob smýšlení každého člowěka ctím, a byť kdo i jináče o wěci myslel a saudil, než já, jen nechať mne osobně neuráží, toho co přítele sobě wážím. — Od Wás wšickni očekáwáme taužebně, abyste něco wydal proti té neprawidelné řeči obecné a této matenici Slowenska. Tua eruditio et auctoritas bonae rei grave addet pondus.“

XXVIII.

Samuel Ferjenčík.

(Slowák, spolustarší senioratu Gemerského).

Slowo lásky ku Břetislawským Nowinám.

„Či ste čítal knihu Baruch?" s tauto otázkau běžel jednau slawný Lafontaine po ulicech Pařížských, pozastawiw každého ze swých známých, aby mu tu nowinu sdělil, že kniha Baruch překrásná jest, a jedna z nejužitečnějších, které kdy psány byly. Lidé hleděli na něho s podiwením, usmíwajíce se asi tak, jako se mnozí smáti budau nad tím, když powím, že Břetislawské slowenské Nowiny, co do *cíle* a *obsahu* jeden z nejužitečnějších spisů w naší wlasti jsau. — Ale obáwám se, že to *pálenkářské nářečí*, které sobě ty nowiny wywolily, jejich cíl zmaří, místo užitku škodu přinese, místo jednoty a swornosti bratrské jen rwačky a různice spůsobí, a co nejhoršího jest, myšlénky a pozornost odwrátí od toho, co *hlawní wěc* jest, a čeho nám nejwíce potřebí. — Naši Slowáci jsau kmen a lid zdrawého jádra, do něhož ještě jed lichowzdělanosti newniknul; oni jsau činné a podnikawé plemeno, na trhy až do Kaira, Eriwana, a bůh wí kam putující; tento lid a kmen dřímal za mnohá století jakoby na seně a na slámě; wzdělanější mezi nimi bažili a chwátali co opice jen po cizích řečech a mrawích: teď od některého času ale začal se ku podiwu cizinců ze dlauhého toho bezhistorického sna probuzowati k národní powědomosti. Ohňowé radosti byli páleni, když se roznesla powěst o wyjití slowenských nowin. Nikdo tehdáž netušil, že se tito ohňowé, bohužel, změněji w záhubné plameny na wlastní kmen národu našeho bijící a ubohé Slowensko snad w popel obrátiti hrozící. — Ten požadawek byl i wšeobecný i slušný, aby tyto nowiny na ubohý obecný lid slowenský obzwláštní ohled měly, jak co *do řeči,* tak i co do *wěci,* anť jmenowitě nowější, příliš germanizující čeština

pospolitým Slowákům owšem z wětší částky nesrozumitedlná jest: ale nowiny ty učinily hned *salto mortale*, skočiwše od jednoho extremu ke druhému, při čemž se zlatá prostřední cesta ztratila. W nynějším nářečí Štúrowě nepozná se žádný Slowák; při tom jest to řeč nesprávná a neprawidelná, chromá a kulhawá a cosi tajně odporného a nepříjemného w sobě mající, co sice slowem poznačiti nelze, ale co každý prawý a wzdělaný Slowák welmi žiwě cítí. — „Mějme trpěliwost a showení! to se musí změniti,“ říkali sme s potěšením jeden ke druhému. Čekali sme, že proti tomu zmatku a neřádu powstane někdo ze starších literatorů, odwoláwalo se wšecko jmenowitě na Kollára, co prwní auctoritu a *αὐτος ἔφα*, co ten o tom myslí a proč mlčí? — Mezi tím nespokojenost rostla, stránky se wždy wíce oddalowaly, rozpadlina se šířila: wášně a náružiwosti wypukly. Ty nowiny, které náš národ sjednotiti měly, tento národ nešťastným tím nářečím se sebau samým do rozbroje a rozpadu přiwedly; které měly jeho štěstí napomáhati, připrawují mu neštěstí, které chtěly jeho žiwot křísiti, kopají mu hrob. Jiným nowinářům jest nářečí případná a wedlejší wěc: tyto nowiny učinily z prostředka cíl a z noh hlawu. K čemu jsau nám wšecky řeči a nářečí, knihy a nowiny, nemámeli při nich *jednoty a síly?* — Kdo ze Slowáků necítí se studem hlubokau prawdu klassické aneb raději prorocké wýpowědi společného otce našeho Dobrowského: „Škaredá to jest wěc, že Slowáci s Čechy spoludržeti nechtějí! — domníwajíce se pošetile, že každý kraj, městečko a dědinka swau hakmatilku hned za spisownau řeč pozdwihnauti může. Němci byli w tom maudřejší, než my, nesjednotliwí Sláwowé.“ Tato wýpowěd mělaby co heslo a motto na čele wšech našich nowin a časopisů wytištěna státi, a to (pro *krátkozrakost* mnohých našinců) welikými a hrubými literami. Jen ten náš lid oswěcuje a wzděláwá, kdo ho sjednocuje, shromažďuje, míří a sesiluje, nikoli ten, kdo ho dělí, kálá, drobí, umenšuje, anebo práwě hlaupau nenáwist a nepřátelstwí proti nejbližším nám bratrům a sau-

kmenowcům prowodí a rozšiřuje. Tisíce let se již i Slávowé a Slowáci we spolek tlaukli, rwali, kwákali a strkali, anobrž oči sobě wylupowali, aby newiděli, že bratrowé jsau: nyní již čas jest, tyto hanebné rány a šrámy hojiti a hněw wšechněch synů našeho národu jediné na toho obrátiti, kdo se opowáží, *pro jakowaukoli příčinu*, různice a stranstwa mezi námi tropiti. — Jedno individuum, které na wšecky působiti chce, musí powoliti, jestli se i jiní w to míchají, musí slušných žádostí wšech sobě wšímati. Není nebezpečnějšího skutku, jako wzdorowati wšeobecnému domnění a hřešiti zaumyslně proti obecenstwu. Aby podobným jeremiadám již jednau konec učiněn byl, jménem mnohých Slowáků prosí spisowatel tohoto redaktora Břetislawských těch slowenských nowin, jako muže hlubokým uměním ozdobeného a od přírody k auřadu publicisty stwořeného a powolaného: aby ten kámen urážky odstranil, toho swárliwého nářečí se odžehnal, hlas mužů, národ slowenský též tak dobře jako on znajících a milujících, slyšel a o tom se přeswědčiti dal, že na této bludné cestě wšecko jeho, třebas jak athletické úsilí a násilí, marné bude, anť tak maličké publikum ani literatury, ani nowin stálých a znamenitých míti nemůže. — Ani bohowé tomu pomoci nemohau, kdo hlasem proroků pohrdaje příležitost zanedbá: wedle kapitolium strmí Tarpejské skalisko! —

Pozdější přídawek.

Poněwadž bohužel každodenní zkušenost wždy wíce nám to ukazuje, že od obrazotwornosti a ztřeštěnosti některých to již k očekáwání není, aby tyto naše rady a wýstrahy přijali a sobě oblíbili: tedy to za potřebné držím, aby zwláštní spis, tyto hlasy obsahující, na swětlo wyšel; ne tak pro tuto naši snad nezhojitedlnau přítomnost, jako raději pro potomstwo a swět, aby tito widěli, že se i nyní mezi námi mužowé nalezali, kteří to fanatismem mezi Slowáky spůsobené rozptýlení a naň následowati musející rozsypání nejen litowali, ale jemu i překaziti hleděli.

XXIX.

List poslaný p. Janowi Kollárowi od Šáryšských Slowáků s počátkem běžícího roku.

Dwojíctihodný Pane! welewážený wlastenče!

Odpusťte, že se k Wám nejen z celé naší wlastní duše a wůle, ale na žádost mnohých bratrů, ano celého našeho pospolitého lidu Šáryského, w jedné weliké, téměř bychom řekli swaté národní záležitosti ucházíme, totiž, co do *řeči* we slowenských nowinách p. Štúrem w Břetislawi wydáwaných; kterau řeč, ačkoli někteří ze mladých pošturowčených Slowáků starootcowskau nazýwají, my předce nejináče než trpackau a glupackau jmenujeme, a která w naší Šáryšské stolici, ba i u Rusínů a Sotáků w Zemplinské, Abaujwárské, Spišské a jinde, nejen nikdy w užíwání nepřijde, ale mnohým se už mně známým tak zhnusila, že o ní ani slyšeti ani znáti nic nechtějí. Přemnohým se naše šáryština stokráte libozwučnější, snadnější a příjemnější býti widí, nežli ona w nowinách užíwaná. Někteří i takto se oswědčili, že kdyby wěc tak daleko přišla, že se už wíce žádné nábožné, mrawy wzděláwající, hospodářské a jiné knihy od mužů k tomu spůsobných w biblické řeči psáti nebudau neb nemají, tedy že raději na tom přestanau, co mají, aneb se pokusejí w nářečí našem knihy dát tlačiti, k. p. w tom, jako *šenk pálenčený*. Co z toho potom powstane pro náš, krom toho už dost rozerwaný, rozptýlený a bůh wí jaký *-ený* národ, každý pochopiti může! U nás, jak se dowídáme, neweliký počet předplatitelů na národné nowiny se nalezá. Příčina toho jest ta, že řeči té lid náš nerozumí, jest mu nepřístupná, k wyřknutí nesnadná, ba téměř nemožná, ať tak powíme, neokřesaná. On posawad u nás ewangelíků k biblické přiwyknul, nebo ji čítá w písmě sw., w postillách, učí se jí we školách, modlí se, slyší ji s kanclů, má ji w kalendáři atd.

Takowý tedy organ, jakowý jsau nowiny, mělby se snížit i k našeho lidu pochopu. Poněwadž jestli kde, jistě

na našich stranách se wyhledáwá, aby se ubohý, zanedbaný a zotročený lid již jedenkrát upamatowal, z mrtwosti národní wzkřísil, k powědomosti člowěčí powzbudil, nebo, žel bohu, u nás není žiwota, bystroty ani činnosti té, jakowau w jiných stolicech při pospolitosti slowenské zpozorowati. My ew. kazatelé, co můžeme, robíme k jeho pozdwižení a wzdělání, jakž ste to sám, Welezaslaužilý Pane, ostře, maudře a sprawedliwě we swých kázněch porančel; než kdo pomyslí na ty překážky a odpory, které se nám wstříc kladau, na školy naše přebídné, na těžký staw a los našeho ubohého lidu, při němž na sebe se zapomíná, co je, k čemu je? nikdo ať nás nesaudí, jestli sme ho wýše nepřiwedli. W tom bysme práwě žádali, aby národní nowiny swau rozšířenau moc proukázaly, a tak působily, aby z nešťastného tohoto stawu pomaličku wybřednul, ku powědomosti swé přišel, a po létech jako slowútný a užitečný bohu, církwi i wlasti, nejen hmotně, ale duchowně a mrawně, s jinými oswícenými na poli swěta stál. Že pak ten má býti účel a záměr našich slowenských národních nowin, to se již wícekráte práwě w nich opakowalo. Než poněwadž i *my žijeme*, a na slunci tohoto nám od Jeho Jasnosti Milostiwého wlasti Otce powoleného národního organu se zehříwati, wywinowati a zrůstati chceme: i nechať-že tedy i *nám* tak swítí, abysme cele ním byli oswíceni, abysme mu auplně rozuměli, a dobrolíbezně se na něm pásli. A z toho ohledu dobré a potřebné by bylo, aby se hlasy a saudy, rady a žádosti ze wšech slowenských krajů, stolic a nářečí spolu sebraly a we zwláštním spisu na swětlo wydaly: aby tak nikdo zapomenutým a opowrženým nebyl, jako jsme my Šáryšané od Štúra a jeho druhů. I my Šáryšané nebydlíme za hrebtem Tater, ale w jejich lůně, proto chceme též při žiwotě slowenském *podíl a účastnost míti*, od něhož však posawadní Štúrowčinau cele wywřeni a nemilosrdně odstrčeni jsme. Naše tedy hlasy, saudy a žádosti z tohoto ohledu jsau následující:

1. Koncowky *al*, *el*, *il*, *ol*, *ul*, w minulých časech slo-

wesa bez potřeby, ano proti mluwnické obdobě (analogii) změnil w *au*, *eu*, *iu*, *ou*, *uu*, ješto u nás každý Slowák howoří: *púštěl* ne *pušťau*, *znášel* ne *znašeu*, *lapil* ne *lapiu* atd. Štúrowo nářečí a prawopis nečiní žádného rozdílu mezi *staw* a *stau*, *daw* a *dau*, *slaw* a *slau*. A jakowé ohawy jsau: *pohnuu*, *pnuu*, *dotknuu!* —

2. Skrze tuto nowotu p. Štúr minulý čas přechodného spůsobu českého na *aw*, *ew*, *iw*, *ow*, *uw*, docela smyslu swého pozbawil, a tak i řeči naší welikau jádrnost a krátkost pokazil. U něho nemožno tento krátký wýraz najíti: Zasmáw se řeknul, poznačiw to odšel atd.

3. Přízwuky čili délky jmen přídawných w rodném, dajném a jiných pádech bez potřeby zničil, a tak i časoměrné skládání a básnění podwrátil. Píše on k. p. *celjeho*, *celjemu*, atd. bez přízwuku, ano i we slowesech přízwuk wynecháwá. Tohoby neměl činiti. Štúr píše *ohlad*, *pohlad* (místo *ohled*, *pohled*), aneb *ohljad*, *pohljad*, pochází to snad od *hladu*, čili od *hladiti*? —

4. Nač to *j* i tam klade, kdeby bez něho být mohlo? k. p. *čistjeho*, místo *čistého*, *dobrjemu*, *druhjemu*, což ani Bernolák ani Hollý ani nikdy nikdo ze Slowáků nepsal.

5. *Čta* či *šta*, či *sta*, místo *jako*, potom *lež* místo *než* anebo *leč*, to je cosi neprawého, strakatého, nám odporného a nesrozumitedlného. Dolnozemští Slowáci říkají *sýra* (stř. p. místo *sýr*), *chleba* (stř. p.), Horňáci *chljeb*, český lid *chlíb*; biblická řeč tu wšecky krásně spojuje *chléb*.

6. Libozwuku nešetří, a někdy až welmi drsnatě píše, k. p. *dlhý*, proč ne dlauhý, *hlboký*, proč ne hluboký? *krst*, *brwno*, proč ne křest, břewno?

7. Žádalibysme od něho, aby tu i tam takowé oprawy do slowenčiny přijal, jakowé už dáwno Waše Dwojíctihodná Milost we spisu Krok řečeném byla bratrům Čechům k použití maudrému poraučela. Takby jemu i Čechowé mohli rozuměti, i naši krajané.

8. Zowné pády (vocativy) by p. Štúr též měl užíwati a psáti jako i sám náš lid mluwí: *můj pane*, ne *moj pán*,

milý bratře, kmotře, ne *brat, kmotor, Bože*, ne *Bóh;* a mělby rozdíl činiti mezi Genit. a Dativem, a nepsáti po Zwolensku z *Bystrici*, z *duši*, nýbrž po slowensku z *Bystřice*, z *duše* a t. d.

My nemáme nic proti tomu, nechť p. Štúr i zwláštnosti a wýborností slowenské žiwé řeči w nowinách užíwá, nechať se spauští a uponižuje i ke Slowákům wšech nářečí a podnářečí, upotřebuje na příhodném místě i slowenských slow a wýrazů, obratů a spůsobů mluwení, anobrž i určitějšího skloňowání a časowání (k. p. *prawí, mluwí*, plur. *prawějí, mluwějí* a t. d.) pro žiwější účinkowání na mysl pospolitého lidu, pro barwitost slohu a pro obohacení wšeobecné naší spisowné řeči: mezi tím předce nechť daleko neskáká od posawadní klassické spisowné řeči u nás užíwané; nechť pro Boha našich a lidu našeho sprawedliwých žádostí sobě powšímne a k srdci swému připustí; nechť maudré rady od Wás, jakožto muže o národnost, řeč, literaturu, slowem celý žiwot slowenského lidu, nejzaslaužilejšího a proslaweného, mu udělené wděčně přijme a šetří. Na Wás hledíme a silně daufáme, že nedowolíte těm falešným Šalomaunům onen ortel we skutek uwesti, aby jedné hokyni k wůli to tak těžce zrozené, ale zdrawé, silné a náděje plné dítě naší československé literatury a národnosti na dwě polowice rozťato bylo.

Ostatně mějte se dobře a blaze, Bůh wšemohaucí zmocňuj Waše zdrawí a prodluž žiwot Wáš na mnohá léta!

Waši ctitelé

Pawel Melička w Kukowě,
Emerich Felix w Prešowě,
Adam Hlowík w Jiraltowcech
a mnozí jiní.

XXX.

Jiří Sekčík.

(Slowák, církwe ew. Košické kazatel.)

Dopis k Janowi Kollárowi 1846, 5 Března.

Dwojíctihodný Pane Bratře, Welectěný Příteli!

Jak welice duch národnosti také mezi našimi uhersko-slowenskými krajany času nynějšího ožil, a se po celé milé wlasti naší rozmohl, jestli komu, dozajista Wám, jakožto nejzaslaužilejšímu účastníku na jeho wzkříšení a oslawení, dobře bude powědomo. A wšak nižádný žiwot bez opatrowání a příslušného pokrmu nemůže setrwáwati, nemůže swé moci a síly zdařile wywinowati, a očekáwané užitky přinášeti. Takowauto wýžiwnost pro národnost naši, zwláště z nowin sme sobě slibowali, ale z nowin dobře uspořádaných a ku potřebám wyššího i nižšího čtenářstwa přiměřených. Wysoko tehdy zaplesalo srdce naše, slyšíce, že Jeho císařsko-králowská Jasnost ráčila se z toho také ohledu k našemu ubohému, ale wěrnému národu slowanskému milostiwě nakloniti, a panu Štúrowi dobrotiwě powoliti, aby česko-slowenské národní nowiny wydáwal. Než bohužel, ten, který nás měl w této radosti upewniti a powýšiti, přehořce nás ranil a ponížil, poslaw nám nowiny ne w onom starodáwném spisowném nářečí, ale w nářečí sprostoslowenském, jen w některých stolicech obyčejném, a jak wšeobecně přijatým mluwnickým zásadám, tak i jiným mnohým w zemi naší přebýwajícím Slowákům, odporném a nesrozumitedlném.

I cože jej pohnulo k tomuto newčasnému přewratu, k tomu krkolomnému skoku? Zdali nemusíme opět zde sobě zateskliti, a w bolestném citu zwolati: O my nesworní Sláwowé! Snad ale chtěl tím jen rozrůzněné a nekonečně rozdrobené uherské Slowanstwo smířiti a pod jeden praporec

přiwesti? Dobrý a chwalitebný cíl: či ale nás tím smířil, spojil, aneb či byla toho některá potřeba? Kdo roztrhuje, ten nespojuje, a kdo rozptyluje, ten neshromažďuje. Že pak pan Štúr swau nowokutau spisownau řečí nic k jednotě nepřidal, raději ještě jen wíce Slowanstwo rozerwal, a tam, kde měl jeho bodláčím a trním porostlé pole očišťowati, kaukolu nowých hádek a newolí nasál, toho swědectwím jsau wšickni ti pokoje a swornosti milowní mužowé, kteří jej hned od počátku nepřestáwali ustý i dopisy napomínati, aby ode starodáwné spisowné řeči pro jakékoli marné náhledy neodstupowal, a tak slawské literatuře krom toho dosti ještě autlé a slabé, smrtedlné rány nezasazowal. Ano onen hlas, který se tak wážně pod jménem pana Záborského, také w Časop. Českého Museum na str. 123, pod číslem X roku lonského ozwal, a dozajista i jeho uši pronikn ul, měl nejen jako hlas jednoho toliko člowěka, ale jako hlas mnohých zdejších zkušenějších Slowáků přijati a k srdci swému připustiti. A wšak nedbaw na to na wšecko, nedal se od aumyslu swého odwesti, ne jináče, než jako by toho nějaká newyhnutedlná potřeba wyhledáwala. Ale jakáže byla toho potřeba? Wšak sme my již od dáwných wěků měli spisownau řeč, a to tak wzdělanau, tak každému Slowákowi srozumitedlnau, a tak hluboko do obecného žiwota zasahající, jak toho pan Štúr swým nařečím nedowedl, ani nikdy nedowede. Já aspoň, jakožto *rozený Šáryšan*, směle mohu twrditi, že českoslowenská biblická řeč Šáryšanům a jejich sausedným Slowákům, či z ohledu čtení a wyslowowání, či z ohledu pochopení a porozumění slow, mnohem jest snadnější a milejší, nežli Štúrowo *dau, mau, bou, sťa, krú, akuo, ťeba, w ruke, na nohe, nebohje, prja, nja* a tisíceré jiné těm podobné provincialismy. Takowé wýrazy pro náš zdejší pospolitý lid jsau oprawdiwě nezažitní kamenowé a neodpustitedlné urážky. My sice nejsme Čechowé, ale ani nejsme jedněch a těchže úst Slowáci. Potřebujeme tedy jedno *střediště*, kdebychom se smířili a sobě bratrské ruce podáwali. Toto pak střediště uherského Slowenstwa

jest a může býti toliko řeč biblická čili československá. Maudře ji sobě předkowé naši wywolili, a wždy se při ní dobře měli. Pročže bychom tedy měli ji opustiti? Nadwrhuje se sice, že jí pospolitost zřetedlně nerozumí, a proto že musíme pro lid pospolitý w jeho nářečí psáti a mluwiti. Či ale pospolitost, jako pospolitost, zřetedlněji rozumí řeči Štúrowě? Za to mám, že kdo rozumí we wšem řeči Štúrowě, ten dokonale porozumí také řeči československé; a kdo nerozumí řeči československé, ten nebude rozuměti ani Štúrowě. Spisowná zajisté řeč jakákoli tak se liší od řeči pospolité, jako se liší dřewo surowé od wzdělaného a uhlazeného. Chtělliby pak předce někdo uhersko-slowenské pospolitosti we wšem zadost učiniti, tenby musel pro každého Slowáka w jeho krajském nářečí psáti neb mluwiti. Či je to ale wěc možná? a jestliby možno bylo, zdaliby nepowstalo odtud zmatení jazyka? K takowému oplakanému zmatku Bernolák přiwedl katolíky, nás pak k tomu Štúr chce přiwesti. Tu se se strany pospolitosti jen to může žádati, aby slowenští spisowatelé a řečníci wětší měli ohled na řeč toho lidu, ku kterému píší neb mluwějí, nežli se to až potud dálo, a tak aby, na kolik jen možno, domácích slow a wýrazůw, wždy ale dle mluwnických starodáwných prawidel užíwali, aniž po cizině nechwátali, přílišně a jednostranně nebohemisowali, neněmčili; jako též naproti tomu neměliby se, k wůli sprostému lidu swému, po prachu a blátě hrubé a newzdělané slowenčiny nehodně plaziti. Nebo wznešené myšlénky, majíli srdce pronikati, také wznešenější raucho potřebují. Přinejméně my ewangeličtí Slowáci, od starodáwného československého a biblického spůsobu nijakž nemělibychom se wzdalowati. Nebo přemnoho na tom záleží, nejen slawské literatuře, ale i samé církwi ewangelické. Kdože zajisté až potud slawskau slowesnost w zemi uherské nejwěrněji bránil, podpíral a napomáhal? kdo se za potlačená práwa a swobody národu našeho, i w těch posledních časích, nejhorliwěji zasazowal? Zdali to nebyli českoslowenští ewangelíci?

Jestliže se ale od starodáwného spisowného nářečí odtrhneme a na stránky rozejdeme, či se skrze to neroztrhne a nezeslabí také láska a horliwost k literatuře a národnosti? Podobně škodiloby to i církwi naší. Známe, že tato asi osm set tisíc duší slowenských w sobě zawírá; známe také, že největší částka lidu ewangelického w písmě se cwičí a s knihami ráda se obírá. W jakowém ale nářečí se to děje? Či to není řeč biblická a československá? Či tedy řeč biblická a československá neobrátila se již jakoby na krew u lidu našeho? či se mu nestala řečí poswátnau, takže i Šáryšan jen w této nejradše i čítá, i modlí se, i zpíwá a slowo boží poslauchá? A již zrušme tuto řeč, uweďme kterékoli jiné nářečí do škol a chrámůw našich, a poznáme, jakowý zmatek a jakowé rozhořčení odtud w církwi powstane. Jestli se na protipálenkowých onehdy tiskem wyšlých kázněch, Kuzmaního a Hodžowě, ačkoli jináče wýborně wypracowaných, jediné pro jejich liptowčinu, lid náš tak welmi pohoršowal; anebo jestli se proto i na Štúrowých nowinách pohoršuje, ba ani jen kalendářů slohem Bernolákowým sepsaných čítati nechce: i coby z toho pošlo, kdybychom ten přewrat také do církewních záležitostí uwesti se opowážili? Že Bernolák nemnoho sobě dělal z řeči biblické, tomu se tak nediwíme, ale slušně diwíme se a za zlé to pokládáme panu Štúrowi. — Čas je tedy, aby se tomu nešťastnému různění konec učinil, a lid ubohý do zmatku neuwozowal. Wy, Welectěný pane Bratře, nejwíce můžete k tomu přidati: neboť Wám zwláště dána jest i řeč i maudrost ostříhati Siona slowanského. Proto prosím Wás co nejupřímněji, račte mocný swůj hlas proti neřádu tomuto we weřejném spisu pozdwihnauti, a slowenské obecenstwo na tyto zlé následky, které z této nowé spisowné řeči, nejen pro literaturu a církewnost naši, ale i pro národní jednotu a sílu wyplýwati mohau, pozorliwo učiniti. Podejte pomocné ruce swé ubohému roztrhanému Slowensku, pokud ještě čas jest. Bude to opět jedna krásná perla pro korunu wýborných zásluh Wašich. Za to Wás prosím

netoliko mým jménem, ale také jménem wšech okolních po jednotě a swornosti taužících pánů bratrů našich, pánů učitelů ewangelických, ano celého čtenářského zdejšího obecenstwa česko-slowenského. Bůh přidejž Wám k tomu síly a moci! Mne pak mějtež sobě i na dále poručeného, jenžto se wší šetrností a upřímností wždy jsem Wáš, Dwojíctihodný a Wznešený Muži, wěrný přítel a bratr w Pánu

Jiří Sekčík,
církwe ewang. slowenské Košické
kněz a kazatel.

W' Košicích dne 5 Března 1846.

XXXI.

Pawel Jozefi.

(Slowák, nadzíratel církwí okolí Tisského.)

W' dopisu k Janowi Kollárowi dne 20 Kwětna 1845.

Wznešený a Wysoce učený Pane,
Milý pane Bratře!

Horšíte se bez pochyby i Wy, jako mnozí jiní, nad tím počínáním našich mladších Slowáků, kdežto oni na místo řeči československé, která od několik století w užitku byla, obecnau pospolitau slowenčinu chtějí za písemnau uwesti, jako sme prwní toho probu w almanachu Nitře od pana Hurbana wydaném spatřili. Welmi to wrčí w uších k takowémuto spůsobu psaní nenawyklých. A smutné jest to, jestli práwě nyní, kde naše národnost se wywinowati počíná, a kdebychom jednomyslně spojenými silami na wzdělání národu, tak welmi zanedbaného, opuštěného, wšelijak potlačeného a poníženého, pracowati měli, roztržitost z ohledu řeči wypuknauti a rozdwojení škodliwé spůsobiti má. Řeč československá od wíce století wzdělaná, bohatá a k wyslowení wšelikých myšlének a citů spůsobná, má již i mnohem wětší publikum čtenářské w Čechách, w Morawě, we Slezsku, w Uhřích, a proto i spisowatelé užitečných

knih mohau naději míti, že tisícům, ba millionům prospěšni se stanau, a že jejich spisy i mnohem wíce odbíratelů naleznau. Dosawad bohatější literatura česká, která se tak pěkně wywíjeti a na wšeliké umění rozšiřowati začala, i nám užitečná a prospěšná byla. Naproti tomu knihy w obecné slowenské řeči sepsané jak malé publikum, jen na některé částky w Uhrách obmezené, nalcznau? tak že jest se co obáwati, že sotwa autraty na wytlačení jich se wrátí. A skrze to by přetržen byl ten swazek, který literatura česká mezi mnohými kmeny národu zdržowala, upewňowala, kdežtoby wěc žádostiwá byla, abychom se wždy wíce a wíce spojowali. Říkají sice zástupcowé slowenčiny, že bratří Češi welmi se wzdálili od *staré* české řeči, která se staroslowenskau mnohem lépe se srownáwala, jak to w Archiwu Českém zřetedlně spatřowati můžeme, že odstaupili daleko od spůsobu psaní slawného Komenského a Weleslawína, že nowější spisowatelé čeští řeč zkazili, takže jejich spisům náš lid málo rozumí, aniž je k swému užitku kdo obrátiti může, lečby se jí zwláštně byl učil (a to se owšem tajiti nedá), a že proto literatura česká našemu lidu nic neprospíwá; a že práwě proto, chcemeli w lidu našem wětší chtiwost ke čtení wzbuditi, jej wzděláwati, tehdy musíme mu podati knihy, kterým on lehce rozuměti může. A toto jest důwod ne chatrný, ba wšeho powážení hodný. Já ale myslím, že se i tu prostřední cesta naleznauti dá, tak totižto, abychom příliš nečeštili, ale přece *spůsob čistější psaní československý zachowali*, jako k. p. pan Sam. Chalupka písal w knižečce wýborné: *Pálenka otrawa*, které každý Slowák rozumí, který jen wůbec knížce rozumí. Mohau nám w tom za příklad slaužiti Němci, kteří jakkoli rozdílné dialekty mají, wšak předce saské nářečí wůbec w písmích přijali. — Než co tedy w tomto rozpadnutí (kde téměř wšickni starší za česko-slowenskau řeč bojují, tuto obecnau slowenskau liptowčinu pltničinau, trpačinau atd. nazýwají, mladší pak udatně za tento liptowsko-zwolenský dialekt i we psaní brojí, říkajíce, že našemu lidu žádným jiným spů-

sobem ke wzdělanosti nemůže dopomoženo býti, a chcemeli na lid náš účinkowati, že musíme řeči jeho domácí, wšechněm Slowákům srozumitedlné, užíwati) co prawím tu, kde ani jedna stránka od swého popustiti nechce, činiti máme? Či se jen dohadowati, waditi, jedni druhých potupowati budeme? a účinkowání k obecnému dobrému překážeti? Nikoli, ale snášejme se wespolek, každý swým spůsobem obecnému dobrému napomáhajíce. Já sem se aspoň po mnohém přemyšlowání, wida, že se sotwa sjednotiti budeme moci, na těchto dwau zásadách upewnil:

1. Na církewním poli musíme zachowati řeč od dáwných časů w užitku jsaucí, československau, we které jak swatá biblia, tak i wšecky naše nábožné knihy, písně, modlitby, katechismy sepsány jsau, a ku které náš lid, aspoň ewangelický, tak přiwyknul, žeby se i ty swaté prawdy nábožénské w této obecné řeči přednešené ze swé swatosti a wážnosti wywrátily, tak žeby je ani za slowo boží nedrželi. Co sem sám w mé církwi zkusil, zeptáwaje se některých z pospolitého lidu: Jak se wám páčí ta kázeň Hodžowa a p. Kuzmányho o pálence? *„Ach toby byly wýborné kázně, to je wšecko samá čistá prawda, ale keby to jen w jinakší řeči bylo, ale se nám tato řeč sprostá na kancli welmi díwná widí;“* ba i ženské osoby mluwily: *„ach wěru se na kancel taká řeč docela nešikuje, weťby se nám to ani slowo boží newidělo.“* A w jedné osadě, když jeden kandidat w této liptowčině držel kázaní (o čemž kněz nemyslel, že takto kázati bude), tehdy někteří posluchači řekli swému knězowi: *„Ach pane fardář, cože tento kandidat myslí? či se nám on posmíwá, že on tak na kancli mluwí, jako se my showáráme, my weru takau kázeň počúwat nechceme, ani nech ho wjac s takau káznau na kancel nepustjá.“* — A tak cokoli w církewních, náboženských, jako i wšelikého umění se dotýkajících wěcech psáno býti má, nech se píše w česko-slowenské řeči. — Já aspoň bych takowau řeč na kancli za poškwrnu držel, ani bych nedopustil, aby w mé superintendencii kde tak kázáno bylo.

2. Co se ale pro lid pospolitý píše k jeho poučení we wěcech hospodářských, průmyslných, wšeobecně užitečných, wšeliké rozpráwky, powěsti, toby se snad mohlo psáti w nářečí obecném, pospolitému lidu nejsrozumitedlnějším. Nebo w tom prawdu mají naši mladíci, chcemeli obdržeti ten wywýšený cíl, aby celý národ slowenský, bez ohledu na to, či jest katolík, či ewangelík, či Rusňák, se spojil; a aby se na wzdělanost celého lidu účinkowati mohlo, tehdy se musí užíwati k tomu cíli přiměřený prostředek, totižto řeč wšechněm mnohem známější, srozumitedlnější, nežli jest českowenská, a ta, která jest u nejwětší částky národu obyčejná. A protož nehleďme tak na řeč, jako na samau wěc, na to, co jest užitečné a obecnému dobrému napomáhající.

Mějme tedy i s tau sprostější spisownau slowenčinau aspoň do toho času trpěliwost, až pokud se náš lid skrze lepší školy, nedělní besedy, čtenářské spolky, měšťanské a dědinské knihowničky, kalendáře, nowiny a jiné prostředky ze swé posawadní nízkosti a newycwičenosti na ten stupeň prostonárodní oswěty pozdwihne, aby potom owšem i československé knihy a nowiny čítati a rozuměti mohl, a aby tato sprostější slowenská řeč mezi tím jen jakoby za lawičku k tomuto přechodu slaužila a nástrojem na krátce trwajícím k tomu cíli byla, potom pak, co na tomto poli zbytečná, sama sebau přestala a zpátkem zase do swé předešlé saukromnosti a místnosti se wrátila a odstranila. Nebo swazek s bratřími Čechy, Morawany a Slezáky a jednotu literatury s nimi každý upřímný Slowák žádá a žádati musí, powážíli ty přewelické užitky, ty mnohé dobročinné následky, které odtud na wšecky strany wyplýwají, nejen pro spisowatelstwo, čtenářstwo a knihkupectwí, ale i pro celistwost a stkwělost literatury, pro bohatstwí řeči, anobrž i pro hlubokost a širokost wzdělanosti samého národu a lidu. A toto měl, jak slyším a daufám, před očima i náš znamenitý Ludwík Štúr, muž wší wážnosti hodný, který docela swé umění, swau wraucí horliwost jen národu slowenskému se zapíráním swého pohodlí a wšech wýhledů pro budaucnost

obětowal, který tak znamenité zásluhy sobě nadobyl, zwláště w tom, že nejen národ proti wšelikým autržkám zastáwal, ale ducha wraucí lásky k národu we mnohých mladých srdcích wzbudil, k pilnosti we hledání umění, mrawnosti a obětowawosti roznítil, posilnil a k budaucí aučinliwosti připrawil. A že on, když mezitím ke slowenčině radil, i českého a jiných nářečí powědom jsa, k tomu důležité příčiny míti musel, dá se od muže takowého očekáwati, co potom nejlépe poznáme, když jeho spis, který, jak slyším, o *„Potřebě slowensky psáti“* hotuje, na swětlo wydá. A proto snášejme se wespolek.

Co Wy, Pane Bratře, který ste hlauběji o těchto wěcech přemyšlowal, který jste w nich tak zběhlý, který ste wětší částku Wašeho žiwota národu tak snažně obětowal a jen jeho blaho hledáte, o tomto wšem smýšlíte, bych rád wěděl: a jistau mám naději, že Wy w tak důležité wěci mlčeti nebudete, ale swé náhledy a rady o tom našemu obecenstwu w krátkém čase weřejně a upřímně, buď w některých nowinách, buď w osobytném spisu, sdělíte.

Nu již mějte se dobře! Bůh ale zdržuj Wás, abyste ještě mnoho pro obecné dobré národu našeho jako i dosawad působiti mohl. Já zůstáwám se srdečnau láskau a šetrností Wáš upřímný bratr w Kristu

Na Tisowci, 20 Kwětna 1845. Pawel Jozefy.

Poznamenání k tomuto listu od J. Kollára.

Takto smýšlel a psal tento důstojný pán a otec Slowáků již téměř před jedním celým rokem, totiž při počátku wycházení nowin, jako to datum na listu ukazuje: od toho času wšak, potom jakž slowačení toto we třeštěnost přecházeti počalo, změnila i Jeho Důstojnost, jako to jistě známe, w některých wěcech swé smýšlení. Ostatně my se i s těmito zde pronešenými otcowsko-smírliwými náhledy a radami srownáwáme, jenom k punktu pod číslem druhým bereme sobě swobodu některé auwahy přidati. Zde se radí: „aby se pro pospolitý lid *w nářečí obecném* pospolitému

lidu srozumitedlném psalo.“ Dobře, ale práwě to jest to jablko swáru, to ten uzel gordický: we kterém nářečí, w liptowském? nitranském? trpáckém? dolnozemském či w šáryšském? — Odpowídá se na to: „že w tom, které jest u *nejwětší* částky národu obyčejné;“ kdo toto ale rozhodne a kdo přijme? anť každé z těch podnářečí téměř i rowný okres a počet duší i rowná práwa má. Zde se předkládá: „aby ta pospolitá řeč jen na jistý krátký čas spisownau byla, a pak ustaupila;“ to wšak od marnomyslnosti a soběliboсti lidské není k očekáwání; těžko, téměř nemožno jest, kaukol, když jednau na roli mezi pšenicí zrostl a hluboko se zakořenil, wypleniti. Zde se radí: „aby se o některých wěcech (náboženstwí a umění) w řeči biblické československé, o některých wěcech opět (hospodářstwí, průmysl, rozpráwky) w pospolité sprosté slowenčině psalo.“ Odtudby znikly dwě rozličné spisowné řeči a dwě literatury, cožby dle mého zdání wedlo jen k polowičkářstwí. Dosti těžká práce jest, jednu řeč a literaturu míti, wzděláwati a k nějakému kwětu a dokonalosti přiwesti, nercili dwě: takby zůstal předce náš dům a králowstwí rozdwojené. Nikdo zajisté nemůže dwěma pánům slaužiti; kdo mezi dwěma stoličkami sedí, snadno na zem padne, a kdo dwa zajíce najednau lowí, nezastřelí ani jednoho. Ostatně nejsme proti tomu, aby se w samé československé řeči a literatuře w některých knihách a nowinách zwláštní ohled bral na lid slowenský, jeho nářečí, potřeby a schopnosti. —

XXXII.

J a n S e b e r i n i.

(Slowák, nadzíratel církwí a škol ew. A. W. Báňského okolí.)

A) Pastýřský hlas, wyznání a swědectwí.

Jen když sem do auřadu přišel, což bylo r. 1807, dne 11 měs. Března, tak jako jiní s mnohau prací teprw z biblí sem se slowensky učiti musil, nebo sem naskrze swau zná-

most rauchem slow přiodíti a ji lidu božímu přednesti neuměl. Rozený Slowák, slowensky sem newěděl, totiž dobře psáti, čítati, deklinowati a t. d. Cítil sem swatost powolání, a dobře toho sem sobě powědom byl, co mám w církwi Kristowě konati: ach! ale můj bože! jak sem byl chudobný w řeči! Ani peněz sem sice neměl; přišel sem do prázdné fary, nemaje ničeho: ale musím říci, že tělesnau bídu snadněji sem snesl, dalo se jí skrze dobré lidi lehčeji pomoci: než tato chudoba w řeči, které sem každodenně při swatých prácech potřebowal, téměř mne hrozněji tlačila. Čítat sem znal i písat: ale jako? Nebylo tam žádného rozdílu mezi twrdau a měkau literau. Wšecko to bylo jen *mně*, jako *mne*, swa*tý*, jako swa*tí* a t. d. Toho sem já tuším nebyl na příčině, ale ti, kteříž nás dobře čítat a písat učiti a potom neskůr k tomu připrawiti, na to aspoň pozorné učiniti měli, že a jak jest w auřadu ewangelickému S. B. kazateli w slowenských církwích dokonalá známost řeči welmi potřebná, že bez ní není možno dobrým, wýmluwným a mocným křesťanským řečníkem a šťastným zwěstowatelem milosti boží spasitedlné, wšechněm lidem zjewené býti. Líto mi bylo, že to, co sem se těžce naučil, — a nebyl sem z těch nejpodlejších — co sem w prsích cítil, čím sem se až k nebi pozdwihowal, že sem to, prawím, nebyl w stawu mé církwi, mým milým posluchačům tak jasně, tak wzdělawatelně přednesti, jako sem to w jiné řeči sobě myslel, a jakbych to byl říci chtěl. Jen tedy pozdě oddal sem se k biblí, když mne potřeba, swědomí a powědomost mé powinnosti, králowstwí boží rozšiřowati, k tomu nutily. Tu sem teprw poznal, jak krásná a jak bohatá jest naše církewní, naše w prawdě swatá řeč, w níž tu nejswětější důležitost lidskau ewangelickým křesťanům přednášeti, w ní a skrze ni požehnané dílo Kristowo k spasení duší zdržowati powoláni jsme. Takowý předmět, jakowý jest wíra Krista Ježíše a jeho swaté ewangelium, zajisté wyhledáwá i krásný i slušný oděw, oděw snadné, srozumitedlné, a wšak wzdělané a ušlechtilé řeči. A za takowau pokládám tu

w biblí, k níž sme powoláním našim odkázáni, kterau lid náš w rukau má, kterauž kaliti, rušiti, z chrámů našich wypauzeti za hřích pokládám. Wěru na mé uši sem slyšel od wzdělanějších našich lidí, že tato řeč, která se w krčmách a w maštalech mluwí, na ewangelickau (owšem wůbec křesťanskau) kazatedlnici nepřináleží. A jaková to hrozná, uši a wnitřní cit obrážející rysawost (strakatost): ewangelická kázeň w té powšední nejobecnější řeči, — a w ní biblické wýpowědi! Jaká to míchanina! Až se hnusí.

Nu a podle tohoto, jako sem již mnohým Slowákům, zwláště kazatelům a učitelům opětowaně o tom psal, ano, w čas posledního církewního shromáždění předešlého léta w Pešti se také i ústně oswědčil: tak i nyní zůstáwám při swém a weřejně wyznáwám a twrdím, že se já s nynějším spůsobem psaní mnohých mladých, jakkoli učených, horliwých a wážných Slowákůw naskrze spřízniti nemohu. Jest mi to ohawnost! A jako já se na něm urážím, tak i mnozí jiní bratří, staří i středního wěku kněží, kteří mne požadowali, abych tomu nowému nářečí s mým kollegem a přítelem, důstojn. pánem Jozefim, wšemožně odporowal a jemu překazil. Učinil sem to listowně, psaw k wíce mužům této stránky.

Snažil sem se je přeswědčiti, že nám potřebí jest při čisté biblické řeči, při řeči našich církewních a nábožných knih, zpěwníku, katechismu atd. zůstati; že wšickni nad nás mnohem wzdělanější národowé, ač rozličná nářečí mají, předce we spisech a knihách wzdělanější a čistější řeči užíwají a lid jí rozumí; že toto *nowotářstwí* jen nás opět wíce rozdrobí, zmatek mezi námi spůsobí, ješto lid náš dwojakému spůsobu čtení, mluwení a psaní se učiti musí, jednomu pro chrám, služby boží a církewní knihy, — druhému pro nynější knihy, k. p. Slowenskje Nowiny, Nitru, „Narodnjé rozprjawky“ a t. d., že se takowýmto spůsobem cele od staré česko-slowenské literatury odtrhneme, co pro nás jen weliká škoda a ztráta bude a t. d. Ale wěru to wšecko nic neprospělo! Já sem tomu teprw nyní w mojich šedinách

se naučil, že tato řeč, kterau kočišinau neb walašinau jmenujeme, jest ta „*oprawdowá, čistá slowenčina.*“ Nu tato, myslím, ani grammatiky, ani slowenských stolic a professorů při našich wyšších školách pro budaucí kazatele sl. b. a učitele mládeže slowenské nepotřebuje, nebo této se každý we swém hnízdě, we kterém se narodil, naučí, poněwadž w této každý podlé swé wlastní deklinací a konjugací deklinuje a konjuguje, — čehož jsau „*terajšjé slowenskjé Nowiny*“ dostatečným důwodem. Takto slowensky sem prawda i já před 60 roky wěděl, — a tehdejší učitelé i bez swého wědomí důsledně činili, že nás k biblické řeči newedli. — Mně se již owšem dobře připozdíwá, a wečer žiwota nakloňuje; jsem dnes, zítra mezi Wámi, bratří Slowáci! nehorlilbych proti této proměně, nebo znáte, že staří lidé pokoje stíhají a jej milují, kdybych jen o tom se mohl přeswědčiti, že skrze ni Slowáci budau wzdělanější a šťastnější. Možné, že můj mozek již toho není schopný, a jakobych slyšel naše některé mladíky říkati: „Nic je s těmito starci: jsau starými předsudky, w nichž wzrostli, zaujati; neznají, co jest pokrok; my dále od nosu widíme.“ Nu, s bohem! nech jen dobře wypadne. To budaucnost ukáže. Já toho nedožiji: ale we wěčnosti se radowati budu z prospěchu, — a tehdáž je tam odprosím, že sem krátkozraký byl, a oni že dobře prorokowali. Pakli ale wěc zle wypadne: ať dají odpowěd tam, že radami starších a zkušenějších opohrdali. —

Já sem sobě we slowenčině nikdy mnoho práwa neosobowal, nebo já dobře wím a cítím, že jsau mnozí w ní zběhlejší a dokonalejší než já, — z čeho se já jistě jen těším a raduji. I nyní téměř jen s ostýcháním se míchám do této otázky, na kolik ona učených philologů hádka jest: ale z praktického a auředního ohledu, *poněwadž mi swatost a wážnost náboženstwí a blaho našeho slowenského lidu na srdci i swědomí leží*, a *poněwadž wěřím*, *že tato nejobecnější různiwá řeč tomu wšemu škoditi bude*, *toto jest*, *proč swého hlasu proti ní pozdwihuji.* Ostatně w lásce

mé k národu, k němuž mne bůh připsal, — ani neznám, co bych jiného býti mohl, i kdybych jazyky angelskými mluwil? — já se ani jednomu ze staré neb mladé školy přewýšiti nedám. —

K žádání by bylo, aby se p. *Kollár* ozwal k těmto mladým učeným Slowákům a spisowatelům: snadby jeho hlas a duch je skůř a mocněji proniknul; ačkoli i o tom pochybuji, nebo jsau tito lidé w této wěci, do níž se tak ukrutně zamilowali, twrdé šíje, říkajíce: „my sme na slowa žádného mistra nepřisahali!" Když sem zajisté jednoho z nich se otázal: *„Co Kollár na to řekne?"* — on mi odpowěděl: *„Kollár byl posud auctoritas: nyní můžeme býti my!"* — Nicméně wšak předce při wšem tom ani zaufati ani nečinnými býti nesmíme: co se nezdaří při jednom, poštěstí se při druhém; co neuzná a nepřijme snad přítomné pokolení, uzná, přijme a osprawedlní nás budaucí pokolení.

Psal sem w Báňské Šťáwnici, dne 12 Unora 1846.

Jan Seberini w. r.
Superintendent.

B) Téhož dopisy Kollárowi ode dne 8 Dubna a 5 Čerwence 1845.

W ty dni dostal sem z pošty Ohlas o Nowinách žádaných. Ten obecný sloh mne náramně mrzí. Štúrowi sem opětowně psal, aby w naší čisté a mocné biblické řeči swé Nowiny psal a wydáwal, aby zmatek mezi námi newzbuzowal, pro biblii, zpěwník, katechismy atd., ano že p. Stehlo, Báčtí bratři wšickni a mnozí jiní žádají: ale onehdy mi dal odpowěď: „že to žádati jest jednostrannost — není pokrok" a mnoho jiných důwodůw. W tom duchu mluwil u mne w tyto dny i H . . , jeden pak z nich N., když sem mu o tomto nowotářstwí psal, — nebo wydal jedno ohlášení w té nejobecnější kočišůw Bernolačiné — psal mi: *„že to jen zdřewěnělý duch, který jen starý obyčej, ale ne národ miluje, tak psáti může, jako já; že to*

není pokrok, ale jen slepé zůstáwání při starém." Nu nedbám, nech to jen pro náš lid dobře wypadne.

C) Téhož dopis k témuž ode 3 Unora 1846.

Nitrančané naše duchowní wrchnosti pro tu kočišskau a walašskau řeč obwiňují: ale neprávě. Nebo mámeli my tu Veto? dáli se takowé nowotářstwí, byť jakkoli nešťastné, kategorickým imperativem zabrániti? Nestáwáli se skrze zewnitřní násilí každá utkwěná wida wadornější, každý duchowní neduh horším a nebezpečnějším? Co sem se já Štúrowi, Hurbanowi a jiným proti této ohawné kuchynské řeči napsal a osobně namluwil: o tom i oni i swět dobře wí. Co já za to mohu, že to bylo bez prospěchu? Tu jeden, dwa nic newykonají: celost a obecnost se proti tomu pozdwihnauti musí. Psal sem o tom často a obšírně i panu Palkowičowi, který pořád náramně nad tímto rozdwojením bolestí. — Pan superintendent Jozefi též není této nowotiny přítelem, ale on psal, že tuto stránku obrátiti není možné, anať sobě prý od bratrů katolíků a jejich duchowenstwa mnoho slibuje. Na důwody a rady tato stránka nic nedbá: čest, sláwu a wzdělanost našeho národu sobě ona jen z této nejhlubší nízkosti řeči slibuje. My superintendentowé, seniorowé a starší Slowáci jsme jen sebe sami přežilí bohoslowci, t. j. bez Hegelčiny.

Mezi tím já bych předce žádal, aby se hlasowé proti tomu již zjewně pozdwihli, a sám bych třebas kde mezi nimi wystaupil: ale kde-že tyto hlasy pozdwihnauti máme? Do slowenských Nowin nám to nepřijmau; do německých neb maďarských? Tam pro hanbu naši není místo k našemu boji. Smutná, přesmutná wěc, že tato propast mezi námi powstala! Naši předkowé měli jednu spisownau řeč, jednu slowenčinu; my nyní máme tři, jednu českobiblickau, druhau Bernolákowskau, třetí Štúrowskau. Žili sme posawad w pokoji a swornosti: nyní jsau nenáwisti a boje, zewnitř i wnitř, tam proti Čechům, zde mezi námi samými. Bylo nás málo: bude nás ještě méně. Byli sme slabí: ještě budeme slabší! —

Proč pak ste Wy učitelowi školy Waší, p. Kadawému, w této ošklíwé, neškolní a necírkewní řeči jeho slabikář čili čítanku dowolili? (Odpowěd: Stalo se to bez mého wědomí, pokautně. — J. K.)

XXXIII.

Pláč neučeného Slowáka nad nynějším Slowenskem.

Dunaji a Tiso! půjčte očím wody
Ku pláči, bych obmyl slowenské nehody,
We které je wrhli ne žiwly, wrahowé,
Než školy, učenci a wlastní synkowé.
Sám ty, Hospodine, s nebe wysokého
Hleď na tento smutný staw lidu našeho!
Smiluj se nad námi bídnými Slowáky,
Hle! měli sme knihy, teď jen hakybaky.
Měli sme řeč jednu w chrámích i we psaní,
Nyní máme deset, každá chce být paní.
Jeden bernolačí a druhý liptačí,
Třetí drotaruje a čtwrtý krekačí,
Pátý mluwí z kancle jako kočišowé,
Šestý zpíwá básně jako krkawcowé;
Sedmý w šáryštině dáwá spis tlačený,
Jak od Bardějowa ten Šenk Pálenčený.
Osmý píše ryču z Wáhu a z Hrončiny,
Sťa ten Bretislauský Orol a Nowiny.
Dewátý, desátý žwe, co podá slina,
A každý dí, že to prawá slowenčina!
My jsme ten w Rozprjawkách drak desjatihlawský,
O němž mondoluje nám Janko Rimawský.
My jsme ty rozběhlé lišky Samsonowy,
Které wíže jenom uzel ocasowý;
Anť od středku wšechněch noha, srdce, hlawa
Utíká a jiné za sebau taháwá;
Každá z nich honosně jen swůj chwostík chwáli,
Jiné haníc, ohněm pole jejich pálí.

W nenáwist měníme tisícletau lásku,
S Čechy a s Morawau nechtíc míti swazku.
My jsme Kainowé bratry mordující,
Pohrdači předků a zmatkořečníci;
My jsme stawitelé oné wěže Bábel,
Jimž škodoradostný mluwu smíchal ďábel;
My jsme rowní hříšné Sodomě, Gomoře,
Co se obrátila na smrduté moře;
My jsme obležení Jeruzalemčané
Tlukaucí se, i když tlaukli je Římané;
My jsme ta Medea, o níž bájka psala,
Že swé wlastní syny na kusy trhala;
My jsme ten škorpion, jenž když se nahněwá,
Sám se uštkne, wraždný jed paušti w swá střewa.
My jsme ta slepice zklamaná křídlatá,
Jenž si wyseděla we hnízdě háďata,
Která nejen, když sau žihadla dostaly,
Swau opatrownici wlastní poštípaly;
Ale i otrawu z listů, knih a nowin,
Prýskají w lůno wšech hor našich a rowin.
A ti naši žáci, mládež maloletá,
To jsau Wšewědowé z Labyrintu swěta;
Neslyšejí hlasu ani otcůw, dárcůw,
Ani patriarchůw, prorokůw a starcůw.
Nuže, wy střeštěnci a swárci, když slowo
Maudřejších nechcete, slyšte sprostákowo:
Co prospějí bujné koně, wozy, biče,
Kde není maudrého při tom pohoniče?
Tak horliwost, láska, umění, wtip, sliby
K národu nic nejsau, kde rozsudek chybí.
Wy woláte wšudy: kmen, řeč, žiwot wlastní!
O wy Angličané — wy Němci nešťastní —
Jak tělo nežije lidské z těla swého,
Než z powětří, z wody, chleba obecného:
Tak duch a národní wzdělanost můž řečí
Společnau též žíti bez kmenních nářečí.

Wy počtem, prostranstwím národu zhrdáte,
Jen silnau wůlí se a skutkem chwastáte:
Než teprw spojená wůle silná býwá,
Swéwolná se zpaurau a sobstwím nazýwá;
A skutek tím wíce roste a se wáží,
Čím širší má obzor, čím wíc lidí blaží.
Wy starootcowskau řeč swau jmenujete:
Doswědčte to písmem neb knihau, co lžete.
Ti naši otcowé lepší než wy byli,
W řeči pro Welké Nic lermo netraubili.
Mámeť mnohé od nich poklady nechané,
Wšecky, ne we waší, než w řeči wzdělané.
Wám je starožitnost řeč česká, biblická,
Owšem, než žiwota plná a klassická;
Nám je nowožitnost ta Waše holota
Bez času, bez místa, práwa a žiwota.
Kde lid nerozumí řeči wzdělanější,
Wina ne on, než pán, kněz, učitel zdejší.
Tam třeba na školy, radnice a chrámy
Ten nápis welkými napsat literami:
Jak bez práce koláč, tak též možné není
Bez učení žádné řeči rozumění;
Pečení holubi s nebe nepadají,
Wyšší materčiny též pilnost žádají.
Nekřičme: proč se řeč píše tak wysoko?
Ale: proč stojíme my w ní tak hluboko?
Hle my prý se máme učit i w šedinách
Wašim trpačinám w kázněch a nowinách:
A předce biblická řeč, i ta nejwyšší,
Jest nám třikrát milší, pochopnější, bližší.
My sprostí wáš nářek stokráte slyšíme:
„Že českobiblickau řeč nerozumíme!“
A předce kdože z wás psal pro nás Slowáky
Té řeči mluwničku neb slowník nějaký?
Wy píšete pletky, žaloby wšetečné,
Ne wěci potřebné, lidu užitečné.

My radše budeme s bratry Čechy žáti,
Než s wámi kolčowat, kopat, rozsíwati.
Lepší cesta stará po známé silnici,
Než chodníček nowý, drsnatý, blaudící;
Široký a pewný most jistější bývá,
Než lawička auzká, tenká, pohybliwá.
Nestydíme se my za kmen, řeč a za rod
Slowenský, než známe již i co je národ;
Známe i wzájemnost, ne křiwau Štúrowskau,
Ale tu půwodní, prawau, Kollárowskau.
Proto i dále my, aspoň neučení,
Zůstaneme s Čechy s Morawau spojeni;
Proto chceme býti, aspoň my sprostáci
Slowáci Čechowé, Čechowé Slowáci.
Kýž odwrátí nebe dříw ten prut trestawý,
Nímž naše Tatranské šwihá syny Slávy!
Zaslaužili sme to hříchy předešlými:
Neb jedni smilnili s modlami cizími,
Jiní žili w tupém swojstwí, w nedbalosti,
Nešetříc jazyka ani národnosti.
Teď probudiwše se znáhla, zas neznáme
Jak opilí, co do rukau chytit máme:
Ti z lůžka skákají se zlomeným wazem,
Ti mrskají hwězdy s nebe dolů na zem;
Ti lezau umytí do kaliště bláta,
Ti onuce kladau na šat místo zlata.
Tak se nám pomátly mysli i jazyky:
Ale slyš nás ještě, o bože weliký!
„My sprostí prosíme, co všech proseb summu:
Dej učeným maudrost, dej maudrým rozumu:
Aby naši slepí wůdci spolu s námi,
I celé Slowensko nepadlo do jámy;
Skroť hněw swůj a chraň nás té pokuty nowé,
Aby panowali plotní králíčkowé;
Wyrwi z krutých drápů Orla Tatranského
Ubohé jehňátko lidu slowenského,

Jenž w newinnosti swé neumí sauditi,
Co pochlebný drawec s ním chce učiniti.
Žehnej bojujícím Dawidům, Jonášům,
Proti Filistinským těmto Goliášům;
Pošli muže, w jehož rukách wěk rozkoše
Sworny žíti budau s Tatrau Krkonoše.
A nelzeli jináč dle cest swěta býti,
Musíli náš národ wždy neštěstí třiti:
Změň alespoň w jinau kletbu, strast a psotu,
Ten wěčný Slawjanůw osud — nejednotu!
Připusť k trůnu swému těchto slzí pramen,
A wyplň národní modlitbu tu! Amen!" —
Toto jménem lidu rolník Dolnozemský
Zpíwal, jináč zwaný weršowák slowenský.
Když se toto dálo, byl rok blahozwěstý
Tisící osmistý čtyřidcátý šestý.

Zpráwa

o Matici České čili Sboru Musejním pro řeč a literaturu českau.

Matice Česká, to jest pokladnice ku pomoci wydáwání dobrých knih českých, založena jest uzawřením Wýboru společnosti Wlastenského Museum dne 11 Ledna 1830, dle kteréhož z audů též společnosti zwláštní sbor čili spolek pro wědecké wzděláwání řeči a literatury české byl ustanowen, jenž s poradau i schwálením wýboru společnosti zwláštní prawidla uložil sobě dne 1 Ledna 1831.

Dle oněch prawidel a některých později přičiněných k nim doplňků založila a rozmnožuje se Matice Česká z peněžných darů od milowníků wlastenské literatury, a za cíl má, aby k wydáwání dobrých českých knih buďto wůbec prospěšných, buď i wědeckých aneb krasořečných, napomáhala i je usnadňowala. Polowice dodaných peněžných darů ukládá se napřed we wšeobecné Spořitelnici české, a kdykoli tím spůsobem nějaká hlawní jistina se sejde, půjčí se na pragmatikální základ pod auroky; druhá pak polowice wkladů a úrokowé z hlawní jistiny, též stěžené z prodaných knih peníze, wynakládají se každoročně na wydáwání kněh aneb napomáhání k tomu dle úmyslu swrchu řečeného. Každý jakýkoli dárek k tomuto cíli obětowaný wděčně se přijímá; kdož wšakkoli neméně nežli 50 zlatými we stříbře přispěje, počítá se mezi zakladatele Matice České, a dostáwá darem jeden exemplář každé knihy nákladem jejím wydané. K usnadnění toho, aby sobě milowníci literatury české takowý základ tím lehčeji mohli spůsobiti, ustanoweno jest, že se těchto 50 zlatých w pěti ročních lhůtách, totiž po 10 zlatých ročně dodáwati může, a sic tak, že jak kdo prwních 10 zlatých stř. složí, již hned každé knihy od začátku toho roku nákladem Matice wyšlé jeden exemplář dostáwá. Rowněž mohau i ústawy, bibliotéky neb společnosti w počet zakladatelů wstaupiti, kteréž ale jakožto osoby nesmrtné summau dwojnásobní, totiž 100 zl. we stř. se zakládati, a tak každoročně do wyplnění základu aspoň 20 zl. we stř. přispíwati mají. Jména wšech zakladatelů i podporowatelů Matice České i se summami jejich osobních přínosů weřejně w Časopise Českého Museum we známost se uwozují.

S pokladnicí tauto nakládá řečený Sbor Musejní pro řeč a literaturu českau (jehož audowé nyní jsau: pp. *Palacký*, *Jungmann*, *Presl*, *Šafařík*, *Hanka*, *hrabě Leo Thun*, *Kaubek*, *Wocel*, *Frič*) pod zwláštním dozorem a spráwau jednoho z Wýboru Společnosti wlast. Museum čili kuratora sboru (nyní p. *rytíře z Neuberka*) a podáwá aučty swé každoročně témuž wýboru k weřejnému oznámení. Sbor ustanowuje podlé dostatku a zásoby peněžné w pokladnici, které a jak mnohé knihy ročně mají býti wydáwány, jichžto wydáwání kromě Časopisu Českého Museum (jehož redaktor jest nyní p. *Wocel*) řídí jednatel sboru (nyní p. *Jungmann*) a přidaný jemu sekretář (nyní p. *Tomek*). Kassírstwí a spráwu důchodů wede od roku 1842 pan *Josef Frič*, doktor práw a zemský advokát (bytem we Wodičkowé ulici čísle 706), u kteréhož se následowně též wklady, buď přinešené buď zaslané, přijímají, a který složení týchže přínosů zwláštním listem potwrzuje. Wšecky nákladem aneb pomocí Matice české wycházející spisy wydáwají se w knihkupectwí *Kronbergra* a *Říwnáče* w Praze (na Malém náměstí, čísle 144).

Následkem weřejného wyzwání učiněného ode Sboru dne 1 Ledna 1831 sešlo se Matici České hned téhož roku jmění 2397 zl. 50 kr. we stř., kteréž wystaupilo

koncem prwního pětiletí čili r. 1835 na 14,974 zl. 40¼ kr. stř.,
koncem druhého pětiletí roku 1840 na 20,416 zl. 31¼ kr. stř.,
koncem třetího pětiletí roku 1845 na 31,388 zl. 25¼ kr. stř.

Zakladatelů počítalo se r. 1831 : 15,
r. 1835: 102,
r. 1840: 371,
r. 1845: 517;

nepočítaje sem oněch, kteříž základůw swých dotčeného roku ještě nebyli wyplnili a s nimiž počet ten do nynějška až na 1657 se zwyšuje.

Během tohoto času od prwního založení swého roku 1831 až do nynějška wydány byly nákladem aneb aspoň pomocí Matice České tyto spisy:

1. Časopis Českého Museum až posud čtyrykrát za rok, od r. 1846 ale šestkrát za rok wycházející (ročník 1832 docela rozprodán jest).

2. *Hlasy Wlastencůw ke dni 1 Březnu 1832, na památku čtyřicetiletého slawného panowání J. M. císaře a krále Františka I. W Praze 1832 we 4.

3. Přehled saučasný nejwyšších důstojníků a auředníků zemských i dworských we králowstwí českém, od nejstarších časů až do nynějška. Sepsal *Frant. Palacký*. W Praze 1832. 1 zl. stř.

*) Hwězdičkau poznamenané spisy jsau již rozprodány.

4. *Dra. *Jindřicha Felixa Paulického* Domácí lékař. Zčešt. od *Ant. Jana Jungmanna.* W Praze 1833. 8.

5. *Hlasy Wlastenců při radostném witání JJ. Cís. Kr. Msti. Ferdinanda I a Marie Anny. W Praze 1838. 4.

6. Slowník českoněmecký *Jos. Jungmanna* 5 dílů we 4. W Praze 1835—1838, za 46 zl. (Wydáno pomocí Matice.)

7. Slowanské Starožitnosti. Sepsal *Pawel Jos. Šafařík.* W Praze 1837. 8. (Wydáno pomocí Matice.)

8. *Wiktorina Kornelia ze Wšehrd* Knihy dewatery o práwích a súdích i o dskách země České. Staročeské bibliothéky číslo I. W Praze, za 1841, w 8. 1 zl. 30 kr.

9. *Jos. Jungmanna* Sebrané spisy weršem i prosau. Nowočeské bibliothéky číslo I. W Praze 1841, w 8, za 1 zl. 20 kr.

10. *Jos. Smetany* Silozpyt čilí Fysika. Nowočeské bibliothéky číslo II. W Praze 1842, za 1 zl. 30 kr.

11. **Wácsl. Wlad. Tomka* Krátký wšeobecný dějepis. Malé encykl. nauk díl I. W Praze 1842, w 12.

12. *Wácsl. Wlad. Tomka* Děje země České, s třemi mapkami. Malé encykl. nauk díl II. W Praze 1843, za 45 kr.

13. *Dra. Wáclawa Staňka* Přírodopis prostonárodní, čilí popsání zwířat, rostlin a nerostů wedle tříd a řádů jejich, s obrazy. Malé encykl. nauk díl III. W Praze 1843, za 2 zl.

14. *Jana Miltona* Ztracený ráj, z angl. přeložil *Jos. Jungmann.* Druhé oprawené wydání. Nowočeské bibliothéky číslo III. W Praze 1843, za 1 zl.

15. *Ferd. Hyny* Dušeslowí zkušebné. Malé encykl. nauk díl IV. W Praze 1843, za 45 kr.

16. *Ant. Marka* Základní Filosofie. Logika. Metafysika. Nowoč. bibl. číslo IV. W Praze 1844, za 1 zl.

17. Wýbor z literatury české. Díl prwní, od nejstarších časů až do počátku XV století. W Praze 1845, wel. 8. za 3 zl.

18. *Jos. Jungmanna* Slowesnost, aneb nauka o wýmluwnosti prosaické, básnické i řečnické, se sbírkau příkladů. Druhé rozmnožené wydání. Nowoč. bibl. č. V. W Praze 1845. za 2 zl.

19. *Wácsl. Wlad. Tomka.* Děje mocnářstwí Rakauského. Malé encykl. nauk díl V. W Praze 1845, za 40 kr.

20. *Karla Wlad. Zapa* Wšeobecný zeměpis. Díl I. Malé encyklopedie nauk díl VI. W Praze 1846, za 1 zl.

21. *Jana Slaw. Tomíčka* Doba Prwního Člowěčenstwa. Nowoč. bibli č. VI. W Praze 1846. za 48 kr.

Mapy.

Atlas zeměpisný: a) Wýchodní b) západní polokaule, c) Ewropa, d) Španiely a Portugaly, e) Welká Britanie a Iry, za 1 zl. 15 kr., f) císařstwí Rakauské, g) králowstwí Uherské, h) Italie po 16 kr.

Widěti jest z tohoto přehledu, že postupem času čím wíce zmáhalo se jmění Matice, tím také počet knih od ní wydáwaných byl wždy hojnější. Mimo to nacházejí se již nyní w tisku, a dílem ještě během tohoto roku na swětlo wyjdau díla následující:

1. *Jana Sw. Presla* Botanika s obrazy, we dwau dílech.

2. Téhož Úwod k botanice, jakožto zwláštní dílo w jednom swazku.

3. *Karla Wladisl. Zapa* Zeměpisu Díl II.

4. K témuž dílu atlas.

5. *Jos. Smetany* Wšeobecný dějepis občanský we 3 dílech.

Též k tisku připraweny a k wydání nákladem Matice přijaty jsau:

6. *Klácelowa* Dobrowěda, a

7. *Jungmanna* Historie Literatury české.

Kromě wlastního swého wydáwání dobrých knih českých uzawřel Sbor musejní dne 1 Října 1842 také zwláštní premia čili pocty za nejlepší každého roku knihy od jiných wlastenců wydané dáwati, aneb jindy místo tohò cenné úlohy oznamowati, a tím dle možnosti ke množení se dobrého spisowatelstwa českého wůbec napomáhati. Dle tohoto uzawření byla ponejprw pocta druhé třídy dána za rok 1844 Jos. Kajetanowi Týlowi za novellu „Poslední Čech“ od něho sepsanau; roku pak 1845 wypsána byla cena za wypracowání ruční knihy pod jménem: „Brus jazyka českého“, we kteréž by ukázáno bylo, w čem nowí čeští spisowatelé proti čistotě řeči chybují, a jakby to mělo býti napraweno.

Prodáwá se za 24 kr. stř. čili 1 zl. Wid. čísla.